

TÜRKİYE'DE ETNİK AYRIMCILIK RAPORU

MAZLUMDER/GENEL MERKEZ

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği

Mithatpaşa Caddesi No:62/4 Kızılay/Ankara

Tel:90 (312) 418 10 46- Faks: 90 (312) 418 70 93

Http:www.mazlumder.org.tr-E-Posta: info@mazlumder.org.tr

TÜRKİYE'DE ETNİK AYRIMCILIK RAPORU

MAZLUMDER ¹

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği

¹ MAZLUMDER (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği), 28 Ocak 1991 tarihinde avukat, gazeteci, yazar, yayıncı ve iş adamlarından oluşan elli dört kişilik bir grup tarafından kurulmuştur. Genel merkezi Ankara'dadır. Derneğin Ankara, Ağrı, Akyazı, Batman, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Sakarya, Sivas, Şanlıurfa, Uşak ve Van'da şubeleri bulunmaktadır. Ayrıca, Kütahya, Mersin, Adana, Kahramanmaraş, Samsun, Hakkari'de de temsilcilikleri vardır. Devletten, siyasal parti ve gruplardan bağımsız çalışan bir insan hakları örgütü olan MAZLUMDER, "**Kim olursa olsun zalime karşı, mazlumdan yana**" olma ilkesiyle, insan haklarını -ayırım gözetmeksizin, tüm insanlık için, çifte standartsız- savunmaya kararlı insanların ortak girişimi olma amacıyla çalışır.

SUNUŞ.....	9
ÖNSÖZ	10
GİRİŞ.....	12
GENEL OLARAK AYRIMCILIK.....	14
1.1.Ayrımcılığın Tanımı.....	14
1.2.Ayrımcılık Türleri.....	14
1.2.1.Doğrudan ve Dolaylı Ayrımcılık.....	16
1.3.Ayrımcılık İle İlgili Kavramlar.....	19
1.4.Sosyal Bilimler Perspektifi Ve Ayrımcılığın Önlenmesi.....	23
1.5.Ayrımcılığın Ülkemizde Algılanışı Ve Yurttaşlık Sorunu.....	27
TÜRKİYE’DE ETNİK AYRIMCILIĞIN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ.....	32
Cumhuriyet Dönemi İrklara Yaklaşım Ve Kürt Meselesi.....	33
2.1.1.Türkiye’de yaşayan etnik gruplar.....	34
2.1.2.Kürt tarihi.....	35
2.1.2.1. Kürtler.....	37
2.1.2.2.Mezopotamya ve Kürtler-Subaru Krallığı.....	37
2.1.2.3. Etimoloji.....	38
2.1.2.4.Dil.....	39
2.1.2.5.Kürtçe Konuşulan Bölgeler.....	40
2.1.2.6.Kaynaklarda Kürdistan ve Yönetimler.....	41
2.1.2.7.Taşra idaresi.....	41
2.1.2.8.Kürt Edebiyatı.....	43
2.1.2.9.Din.....	45
2.2.Yakın Tarihte Kürtler Ve Kürt İsyanları.....	45
2.2.1. “Şeyh Said İsyanı:.....	48
2.2.2.Çaresi Sürgün:.....	48
2.2.3.Ağrı’nın Tedavisi Zilan Deresi:.....	48
2.2.4.Sivas Kampı:.....	50
2.2.5.Kürtlere Özerklik Sözü Verildi Mi?.....	50
2.2.6.Amasya Protokolü:.....	50
2.2.7.IrkHukuku:.....	50
2.2.8.İzmit Basın Konferansı:.....	51
2.3.Kürt Meselesi Bağlamında Sayısal Veriler:.....	53
2.4.Yakın Ve Büyük Bir Tehlike: Toplumsal Linç Girişimleri Ve Türk-Kürt Çatışması:.....	54
2.5.Cumhuriyet Dönemi Azınlık Kavramı Ve Azınlıklar:.....	59
2.5.1.Tarih Boyunca Azınlık Kavramı.....	59
2.5.2.Türkiye’de Azınlık.....	60
2.5.2.1.İlgili Anayasa Mahkemesi ve Siyasal Parti Kapatma Kararları.....	64
2.5.2.2.Yargıtay’ın ve Danıştay’ın İlgili Kararları.....	65
2.5.2.3.Kuramsal Neden: Türkiye Cumhuriyeti’nde Alt-Üst Kimlik İlişkisi.....	66
2.5.2.4.Tarihsel ve Siyasal Neden: Sevr Sendromu.....	67
2.6.Avrupa Müktesebatında Azınlıklar Ve Hakları.....	70
2.7.Türkiye’de Etnik Köken Konulu Araştırmalar.....	71
3.TANIKLIKLAR IŞIĞINDA ETNİK AYRIMCILIK ÖRNEKLERİ	
3.1.Kürtlerin Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	77
3.1.1.Mazlumder Heyetinin Yapmış Olduğu Görüşmeler.....	80
3.1.1.1.Tevkürd Derneği kurucusu İbrahim GÜÇLÜ ile Mazlumder heyetinin 10.05.2008 tarihinde yaptığı görüşme:.....	80
3.1.1.2. Diyarbakır Sur Belediye Başkanı iken görevden alınan Abdullah Demirbaş	

ile 12.05.2008 tarihinde Mazlumder Heyetinin yaptığı görüşme:.....	85
3.1.1.3. İzmir’de Bulunan Eşit Özgür Yurttaş Derneği Yetkilileri ile Mazlumder Heyetinin 30.05.2008 tarihinde yaptığı görüşme:.....	93
3.1.1.4. Mazlumder Heyetince, İzmir Kadifekale semtinde yaşayan ve sokakta, rastgele seçilen 55 yaşındaki Şükriye Mencik ile yapılan görüşme:.....	96
3.1.1.5. Mazlumder Heyetince, İzmir Kadifekale semtinde yaşayan ve sokakta, rastgele seçilen, evli ve 8 çocuk sahibi Türkan IŞIK adlı, 40 yaşında, işsiz, kadın vatandaşıyla yapılan görüşme:.....	96
3.1.1.6. Mazlumder Heyetinin tarafından Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV) yöneticilerinden Coşkun ÜSTERCİ ile yapılan görüşme:.....	97
3.1.1.7. Mazlumder Heyeti Tarafından, Demokratik Toplum Partisi İzmir İl Başkanı Nametullah EPÖZDEMİR İle İl Başkanlığı Binasında, 16.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme:.....	98
3.1.1.8. Mazlumder Heyetin Tarafından, Eğitimsen Yönetim Kurulu üyesi ve İzmir Barosu’na bağlı avukat olan Ali AYDIN ile yapılan görüşme:.....	101
3.1.1.9. Mazlumder Heyeti Tarafından, Demokratik Toplum Partisi Mersin İl Başkanlığında İl Başkanı Filiz Yılmaz ve Yürütme Kurulu üyelerinden Cemil İnci İle 24.05.2008 Tarihinde Yapılan görüşme:.....	103
3.1.1.10. Mazlumder Heyeti Tarafından, Van İlinde İkamet Etmekte Olan İsmi Bizde Saklı Bir İşadamıyla Yapılan Görüşme:.....	104
3.1.2.Kürt Göçü, Sonuçları Ve Ayrımcılık Şikâyetleri.....	104
3.1.2.1.Mazlumder Heyeti Tarafından, İstanbul GÖÇ-DER Merkezinde Yönetim Kurulu Başkanı Şefika GÜRBÜZ ile 04.07.2008 tarihinde yapılan görüşme:.....	106
3.1.2.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Akdeniz’e Göç Edenler Bilim-Kültür-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (AKDENİZ GÖÇ-DER) Başkanı Selahattin Demir Ve Yönetim Kurulu Üyeleriyle Dernek Genel Merkezinde, 24.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme:.....	107
3.1.2.3. Mazlumder Heyeti Tarafından, Göç-Der İzmir Şubesi Yöneticileri İle 10.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme:.....	108
3.1.2.4.MazlumderHeyetiTarafından,KarabağlarEskiÇamlıkSosyalYardımlaşmaveDayanışma DerneğiBaşkanıOsmanDoğanVeDernekYöneticileriİleDernekMerkezinde30.05.2008Tarihinde Yapılan Görüşme:.....	124
3.2.Lazların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	138
3.2.1. Genel Durum:.....	138
6.2.1.1. Coğrafi Dağılım	138
3.2.1.2.Dil.....	139
3.2.1.3.Din.....	140
3.2.1.4.Tarih.....	140
3.2.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Laz Kültür Derneği Yöneticileri İle İstanbul Kadıköy ilçe merkezinde 05.07.2008 tarihinde Yapılan Görüşme:.....	142
3.3.Romanların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	145
3.3.1. Genel Durum.....	145
3.3.1.1.Tarihçe.....	145
3.3.1.2.Romen Grupları.....	147
3.3.1.3.Dilleri.....	147
3.3.1.4.Hayat Tarzları.....	147
3.3.2.Mazlumder Heyetinin Mersin ve İzmir’deki Roman Sivil Toplum Örgütleri ile gerçekleştirdiği görüşmeler.....	149

3.3.2.1. Mersin Romanlar Sosyal, Kültür, Dostluk ve Dayanışma Derneği Başkanı Cemal Mogoltekin Ve Dernek Yönetim Kurulu Üyeleri İle Dernek Genel Merkezinde 24.05.2008 tarihinde Yapılan Görüşme.....	149
3.3.2.2. Ege Roman Dernekleri Federasyonu Basın Sözcüsü Ve İzmir Faytoncular Derneği Başkanı Gökmen Dunar İle 30.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	150
3.4. Rumların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	152
3.4.1. Genel Durum.....	152
3.4.1.1. Fetihten Önce.....	152
3.4.1.2. Anadolu'nun Türkleşmesi.....	153
3.4.1.3. Selçuklu Döneminde Durum.....	154
3.4.1.4. Osmanlı Dönemi.....	155
3.4.1.5. Patrikhane.....	155
3.4.1.6. Yunan İhtilali ve Fener Döneminin Sonu.....	156
3.4.1.7. Yunan Devletinin Kuruluşu.....	157
3.4.1.8. Rumların Siyasal ve Hukuksal Konumları.....	157
3.4.1.9. Azınlık Haklarında Reformlar.....	158
3.4.1.10. Kültürel Gelişim.....	159
3.4.1.11. Fener Yöresi.....	160
3.4.1.12. Atina-İstanbul Merkezleri.....	161
3.4.1.13. Ulusçu çatışmalar.....	161
3.4.1.14. Cumhuriyet Dönemi.....	163
3.4.1.15. Atatürk Dönemi.....	164
3.4.1.16. Varlık Vergisi.....	164
3.4.1.17. Rahat Bir Nefes.....	165
3.4.1.18. Yeni Göçleri Başlatan Tarih: 6-7 Eylül 1955.....	165
3.4.1.19. Bugünkü Durum.....	165
3.4.2. Mazlumder Heyeti Tarafından Heybeliada Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi Temsilcisi A.Z İle (Yetkili Şahıs İsminin Açıklanmasını İstememiştir) Heybeliada'da 05.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	166
3.5. Kafkas Kökenli Irkların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	166
3.5.1. Genel Durum.....	167
3.5.2. Mazlumder Heyetinin Kafkas Vakfı Başkanı Yılmaz Tok Ve Yönetim Kurulu Üyesi Rahmi Deniz İle Vakıf Merkezinde 05.07.2008 Tarihinde Yaptığı Görüşme.....	169
3.6. Arapların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	169
3.6.1. Genel Durum.....	169
3.6.2. Mazlumder Heyeti Tarafından Merkezi İzmir'de Bulunan Hilal Sosyal Yardımlaşma Kültür Derneği Başkanı Abdulkadir Aksu Ve Diğer Başkan Yardımcıları Yaşar Çelik, Hacı Dağ Ve Mustafa Er İle 16.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	170
3.6.3. Mazlumder Heyeti Tarafından Yapılan Görüşmeler.....	180
3.6.3.1. Kadifekale Semtinde, Sokakta Rastgele Seçilen, Arap Kökenli 45 Yaşındaki Zeki Baysoy İle 10.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	180
3.6.3.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Kadifekale semtinde, sokakta rastgele seçtikleri Arap kökenli 48 yaşındaki Havva ATAY ile 10.05.2008 tarihinde yapılan görüşme.....	180
3.7. Ermenilerin Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	181
3.7.1. Genel Durum.....	181
3.7.2. Mazlumder Heyetince Ermenilerle Ve Bu Konudaki Araştırmacılarla Yapılan Görüşmeler.....	182
3.7.2.1. Mazlumder Heyeti Tarafından, Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Etyen Mahcupyan İle Yapılan Görüşme.....	182

7.2.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Araştırmacı Yazar Şehmus Diken ile yapılan görüşme.....	183
3.7.2.3. Diyarbakır’da Yaşayan Ve ‘Ape Musa’ (Musa Amca) Olarak Bilinen Ermeni Kökenli Bir Vatandaş İle Mayıs 2008 De Yapılan Görüşme.....	188
3.7.2.4. Ermeni-Katolik Hovhan Vosgeperan Kilisesi Rahibi Hayk Aram Çekiç İle Kilise İçinde 04.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	190
3.7.2.5. Ermeni Kökenli Yazar Sevan Nişanyan İle 08.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	190
3.7.2.6. Mazlumder Heyeti Tarafından, Diyarbakır Barosu’na Bağlı Avukat Olarak Çalışan Ve Kendisini Ermenilerin Haklarını Savunan Bir Birey Olarak Tanıtan Tihv Yönetim Kurulu Üyesi Av.Muhsin Bilal’le 15.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	199
3.8. Diğer Farklı Etnik Kökene Mensup Vatandaşların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler.....	205
3.8.1. Mazlumder Heyeti Tarafından, Merkezi İzmir İlinde Bulunan Afrikalılar Kültür Dayanışma Ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Mustafa Olpak İle 08.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme.....	205
4. ETNİK AYRIMCILIĞIN SONA ERMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKEN YASAL DÜZENLEMELER.....	212
4.1. Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Hukukunda Irk Yaklaşımı.....	212
4.1.1. Etnik Ayrımcılığa İlişkin Yasal Mevzuat.....	212
4.2. Etnik Ayrımcılığın Önlenbilmesi İçin Yapılması Gereken Bazı Yasal Düzenlemeler.....	214
4.2.1. 1982 Anayasasında Yapılması Gereken Düzenlemeler.....	214
4.2.2. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu.....	217
4.2.3. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu.....	218
4.2.4. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu.....	220
4.2.5. Devrim Kanunları.....	220
4.2.6. Tevhidi Tedrisat Kanunu.....	220
4.2.7. Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun.....	220
4.2.8. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.....	221
4.2.9. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu.....	221
4.2.10. Ohal Kararnameleri.....	225
4.2.11. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu (Kabul Tarihi: 10/06/1949).....	225
4.2.12. 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu.....	225
4.2.13. 2525 Sayılı Soyadı Kanunu.....	226
4.2.14. 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul Ve Tatbiki Hakkında Kanun.....	226
4.2.15. 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi Ve Öğretimi İle Türk Vatandaşlarının Farklı Dil Ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun.....	227
4.2.16. 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi Ve Öğretimi İle Türk Vatandaşlarının Farklı Dil Ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun.....	227
4.2.17. Vakıflar Kanunu.....	227
4.2.18. Diğer Kanun Ve Mevzuat Hükümlerinde Müdahaleler.....	228
4.3. Etnik Ayrımcılığa İlişkin Uluslar Arası Mevzuat.....	229
4.3.1. Lozan Anlaşması.....	229
4.3.2. Avrupa Konseyi’nin Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi.....	233
4.3.3. Birleşmiş Milletler - Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	238
4.3.4. Diğer Uluslar Arası Sözleşmeler.....	239
4.4. Etnik Talepler Hakkındaki Yargı Uygulamaları Ve İçtihatları.....	239
4.4.2. Halkı Kin Ve Düşmanlığa Tahrik Etmek.....	241

4.4.3. Örgüt Üyesi Olmadığı Halde Örgüt Adına Suç İşlemek.....	245
4.4.4. Dava Ehliyeti- Manevi Tazminat Davası.....	247
4.4.5. Bölücülük Propagandası.....	248
4.4.6. Seçimlerde Başka Dilde Propaganda.....	249
4.4.7. Suçu Ve Suçluyu Övme.....	249
4.4.8. Azınlıklara Ait Vakıfların Malları.....	251
4.4.9. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	253
4.4.9.1. Halkın Emek Partisi (Hep)'İN Kapatılması Kararı.....	253
4.4.9.2. Halkın Demokrasi Partisi (HadeP)'İN Kapatılması Kararı.....	256
4.4.9.3. Sosyalist Partisi'nin Kapatılması Kararı.....	259
4.4.9.4. Demokratik Toplum Partisi'nin Kapatılması Kararı.....	260
4.4.9.5. Hak Ve Özgürlükler Partisi'nin (Hak-Par)'In Kapatılması İstemli Dava.....	264
4.4.9.6. AİHM'de Parti Kapatma Davaları.....	265
5. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER.....	268
5.1. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Ayrımcılığın Önlenmesi.....	268
5.2. Bir kısmına Türkiye'nin de Taraf Olduğu Anlaşmalar ve Bu Anlaşmalar Bağlamında Oluşturulmuş Evrensel Kurallar.....	269
5.3. Irksal Ve Etnik Ayrımcılığa Uğramama Hakkına Dair Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri.....	269
6- AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN İRK YAKLAŞIMI VE İHLAL TANIMLARI.....	271
7- ETNİK AYRIMCILIKLA İLGİLİ TESPİT OLUNAN İHLALLER:.....	273
8- ETNİK AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ AMACIYLA GENEL ÖNERİ VE TALEPLER:.....	276
9- SONUÇ VE İSTEM:.....	283

SUNUŞ

Cumhuriyetin kuruluşu ile “ulus devlet” resmi ideolojisi Türk ırkı temelinde dayanarak, başka kavimden olanları dışlamış, yok saymış veya inkâr etmiştir. Bu sebeple mevcut ortak paydalar ve birlikte yaşama iradesi ciddi yara almış, toplumda oluşan öfke, başkaldırlara dönüşmüş, Zilan deresi katliamı gibi ciddi yaşam hakkı ihlallerine bu toplum, içi kan ağmayarak tanıklık etmiştir. Türk etnik kimliğinin dışında olan tüm ırklar/kavimler ideolojik ulus devletin ayrımcı uygulamaları ve hak ihlalleriyle çeşitli seviyelerde muhatap olmuşlardır.

“Kim olursa olsun mazlumdan yana” “kim olursa olsun zalime karşı” olarak insan hakları alanında çalışmayı temel ilke edinen Mazlumder, Türkiye’deki etnik/kavim temelli ayrımcı muameleleri yerinde tespit için 7 ilde saha çalışması yapmış, birçok değişik etnik grup temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve Türkiye’deki etnik ayrımcılığın resmini çıkartmaya çalışmıştır. Ayrımcı mevzuat ve uygulamalardan kaynaklanan zulmün tespiti, kamuoyuna sunulması ve çözüm önerileri sunmak maksatlı bu çalışmamız 2008 yılında tamamlanmış ve İstanbul’da gerçekleştirdiğimiz bir sempozyum ile ulaştığımız sonuçlar düşünce adamları, akademisyenler ve bizzat ayrımcılığın mağdurları ile de paylaşılmıştır.

Bu önemli çalışmanın basımı, ne yazık ki, tashih çalışmaları ve daha iyi bir baskı gerçekleştirme çabaları sebebiyle gecikmiştir. Yapılan tespitler günümüze uyarlanarak baskı aşamasına getirilmiştir. Öncelikle kamuoyuna mal olmuş böyle bir çalışmanın baskısının gecikmesi sebebiyle özür diliyoruz. Bu çalışmanın, birlikte yaşama iradesi ve toplumsal barışa katkı sunarak, etnik ayrımcılığın olmadığı bir dünyaya kazanım sağlamasını umuyoruz.

MAZLUMDER Genel Başkanı

Ahmet Faruk Ünsal

ÖNSÖZ

Etnik ayrımcılık insanlık tarihinin önemli hastalıklarından birisidir. Dünya üzerinde farklı etnik kimlikten, farklı renkten, farklı kültürden topluluklar ayrı sınırlar içinde bulunabilmiştir. Bazen de aynı sınırlar içinde bu farklılıklar birlikte olabilmiştir. Ayrı sınırlarda bile sorunlar yaşayan farklılıklar, beraber oldukları zaman adalete riayet etmenin zorunluluğunu ve ayrımcılık yapmamanın önemini hissetmişlerdir. Farklı kimlikler birbirlerine olumlu yaklaşırsa da onları yöneten kamu idaresi ayrımcı uygulamalar yapıyorsa toplumsal barışı sağlamak yine zorlaşmıştır. Hatta Türkiye’de olduğu gibi etnik ayrımcılığı kurucu ideolojinin ana esasları haline getirme gayreti var ise orada toplumsal adaletten ve toplumsal huzurdan bahsetmek artık mümkün değildir.

Etnik ayrımcılık günümüzde artık çok önemli bir sorun haline gelmiştir. Devlet pratikleri ile çözümsüzlüğe itilen etnik sorunlar her geçen gün bu topluma daha ağır bedeller ödetmektedir. Uzun yıllar birlikte yaşamış etnisiteler içlerinde büyümüş oldukları tahammül ve hoşgörüyü etnik ayrımcılığa dayalı devlet politikaları karşısında korumakta zorlanmaya başlamışlardır. MAZLUMDER bir insan hakları örgütü olarak konunun ciddiyetinin farkındadır ve yıllardır bu konuda elinden gelen tüm gayreti göstermeye çalışmaktadır. Sorunun gittikçe ağırlaştığı son zamanlarda ise daha can alıcı çalışmalarla sorunun çözümüne katkı sağlamayı olmayı düşünmüştür. Bunun sonucunda etnik ayrımcılığı, bizzat ayrımcılığa uğrayan grupların ağzından dinlemek, empati yapılabilmesini sağlamak ve somut çözüm önerileri sunabilmek düşüncesiyle bir saha çalışması yapmaya karar verilmiş, farklı etnik gruplarla yapılan görüşmelerle sorunun karanlıkta kalan insani boyutu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Birçok etnik grupla yapılan mülakatlar, konu üzerinde önemli müktesabı olan kanaat önderleri ve araştırmacılar ile yapılan görüşme-

ler konunun önemini orta çıkarmıştır. Ulusal ve uluslar arası mevzuatın araştırılmasıyla, mevzuat ve uygulamalarda ortaya çıkarılan sorunun büyük bir insan hakkı ihlali olduğu vurgulanmıştır. Raporumuz sadece varolan eksiklikleri ortaya çıkarmayıp sorunun çözümü için tespitler yaparak somut öneriler sunmuş, bu rapor konu üzerinde uzun yıllar çalışmış akademisyenler, düşünce adamları ve araştırmacıların katıldığı bir sempozyum çalışması içinde de mütalaa edilmiştir. Sorunun çözümü için elimizden gelen her türlü gayreti sergiledik ve sergilemeye devam edeceğiz. Bir insan hakları örgütü olarak bu konudaki çok önemli bir sorumluluğu yerine getirmeye çalıştık. Bundan sonra yapılması gereken şu ana kadar değişmeye/değiştirmeye niyetli bir görüntü sergilemese de kamu otoritesinin bu toplumun huzuru için hayati değişiklikleri biran evvel gerçekleştirmesidir.

Etnik ayrımcılık raporumuzun hazırlanmasında büyük bir özveri ile çalışan rapor mülakat ekibimize, genel kordinatörümüz Ahmet Kızılkaya'ya ve çok titiz bir çalışma ile mevzuat ile ilgili teorik çalışmalar yanında tarihi arka planı ve toplumsal nabzı ortaya çıkararak somut öneriler sunan bir raporun ortaya çıkmasını sağlayan GYK üyemiz Abdülbasit Bildirici, Nesip Yıldırım, Selahattin Çoban, Suphan Erkan ve M.Arif Koçer'e ve saha çalışmasına katılan tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Hedefimiz ve umudumuz kamu idarecilerinin bilimsel bir çalışmanın saygın sonuçları ile hareket etmeleri ve toplumsal barışın sağlanmasıdır.

Ömer Faruk GERGERLİOĞLU

MAZLUMDER Genel Başkanı

Ankara

-2008

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu sonrası elit iktidar, Türkçülük temelli ırk dayatması ile Türkiye’de etnik kimliklere yönelik ayrımcılığı beslemiş, oluşturmuş ve bu durum hak ihlallerine kaynaklık etmiştir.

Milli – Üniter devlet kimliği; tek tipleştirici, farklılıkları yok sayan ve hatta zor kullanarak değiştirme ile Türkleştirme politikasını esas almıştır. Osmanlı dönemindeki ümmetin birliği yerine, bir ırkın esas alındığı, ırk temelli ulus devlet inşa edilmeye çalışılmıştır. Artık, Kürtler, Lazlar, Araplar, Çerkezler ve diğerleri yok sayılacaktır. Bu kimlik dayatması, niteliği itibarıyla zulümle devam edegelmiştir.

1924 Anayasasınının 88. maddesinde – “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur... Türklüğe kabul olunan herkes Türktür...” denilerek sistem yasal dayanağa kavuşturulmuştur...

MAZLUMDER, Türkiye’de yaşanan etnik ayrımcılığın tespiti, nedenleri ve halen yaşanan yaşam hakkı, güvenlik hakkı, ifade özgürlüğü, çalışma hakkı ve diğer hak ihlallerinin belirlenmesi ile yasal alan başta olmak üzere yapılması gerekenlerin ortaya çıkarılması amacıyla bu çalışmayı başlatmıştır.

Çalışma grubu²; İstanbul, İzmir, Mersin, Antakya, Diyarbakır illerinde etnik kimliğe mensup temsilci, kanaat önderleri ve bireylerle görüşmüştür. Ayrıca, mahkeme kararları, mevzuat, rapor, kitap ve daha önce yapılan görüşmelerden faydalanılmıştır.

Amacımız, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren günümüze kadar yaşanmış/ yaşanan etnik ayrımcılığı tespit etmek, gelecekte bu ihlallerin

2- Çalışma gurubu: Abdülbasit Bildirici, Ahmet Kızılkaya, Ayşe Bilgen, Cihan Türker, Kadir Tiril, M.Arif Koçer, Mehmet Gümüş, Mustafa Kaylı, Nesip Yıldırım, Nurcan Aktay, Selahattin Çoban, Selahattin Üneş, Serpil Kayaer, Seher Akçınar Bayar, Sıdıka Çetin, Suphan Erkan, Taner Ayaz,

yaşanmaması için öneri ve faaliyetler yürütmektir.

MAZLUMDER, bu çalışma ile acıları yarıştırmak, öncelemek niyetiyle değil, dünya görüşü ne olursa olsun mazlumu korumak, zalimi teşhir edip karşı çıkmak hedefindedir.

İş bu rapor, MAZLUMDER Genel Merkezi 2008 yılı için öngördüğü “Her türlü Etnik Ayrımcılıkla mücadele” konulu çalışmaları kapsamında hazırlanmıştır.

Türkiye’de bulunan tüm etnik gruplara karşı yapılan ihlallerin önlenmesi, mağduriyetlerinin giderilmesi dileğiyle...”

1-GENEL OLARAK AYRIMCILIK

1.1.Ayrımcılığın Tanımı

Ayrımcılık kendi başına bir insan hakları ihlali olmakla birlikte, mevcut haliyle insan haklarını yaratan temel değerlere yapılmış topyekûn bir saldıdır. Bu haliyle ayrımcılık, çağdaş anlamda en temel ifadesini İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde bulan ve onu takip eden insan hakları sözleşmeleriyle garanti altına alınan her şeyi yok sayar. Burada ilk olarak işkence, kötü-muamele ve diğer zalimane, gayri insani ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağına değinmekte fayda vardır. Çünkü işkence, kötü-muamele ve diğer zalimane, gayri insani ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı, ilgili tüm sözleşmelerde çok açık ve kesin bir şekilde tanımlanmış ve yasaklanmıştır. İşkence, kötü-muamele ve diğer zalimane, gayri insani ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı savaş veya doğal afet gibi olağanüstü durumlarda dahi askıya alınamayacak mutlak bir haktır. Ancak,

“Ayrımcılık, sadece sahip oldukları kimlik ya da inançlarından ötürü belli insanların ya da grupların tüm insan haklarını sistematik bir biçimde yok sayar.(...) İşkence ayrımcılıktan beslenir. Bütün işkenceler, kurbanını insanlıktan çıkararak, işkenceci ve işkence gören arasındaki bütün insani bağları koparır. İnsanlıktan çıkarmanın bu yöntemi, eğer kurban horgörülen sosyal, politik ya da etnik bir gruptan ise daha kolay yapılır. Ayrımcılık, kurbanı bir insan olarak değil, bir nesne olarak gördüğünden, zalimce davranılmasına müsaade ederek işkence için yolu açar. (...)Ayrımcılık aynı zamanda, ırkçı saldırılar, kadınlara karşı ev içi şiddet ve homofobik nefret suçları gibi, genel olarak toplumdaki belli gruplara uygulanan şiddet eylemlerine karşı, kanunların eşit korumasını vermemek anlamına gelir. Önyargının bu saldırgan

uygulamaları sıklıkla resmi kayıtsızlıkla kolaylaştırılır.”³

Tam bu aşamada, öncelikle AİHM tarafından bir kişinin “işkence” görüldüğüne dair ilk yargısal saptamanın Aksoy v. Türkiye davasında yapıldığını⁴ hatırlatmakta büyük fayda var. Ardından Uluslararası Af Örgütü’nün yukarıdaki tespitine geri dönerek, Haziran 2000’de bir televizyon kanalı tarafından yayınlanan, “Hortum Süleyman” lakaplı eski Başkomiser Süleyman Ulusoy’un, elindeki hortumla karakolda travesti ve cinsiyet değiştirmiş olan kişileri dövme sahnelerini hatırlatmak yeterli olacaktır.⁵

Uluslararası Zihinsel Engellilerin Hakları (MDRI) tarafından hazırlanan ve Türkiye’deki psikiyatri servisleri, yetimhaneler ve rehabilitasyon merkezlerindeki sorunları, insan hakları açısından ele alan “Kapalı Kapılar Ardında”⁶ adlı rapor ülkemizin bir başka gerçeğine daha ışık tutmuştur. Rapor, MDRI’nin iki yıllık bir süre boyunca Türkiye’de yaptığı incelemeleri ve elde edilen bulguları kapsamaktadır. Elde edilen ürpertici bulgulara göre, Türkiye’de kamuoyunun dikkatinden uzak merkezlerde, zihinsel engellileri de içerecek şekilde, psikiyatrik tedavi görenlere uygulanan insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleler işkenceyle eş değer nitelikteydi. Rapor sonrasında psikiyatri kliniklerinde gözle görülür bir iyileşme yaşandıysa da hali hazırda psikiyatrik sorunu olanların keyfi bir şekilde alıkonulduğuna dair şikâyetler devam etmektedir.

İkinci olarak belirtilmesi gereken husus, ayrımcılığın yaşam hakkının ihlaline yol açtığıdır. Yaşam hakkı da, aynı işkence yasağı gibi olağanüstü hallerde dahi askıya alınamayacak haklar kategorisindedir. Yaşam hakkının askıya alınamayacağı ve bunun koşulları BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 4. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 15. maddesinde açık bir şekilde ifade edilmektedir⁷. Bu konudaki vereceğimiz ilk örnek Kocaeli Gölcük’te, yıllardır zincirlenen 33 yaşındaki zihinsel özürlü Cemile Kurt’un çıkan yangında alevler arasında kalarak ölmesidir⁸. İkincisi toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Güldünya, Bitlis’te amcasının oğlunun tecavüzüne uğramış, hamile kaldıktan sonra töre korkusuyla annesi ve

3-Hakan Ataman, Ayrımcılığa Karşı Uluslar arası İnsan Hakları Mevzuatı, İnsan Hakları Gündemi Derneği, (Editör Hasan Sayim Vural), Ankara, 2007, 11 Naklen TAKE A STEP TO STAMP OUT TORTURE, Chapter 2: Discrimination fertile ground for torture, 37, Amnesty International. Ayrıca raporun Türkçe’sine Uluslar arası Af Örgütü Türkiye Şubesi’nden ulaşmak da mümkündür: <http://www.amnesty-turkiye.org/>

4- İşkencenin Yasaklanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. Maddesi’nin uygulanmasına ilişkin kılavuz, Aisling Reidy, İnsan hakları el kitapları, No.6, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, F-67075 Strasbourg Cedex Avrupa Konseyi, 2002, s. 20.

5- İşkence ekrana taşdı, Radikal Gazetesi, 06.01.2006, <http://www.radikal.com.tr/2000/06/01/> web sitesinde mevcuttur.

6-Kapalı Kapılar Ardında:Türkiye’nin Psikiyatri Kurumları, Rehabilitasyon Merkezleri ve Yetimhanelerinde Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri Hazırlayan: Mental Disability Rights International, Çev. Şehnaz Layikel, Pınar Asan, 28 EYLÜL 2005, www.MDRI.org Web Sitesinde adresinde mevcuttur.

7-Hakan Ataman, Ayrımcılığa Karşı Uluslar arası İnsan Hakları Mevzuatı, İnsan Hakları Gündemi Derneği, (Editör Hasan Sayim Vural), Ankara, 2007, 12.

8-Zincirleriyle yandı, Radikal Gazetesi, 13/02/2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=143390> web sitesinde mevcuttur.

babası tarafından İstanbul'a gönderilmiş, ancak ağabeyleri tarafından öldürülmüştür⁹. Etnik köken ilgili örnek olarak da, annesinin Kürtçe yakarışlarını anlamayan, askerlerce terk edilen ve vücuduna giren kurşunlarla sabaha kadar can çekişen ve ölen 6 yaşındaki kız çocuğu Abide Ekin'i¹⁰ örnek verebiliriz. Türkiye'de ayrımcılık nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiği son örnekler, kuşkusuz, Hrant Dink'in öldürülmesi, Malatya Katliamı ve Nijerya uyruklu sığınmacı Festus Okey'in karakolda gözaltındayken bir polis kurşunuyla öldürülmesidir¹¹.

Olağanüstü hallerde dahi askıya alınmayacak bir başka yasak da kölelik yasağıdır. Ancak, ülkemizde yaşa dayalı ayrımcılık, sadece belli yaşın üstündeki kişilerin iş bulamamasıyla bitmemektedir. Ülkemizde çocuklar hala köle gibi alınıp satılabilmektedir. Bunun en son örneği, bir süre önce Adana'da bulunup kurtarılan 58 çocuktur¹².

Ayrımcılık türlerinin ve farklı düzeylerinin temel hak ve özgürlüklerin ihlaline giden yolu nasıl ardına kadar açtığını gösteren bulguları çoğaltmak mümkündür. Ancak, böylesi bir çalışma ayrı bir raporun konusudur.

1.2. Ayrımcılık Türleri

1.2.1. Doğrudan ve Dolaylı Ayrımcılık

Günümüzde ayrımcılığı ifade eden benzer nitelikteki terimler çeşitli si-

⁹-Onlar Öldürülüyor, "Biz Evleniyoruz"!, Çiğdem MATER, BİA (İstanbul), 01/04/2004, http://www.bianet.org/2004/07/01_k/32008.htm web sitesinde mevcuttur.

¹⁰-Ahmet Özkan ve Diğerleri Türkiye Aleyhinde Davası, AIHM, Tarih/Sayı:06.04.2004/173 Dava adı: Ahmet Özkan/ Türkiye Aleyhinde Davası, Başvuru Numarası: 21689/93

¹¹-Hrant Dink, Agos Gazetesi önünde silahlı saldırıda öldürüldü, Milliyet Gazetesi, 19 Ocak 2007 / Cuma, <http://www.milliyet.com.tr/2007/01/19/son/sontur35.asp> web sitesinde mevcuttur.; Gazeteci Dink Silahlı Saldırıyla Öldürüldü, BİA Haber Merkezi, 19/01/2007, <http://www.bianet.org/2007/01/19/90457.htm> web sitesinde mevcuttur; Misyoner katliamı, Radikal Gazetesi, 19/04/2007 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218861> web sitesinde mevcuttur; Dünya Malatya'daki vahşeti konuşuyor, ANKA, DHA, AA 19 Nisan 2007 / Perşembe <http://www.milliyet.com.tr/2007/04/19/son/sondu08.asp> web sitesinde mevcuttur; Nijeryalı Festus Okey için dava açıldı, CNN Türk, 10 Ekim, 2007 17:03:00 (TSİ), http://www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&haberID=397120 web sitesinde mevcuttur; Polisten Festus Okey açıklaması, NTV Güncelleme: 19:42 TSİ 09 Eylül 2007 Pazar, <http://www.ntvmsnbc.com/news/419398.asp> web sitesinde mevcuttur; Festus Okey soruşturmasında polise dava, NTV Güncelleme: 02:30 TSİ 19 Eylül 2007 Çarşamba, <http://www.ntvmsnbc.com/news/420195.asp> web sitesinde mevcuttur; 'Festus Okey sahipsiz değil', Radikal Gazetesi, 11/10/2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=235423> web sitesinde mevcuttur; Festus Okey için protesto, Radikal Gazetesi, 24/09/2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=233775> web sitesinde mevcuttur; Milletvekilleri Dink ve Okey Cinayetlerini Araştıracak, BİA Haber Merkezi – Ankara, 01 Ekim 2007, Pazartesi, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/102084/milletvekilleri-dink-ve-okey-cinayetlerini-arastiracak> web sitesinde mevcuttur; Savcı Sığınmacı Okey'i Vuran Polis İçin 9 Yıl Hapis İstedi, BİA Haber Merkezi – İstanbul, 18 Eylül 2007, Salı, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/101827/savci-siginmaci-okeyi-vuran-polis-icin-9-yil-hapis-istedi> web sitesinde mevcuttur; Ölüm Yeri: Beyoğlu Emniyeti, Radikal – İstanbul, 30 Ağustos 2007, Perşembe, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/101480/olum-yeri-beyoglu-emniyeti> web sitesinde mevcuttur; Nijerya Uyruklu Festus OKEY ile İlgili Açıklama, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 07.09.2007, <http://www.iem.gov.tr/iem/?idno=195> web sitesinde mevcuttur; Bir İnsan Öldü, 18 Gün Geçti, Hala Kapı Duvar, Radikal – İstanbul, 07 Eylül 2007, Cuma, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/101628/bir-insan-oldu-18-gun-gecti-hala-kapi-duvar> web sitesinde mevcuttur.

¹²-Köle çocukları jandarma kurtardı, Milliyet Gazetesi, 04 Aralık 2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/12/04/son/sontur31.asp> web sitesinde mevcuttur.

yasal sistemlerde farklı biçimlerde kullanılıyor olsa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) vermiş olduğu kararlarda birazdan aktaracağımız doğrudan ve dolaylı ayrımcılık gibi farklı ayrımcılık biçimlerini tespit etmek mümkündür. Doğrudan ayrımcılık ırksal ya da etnik köken ya da inançlar, engellilik, cinsiyet, yaş veya benzer nitelikteki herhangi bir diğer konuları nedeniyle bir kişi ya da grubun daha az lehinde ya da onlara zarar verici muamele olduğunda gerçekleşmektedir. Bu haliyle doğrudan ayrımcılık, bir kişiye, yasaklanan ayrımcılık nedenlerinden herhangi birisiyle, karşılaştırılabilir benzer durumlarda muamele edildiğinden, edilmiş olduğundan veya edileceğinden daha az elverişli davranmaktır. Başka bir deyişle doğrudan ayrımcılık belli kategoride olan kişilere, objektif ve makul bir sebep olmaksızın veya meşru bir amaç gözetmek veyahut da gözetilen amaçla yapılan muamele arasında orantılılık ilişkisi bulunmaksızın, farklı muamelede bulunmaktır. Örneğin herhangi bir iş için “engelliler başvuramaz”, veya sosyal bir olanak ya da tesisin kullanımı için “yabancılara izin verilmez”, “50 yaş ve yukarısı giremez” gibi kurallar ve uygulamalar doğrudan ayrımcılık kapsamına girmektedir.

Bununla birlikte ayrımcılık gündelik hayatın gerçekliği içinde sıklıkla çok fazla göze çarpmayan biçimlerde de meydana gelebilir. Bu nedenle, dolaylı ayrımcılık da ayrımcılıkla ilgili mevzuat kapsamında ele alınmaktadır. Dolaylı ayrımcılık ise, bir koşul, bir ölçüt ya da bir uygulama, görünüşte tarafsız olmasına karşın, yasal bir amaç tarafından nesnel olarak meşrulaştırılmaksızın, ırk ya da etnik köken ya da inanç, engellilik, cinsiyet, yaş gibi sebeplerle bu kişiler için dezavantaj oluşturduğunda meydana gelir. Dolaylı Ayrımcılık üç farklı biçimde tezahür etmektedir:

(a) Görünüşte objektif bir düzenleme veya uygulama olmasına karşın, esas itibarıyla belli kategoride olan kişiler açısından dezavantajlı bir durumun, objektif ve makul bir biçimde haklılaştırılmaması hali;

(b) Genel bir düzenlemenin oransız bir biçimde belli kategoride olan kişilerin büyük bir kısmını etkilemesi, bu durumda ayrımcılık teşkil edebilmesi için objektif ve makul bir haklılaştırmasının olmaması gereklidir.

(c) Nihayet, genel bir düzenleme hazırlanırken, objektif ve makul bir haklılaştırma olmamasına karşın, belli bir birey veya kategoriye farklı muamelelenin, genel kural için istisna öngörmeyerek, ihmal edilmiş olması durumudur. Başka bir ifadeyle, dezavantajlı bir birey için örneğin, özürlü veya dinsel yasaklamalar nedeniyle farklı ihtiyaçları ortaya çıkan bir birey için koruma sağlamanın ihmal edilmiş olması durumudur. Bu genel düzenleme ile ayrımcılık tam anlamıyla haklılaştırılabilirse bile, genel kural içinde bu grupların dikkate alınmamış olunması durumu bizzat ayrımcılık teşkil eder. Örneğin bir işe veya üyeliğe başvururken o iş ya da üyelik Sanskritçe bilmeyi gerek-

tirmediği halde başvuruçuları Sanskritçe testine tabi tutmak dolaylı ayrımcılıktır. Kuşkusuz ki Sanskritçe oldukça aşırı bir örnektir. Ancak herhangi bir iş ya da üyelik için herhangi bir yabancı dil bilmeyi gerektirmediği halde söz konusu iş ya da üyelik için yabancı dil testi uygulamak kendi ana dilinden başka bir dil bilmeyenler için dolaylı ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekleri genişletmek mümkündür. Örneğin bir sosyal tesiste herhangi bir yasaklayıcı ya da kısıtlayıcı kural olmadığı ve herkesin kullanımına açık olduğu halde tesis, tekerlekli sandalye kullanmak zorunda olan engellilerin girebileceği şekilde tasarlanmadıysa bu da dolaylı ayrımcılık kapsamına girmektedir. Sonuçta herkesin kullanımına açık olan bir tesis belli kategorilerdeki kişiler için kullanılamaz hale gelmektedir.

Doğrudan ve dolaylı ayrımcılık terimleri sadece hukuk tarafından değil, sosyal bilimlerin farklı disiplinleri tarafından da kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerin diğer disiplinleri açısından bakıldığında ayrımcılık terimi çok daha farklı biçimler ve terimlerle iç içe geçmiştir.

Hem doğrudan hem de dolaylı ayrımcılık, ister cinsiyet-temelli aile kuralları ya da cinsiyet-temelli kavramsal düzenlemeler gibi resmi olmayan bir karakterde, isterse kadınların araba kullanmasının ya da oy vermesinin yasaklanması gibi resmi bir karaktere sahip olsun, yapısal unsurlar içerir. Doğrudan ayrımcılık kavramsal ve kavramsal olmayan ayrımcılık olarak ikiye ayrılır. Doğrudan kavramsal ayrımcılık hem uygulama hem de ifade olarak tezahür eder. Örneğin işyerinde yöneticilik ve liderlik rolünü bir erkekten daha iyi yapabilecek bir kadının bulunmasına karşın, kadının cinsiyetinden dolayı yönetici yapılmaması ve bunun nedeninin de kadın olmaktan kaynaklandığını açıkça deklere etmek bu kapsamdadır. Doğrudan ancak kavramsal olmayan ayrımcılık da ise ayrımcılık kendisini kavramsal olarak değil davranışsal olarak gösterir. Örneğin bir kurumda üst düzeydeki mevkilere sürekli olarak belli ırk, din veya mezhepteki kişiler getirilir. Ancak bu sözlü veya yazılı olarak deklare edilmez. Ayrımcılığa uğrayan kişilere yönelik doğrudan negatif bir tutum şart değildir; ayrımcılık kendisini belli bir duruma ilişkin tepkisel nitelikteki vakalar yoluyla da gösterebilir. Böylece bir esnaf siyah başvuruçulara karşı ayrımcı davranabilir. Bu sadece onlardan hoşlanmadığı için değil, aynı zamanda daha fazla para kazanmak ve doğruluğu ispatlansa da ispatlanmasa da kendisi ırkçı olmadığı halde ırkçı müşterilerini memnun etmek için beyaz bir yardımcı seçmek yoluyla da gerçekleşebilir¹³.

Ayrımcılık dönüşümlü olarak gerçekleşebilir. Dönüşümlü ayrımcılık durumunda, kendilerine karşı ayrımcılık yapılan bir grubun üyeleri kendi grubunun diğer üyelerine karşı ayrımcılık yapabilir ya da öğrendiği şeyi içselleştirebilir. Buna ilişkin en somut örnek kadın bir işverenin iş için kadın başvuru-

ularını kabul etmemesidir. Buna ilişkin bir diğer örnek de bizzat ayrımcılık kurbanı olanların ayrımcılığı içselleştirmesidir. Bir diğer somut örneği ise siyahlara karşı hem resmen hem de geleneksel olarak ırkçı muameleyi savunan “Jim Crow Kanunları” altında yaşayan Afrikalı Amerikalılardır. Beyazların huzurunda saygılı ve itaatkâr olmak için kendi kendilerini eğitmişlerdir. Ayrıca, ayrımcılık çoğunlukla asimetrik bir şekilde gerçekleşse de, böyle olmak zorunda değildir. Yani ayrımcılık sadece gücü elinde bulunduranlar tarafından yapılmamaktadır¹⁴. Renkleri, etnik kökenleri vb. nedenlerle ayrımcılığa uğrayan bir grubun başka dezavantajlı gruplara karşı ayrımcı muamelede bulunmasını buna örnek gösterebiliriz.

1.3.Ayrımcılık İle İlgili Kavramlar

“Ayrımcılık” Türkiye’de oldukça eksik ve yanlış bilinmektedir. Bunun tabii bir sonucu olarak “ayrımcılık” kavramına yoğun duygusal ve siyasi anlamlar yüklenebilmekte, bu ise, konuyla ilgili yapılması gereken sosyal araştırmaları ve hukuki düzenlemeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrımcılık kendi başına bir insan hakları ihlali olmakla birlikte, aynı zamanda, mevcut haliyle insan haklarını oluşturan temel insani değerlere karşı yapılmış topyekûn bir saldırı olmaktadır. Bu sebeple ayrımcılığın tam ve doğru olarak anlaşılması, ayrımcılıkla mücadele edilmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Ayrımcılığın konusu bir haktır. “Hakkın” konusu olan şey, ayrımcı bir muamele ile hak sahibine verilmez veya eksik verilir veya hak sahibinin ona ulaşması bir şekilde engellenebilir. Bu sebeple önce, “hakk” kavramının incelenmesi gereklidir.

Ayrımcılık, “hak sahibine hakkının verilmemiş” olması anlamında da adaletsizliktir.

Yine ayrımcılık temel olarak ya da en azından potansiyel olarak bir eşit olmama durumunu ifade eder ve bazı bireylere diğerlerinden farklı davranma durumunu içinde taşır.¹⁵

Ayrımcılık sık bir şekilde önyargı ve sterotip (kalıp yargı) kavramlarıyla birlikte görülmektedir. Sosyal bilimciler “önyargı” tanımlarında farklılıklar göstermelerine rağmen önyargının bir grup veya grubun üyelerine karşı, genelde negatif bir ön değerlendirme olduğu düşüncesinde uzlaşırlar (Fiske, 1998; Jones, 1997; Nelson, 2002). Psikolojide genel olarak kullanıldığı şekliyle önyargı, bir fikir ya da inanç üzerine bir beyanat değil, horgörme, sevmeme ve nefret gibi duyguları içeren bir tutumdur¹⁶. Önyargının pusu kurduğu yerlerde kalıp yargıların uzakta olduğu pek görülmez. “Sterotip” teri-

14-Ataman, a.g.e. 5

15-M.Arif Koçer, İslamda Kadına Yönelik Ayrımcılık Yasağı, Gündönümü Yayınları, 2010, 49

16- Ataman, a.g.e. 5

mi ilk olarak 1798’de Fransız matbaacı Didot tarafından, kopyalar yaratmaya yarayan bir işlem için kullanılmıştır (Ashmore & Del Boca, 1981). Gazeteci Walter Lippman (1922) sterotipleri “kafanın içindeki resimler”e veya gerçeğin zihinsel kopyalarına benzetmiş ve buradan yola çıkarak terim gitgide bir grubun üyeleri hakkında genellemeler - ya da daha çok aşırı genelleme anlamına gelmeye başlamıştır. Önyargıda olduğu gibi bu genellemeler de bazen olumlu olabilir (örneğin, “kadınlar çocuklarına iyi bakarlar”da olduğu gibi), ancak çoğunlukla olumsuz ve değişime karşı dirençlidirler. Örneğin, 1960’lara kadar Britannica Ansiklopedisi’ndeki “İnsanlığın Irkları” girişi, siyahların evrim geçirmemiş ve çocuksu olduğuna dair yüzyıllar önceki sözde bilimsel kalıp yargılara dayanıyordu. 1964 baskısında ansiklopedi “yünlü saçlı gruplar”ı şöyle tanımlamıştır:

Koyu renk ten, bazen neredeyse siyah, geniş burun, büyüklüklerine oranla genelde küçük olan beyin, özellikle uzun boylu grup üyelerinde, orantılı olarak uzun önkol ve baldırlar. İskelette, yetişkinlerde bile bir çocuğun kemikli yapısını andıran yumuşak dış hatlar ve bazı grup üyelerinde alın bizim ırkımızdaki çocuklarda olduğu gibi çıkıntılı ve yumuşak bir yapıya sahiptir. (Buxton, 1964, s. 864A)

Günümüzde saygıdeğer bir ansiklopedinin bu tür bir kalıp yargı yazması çok şaşırtıcı olur, ancak ırk, cinsiyet ve din hakkındaki kalıp yargılar hala yaygındır. Grup düşmanlığının bilişsel bileşeni olarak da adlandırılabilen kalıp yargılar belirli bir grup ya da toplumsal kategorideki insanlar tarafından paylaşılan özelliklere ilişkin inançlardır.¹⁷ Önyargı bir tek ya da bir grup bireyin öncelikle grup üyeliği temelinde değerlendirilmesidir. Ek olarak, bir de peşin hükme dayanır.¹⁸

Ayrımcılığın konusu bir haktır. “Hakkın” konusu olan şey, ayrımcı bir muamele ile hak sahibine verilmez veya eksik verilir veya hak sahibinin ona ulaşması bir şekilde engellenebilir. Ayrımcılık, “hak sahibine hakkının verilmemiş” olması anlamında da adaletsizliktir. Yine ayrımcılık temel olarak ya da en azından potansiyel olarak bir eşit olmama durumunu ifade eder ve bazı bireylere diğerlerinden farklı davranma durumunu içinde taşır.¹⁹

Ayrımcılık, dış-grup düşmanlığının davranışsal bileşenidir. Grup üyelikleri temelinde bireylere yönelik olumsuz davranışlardan oluşur.²⁰

Önyargı, lügat anlamı olarak, bir birey veya toplumsal gruba ya da topluma karşı önceden edinilen, yeni bilgiler ortaya çıksa bile kolayca değiş-

17-Sosyal Psikoloji; Shelley E. Taylor, Letittia Anne Peplau, David O. Sears; Çev: Ali Dönmez; İmge KiZtabevi Yayınları; Mayıs 2007, Ankara, s. 179.

18-Ataman, a.g.e. 6

19- Koçer, a.g.e. 46

20-Ataman, a.g.e. 6

meyen düşünceler ve kabulleri bu konulardaki peşin hükümleri ifade eder.²¹

Önyargı, kalıp yargılar ve ayrımcılık genelde bir arada görülür, ancak biri olmadan diğerinin olması da mümkündür. Bir etnik grup “alevi olmak” gibi tarafsız veya olumlu bir özellik ile stereotiplendiğinde önyargı ve ayrımcılık söz konusu olmayabilir. Benzer şekilde “yabancılara” veya “ameliyatta bir uzvu kesilmiş” kimselere karşı genellenmiş bir önyargı özel kalıp yargıları veya ayrımcı hareketleri içermeyebilir. Bilinçli veya bilinçsiz olarak ayrımcılığın önyargı veya kalıp yargılar olmaksızın olduğu zamanlar bile vardır.²²

Önyargı, kalıp yargılar ve ayrımcılık oldukça farklı temeller üzerinde yükselmektedir:

İrkçılık(Racism): ırksal temelli ayrımcılık;

Cinsiyetçilik(Sexism): sık bir şekilde erkekler tarafından gerçekleştirilen cinsiyet temelli ayrımcılık;

Kadın Düşmanlığı(Misogyny): kadından nefret edilmesi veya güvenilmemesi;

Etnosentrik ya da Etnik Önyargı(Ethnocentrism or Ethnic Prejudice): belli bir etnik gruba üye olanların tüm diğer gruplardan üstün olduğu inancıdır. Bu aynı zamanda farklı etnik geçmişi ya da ulusal kökeni olanlara yönelik ayrımcılıkla sonuçlanır;

Yaş(Ageism): genellikle yaşlılara ve gençlere karşı kullanılan, yaş temelli ayrımcılık;

Engellilik(Ablesim): fiziksel ya da zihinsel engelli olanlara karşı ayrımcılık;

Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi-Xenophobia): aynı ulustan olmayanlara ya da yabancılara veya aynı ulustan olmayan ya da yabancı gibi görünen herhangi bir ırka karşı nefret ve/ya da korku;

Yahudi Düşmanlığı(Anti-Semitism): Yahudilere karşı ayrımcılık (Semitizm kavramı Arapları da içermektedir ancak geleneksel kullanımı Arapları^{23*} içermez);

Dinsel Önyargı (Religious Prejudice): belli dinleri tercih edenleri temel alan ayrımcılık;

Şovenizm(Chauvinism): orijinal olarak kavram aşırı milliyetçiliğe (jingoism) ya da aşırı vatanseverliğe (excessive patriotism) atıfta bulunur, kav-

21-Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004, 172.

22- Ataman, a.g.e. 6

23-.* Özellikle de 11 Eylül saldırılarından sonra Araplara veya genel olarak Müslümanlara karşı uygulanan ayrımcılık İslamofobi(Islamophobia) kavramıyla ifade edilmektedir.(Hakan ATAMAN)

ram sık bir şekilde kadınlara karşı özellikle erkeklerin cinsiyetçi tutumlarıyla birlikte hareket eder;

Sınıfçılık(Classism): sosyo-ekonomik ya da sınıf temelli önyargı ya da ayrımcılık;²⁴.

Biraz önce sıralanan kavramların her biri ayrı bir çalışma konusudur ve bu çalışmanın kapsamına giremeyecek kadar geniştir. Ayrıca, söz konusu ayrımcı muameleler kendisini açık, kapalı ve örtük biçimlerde gösterebildiği gibi, kişilerarası, kurumsal, örgütsel ve kültürel düzeylerde de gösterebilmektedir. Ayrımcı muameleler kendisini sık bir şekilde hem uluslar arası hukukta hem de ulusal hukukta yasaklanmış olan taciz ve mağdurlaştırma ile birlikte göstermektedir:

Taciz:

Arapça, acz kökünden gelen bu kelime, huzursuz kılmak, rahatsız etmek, sıkıntı vermek, canını sıkamak, aciz etmek²⁵ anlamlarına gelir.

Ayrıca, yıldırıcı, düşmanca, alçaltıcı, utandırıcı ya da saldırganca bir ortam yaratma ve kişinin onurunu ihlal etme amacıyla ya da etkisiyle gerçekleşen istenmeyen bir davranışın meydana gelmesi olarak ta tanımlanabilir.²⁶

Mağdurlaştırma: Mağdurlaştırma, eşitlik ya da ayrımcılığa uğramama hakkı ilkeleri dâhil olmak üzere, hukuki ilkeleri yürürlüğe koyma çabalarına karşı misilleme eyleminde bulunan bir örgüt ya da bir kişi tarafından gerçekleştirilen olumsuz eylemler olarak tanımlanabilir²⁷.

Mağdur kelimesi ayrıca, lugat anlamı olarak, gadre uğramış, haksızlığa maruz kalmış, zarar ve ziyan görmüş.²⁸ kıygın²⁹ anlamlarına da gelir.

Uluslararası ayrımcılık hukuku kapsamında, bir Devletin korunmalı grupların “gerçek eşitliği”ni sağlamak üzere tedbirler alması talep edilebilir (ya da bu tedbirleri almasına izin verilir).³⁰ Bunlar pozitif eylem ya da pozitif ayrımcılık ve makul yerleştirme ya da düzenlemelerdir.

24-Ataman, a.g.e. 6 Naklen Prejudice and Discrimination, Warren J. Blumenfeld and Diane Raymond (p.25), In Reading for Diversity and Social Justice; An Antology on Racism, Antisemitism, Sexism, Heterosexism, Albeism, and Classism Ed. By Maurianne Adams, Warren J. Blumenfeld, Rosie Castañeda, Heather W. Hackman, Madeline L. Peters, Ximena Zúñiga, Published in 2000 by Routledge, New York, pp. 21-31

25-Abdullah Yeğin, Abdülkadir Badıllı, Hekimoğlu İsmail, İlham Çalım ve İttihad İlmî Araştırma Heyeti, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat*, Sebat Yayın Dağıtım, İstanbul, 2006, 923.

26-Ataman, a.g.e. 7 Naklen Non-Discrimination in International Law, A HANDBOOK FOR PRACTITIONERS, Edited by Kevin Kitching Published by INTERIGHTS, The International Centre for the Legal Protection of Human Rights Lancaster House 33 Islington High Street, London N1 9LH, UK, January 2005, p.21.

27- Ataman, a.g.e. 7

28-Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Rehber Yayınları, Ankara, 1990, 729.

29-Hasan Eren, Nevzat Gözaydın, İsmail Parlatur, Talat Ekin, Hamza Zülfiyar, *Türkçe Sözlük*, TDK, Yayınları, Ankara, 1988, II, 976.

30-Hakan Ataman, *Ayrımcılığa Karşı Uluslar arası İnsan Hakları Mevzuatı, İnsan Hakları Gündemi Derneği*, (Editor Hasan Sayim Vural), Ankara, 2007, 16 Naklen Non-Discrimination in International Law, A HANDBOOK FOR PRACTITIONERS, Edited by Kevin Kitching Published by INTERIGHTS, The International Centre for the Legal Protection of Human Rights Lancaster House 33 Islington High Street, London N1 9LH, UK, January 2005, p. 21.

Pozitif eylem ya da pozitif ayrımcılık (aynı zamanda özel tedbirler olarak da bilinir) daha önce dezavantajlı hale gelmiş grupların lehine, tersine tercihler sağlayarak geçmişte yapılmış olan da dâhil olmak üzere mevcut ayrımcılığın etkilerini telafi etmek için bir hükümet ya da özel kurum tarafından alınan önleyici tedbirlerdir. Bu tür tercihli muamele hukuki eşitlik fikri ile çelişir. Pek çok uluslararası belge devletlere bir yükümlülük dayatmaksızın açıkça pozitif eyleme izin verir³¹.

Makul Yerleştirme (ya da düzenleme) genel olarak nitelikli bir kişinin başvuracağı, temel işlevleri yerine getireceği ve eşit yarar ve ayrıcalıklardan faydalanacağı bir işe, bir iş uygulamasına, çalışma ortamına ya da bir mevki kapsamındaki usullere ya da durumlara yönelik değişiklik yapmak ya da adaptasyon sağlamaktır. Bu farklı yerleştirme ihtiyacı sıklıkla engellilik bağlamında ortaya çıkar.³²

Uluslararası ayrımcılık hukuku kapsamında her farklı muamele ayrımcılık yasağına girmez. Pozitif eylem durumunda farklı muamelenin gerçek eşitliği başarmak gibi çok iyi gerekçeleri olabilir. Uluslararası hukukta haklı olmak için, yapılan bir ayırımın nesnel ve makul gerekçeye sahip olması gerekir. Diğer bir deyişle, yapılan ayırımın (ı)meşru bir gerekçesi olmalı, (ıı) gerçekleştirilmesi gözetilen amaçla kullanılan araçlar arasında makul bir orantısallık ilişkisi olmalıdır. Meşru bir amaca erişme araçları, uygun ve gerekli olmalıdır ve verilen gerekçenin öngörülen muamele farklılığı açısından geçerli olması gerekir.³³

Önyargıyı azaltmada en sık kullanılan yöntemlerden biri gruplar arası ilişkidir (Hewstone & Brown, 1986). Önyargının Niteliği'nde, Gordon Allport (1954, s. 281) kuramını söyle açıklamıştır: Önyargı (bireyin mizacında derinden kök salmış olmadıktan sonra) aynı amaç için çalışan çoğunluk ve azınlık grupları arasındaki eşit konumda ilişki ile azaltılabilir. Eğer ilişki kurumsal düzeyde (yani kanunlar, gelenekler ve yerel hava ile) desteklenir ve iki grup arasında ortak çıkarlar ve ortak insani yanların algılanmasına neden olursa etki daha da güçlenir³⁴.

1.4.Sosyal Bilimler Perspektifi Ve Ayrımcılığın

Önlenmesi

Ayrımcılık hakkındaki tartışmaların çoğu, ayrımcılığın, yaşamın belli bir alanında, belli bir zamanda gerçekleşen bir şey olduğunu ve genellikle

31-A.g.e. p.21

32-A.g.e. p.21

33- A.g.e. p.21

34-Hakan Ataman, Ayrımcılığa Karşı Uluslar arası İnsan Hakları Mevzuatı, İnsan Hakları Gündemi Derneği, (Editör Hasan Sayım Vural), Ankara, 2007, 11 Naklen The psychology of prejudice, stereotyping, and discrimination: An overview, Makale Plous, S. (2003), In Understanding Prejudice and Discrimination, Ed. By Scott Plous, (pp. 3-48), New York: McGraw-Hill 2003, p.37

mağdur(lar) ve ihlalci(ler) gibi sınırlı sayıda bireyi içerdiğini varsayar. “Ayrımcılığın epizodik görünüşü” olarak tarif edilecek olan bu bakış açısı – sorumlulukları belirlemeyi amaçladığı için - hukuk alanıyla ilgilidir ve büyük bir ihtimalle hukuktan esinlenmiştir. Mevcut haliyle şikâyetçilerin ve davalarının ayrıntılı bir şekilde belirlenmesinde olduğu gibi, hukuku belli bir davaya özgü tanımlamalar can alıcıdır. Eğer ayrımcılığa geniş bir bağlamda ve sıklıkla beklenmeyen biçimlerde zamana yayılan dinamik bir süreç olarak bakılmazsa, konuyla ilgili bireylerin yaşamları ve toplum üzerindeki etkileri doğru şekilde anlaşılamayabilir³⁵.

Yaşamın bir alanındaki ayrımcılık bir başka alan üzerinde etki yaratabilir ve bu etkiler bir kuşaktan diğerine geçebilir. Örneğin, çalışma koşullarındaki ayrımcılık (düşük ücret ödenmesi gibi) bir kişinin ailesiyle birlikte daha ucuz bir yerleşim bölgesine taşınmasına neden olabilir. Bu yerleşim bölgesi muhtemelen potansiyel olarak düşmanca bir çevrenin olduğu, yoksulluk bakımından aynı seviyedeki insanların toplandığı bir yer olacaktır. Sağlık hizmetlerini de içerecek şekilde bu bölgedeki hizmetler muhtemelen daha iyi yerleşim bölgelerindeki hizmetlerden aşağıda olacaktır. Ailenin çocukları eğitimin başarısı anlamında beklentilerin düşük olduğu, daha az öğretmen ve malzeme kaynağına sahip düşük kaliteli bir okula devam edecektir. Bu, muhtemelen çocukların okuldaki başarısını etkileyecek ve onların sınırlı iş olanağı bulabilmelerine neden olacaktır.³⁶

Yukarıda tanımlanan zincirleme olaylar belli bir zamanda gerçekleşen ayrımcılığın, yaşamın farklı alanları üzerinde nasıl yankılandığını ve kuşaklar üzerinde nasıl çarpan etki yarattığını resmetmektedir. Bu süreçleri pek çok açıdan hukuki terimlerle açıklamak zor ya da imkânsız olabilir, ancak bunları, sosyal bilimlerin öğretileri yoluyla ve eşitliğe ilişkin veriler toplayarak tam olarak açıklamak mümkündür ve bu yapılabilir³⁷.

Bu durum, ayrımcılığın geniş kapsamlı etkisini ve oldukça sinsi biçimlerde ortaya çıkabileceğini de gösterir. Gerçekten de eşit olmayan muameleler sosyal açıdan giderek artan bir şekilde kabul edilemez bir hal aldıkça ve ayrımcılık karşıtı kanunlar ve diğer düzenlemeler daha da sıkı bir hale geldikçe, ayrımcılık her geçen gün bir öncekinden daha sinsi ve daha gizli olmaktadır. Bu gözlemi destekleyen çok daha geniş deliller vardır³⁸.

Geçen yüzyıl içinde, önyargı üzerine yapılan araştırmalar açıkça ideo-

35-Ataman, a.g.e. 13 Naklen, European handbook on equality data, European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Unit G.4, Manuscript completed in November 2006, European Communities, 2007, Printed in Belgium, p. 17

36-Ataman, a.g.e. 13 Naklen, Example inspired by National Research Council, Measuring Racial Discrimination. Panel on Methods for Assessing Discrimination (Washington DC: National Academies Press, 2004) and Bovenkerk, Frank, A Manual for International Comparative Research on Discrimination on the Grounds of ‘Race’ and Ethnic Origin (Geneva: International Labour Office, 1992).

37-Ataman, a.g.e. 13

38-Ataman, a.g.e. 13

lojik akımları yansıtmış, bize önyargının kendisi kadar bilimsel topluluğun yanlılıklarını da anlatmıştır. John Duckitt (1992)'e göre önyargı üzerine ilk psikolojik araştırmalar 1920'lerde ortaya çıkmıştı ve beyaz ırkın üstünlüğünü kanıtlamaya yeltenen Amerika ve Avrupa kökenli ırk kuramlarına dayalıydı. Örneğin, etkili bir 1925 Psychological Bulletin araştırması, ırk ve zeka üzerine 73 araştırmayı yeniden inceledikten sonra "araştırmaları birarada ele aldığımızda beyaz ırkın zihinsel üstünlüğünü gösteriyormuş gibi duruyor" (Garth, 1925, p. 359) sonucuna varmıştır. Beyaz insanların üstünlüğünü gösterdiğini bildiren tıbbi, antropolojik ve psikolojik çalışmalar ışığında birçok sosyal bilimci önyargıyı "geri" ırklara doğal bir tepki olarak görmüştür³⁹.

Bu bakış açısı 1930'larda ve 1940'larda medeni haklardaki gelişmeler, sömürgecilığe karşı başarılı meydan okumalar ve Yahudi karşıtlığının yükselmesi ile değişmiştir. Yahudi soykırımının ardından, bazı etkili kuramcılar önyargıyı patolojik olarak görmeye başlamış ve ırkçılık, Yahudi karşıtlığı ve önyargının diğer şekilleriyle bağdaşan kişilik sendromlarını araştırmışlardır. Bu kuramcıların en göze çarpanı Nazi Almanyası'ndan kaçarak, önyargının anahtarının onun verdiği isimle "Otoritaryen Kişilik"te yattığı sonucuna varan Theodor Adorno'dur. Otoritaryen Kişilik (The Authoritarian Personality)⁴⁰ isimli kitapta Adorno ve kitabın diğer yazarları (1950), yetkileri, kalıplaşmış düşünen, otoriteye itaat eden, dünyayı siyah ve beyaz olarak gören, sosyal kurallara ve hiyerarşilere körü körüne ve sıkıca bağlı olan kişiler olarak tanımlamışlardır. Onlara göre yetkeci kişilerin düşük statülü gruplara karşı önyargı barındırma olasılıkları diğerlerine göre daha fazladır.⁴¹

Daha sonra araştırmacılar, Adorno'nun çalışmasını yetkeliğin doğru dü-rüst ölçülmediği, önyargıdaki kültürel ve yerel farkları gözetmediği ve psiko-analitik varsayımlarının araştırmalarla desteklenmediği gerekçesiyle eleştirmişlerdir. (Altemeyer, 1981; Martin, 2001; Pettigrew, 1958). Yine de Adorno ve meslektaşları en az üç konuda haklıydılar: Birincisi, yetkeliğin politik yönden tutucu bir şekli olan "sağ kanat yetkeliği" önyargı ile korelasyon göstermektedir. Güney Afrika, Rusya, Kanada ve A.B.D'de yapılmış iyi tasarlanmış araştırmalar sağ kanat yetkeliğinin çeşitli önyargılarla ilgili olduğunu saptamıştır. (Altemeyer, 1996; Duckitt & Farre, 1994; McFarland, Ageyev, & Abalakina, 1993). İkincisi, sosyal dünyayı hiyerarşik olarak gören insanların düşük statülü gruplara karşı önyargılı olma olasılıkları diğerlerine göre daha fazladır. Bu özellikle kendi gruplarının diğer gruplara hakim

39-Ataman, a.g.e. 14, Naklen The psychology of prejudice, stereotyping, and discrimination: An overview, Makale Plous, S. (2003), In Understanding Prejudice and Discrimination, Ed. By Scott Plous, (pp. 3-48), New York: McGraw-Hill 2003, p.5

40-Çalışmanın Türkçesi için bkz. Otoritaryen Kişilik Üstüne, T.W. Adorno, Çev. Doğan Şahiner, OM Yayınevi, İstanbul, 2003.

41-Ataman, a.g.e. 14

olmasını ve üstünlük sağlamasını isteyen insanlar için doğrudur -- bu “sosyal hakimiyet eğilimi” olarak bilinen bir özelliktir (Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994). Sosyal hakimiyet eğilimi önyargı ile sağ kanat yetkecilikten daha büyük bir korelasyon içindedir ve araştırmalar bu eğilimi Siyah karşıtı, Arap karşıtı önyargı, cinsiyet ayrımı, milliyetçilik ve sosyal hiyerarşilere dair diğer tutumlara bağlamıştır. (Altemeyer, 1998; Sidanius, Levin, Liu, & Pratto, 2000; Sidanius & Pratto, 1999). Son olarak Adorno ve kitabın diğer yazarları katı kategorik düşüncenin, önyargının merkezi parçası olduğu konusunda haklıydılar⁴².

Otoritaryen kişilik üzerine çalışmaların Nevitt Sanford, Stanley Milgram ve tabii ki adını burada mutlaka anmamız gereken ve ne yazık ki hayata gözlerini Türkiye’ye küs bir şekilde yurtdışında yuman Muzaffer Şerif tarafından da yapıldığını belirtmekte fayda vardır⁴³.

Konuyla ilgili bir başka isim de C.L. Strauss’ın “İrk ve Tarih”⁴⁴ adlı çalışmasıdır. UNESCO’nun ırkçılıkla mücadele etmek amacıyla başlattığı bir kampanya sırasında, UNESCO’nun talebi üzerine kaleme alınan çalışma, konuyu kültürel antropoloji açısından incelemiştir. Strauss burada, toplumların tarihsel gelişimlerinin farklı olmasına rağmen hiçbir kültürün başka bir kültürden üstün olamayacağını her toplumun kültürel açıdan görelilik arzettiğini göstermeye çalışmıştır.

Buna paralel olarak, 24 Eylül 1973’de, ABD Kaliforniya’dan bir Ojibwe Kızılderili Şefi, şef kıyafetlerini donanmış bir şekilde “keşfetme hakkını” kullandığını söyleyerek İtalya’nın Roma kentine gitmiştir. Kendisine Roma’da ne yaptığı sorulduğunda “Christopher Coolumbus’un yaklaşık 500 yıl önce Amerika’yı keşfettiğini, kendisinin İtalya’yı keşfetmeye geldiğini” söylemiştir. Bununla birlikte New York Times gazetesi şefin bu eylemini “tuhaf” olarak nitelemiştir. Bununla birlikte gazetenin eleştirisi sadece Şefin bakış açısını resmetmeye yardımcı olmuştur: “keşfetme hakkı” yoluyla uzun yıllar önce ülkesi başkaları tarafından işgal edilerek sahiplenilmiş bir şefin bakış açısını. Burada Kızılderili Şefinin yaptığı şey, insanların bakış açısını tersine çevirmek ve onları dünyaya bir Amerikan Kızılderilisinin gözüyle bakmaya davet etmektir. Empati ve rol yapma üzerine araştırmalar, bakış açısındaki bu tür tersine çevirmelerin önyargı, stereotipleme ve ayrımcılığı azalttığını ortaya koymuştur⁴⁵.

Jürgen Habermas’a göre ötekine karşı, bizlerden biri olarak dayanışma

42-Ataman, a.g.e. 14

43-Bu konudaki bkz. Otoritaryen Kişilik, Der. Veysel Batmaz, Salyongoz Yayınları, Birinci Basım: Nisan 2006, İstanbul.

44-İrk ve Tarih, C.L. Strauss, Çev.R. Erdem, H. Bayrı, Metis Yay. 1985, İstanbul

45-Ataman, a.g.e. 15, Naklen, The psychology of prejudice, stereotyping, and discrimination: An overview, Makale Plous, S. (2003), In Understanding Prejudice and Discrimination, Ed. By Scott Plous, (pp. 3-48), New York: McGraw-Hill 2003, p.36

göstermek, tözsel olan her şeye direnen ve gözenekli sınırlarını sürekli daha da öteye taşıyan bir topluluğa ait esnek “Biz”i kapsar. Bu ahlaksal topluluk, ayrımcılığın ve haksızlığın kaldırılmasıyla birlikte marjinalleri, karşılıklı saygı temelinde benimseme düşüncesi üzerine kurulmuştur. Yapısal olarak ortaya çıkan bu topluluk, kendi türünü zorla kabul ettirecek tektip oluşturan bir kollektif değildir. Benimsemek, kendi içine kapatmak ve ötekine karşı kapanmak demek değildir. “Ötekini benimsemek”, toplumsal sınırların herkese – hatta ve özellikle de, birbirine yabancı olan ve birbirine karşı yabancı kalmak isteyenlere – açık olması demektir.⁴⁶

Önyargı ve ayrımcılığı azaltmanın bir başka etkili yolu da adil davranışı zorunlu tutan kanunlar, kurallar ve sosyal normlar oluşturmaktır (Oskamp, 2000).⁴⁷ Hukuk bu açıdan vazgeçilmez bir unsurdur. Bu açıdan bakıldığında Türkiye bir yandan iç hukukunda gereken düzenlemeleri yapmalı ve eksikliklerini gidermeli, diğer yandan ayrımcılığın önlenmesine dair onaylamadığı insan hakları sözleşmelerini onaylamalı, onayladıklarına koyduğu çekinçleri kaldırmalıdır.

1.5.Ayrımcılığın Ülkemizde Algılanışı ve Yurttaşlık Sorunu

Ne yazık ki ayrımcılık yeterince bilinmediği gibi kavrama yüklenen yoğun duygusal ve siyasi anlamlar nedeniyle de doğru şekilde algılanmamakta ve yansıtılmamaktadır. Bu nedenle de konuyla ilgili yapılması gereken sosyal araştırmalar ve önleyici çalışmalar kadar hukuki düzenlemeler de gereği gibi hayata geçirilememektedir. Ayrımcılık dendiğinde akla ilk gelen şey Kürtçülük, Bölücülük veya Terörizm gibi kavramlardır. Bu yüzden de sürekli olarak ayrımcılıkla değil, bizleri bölmek ve parçalamak isteyen dahili ve harici düşmanlarla mücadele edilmektedir.

Buna azınlık vakıflarını da içerecek şekilde bazı yeni düzenlemeler öngören Vakıflar Kanunu hakkında, İzmir Barosu Başkanlığı'nın yaptığı açıklama somut bir örnek olarak verilebilir;

Cumhuriyet Devrimi'nin 83. yıl dönümünde; Cumhuriyet devrimcilerinin son vermiş olduğu; siyasi, adli, idari ve mali kapitülasyonların yeniden ihya edildiği, Cumhuriyetin başta laiklik olmak üzere temel niteliklerinin, sorumsuz davranan sorumlu ve yetkililerce tartışıldığı günler yaşamaktayız. Türk Ulusunun ekonomik bağımsızlığı ve siyasal bağımsızlığı AB ve ABD'nin ipotek ve vesayeti altına alınmıştır. Cumhuriyet Devrimi kazanım-

46-“öteki” olmak, “öteki”yle yaşamak, Siyaset Kuramı Yazıları, Jürgen Habermas, Çev. İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul Şubat 2002, s.9

47-Ataman, a.g.e. 15, Naklen, The psychology of prejudice, stereotyping, and discrimination: An overview, Makale Plous, S. (2003), In Understanding Prejudice and Discrimination, Ed. By Scott Plous, (pp. 3-48), New York: McGraw-Hill 2003, p.36

larına ve Cumhuriyetin kurumlarına darbe üstüne darbe vurulduğu, TSK dışındaki devletin tüm kurum ve kuruluşlarında, teokratik kadrolaşmanın ve karşıdevrim sürecinin doruk noktasına ulaştığı, Kemalist unsurların tasfiyeye tabi tutulduğu, ayrılıkçı unsurlara genel affin gündeme taşındığı, yeni SEVR haritalarının elden ele dolaştığı bir dönemde Cumhuriyet Bayramını kutlamaktayız. (...) Bunun en son örneği; şu anda parlamentonun gündeminde olan yeni Vakıflar Yasa tasarısıdır. Yeni Vakıflar Yasa tasarısı dış odakların baskı ve güdümü ile TBMM'nin gündemine taşınmıştır. (...) Ülkemiz yakın tarihte savaş yitirmediği halde; AB 'ne uyum ya da yenedünya düzeni adı altında, emperyal odakların telkin ve yönlendirmesi sonucu, Siyasal iktidar Türkiye' nin başta toprak ve ulus unsuru olmak üzere, kuruluşuna kaynaklık eden temel öğeleri tasfiye eden tasarrufları nedeniyle ülke içinde ve dışında (Kıbrıs' ta) toprak kaybeden ülke konumuna doğru hızla itilmektedir. Bu çok ciddi ve vahim bir hukuk ihlalidir. Ülkemiz adı konulmamış bir işgal ve teslimiyet sürecini yaşamaktadır⁴⁸.

Bu ve benzer nitelikteki algılayış biçimleri yeni değildir. Son birkaç yıldır giderek artan hoşgörüsüzlüğün ve nefretin doğal sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ilişkin bir diğer örnek 1 Kasım 2004'de Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu (BİHDK) "Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu" tarafından hazırlanan raporun basın açıklaması sırasında yaşanan olaylardır. Raportörlüğünü Prof. Dr. Baskın Oran'ın üstlendiği raporun açıklanması sırasında İnsan Hakları Danışma Kurulu Başkanı İbrahim Ö. Kaboğlu'na karşı gerçekleşen çirkin davranışlar ve ardından konuya ilişkin sarf edilen sözler şu şekildedir:

AKP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş, İnsan Hakları Danışma Kurulu üyelerine ilişkin "Millet bunları tükürüğüyle boğar."; "...Filistin kamp kaçkını, eski sosyalistler, şimdilerde liboş, AB'ye girersek finoş olacak zatlar. ... milliyetsiz devşirmeler..."; Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu üyesi Fethi Bolayır "ihanet belgesi" olarak niteleyen lafından yapılan suç duyurusu, konuyla ilgili önyargının mevcudiyetini açık bir şekilde gözler önüne sermektedir⁴⁹.

Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü tarafından düzenlenmek istenen ancak gelen tepkiler üzerine iptal edilerek başka bir zamanda ve yerde yapılan "İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri", adlı konferansa ilişkin Adalet Bakanı Cemil Çiçek Mecliste yaptığı konuşmada aynen şunla-

48- İzmir Barosu Başkanlığı Basın Açıklaması, Avukat Nevzat Erdemir, İzmir Barosu Başkanı, 28.10.2006, <http://www.izmirbarosu.org.tr/default.asp> web sitesinde mevcuttur.

49-İnsan haklarınıza çakarım iki tane! Radikal Gazetesi <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=133054> 2 Kasım 2004 ; Ne düşünce kaldı ne de özgürlüğü... İBRAHİM Ö. KABOĞLU <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=133173> 3 Kasım 2004; Ayrıca aynı gün sayısında bkz. Yokuş: Bin kere yırtarım <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=133159> Azınlık raporu 'paramparça' <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=132968>; TSK: Zorla azınlık olmaz <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=133157>; Azınlık Raporu için suç duyurusu <http://www.ntvmsnbc.com/news/292987.asp> 25 Ekim 2004.

rı söylemiştir:

Şimdi, siz, o zaman, falanca ülkenin parlamenterlerini nasıl ikna edeceksiniz? Onlar pekâlâ diyecekler ki “siz bizi ikna etmeyin; gidin, Boğaziçi Üniversitesinde Boğaza bakarak bu yalanları söyleyenleri ikna edin. Dolayısıyla, bu, Türk Milletini arkadan hançerlemektir; bunu, çok açık olarak söyleyelim⁵⁰

Diyanet İşleri Başkanlığı’ndan sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Aydın, AKP Adıyaman Milletvekili Mahmut Göksu’nun Türkiye’deki misyonerlik faaliyetleriyle ilgili soru önergesini şu şekilde yanıtlamaktadır:

Başkanlığımız, misyonerlik faaliyetlerinin, toplumumuzun değerler bütünü’nün en temelinde yatan dini inancında bir farklılaşma meydana getirerek, onun tarihi, dini, milli ve kültürel birlikteliğini ve bütünlüğünü bozup, parçalamayı amaçladığını düşünmektedir. Tarihi birikimimiz ve günümüzdeki gelişmeler göz önüne alındığında masum bir din tebliği veya din hürriyetini kullanımı hadisesi olmadığı, aksine tarihi arka planı ve siyasi amaçları olan son derece planlı bir hareket olduğu görülmektedir⁵¹.

Devletin ve bazı diğer önemli kurumların üst düzey yöneticilerinin ayrımcılığı algılama biçiminin, içinde yaşadığımız toplumun geniş bir kesimi için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, birazdan farklı bir bağlamda aktarmaya çalışacağımız linç olaylarında da yaşandığı şekliyle, oldukça tehlikeli boyutlara varabilen ve çözümsüzlüğü de beraberinde getiren bir olgudur. Sonuçta yapılması gereken sosyal araştırmalar ve çalışmalar yapılamamakta yasal düzenlemeler ya eksik gedik çıkartılmakta ya da pratikte hayata geçememektedir. Ne yazık ki, Türkiye’de toplumun farklı ayrımcılık türlerini nasıl algıladığına ilişkin yapılmış kapsamlı bir çalışma yoktur. Ayrıca, ayrımcılığa en fazla maruz kalması muhtemel gruplar hakkında dahi kapsamlı olarak yapılmış istatistikî veriler de bulunmamaktadır. Örneğin, son olarak UNDP desteğinde bir çalışmanın başlatıldığı söyleniyor olsa da engellilere ilişkin genel, güvenilir ve kapsayıcı bir veri yoktur. Orta da farklı kurumlar tarafından yapılan farklı tespitler vardır. Bu konuda yapılan en kapsayıcı ve güvenilir çalışma TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubunun yaptığı ve 2006 yılında açıklanan ileri analiz çalışmasıdır⁵². Ancak bu çalışma 2002 yılı verilerine dayanmaktadır. Bununla birlikte engelli dernekleri 2002 yılı verilerinin gerçek sayıları yansıtmadığına dair endişeler taşımaktadır. Genel hatlarıyla aktarmaya çalıştığımız tüm bu

50- ADALET BAKANI CEMİL ÇİÇEK (Ankara); BİRİNCİ OTURUM; 24 Mayıs 2005 Salı; Açılma Saati: 14.00; BAŞKAN: Başkanvekili İsmail ALPTEKİN; KÂTİP ÜYELER: Yaşar TÜZÜN (Bilecik), Mehmet DANIŞ (Çanakkale) <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/ham/b10101h.htm> web sitesinde mevcuttur.

51-Aydın: Misyoner hareket siyasidir, Radikal Gazetesi. 28/03/2005. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=147855& tarih=28/03/2005> web sitesinde mevcuttur. Ayrıca Bkz. “Bakan Aydın: 368 kişi din değiştirdi.” Birgün Gazetesi. 28/03/2005 S.4

52-Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, İkincil Analizi, Proje No: SOBAG-104K007, Doç.Dr. İsmail Tufan, Özgür Arun, TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu, TÜBİTAK Yay. Ocak 2006, Ankara.

durumlar bir yurttaş olamama sorununu da beraberinde getirmektedir. Örneğin, Türkiye’de azınlıklar söz konusu olduğunda Lozan Antlaşması’na atıfta bulunulmakta, ancak bu antlaşma da alabildiğine dar yorumlanmaktadır. Lozan Antlaşması’nda hiçbir ayırt edici ibare kullanılmaksızın, “gayrimüslimlerden söz edilmesine rağmen, Türkiye sadece Rum, Ermeni ve Yahudi’lerin azınlık olduğunu, Türkiye’de başkaca bir azınlık bulunmadığını beyan etmektedir. Türk eşittir Müslüman gibi, açıkça dile getirilmemiş bir formülü temel alan bu yaklaşım dini azınlıkları, etnik/ırksal temelden hareketle tanımlamak gibi anlaşılması zor bir tutum geliştirmiştir. Hal böyle olunca, Süryaniler, Türk Protestanlar v.d hukuken tanınmayan gruplar olarak ortaya çıkmaktadır.⁵³

Benzer şekilde, Türkiye’de Gayrimüslim cemaatlerin sorunlarına ve vatandaş olamama durumlarına değinen Etyen Mahçupyan’a göre Türkiye’de devlet ‘bağımsızlık’ bağlamında her fırsatta Lozan’a gönderme yaparken, bu Antlaşma’nın bağımsızlığı meşrulaştıran devlet/vatandaş ilişkisi üzerindeki maddelerini unutmuş gözükmektedir.⁵⁴

Konuyla bağlantılı bir diğer sorun da, Türkiye’de laikliğin katı ve otoriter bir anlayışla ele alınmasıdır. Laikliğin normal şartlarda, sadece din ve devlet işlerini birbirinden ayırması değil özgürlükleri koruması ve özellikle de dini alanda belli gruplara mensup kişileri diğerlerinin baskısından koruması gerekir. Ancak, ne yazık ki Türkiye’de laikliğin bizzat kendisi bir baskı aracı olarak kullanılabilen ve konuyla ilgili en ufak bir eleştiri dahi “şeriatçılık” suçlamasıyla karşılaşabilmektedir. Başörtüsü nedeniyle yaşanan sıkıntılar bunun örneğidir.

Başörtüsü takanların yaşadığı sıkıntılar ne yazık ki önce Anayasa Mahkemesi’nin daha sonra da AİHM’in verdiği bir karara bağlı olarak belli bir kesim tarafından tamamen yok sayılmaktadır. Diğer yandan ise başörtüsünü tek başına sadece dini bir özgürlükmüş gibi ele alan bir kesim söz konudur. Ancak sorunun bir diğer boyutu çatışan tarafların uzlaşmaz tutumları nedeniyle ortada kalmıştır: Toplumsal Cinsiyetle ilgili boyut.

Başörtüsünü temel alan mahrum bırakmanın toplumsal cinsiyet ayrımcılığına etkisi üzerinde duran BM Eğitim Hakkı Özel Raportörü, kız çocuklarının ve kadınların giydikleri başörtüsünün yasaklanmasının etkisi olarak adlandırılan bu tartışmada, insan hakları argümanlarının önemli parçalarının bulunmamasına dair endişelenmektedir. BM Eğitim Hakkı Özel Raportörü, Türkiye raporunda ILO’nun Türkiye’de eşit olmayan bir şekilde eğitim hak-

53-Türkiye’nin Dini Azınlıkları, Orhan Kemal Cengiz, http://www.tesev.org.tr/etkinlik/okemal_cengiz_sunum.php web sitesinde mevcuttur.

54-Türkiye’de Gayrimüslim Cemaatlerin Sorunları ve Vatandaş Olamama Durumu Üzerine, Etyen Mahçupyan, TESEV Demokratikleşme Programı Direktörü, Haziran 2004, http://www.tesev.org.tr/etkinlik/demokratiklese_cemaatler.php web sitesinde mevcuttur.

kından yararlanamayan kız çocukları ve kadınlara yönelik başörtüsü bağlantılı kısıtlamalar ve ihraçlara dair görüşüne yer vermiştir. ILO bu gibi kısıtlamaların, Müslüman kadınların eğitim olanaklarına yönelik eşit haklarını etkilememesi gerektiğini belirtmiştir. ILO'ya göre: "İşgücüne katılım düzeylerinde olduğu gibi, kadınların eğitim düzeyinin Türkiye'de oldukça düşük olduğunu gösteren (iş arayan her iki kadından biri sadece ilkokul eğitimi almıştır) ve Hükümet tarafından sağlanmış bilginin ışığında bakıldığı zaman, başörtüsüne dair yasağın potansiyel ayrımcı etkisi özel bir önem taşımaktadır". Kadın cehaletinin erkekleri geçmesinden dolayı eğitim almadaki eşitsizlik, başörtüsüne dair yasağın ayrımcı etkisine değer biçmek için ölçüt olarak, ILO tarafından neredeyse dört kez önemle vurgulanmıştır⁵⁵. Benzer şekilde, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Komite de, 2005 Türkiye raporunda başörtüsü takan kadınlara ve kız çocuklarına yönelik kısıtlamalara ilişkin kaygılarını ifade etmiş ve bunun kadınlara yönelik ayrımcı etkisini değerlendirmek üzere hükümetten bilgi istemiştir⁵⁶. Ancak Türkiye Hükümeti bu konuda herhangi bir bilgi vermemiştir. Buna karşılık başörtüsü yasağı ve bu yasağın ayrımcı etkileri konusunda son dönemdeki en kapsamlı çalışma bir sivil toplum örgütü tarafından yapılmıştır. Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından yapılan araştırma, 5 Ocak- 15 Şubat 2007 tarihleri arasında Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Konya ve Samsun illerinde, toplam 1112 denek üzerinde ve yüzyüze görüşmelerde anket uygulaması şeklinde gerçekleştirilmiştir⁵⁷. Araştırma, başörtüsü yasağının ayrımcı sonuçlarını gözler önüne sermek bakımından düşündürücüdür.

Laiklik nedeniyle yaşanan sıkıntılar sadece başörtüsünden ibaret değildir. AİHM Hasan - Eylem Zengin v. Türkiye kararı bu alanda yaşanan bir başka sıkıntının örneğidir. Zengin ve ailesi Türk toplumunda ve tarihinde derin kökleri olan ve Türkiye'deki en geniş inançlardan birini temsil eden Aleviliğe mensupturlar. Başvuranlar bilhassa, Türkiye'deki din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretiminin Zengin'in dini özgürlüğünü ve 1. Protokolün 2. Maddesi (eğitim hakkı) ve 9. Maddesi (düşünce, vicdan ve din özgürlüğü) maddelerince garanti altına alınan ailesinin kendi dini inanışlarına göre eğitim almasını sağlama özgürlüğünü ihlal ettiğini bildirmiştir. Başvuranlar özellikle dersin içeriğinin objektiflikten uzak olduğunu çünkü diğer dinlerle ilgili ayrıntılı bilgileri içermediğini belirterek dava açmış, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, muaf tutulma prosedürünün doğru metotlarla uygulan-

55- Ataman, a.g.e. 10 Naklen, Eğitim Hakkı Özel Raportörü, Katarina Tomaševski tarafından 3-10 Şubat 2002 tarihlerinde hazırlanan Türkiye Özel Raporu ; Ekonomik ve Sosyal Konsey; Dağıtım: GENEL E/CN.4/2002/60/Add.2 27 Mart 2002 ORJİNAL DİL: İNGİLİZCE. pp.16-17.

56-Ataman, a.g.e. 10 Naklen, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Thirty-second session 10-28 January 2005, Concluding comments: Turkey, pp.6-7, para. 33-34.

57-Türkiye'nin Örtülü Gerçeği, Başörtüsü Yasağı Alan Araştırması, Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği, İstanbul 2007, www.hazargrubu.org web sitesinde mevcuttur.

madığını ve öğretilen konunun çocuklarının değerleriyle çatışma yaratacağını yasal olarak düşünme hakkı olan ailelere yeterli koruma sağlamadığına karar vermiştir⁵⁸.

Ayrımcılığın ülkemizdeki algılanış biçiminden kaynaklanan yurttaş olamama problemi kendisini çok daha can yakıcı biçimlerde de gösterebilmektedir. Bu durum beraberinde başta işkence yasağı olmak üzere en temel insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesine giden yolu ardına kadar açmaktadır.

2.TÜRKİYE’DE ETNİK AYRIMCILIĞIN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Osmanlı dönemi:

Osmanlı İmparatorluğu; çok dinli, çok kültürlü ve çok etnik kimlikli bir yapıydı. Müslümanlar açısından, yapısı itibariyle “ümme” esastı. Kürt beyliklerinin 18. yüzyıl sonlarına kadar özerk statülerinin olduğu, 1839 Tanzimat Fermanı ile özerklik anlaşmalarına müdahalede bulunulduğu, Osmanlı’nın zayıflayan ekonomisi, vergi ve asker ihtiyacının karşılanması isteğine, merkezîyetçi tutumu yönüyle karşı çıkıldığı, o dönemlerde yedi isyanın olduğunu kaynaklar belirtmektedir. Baban aşireti, Bedirhan bey ve Şeyh Ubeydullah Nehri isyanları bazılarıdır. İsyânların bir kısmının feodal nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Cumhuriyetin kuruluş aşaması:

1.Meclis: 1920 de farklı etnik ve dini kimliklere sahip kişilerden oluşuyordu. O dönemde Osmanlı imparatorluğu halen devam etmekteydi. Meclisin açılışında halife ve sultana bağlılık temelinde harekete geçilmişti.

Lozan antlaşması: Görüşmelere, Türkler ve Kürtler adına gönüllü birliktelik olduğu hususu yansıtılmıştı. Ancak farklı görüşler de bulunmaktaydı.

Cumhuriyetin ilk dönemleri:

2.Meclis 1923’le birlikte başlar. Kaynaklar, ikinci mecliste Kemalist olmayan hiç kimsenin bu mecliste yer alamadığı, özellikle Mustafa Kemal’in tercih ve seçimleri üzerinden şekillendiği beyan edilir. Bu dönemden önce başlayan İstiklal mahkemeleri daha çok rejim muhaliflerine çok katı cezalar veren, yargılamalar yapan bir mahkemeydi.

1924 Anayasasının kuruluş kısmında “devletin dini, dini İslam’dır” denilmektedir. Ardından bu madde kaldırılmış ve CHP’nin bazı ilkeleri devletin

58-Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, (başvuru no. 1448/04)

ilkeleri olarak Anayasa'ya yerleştirilmiştir.

Türkiye'yi kuran kadroya göre, kitleleri tek tipleştirmek, birlik ve beraberlik adına vazgeçilmezdi. Aynı vatan üzerinde, aynı bayrak altında yaşayan, aynı dili konuşan, (uygulamalarını çok fazla ciddiye almamaları gerekse de, en azından kimlik itibarıyla) aynı dine mensup olan ve her şeylerini borçlu olduklarına inandıkları aynı Kurtarıcı'yı takip eden insanların, hem mü-kemmele yakın bir birlik tesis edeceği, hem de aynı ülkü uğrunda elbirliği ile çalışarak ülkeyi kalkındıracağı düşünülüyordu.

O yılların Avrupa'sında son derece popüler olan, rejimin kendi jargonunda "Halkçılık" ve "Devletçilik" ifadeleriyle kavramsallaştırılan bu düşünce, doğasında yer alan dışlayıcılık gereği insanlık adına son derece korkunç uygulamaları olağanlaştırmışsa da, hedeflediği kalkınmayı gerçekleştirme noktasında başarısız olmamıştı. Ancak benzeri korporatist politikaları Türkiye'de hayata geçiren Tek Parti Dönemi kadrosu, gerek kendilerinin, gerekse halkın beşeri sermaye kıtlığı nedeniyle benzeri bir başarı sergileyemedi.¹ Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya, 20 yıl gibi kısa bir süre içerisinde hızlı bir şekilde kalkınarak 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nı çıkaracak güce erişmişken, Türkiye Cumhuriyeti (sözgelimi) o yıllarda dünyada yaygınlaşmaya başlayan televizyonu dahi, İkinci Dünya Savaşı'ndan da yenik çıkan aynı Almanya'nın yıllar sonra (1970'lere doğru) Türkiye'ye gönderdiği yardım ile kurmaya çalışacaktı.

Neticede Türkiye'nin iki savaş arası dönemde İtalyan ve Alman modeliyle kalkınabilmesi mümkün olmadı. Ancak, o dönemin ideolojisi, Türkiye'ye mevcut olandan da daha kaba bir milliyetçiliği miras bıraktı. Bu durum, İttihatçılığın Türkiye'de 1920'lerde iktidara gelen milliyetçi kanadının tipik bir ayrımcılıktan ırkçılığa doğru evrilmesi anlamına geliyordu.

2.1.Cumhuriyet Dönemi Irklara Yaklaşım ve

Kürt Meselesi

2.1.1.Türkiye'de yaşayan etnik gruplar

Türkiye'de hangi etnik grupların yaşadığı konusunda ciddi bir ihtilaf bulunmamakla birlikte bu grupların toplam sayısı hakkında ciddi bir araştırma bulunmadığı gibi resmi makamlarca her hangi bir sayım da yapılmamıştır. 1927 yılından 1965'e kadar Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (Türkiye İstatistik Kurumu) yaptığı 7 nüfus sayımında vatandaşlara "anadil" ve "konuştuğu ikinci dil" sorulmuştur. Ancak 1965'ten sonraki nüfus sayımlarında bu

sozu yöneltilmemiştir.

1965 yılından sonraki sayımların hiç birinde etnisiteye göre bir sayım yapılmadığı için devlet makamları nezdinde de bu konuya ilişkin gerçekçi bir rakam bulunmadığı söylenebilir. Bu durumda yapılan çeşitli araştırmalardan bir sonuca ulaşmaya çalışmaktan başka çıkar yol kalmamaktadır.

Yapmış bulunduğumuz bir araştırmada yeterli ve doyurucu bir “etnik gruplar” tasnifine ulaştığımızı düşünmekteyiz.

Türkiye’de yaşayan etnik gruplar şu şekilde sınıflandırılabilir:

“Türk : Avşar, Yörük, Manav, Türkmen, Tahtacı, Kıpçak, Tatar, Nogay, Pomak, Kırgız, Karapapak, Terekeme, Gacal, Azeri, Özbek, Harzem, Çepni, Oğuz, Kırımçak, Karaçay, Balkar, Kazak, Kumuk, Karakalpak, Uygur, Ahıska, Muhacir, Gagavuz, Salurlu, Yerli, Pallık, Dadaş, Gakkoş, Efe, Aydımlı, Abdal, Aşiret, Sıraç, Nalcı, Çaylak, Teber, Beydili, Barak, Şirvan, Karabağlı, Şaman, Şamlı, Torbeş, Patriot, Ortakçı, Amuca, Bedrettinli, Karamanlı, Kırım Tatarı, Kazan Tatarı, Başkırt, Yakut, Hazar, Karakeçili, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Torlak, Kasap, Kıvırcık, Kızılbaş, Peçenek, Göçmen, Çıtak, Eybek, Zeybek, Sancaklı, Dobrucalı, Afgan Türkü.

Boşnak: Bosnalı, Sancaklı.

Arnavut: Şiptar, Toska ve Gega

Zaza: Zaza, Dimili,

Gürcü: Acar, Kartveli, Kart, Svan, Svan-Megrel, Melaşvili, Gurian, İngilo

Çerkez: Abhaz (Kavimleri: Aşıwua, Aşkariwua, Apsuwa) , Adige (Kavimleri: K'emguy, Yegerukay, Abadzeh, Şapsığ, Hak'uç, Hatukay, Natuhay, Kabardey, Besleney, Mahoş, Mamhığ, Bejduğ, Jane), Ubıh, Dağıstanlı (Kavimleri Avar, Lezgi, Dargi, Lak), Çeçen, İnguş, Oset

Süryani: Türoyo, Qıltu, Mlahsö

Roman : Rom, Çingene, Poşa

Yezidi: Ezidi, İzdi, Azidi, İzid, İzdi, Darsın, Rasni

Kürt: Kurmanc, Sorani, Gorani

Arap

Laz

Hemşinliler

Ermeni

Rum

Nasturi

Keldani

Bahai

Sudanlı

Leh

Rus”⁵⁹

2.1.2.Kürt tarihi

Türkiye’de etnik ayrımcılık denildiğinde akla ilk gelen, Kürtlere yönelen etnik ayrımcı politika ve uygulamalardır. Türkiye’nin “etnik ayrımcılık” bağlamında en temel sorunu, hatta tüm sorunlar arasında öncelikli öneme sahip olan sorunu “Kürt sorunu”dur. Bu yargı, farklı ideolojik yaklaşımlara sahip olmakla birlikte hemen her kesimin her görüş sahibinin dile getirdiği bir argüman olmuştur. Vakıa bu iken etnik ayrımcılık üst başlığı altında “Kürt Sorunu”nun tarihsel gelişimi, sürekliliği ve derinliği içerisinde kavranması, bir ihtiyaç olarak kendini ortaya koymaktadır. Bu sebeptendir ki bu çalışmada, aşağıda yer alan şekliyle, etnik ayrımcılığın Türkiye’deki tarihsel gelişimine panoramik bir bakış atmamızı sağlayacak yeterli veri ve olguyu da içerdiğini düşündüğümüz “Kürt sorunu” merkezli bir bölüme spesifik olarak yer verdik.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren ülkede yaşayan bütün etnik grupların esasında Türk olduğu kabul edildiği için haliyle Kürt nüfusun sayılmasına gerek duyulmamış ve sadece hangi grubun hangi ana dili kullandığı sorulmuştur. Bu sayım işlemi ise 1965 yılından sonra terk edilmiştir. Buna rağmen raporun yukarı kısmında genel olarak etnik grupların nüfuslarına değinilirken Kürtlerin nüfusuna da değinilmiştir. Bu bilgileri kısaca tekrarlamak gerekirse ; “Türkiye’deki Kürt kökenlilere dair sayım Devlet İstatistik Enstitüsü (2005’ten sonra; ‘Türkiye İstatistik Kurumu’ adını almıştır) tarafından –en son- 1965’de yapılmıştır. Buna göre, 1965’de 31.391.421 olan Türkiye Nüfusu’nun 2.219.502’si ana dili olarak Kürtçe’yi beyan etmiştir. Bu sayı, toplam nüfusun yüzde 7,07’sine tekabül etmektedir. 2000’li yıllara bakıldığında ise Türkiye’de yaklaşık 15 milyon Kürt asıllı Türkiye vatandaşı olduğu Amerikan istihbaratı CIA tarafından iddia edilmektedir.”⁶⁰ Bunların dışında genelkurmay başkanlığı tarafından Konda araştırma Şirketine yaptırılan bir anketten söz edilebilir. Buna göre 73 milyon nüfusu bulunan Türkiye’nin 11.445.000 i Kürtlerden oluşmaktadır. Ancak Kürtler’in

59-http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_ya%C5%9Fayan_etnik_gru^{ph}

60- <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrtler>

tam nüfusu hakkında elimizde başkaca her hangi bir somut bilgi bulunmamaktadır.

Bu rapor kapsamında; Kürtler'in tarihi ile ilgili değerlendirme ve bilgilendirme yapılırken haliyle Kürt kaynaklarına ve yabancılar tarafından yazılanlara itibar edilecektir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, çok yakın zamana kadar resmi anlamda Kürtler'in varlığını kabul etmediği için bu yönlü kaynaklara itibar edilmeyecektir. Ancak Kürtler'in Türk kökenli olduğu şeklindeki eski yaygın söylem bugün artık terk edilmiş bulunmaktadır. Bu yönlü söylemler Türkiye Cumhuriyeti'nin en üst düzey yöneticileri tarafından da dillendirilmiştir/dillendirilmektedir. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL, Başbakan olarak 1992'de "Kürt realitesini tanıyoruz" şeklinde bir açıklama yaparken, 2005 yılı 12 Ağustos'unda Diyarbakır'da halka hitap eden şimdiki Başbakan R. Tayip ERDOĞAN ise Kürt Sorununun varlığını kabul etmiştir. Çok sayıda köşe yazarınca bu iki söylem karşılaştırılınca birincisi (Demirel) Kürtler'in varlığını kabul etme şeklinde yorumlanmış ikinci söylem ise bunu da aşarak Kürt sorununun çözümüne yönelik bir mesaj olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin resmi televizyon kanallarından TRT ise ilk olarak 2004 yılında Kürtçe yayın yapmaya başladı. Buna paralel olarak (aynı yıl içinde)⁶¹ Kürtçe dil kurslarının açılmasına da izin verildi.⁶² 01/01/2009 tarihinden itibaren TRT 6 tam gün Kürtçe yayına başlamış bulunmaktadır. Bütün bunlar Kürtler'in Türk olduğu şeklindeki eski söylemin açıkça terk edildiğini göstermektedir.

Ancak tüm bu gelişmeler sadece Kürtler'in artık Türk olarak kabul edilmediği, farklı bir etnik grup olarak görüldüğünü belirtmekle birlikte resmi anlamda Kürtlerin tarihi ile ilgili her hangi bir araştırma yapılmamıştır. Resmi söylem ve kayıtlar ise hala eskiden olduğu gibi Kürtler'in esasında Türk olduğu tezi üzerine devam etmektedir. Hukuksal metinler itibariyle durum budur. Kürt tarihiyle ilgili olarak her hangi bir araştırma yapıldığı yönünde bilgi sahibi değiliz.

İşbu raporun asıl amacı Kürtler'in ya da başka bir etnik grubun tarihini araştırmak değildir. Ancak Özellikle Kürt Sorununun PKK ile başladığı şeklinde kamuoyunda yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Bu kanaatin bu haliyle devam etmesi sorunun çıkmaza girmesinin en önemli nedenlerinden biridir.

Kürt tarihi ve Kürtlerle ilgili bilgiler değerlendirilirken "http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrt" ler adlı internet sitesinde yer alan bilgilerin genelde Kürt kaynakları ile yabancı kaynaklarda belirtilen bilgilerle çok büyük oran-

61-http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/nisan/04/g05.html

62 http://www.zaphaber.com/news_detail.php?id=2594 En son Ekim 2008 tarihinde Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında toplanan ve 6 saat süren "terör" zirvesinde TRT'nin Kürtçe televizyonu için hazırlıklarının da tamamlanarak, (2009) Mart ayında yayın hayatına başlaması istenildi. Bu kapsamda Kürtçe TV'nin 21 Mart'ta yayına başlayacağı ileri sürülürken, TRT, 24 saat boyunca Roj TV'nin de yayın yaptığı Hotbird uydusundan gerçekleştirilmesi planlanıyor."

da örtüştüğü görülmüş ve kaynak olarak bu bilgiler esas alınmıştır.

2.1.2.1. Kürtler:

Ortadoğunun en eski halklarından olup doğuda Toros dağlarından batıda Zagros dağlarına, güneyde Himrin dağlarından kuzeyde Kars-Erzurum platolarına kadar uzanan coğrafyada yoğun şekilde yaşayan ve Hint-Avrupa dil grubuna ait bir dil olan “Kürtçe”yi konuşan halktır. Yaşadıkları coğrafyanın adı tarihsel olarak Kürdistan’dır, başka bir tanımla ise kuzey Mezopotamya da denilebilir. Tarihi kaynaklar Kürtlerin tarihini 5000 yıl geriye götürmektedir.

Milattan önceki tarihlerde Mezopotamya’da tarih sahnesine çıkmış birçok kavimlerin Kürt asıllı olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Mesela isimleri tarihlerde anılan; Subaru, Kurti, Guti, Lulu, Kusi, Kassit, Mitanni, Med, Mannai, Urartu, Karduk, Cyrtii, Gord, Kord, Eyyubiler, Kardakes v.s. gibi kavimlerin çoğunun Kürd olması yüksek olasılıktır. Etimolojik olarak incelendiğinde bugünkü Kürtlerin atalarından bahsedildiği anlaşılmaktadır. Kürtlerin Anadolu’nun en eski halklarından biri olduğu yapılan genetik, etnografik, linguistik, etimolojik ve arkeolojik araştırmalarla gün ışına çıkmaktadır. Dünyanın her köşesinde halklar yaşadı. Ama Mezopotamya’nın, Zagros’un ayrıcalığı var. Yazının keşfedildiği yer burası. Atın ilk ehlileştirildiği, ilk tekerleğin döndüğü, ilk aritmetik, tıp, ilk teleskopun yapıldığı, ilk destanın söylendiği, ilk şiirin yazıldığı, ticaret, dış ilişkiler, diplomasi, barış antlaşmaları, ilk türküler, ilk yontular, ilk tapınak, ilk mutfak ve ilk tiyatronun yapıldığı insanlığa kucağını açmış bir yöre. İşte bunların hepsinde Kürt halkının alın teri vardır. Mezopotamya bölgesini Mezopotamya yapan Dicle ve Fırat nehir isimleri de Kürtlerden kaynaklanmaktadır. Medeniyetin beşiği olan Mezopotamya yöresinin antik halklarından biri olan Kürtlerden birçok eski tarihçi ve coğrafyacı binlerce yıl evvel yazdıkları kitaplarda bahsetmektedir. Bu kitaplarda ve eserlerde Kürtlerin antik çağlardan bu yana yer aldığı, kurduğu birçok beylik, krallık ve devletlerden bahsedilmektedir. Özellikle Yunanlı ve Romalı tarihçiler Kürt tarihinin aydınlanmasına ışık tutmaktadır. Anadolu, Mezopotamya ve İran kaynakları Kürtlerden bahsetmektedir.

2.1.2.2. Mezopotamya ve Kürtler-Subaru Krallığı

Subarular’ın yazılı tarihi hakkında ilk bilgileri Hitit tabletlerinden almaktayız. Buna göre yörenin ilk sakinleri Mitanni adında bir devlet kurmuşlardır. M.Ö. 3000 ve 4000 yıllarında bölgede Subarular’ın yaşadıkları ve Fırat isminin bu halk tarafından verildiği ileri sürülmüştür. Subarular’ın Hurriler’le aynı kökten geldikleri ve yeryüzünde ma-

deni ilk işleyen kavim oldukları bilinmektedir. Hatta işlenen madenlerin Mezopotamya'ya da ihraç edildiği anlaşılmaktadır. Mezopotamya'da gelişen kültürlerin kökenini burada aramanın daha doğru olacağı kanaatinde-dirler. M.Ö. 17. yüzyıl içinde de Subarular Mitanni Krallığını kurmuştur. Subaruların Kürt olduğuna dair tezler vardır. Subaruların diğer adı Suvar'dır. Subaru kelimesinin Kürtçedeki Şivan kelimesinin bozulmuş hali olduğu id-dia edilmektedir. Kürtçede Şivan çoban demektir. Kürtlerin önemli bir bölü-mü bugün de çoban hayatı sürdürmektedir. Erbil'de Subaruların bir bölümü-nün yaşadığı yerde tarihi Kürt aşiret konfederasyonu olan Zubari konfede-rasyonu Subari-Subaru adını halen taşımaktadır.

2.1.2.3. Etimoloji

Kürtler (Kürtçe: tekil. Kurd دروك, çoğul. Kurdan نادروك), Orta Doğu'nun yerlilerinden olup doğuda Zagros dağlarından batıda Toros dağ-larına, güneyde Hemrin dağlarından kuzeyde Kars-Erzurum platolarına kadar uzanan, Kürdistan olarak anılan coğrafi bölgede yoğun şekilde ya-şayan tahminen yaklaşık 20–25 veya 20–30 milyon kişiden oluşan ve Hint-Avrupa dili konuşan halklardan biri olan etnik grup.

Kürt isminin kaynağı tarihsel olarak çok eskilere dayanmaktadır. Bazı araş-tırmacılara göre Kürt teriminin temelinde KUR kelimesi yatmakta olup Sü-mer kökenlidir. Sümerce'de kur, dağ demektir. "ti"eki aidiyeti ifade eder. Böylelikle KURTi kelimesi dağın halkı anlamına gelmektedir. Bu ismin geçmişi M.Ö. 3000 lere kadar dayanmaktadır. Kürdistan coğrafyası bilindi-ği gibi dağlık bir bölgedir. O çağlarda insanlara coğrafyalarıyla veya yaşam tarzlarıyla bağlantılı adlar verilirdi. Kürtlerin de işte bu dağlık coğrafyada binlerce yıldır yaşamalarından dolayı bu adı almış oldukları ileri sürülme-ktedir. Sümercedeki KURTi adı, Greklerde 2200 yıl önce Kurdiene (Kürt memleketi) diye geçmiştir.

The Name Kurd And its Philological Connections adlı yazısında Driver, lis-tesini yazıtlardan çıkardığı Kurti, Karda, Karduk, Gord, Kord, Cardakes, Cyrtii, vd gibi son ekleri farklı dillere göre değişse de hepsi ortak bir krd/ krt ögesi içeren tüm bu adların aynı kökten geldikleri ve etnik olarak ilişkili oldukları sonucuna varmıştır.

Dr. Asad Khailany'nin yaptığı araştırmalarda binlerce yıllık tarihi kaynaklar Kürtleri şöyle kaydetmiştir:

Dr. Asad Khailany s researches based on thousands of historical resources.

Sümerler(Sumerians)-Karda,KurtiveGuti,
Babiller (Babylonians) - Garda ve Karda,
Asuriler (Assyrians) - Qurti ve Guti,
Grekler (Greks) - Kardukh ve Gordukh,
Ermeniler (Armenians) - Kortukh ve Gortai-kh,

Persler (Persians) - Gurd veya Kurd,
 Süryaniler - (Syrians) Kardû ve Kurdaye,
 İbraniler ve Keldaniler (Hebrews and Chaldeans)- Kurdaye,
 Aramaik ve Nesturiler (Armamic and Nestorians)- Kadu,
 Erken İslamî dönemlerin Arap yazarları (Arabs) - Kurd (çoğul Ekrad), Av-
 rupalılar ise M.S. 7. yüzyıldan itibaren (Europeans) - Kurd demişlerdir.
 Milattan önceki tarihlerde Mezopotamya da tarih sahnesine çıkmış bir-
 çok kavimlerin Kürt asıllı olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmakta-
 dır. Mesela isimleri tarihlerde anılan; Subaru, Kurti, Guti, Lulu, Kusi, Kas-
 sit, Mitanni, Med, Mannai, Urartu, Karduk, Cyrtii, Gord, Kord, Kardakes
 v.s. gibi kavimlerin çoğunun Kürd olması çok yüksek olasılıktır. Etimolo-
 jik olarak incelendiğinde bugünkü Kürtlerin atalarından bahsedildiği anla-
 şılmaktadır.

Bugün en büyük Kürt nüfusu Türkiye’de bulunurken (11–15 milyon kişi),
 İran, Irak, Suriye ve Ermenistan’da da Kürt nüfusları bulunmaktadır. Gerek
 bölgedeki siyasi ve sosyal karmaşa ve sorunlar, gerekse diğer sebepler do-
 layısıyla, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında oluşan göçlerle Batı Avrupa
 başta olmak üzere Kuzey Amerika ve Orta Asya gibi farklı coğrafi bölgeler-
 de yerleşmiş bir Kürt diasporası da mevcuttur. Kürt kültürü yüzyıllarca sü-
 ren etkileşimin de sonucuyla diğer Orta Doğu kültürleriyle çeşitli benzerlik-
 ler barındırırken, Kürt dinî inancı oldukça senkretik bir biçimde gelişmiş-
 tir. Bugün Kürtlerin çoğunluğu Şafi mezhebine bağlı Sünnî Müslümanlar-
 ken, birçok farklı din ve inancın da mensuplarına rastlanır. Bunlara ek ola-
 rak Kürtler arasında ortaya çıkan ve Kürt kültür ve dinî anlayışıyla karakte-
 rize çeşitli dinî mezhep, akım ve inançlar da mevcuttur; Yezidilik ve Ehl-i
 Hakk gibi.

2.1.2.4. Dil

Kürt dili Hint-Avrupa dil ailesi içinde yer almaktadır. Bu ailede yer alan
 İran dil grubu, Kürtçeyi de içermektedir. Daha açıkçası Kürtçe İrani diller ai-
 lesinin kuzeybatı grubu içindedir ve Farsça’dan bağımsızdır. Kürtçe, bugün
 Türkiye, İran, Irak, Suriye, Ermenistan diye bilinen değişik devletlerin sınırları
 içinde yaşamakta olan ve tarih boyunca Kürdistan olarak bilinen coğrafya-
 da konuşulur. Dünyada tahminen 25-30 milyon insan tarafından konuşul-
 maktadır. Kürtçe, Irak ve Kürdistan Özerk Bölgesinde resmi dil olarak ta-
 nınmıştır.

Filolog (Dilbilimci) Abdülmelik Fırat’a göre Kürtçede 100 binin üzerin-
 de kelime vardır. Kürt edebiyatı, halk edebiyatı ve yazılı edebiyat olarak iki-
 ye ayrılır. Sözlü edebiyat, yani halk edebiyatının tarihi binlerce yıl öncesi-
 ne kadar dayanıyor. Yazılı edebiyat ise bin yıl öncesine kadar dayanıyor. He-
 madani Baba Tahir (935-1010), Kürt edebiyatının ilk yazılı örneğini, bin 100

yıl önce İran'da Arap alfabesiyle Kürtçe yazmıştır. Kürtçe'nin eski ve güçlü edebi ürünlere sahip diğer bir lehçesi de Kurmanci lehçesi olup bu güne kadar ulaşmıştır. Şiirler yazan Kürt şairleri arasında ilk akla gelenler Elîyê Herîrî (1425-1495), Feqîyê Teyran (1590-1660), Melayê Cizîrî (1570-1640) ve Ehmedê Xanî (1650-1707)'dir. Ehmedê Xanî'nin Mem û Zîn adlı ünlü eseri ilk kez 1730'da çevrilip yayımlanmıştır.

2.1.2.5. Kürtçe Konuşulan Bölgeler

Kürtçe, Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-İrani kolunun kuzey-batı İrani grubuna ait bir dildir. Her ne kadar çeşitli bilim adamları ve Kürt milliyetçileri çağdaş Kürtçenin, İran-öncesi kalınlara sahip olacağını umut etmiş veya iddia etmiş olsalar da, bilimsel olarak bunu gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır. İranî diller, özellikle de Kürtçe uzmanı olan David MacKenzie, çeşitli fonolojik tahliller sonrasında, Kürtçeyi köken açısından proto-Beluci ve Farsça arasına koyar ve Kürtçe ile Beluci dili arasında yaptığı karşılaştırmalarla, proto-Kürtçenin Güney Farsçası ile oldukça yakın temas halinde olduğunu ileri sürer

Encyclopaedia Britannica'ya göre Kürtçenin iki ana lehçesi vardır: kuzey lehçesi olarak Kurmanci ve merkez lehçesi olarak Sorani. Oxford'un yayımladığı Uluslararası Dilbilim Ansiklopedisi (International Encyclopedia of Linguistics) de bu şekilde bir ayrıma gitmiştir. Kurmanci özellikle Musul'dan Kafkaslara doğru olan bölgede yerleşmiş Kürt halkları tarafından konuşulurken, Sorani Urmiye'den Kürdistan coğrafi bölgesinin daha güneyde kalan bölgelerine kadar uzanan bir coğrafyada yoğunluktadır. Aynı kaynağa göre, Zazaca ve Goranice de Kürtçenin alt-lehçeleri sayılırlar. Bununla birlikte, hangi dillerin Kürtçenin lehçesi kabul edilip edilemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Örneğin, bazı kaynaklara göre Zazaca bir lehçe değildir. Zazacayı Kürtçe lehçesi olarak ele alanlar genelde Goranice ile birlikte üçüncü bir lehçe kolu, güney lehçe kolu gibi görürler. Ortaya atılmış Güney Kürtçe lehçeleri gruplandırmalarından biri de şöyledir: Kelhuri, Feyli ve Goranice.

Kürtçenin en yaygın konuşulan lehçesi olan Kurmancinin yaklaşık olarak 15-17 milyon kişi tarafından konuşulduğu tahmin edilmektedir. Türkiye başta olmak üzere Suriye, Ermenistan ve Azerbaycan gibi ülkelerde yaşayan Kürtlerin ve bu ülkelerden göçmüş olan Kürt diasporasının çoğunluğu Kurmanci konuşur. Kurmanci ayrıca İran ve Irak'taki Kürt topluluklarında nadiren konuşulur; Irak ve İran'daki Kürtlerin çoğunluğu Sorani lehçesini konuşmaktadır. Sorani lehçesinin Irak'ta yaklaşık olarak 4-6 milyon kişi tarafından, İran'da ise yaklaşık olarak 5-6 milyon kişi tarafından konuşulduğu düşünülmektedir.

Kürtçe, Irak'ta resmî dil statüsü kazanmıştır. Suriye'de ise Kürtçe yasaklanmıştır ve örneğin Kürtçe yayın yapılması yasaktır. İran'da resmî dil statüsüne sahip olmasa da yasaklı değildir; Kürtçe yayın üretilmesi serbesttir. Her ne kadar Kürtçe yerel gazete ve benzeri yayınlarda kullanılsa da, okullarda kullanılmamaktadır. Bunun da etkisiyle, İran'daki bazı Kürtler ana dillerinde eğitim görmek amacıyla Irak'a gitmişlerdir. Türkiye'de Kürtçe uzun yıllar yasaklı kaldıktan sonra 90'lı yıllarla birlikte yasaklar çok az da olsa gevşemiştir. Kürtçe Türkiye'de resmî dil statüsünde olmamasına ve ülkenin ana yasasına göre Türkçe dışında herhangi dilin eğitimde kullanılmasının yasak olmasına karşın, özel televizyonlarda çeşitli sınırlamalar dâhilinde Kürtçe yayın yapılmasına 2006 yılından itibaren izin verilmiş, 2009 yılında ise devletin resmî televizyonu olan TRT, 24 saat Kürtçe yayın yapan bir kanal (TRT 6) açmıştır. Kürtler, aslen Türkiye, İran, Irak, Suriye, Ermenistan devletlerinin sınırları içinde ve tarihsel olarak da Kürdistan diye adlandırılan coğrafyada yaşayan, Aryan kökenli etnik gruba mensup kişilerdir. Kürt halkının kesin olarak nüfusu belli değildir; bu sayı, kaynağa göre 20 milyon ile 50 milyon arasında değişmektedir. Kürtlerin çoğunluğu Sünni müslümandır. İran'da yaşayan Kürtlerinin çoğunluğu Sünni, diğerleri Ehli-Hak ve Şii'dir. Ayrıca Alevi, Yezidi, Yahudi, Zerdüş ve Hıristiyan Kürtler de vardır. Avrupa'da ise 1.5 milyondan fazla Kürt yaşamaktadır.

Kasgarlı Mahmud'un Divan- ı Lugatı't- Türk adlı eserinde (1072) Kürtlerin yaşadığı coğrafya Arzu'l-Ekrad (Erdü'l- Ekrad) yani Kürtlerin toprakları olarak adlandırılmaktadır.

16. yüzyılda kaleme alınmış olan Şerefname Kürt tarihi açısından önemli bir belgedir ve gerek o dönemin gerekse öncesinin olaylarına ve gelişmelerine dair birçok bilgi sunmaktadır.

2.1.2.6.Kaynaklarda Kürdistan ve Yönetimler

Selçuklu Sultanı Sencer bugünkü İran sınırlarında kalan Hamedan civarındaki bir bölgede 12. yüzyılda kurduğu bir idari birimi Kürdistan olarak adlandırmıştı. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi, Şemsettin Sami'nin Kamus-i Türki'si ve 1847 yılında Diyarbekir eyaleti ile Van, Muş ve Hakkâri sancakları ve Cizre, Botan ve Mardin kazalarından müteşekkil yeni bir eyaletin Kürdistan adıyla oluşturulması, Osmanlı idari-siyasi kültürünün de Kürdistan fikrine yabancı olmadığına işaret ediyor. Şerefname ve Mem u Zin bölgede yerleşik Kürt elitinin de en azından 16. yüzyıldan itibaren Kürdistan mefhumunu benimsediğini gösteriyor. Geride kalan yüzyılda olup bitense Kürdistan fikrini, elit ya da sıradan, bütün Kürtlerin zihnine nakşetti.

2.1.2.7.Taşra idaresi

Osmanlı'nın taşrasını idare etme biçimi, âdemi merkezci mantığın tarihsel meşruiyetinin Kürtler ya da Kürdistan'la sınırlı olmadığını gösteriyor. Tanzimat'a kadar olan biten, Osmanlı'nın en azından Fırat ve Tuna (?) arasında kalan yerlerin haricinde hiç de merkezci olmayan bir idari mantığı takip ettiğine işaret ediyor. Malum, Osmanlı 'merkeziyetçiliğinin' alâmetifarikası olan sancak ve tımar sistemi Osmanlı mülkünün pek çok yerinde tebarüz etmedi. Sancak ve tımar ikilisine Balkanlar'da Voyvodalıklar, Kırım'da Hanlık, Hicaz'da Şeriflik, Kürdistan'da Ekrad Hükümetleri, Mısır, Bağdat, Sina ve Bosna'da Salyane Hükümetleri gibi yerel idareler eşlik etti. Âdemi merkezci mantığın tarihsel referansları genel olarak Türkiye'ye dair olmakla beraber, münhasıran Kürtleri ya da Kürtlerle meskûn coğrafyayı alakadar edenlerle, Kürdistan fikriyle başlanırsa, kayıtlar, gerek Kürtlerle meskûn coğrafyada yerleşik Kürt elitinin, gerekse de bu coğrafyada egemen olmuş Kürt-olmayan elitin aşağı yukarı bin senedir Kürdistan mefhumunu benimsediğini göstermektedir.

Kürtler 20. yüzyıl boyunca Irak'taki önemli bir siyasi ve sosyal güç olmuş, I. Dünya Savaşında yenilen Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra 1919'da Mahmut Berzenci önderliğinde ayaklanmış, Irak'ın Birleşik Krallık Mezopotamya Mandası yönetim altındayken 1920'de Berzenci kendini "Kürdistan Şahı" ilan etmiş ve birkaç kez ayaklanmış (1923 ve 1932'de), bu ayaklanmalar güç kullanılarak bastırılmıştır. Bu ilk dönemle birlikte Irak Kürtleri arasında özellikle Barzani aşireti öne çıkmış ve Irak'taki Kürt halkının hakları ve bağımsızlığı için çalışmıştır. Nitekim bu çalışmaları yüzünden aşiretin etkili lideri Mustafa Barzani 1945'te sürgüne gönderilmiş, Barzani bir süre İran'daki Mahabad Cumhuriyeti'nde kalmış, bu devletin 1946'da son bulmasıyla SSCB'ye geçmiştir. 1958'de Irak'ta yaşanan darbe sonrası darbeyi gerçekleştiren Abdülkerim Kasım Kürtlerin siyasi gücünü kullanmak amacıyla, belirli bir oranda otonomi sözü vererek Barzani'yi Irak'a geri davet etmiş, fakat sonrasında otonomi sözünün gerçekleştirilmemesi üzerine Kürtler ile Irak yönetimi arasında yeni çatışmalar patlak vermişti. Her ne kadar bu arada başka darbeler yaşansa ve zaman zaman çeşitli ateşkesler imzalsansa da genel olarak anlaşmazlık ve çatışmalar devam etmiştir. 1968'de Baas Partisi darbeye iktidara gelmiş, bir süre Kürt hareketi ile olan çatışmaları sürdürseler de sonunda barış imzalamayı seçmişlerdir. 1974'te Irak yönetimi Kürtlere karşı yeni bir saldırıya geçmiş, bu sefer İran ile anlaşarak İran'ın daha önceden Kürtlere yapmakta olduğu yardımı da sonlandırmıştır. Bunun karşısında Barzani birçok yandaşıyla birlikte İran'a kaçarken Kürt hareketinden birçok kişi de toplu olarak teslim olmuştur. Bu dönemde Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı birçok bölge, özellikle de petrol zengini olan bölgeler, devlet eliyle Araplaştırılmıştır. Örneğin 1978-1979'da 200.000 kadar Kürt zorla ülkenin başka yerlerine sürülmüşlerdir.

2.1.2.8.Kürt Edebiyatı

Kürt edebiyatının başlangıcı tartışmalı ve muğlâktır, zira İslam öncesi Kürt edebiyatına dair bilimsel bulgu ve bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebi olarak bilim adamları çeşitli fikirler öne sürmüşlerse de kesin olarak düşünülen sebeplerden birisi Kürtlerin yaşadığı bölgenin coğrafi konumu sebebiyle Doğu ve Batı arasında kalması ve sıklıkla istilalara ve istilacılara sahne olması, birçok yıkım yaşamış olmasıdır. Bununla birlikte, özellikle İslam sonrasındaki döneme dair bilgiler birçok Kürt yazarının varlığına işaret eder. Bu yazarların hepsi Kürtçe eserler vermemişlerdir; bölgenin kültürel çeşitliliğinin bir sonucu olarak diğer farklı etnik grupların yazarları gibi Farsça, Arapça ve zaman içerisinde Türkçe çeşitli eserler kaleme almışlardır. Bunlara bir örnek, 13. yüzyılda yaşamış ve eserlerini Arapça kaleme almış olan Kürt tarihçi ve biyografi yazarı İbn el-Esir'dir. Kürt edebiyatının erken dönemlerinde Kürtçeye ağırlık vermiş edebiyatçılara dair pek fazla bilgi bugüne ulaşmamıştır ve bu kişilere Kürtler hakkında yazılmış olan eski eserlerde pek rastlanmaz; örneğin Bitlisli Şeref Han'ın Kürt tarihini anlattığı Şerefname isimli eserinde herhangi bir Kürt şairine rastlanmaz. Bazılarına göre Kürt edebiyatının ilk tanınmış şairi olan ve 15. yüzyılda yaşamış olduğu düşünülen Ali Hariri'den Şerefname'de bahsedilmez; bununla birlikte 17. yüzyılda yaşamış olan tanınmış Kürt şairi Ahmed-i Hani kendisinden bahseder. Ahmed-i Hani'nin bahsetmiş olduğu diğer iki şair de Molla Ahmed-i Cezirî (Melayê Cizîrî; 1570-1640) ve Faki Tayran'dır (Feqîyê Teyran; 1590-1660). Sufi olan Ahmed Cezirî ismini memleketi olan Cizre'den almaktadır; nitekim yıllarca Cizre'deki Kızıl Medrese'de (Medresa Sor) ders vermiştir. Divanı, Dîwanî Melayê Cezîrî, bugün hâlâ okunmaktadır ve 100'den fazla şiir, birkaç tane de rubai barındırır. Bugüne ulaşmış tek eseri olan divanı, yoğun Sufi imgeler taşır ve oldukça metafiziksel bir şiir örneği sunar ki şiirleri bu tür (metafiziksel konulu) yazında ünlü olan İranlı şair Hafız'ın eserleriyle karşılaştırılmıştır. Ahmed-i Hani'nin zikrettiği bir diğer isim olan Faki Tayran Ahmed Cezirî ile aynı dönemde yaşamıştır ki bu iki şairin birbirleriyle tanıştığı bilinmekte, Hakkarili olan Faki Tayran'ın Cizre'de Ahmed Cezirî'den ders aldığı düşünülmektedir. Eserlerinde özellikle Kürt folkloründen öğeler ağırlıkta olan Faki Tayran'ın Qewlê Hespê Reş (Siyah Atın Ölümü), Şêxê Senan (Senan Şeyhi) ve Qiseya Bersiyayî (Bersiyay'ın Öyküsü) adındaki eserleri en önemli yapıtlarıdır. Faki Tayran'ın 17. yüzyılda Kürtler ile Safeviler arasında gerçekleşmiş olan Dimdim Savaşı'na dair eseri ise birçoğuna göre bu savaşın ilk edebî anlatısıdır ve bugün hâlen okunan epik bir eserdir. Ahmed Hariri, Cezirî ve Tayran gibi isimleri, Kürt edebiyatının en ünlü eserlerinden olan, Mem ü Zîn ("Mem ve Zin") isimli klasik, lirik şiirinin önsözünde zikreden Ahmed-i Hani veya Ehmedê Xanî, Kürt edebiyatı açısından

çok önemli bir rol oynamış ve genel kanıya göre eserlerinde Kürt bağımsızlığından bahseden ilk Kürt şairi olmuştur. Şairin ünlü eseri Mem ü Zîn, Mem ile Zîn isimlerindeki iki aşığı konu eden bir mesnevidir ki Sufi öğeler de taşır.

Bunların dışında, dinî bir akım olan Ehl-i Hakk tarafından tercih edilen Gorani dilinde (Goranicede) Kürt edebiyatı açısından önemli birçok eser kaleme alınmıştır. Özellikle bugünkü İran Kürdistanı'nda kalan bölgede etkin olmuş bağımsız Kürt liderleri Goraniceyi öncelemişler ki bu da bu dilde edebî eserlerin verilmesine ve bu dilde yazmayı tercih eden şairlerin türemesi yardımcı olmuştur; örnek olarak 14. yüzyılda yaşamış ve bu dilde eserler vermiş Molla Perişan (Mele Perîşan) zikredilebilir. Nitekim bu dil etkinliğini uzun bir süre devam ettirmiş ve örneğin 19. yüzyılda yaşamış olan bir başka şair Molla Abdürrahim Mevlevî (1806–1881) de bu dilde eserler vermiştir. Ayrıca, Batı'da Süleymaniye ve çevresinde de 18. yüzyılla birlikte bölgedeki egemen Kürt siyasi isimlerin teşvikiyle Sorani dilinde edebî bir gelişim ortaya çıkmıştır.

19. ve 20. yüzyıllarda Kürt edebiyatı, Kürt dili ile birlikte, özellikle yazılı Kürt edebiyatı, çok büyük bir ilgi ve gelişmeye sahne olmuştur. Bunda 19. yüzyılda temelleri atılan Kürt basınının önemli bir payı vardır. İlk Kürt basın yayını, dergisi, Kürdistan Kahire'de 1898 yılında yayımlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Kürtlerin yaşadığı toprakların Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırları içerisinde kalmasıyla birlikte Kürt dili ve edebiyatı farklı bir döneme girmiş ve her Kürt topluluğu içinde bulunduğu ülkedeki eğilimlerden etkilenmiş ve bu etkileşim dile ve edebiyata da yansımıştır. Örneğin Kürtçenin yazımında 1920'lere kadar Arap harfleri tercih edilmişken, 1920'lerle birlikte bölgedeki ülkeler Batıcı politikaları benimsemeye başlayınca, birçok Kürt topluluğu Latin harfleriyle Kürtçeyi yazmaya başlamışlardır. Buna verilebilecek bir örnek ise, Celadet Ali Bedirhan tarafından yayımlanmış ve 1932 yılından 1943 yılına kadar toplam 57 adet basılmış olan basılı ilk Kürtçe edebiyat dergisi olarak görülen Hawar dergisinin ilk 23 sayısının hem Latin, hem Arapça harflerle basılıp daha sonra sadece Latin harflerle basılmasıdır. Ek olarak, Kürt edebiyatının bu topraklardaki gelişim süreci ve Kürt edebî eserlerinin ortaya çıkması sıklıkla bu ülkelerdeki azınlık politikalarıyla doğrudan ilgili olmuş; örneğin zaman zaman bu ülkelerde Kürtçenin yasaklanmasıyla birlikte Kürt edebiyatının yavaşladığı, bu tip yasaklamaların kalktığı veya rahatladığı zamanlarda ise hızlı bir şekilde geliştiği ve yeni eserlerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. 20. yüzyılda Irak'ta Abdullah Süleyman (1904-1962) ve İbrahim Ahmed gibi isimler öne çıkarken, Suriye'de İkinci Dünya Savaşı sonrasında Suriye'nin bağımsızlığını almasına dek, başta Emir Celadet Bedirhan ve kardeşi Emin Kâmuran'ın gayretlerinin etkisiyle

le Kürt edebî faaliyetleri yoğunluğunu korumuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası Suriye’de Kürtlerin haklarının birçoğunu kaybetmesiyle edebî faaliyetler de durma noktasına gelmiştir. Türkiye’de Kürtçe yasağı sebebiyle uzun yıllar Kürt edebiyatında fazla çalışma yapılamamış olsa da, özellikle 90’larda siyasi iradenin Kürtçe üzerindeki yasakları kaldırması ve Kürtçe yayıncılığın rahatlamasıyla birlikte Kürt edebiyatı hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Ayrıca çeşitli baskılar ve ihtilaflar sebebiyle Kürdistan bölgesinden ayrılıp başta Avrupa olmak üzere farklı yerlere göç eden Kürtlerden oluşan Kürt diasporası Kürt edebiyatı açısından 20. yüzyılda birçok önemli başarıya imza atmıştır. Başta devletin azınlıklara basın ve yayın alanında maddi yardımlarda bulunduğu İsveç olmak üzere birçok Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yaşayan Kürt toplulukları kendi basın yayın kuruluşlarını kurmuşlardır. Zarokên Ihsan (“İhsan’ın Çocukları”), Hêlin (“Yuva”), Gundikê Dono (“Dono Köyü”) gibi eserleriyle tanınan Mahmut Baksi ve Tu (“Sen”), Mirina Kaleki Rind (“Yaşlı Rind’in Ölümü”), Siya Evine (“Yitik Bir Aşkın Gölgesinde”) gibi eserleriyle tanınan Mehmed Uzun gibi tanınmış Kürt yazarları ortaya çıkmış ve örneğin bu iki yazar da İsveç Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu’nda yer almışlardır. Çağdaş dönemdeki diğer bazı Kürt yazarlar ise şunlardır: Pîremêrd, Abdulla Goran, Osman Sabri, Şêrko Bêkes, Şeyhmus Dağtekin.

2.1.2.9.Din

Kürtler, dini bakımdan heterojen bir halk olup aralarında birçok farklı dine mensup gruplar vardır. Bununla birlikte Kürt kültüründeki baskın dinî yönelim Sünni İslam’dır; nitekim bugün Kürtlerin çoğunluğu Sünni Müslümanlardır. Özellikle, Türkiye ve İran sınırları içinde yaşayan Kürtlerin çoğunluğu Sünni mezhebine bağlı (Şafii ağırlıklı) olup bir kısmı ise Alevidir. Ayrıca Şii, Ehl-i Hak, Yezidi ve Yahudi Kürtleri de mevcuttur.

2.2.Yakın Tarihte Kürtler Ve Kürt İsyancıları

Başbakan Süleyman DEMİREL meşhur olduğu üzere “Kürtler 29 kez isyan etmiştir. –PKK yi kast ederek- Bu 30. isyanı da devlet bastırmaya muktedirdir.” şeklinde bir beyanda bulunmuştur. Yapmış olduğumuz araştırmada Kürtler’in esasında 29 kez değil Osmanlı İmparatorluğu dışındaki isyanları da sayarsak 1806 yılı ile 21 Mart 1937 yılları arasında tam 33 kez isyan ettikleri görülür.

1806-1808, Abdurrahman Paşa İsyanı

1812, Babanzade Ahmet Paşa İsyanı (Süleymaniye)

1818-1820, Zaza Aşiretleri İsyanı (Dersim)

- 1830-1833, Revanduz Yezidi İsyanı (Hakkâri ve havalisi)
1830-1833, K r Mehmet Paşa İsyanı (Erbil, Musul, Şirvan)
1833-1837, Mir Muhammed (Soran) İsyanı
1838 1. Han Mahmud İsyanı
1839, Garzan İsyanı (Diyarbakır)
1842 - 1847 2. Han Mahmud İsyanı (son döneminde Bedirhan Beyle it-
tifaken)
1843-1847 Bedir Han İsyanı
1855, Yazdan İzzettin (Yazhan) Őer İsyanı (Bitlis)
1877-1878, Bedirhan Osman Paşa İsyanı (Cizre ve Midyat)
1878-1881, Şeyh Ubeydullah Nehri İsyanı
1889, Emin Ali Bedirhan İsyanı (Erzincan)
1912, Bedirhani Halil ve Ali Remo İsyanı (Mardin)
1913-1914, Molla Selim ve Şeyh Őehabettin İsyanı (Bitlis)
1919-22, Simko (Ismail AŐa) İsyanı
11 Mayıs 1919, Ali Batı İsyanı
21 Mayıs 1919, Mahmut Berzenci İsyanı
6 Mart 1921, KoŐgiri İsyanı
4 Eylül 1924, Beyt Őebab İsyanı
1924, Nasturi İsyanı
13 Şubat 1925, Şeyh Said İsyanı
10 Haziran 1925, Nehri İsyanı
7 AŐustos 1925, ReŐkotan-Raman İsyanı
Kasım 1925, 1. Sason İsyanı
16 Mayıs 1926, 1. AŐrı İsyanı
21 Ocak 1926, Hazro İsyanı
7 Ekim 1926, KoŐuŐaŐı İsyanı
26 Mayıs 1927, Mutki İsyanı
13 Eylül 1927, 2. AŐrı İsyanı

- 7 Ekim 1927, Bıcar İsyanı
- 6 Temmuz 1929, İt Resul İsyanı
- 20 Eylül 1929, Tendürek İsyanı
- 26 Mayıs 1930, Savur İsyanı
- 20 Haziran 1930, Zilan(Zeylan) İsyanı
- 21 Temmuz 1930, Oramar İsyanı
- 7 Eylül 1930, 3. Ağrı İsyanı
- 24 Ekim 1930, Pülümür İsyanı
- Eylül 1930, 2. Mahmut Berzenci İsyanı
- Kasım 1931, Şeyh Ahmed Barzani İsyanı
- Ocak 1937, 2. Sason İsyanı
- 21 Mart 1937, Dersim İsyanı”⁶³

Görüleceği üzere 131 yıl içinde Kürtler tam 43 kez isyan etmişlerdir. Bu isyanları ise Osmanlı Devleti eşkiyalık ve ecnebi kıskırtması olarak değerlendiren Türkiye Cumhuriyeti de aynı yöntemi takip etmiştir. Konuyla ilgili olarak Gazeteci Cengiz ÇANDAR’ın ilginç bir anekdotu bulunmaktadır: “11 yıl önceydi. 1994 sonbaharı olmalı. Yeni Demokrasi Hareketi oluşma halindeydi. Ben, örgütlenme sorumlusu. Bir gün Cem Boyner, Muş milletvekili Dr. Mehmet Emin Sever’in YDH’ya katılmak istediğini, kendisiyle görüşülmesi gerektiğini söyledi. Prof. Asaf Savaş Akat ile birlikte Ankara’ya, Mehmet Emin Sever’le görüşmeye gittik. Sever, HEP-DEP çizgisinde olanlar nezdinde öfke çekmiş, PKK karşıtı bir Kürt şahsiyeti olarak biliniyordu. Görüşmemizden sonra, Güniz Sokak’ta, Süleyman Demirel’in evinin tam karşısındaki Hacı Arif Bey kebabçısında, bahçede öğle yemeği yedik. Mehmet Emin Sever, yemeğin orta yerinde, birdenbire, yöresel şiveyle konuşmaya başladı: “Bu Kürtler, 1925’te Şih Sait’le ayaklandılar. İrticadır dendi. 1937’de Dersim isyanı oldu. Orası Alevi’dir, Kürtleri temsil etmez denildi. 1984’te Pekeke silahlı mücadeleye başladı. Marksist-Leninisttir damgası vuruldu. Bu Kürtler de bir türlü isyan beğendiremiyorlar. Yahu, anlasanıza bir sıkıntı var işte... “ Mehmet Emin Sever gibi “milliyetçilik” ten çok uzak bir Kürt siyasi şahsiyeti bile, ta 1994 yılında böyle patladığına göre, ne vakit “Kürt sorunudur; hayır değildir” tartışması alevlense, aklıma bu anekdot geliyor.”⁶⁴

Yukarıda sayılan isyanlardan etki gücü yüksek olanlarını ve sürgün politikalarını Ayşe Hür’ün anlatımıyla biraz daha detaylandırmakta fayda görmekteyiz.

63-<http://www.peyamaazadi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=45>

64-Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi, Tarih Vakfı Yayınları, 2005, s. 134-155 ve Ergun Aybars, İstiklal Mahkemeleri 1923-1927, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982, s. 125

2.2.1. “Şeyh Said İsyanı:

13 Şubat 1925’de varlıklı ve eğitimli Nakşibendi Şeyhi Said’e bağlı kişilerin Diyarbakır’ın Ergani ilçesinin Eğil bucağına bağlı Piran köyündeki bir eve sığınan bir grup asker kaçağını almak üzere gelen jandarma birliğine ateş açılmasıyla başlayan isyan, gerek isyancıların halktan bekledikleri desteği alamaması, gerekse devletin 20 bin kişilik orduyla, isyancıların üzerine gitmesi sayesinde iki ay gibi kısa sürede bastırılmıştı. Şeyh Said ve yanındakiler, 14 Nisan’da, Ankara’nın isyanın planlayıcısı Azadi örgütündeki casusu olan Cibranlı Binbaşı Kasım Bey tarafından yakalanarak hükümete teslim edilmiş, Azadi (Özgürlük) örgütü liderleri Cibranlı Halit Bey, Yusuf Ziya Bey ve üç akrabası 14 Nisan 1925’te Bitlis’te kurşuna dizilirken, Şeyh Said ve 47 adamı, 29 Haziran 1925’te, Diyarbakır’da halkın da katılımı ile idam edilmişti. (Yusuf Ziya Bey 1924 Ekim ayında Beytüşşebap Ayaklanması ile ilgisi bulunduğu gerekçesi ile tutuklanmıştı.)

2.2.2.Çaresi Sürgün:

Türk Hükümeti, Musul sorunu Milletler Cemiyeti gündeminde olduğu bir sırada çıkan ayaklanma, Musul’u almak için ‘Türk-Kürt etle tırnak gibidir’ tezine zarar vereceği için, ayaklanmayı dışarı karşı olduğundan küçük, içeri karşı olduğundan büyük gösterecekti.

Hükümetin olayı iç muhalefeti bastırmak için kullandığı açıktı. Çünkü 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmiş, ardından 1920 tarihli Hiyanet-i Vataniye Kanunu’nda değişiklik yapılarak dini esaslı cemiyet kurmak ve dini siyasete alet etmek vatana ihanet kapsamına alınmıştı. ‘Pasif’ bulunan Ali Fethi (Okyar) Bey hükümeti düşürülmüş ve yerine ‘şahin’ İsmet Paşa hükümeti kurulmuştu. 4 Mart 1925’te, ülkedeki tüm özgürlükleri rafa kaldırmaya olanak veren Takrir-i Sükun Kanunu çıkarıldıktan sonra isyancıları yargılayacak Şark İstiklal Mahkemeleri kurulmuş İstanbul ve Anadolu’daki İslamcı, muhafazakar ve solcu gazeteler de kapatıldıktan sonra 20 bin askerin katıldığı ‘tenkil’ hareketi başlamıştı. ‘Tenkil’ hareketi sırasında 15-20 bin isyancı öldürülmüş, yüzlerce köy yakılmıştı. İsyan bölgesindeki İstiklal Mahkemelerinin görev yaptığı Mart 1927’ye kadar 5.110 kişi yargılanmış, 420 idam, 1911 hapis cezası verilmişti. 17 Kasım 1924’te Mustafa Kemal’in muhaliflerinin kurduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, isyanla ilişkilendirilerek 3 Haziran 1925’te kapatılmıştı.⁶⁵

2.2.3.Ağrı’nın Tedavisi Zilan Deresi:

İsyanın ardından ilan edilen 1925 Şark Islahat Planı uyarınca Cemilpaşazadeler, Bedirhaniler gibi bölgenin aristokratları, Saidi Nursi gibi dinsel li-

65- Naci Kutlay, “Cumhuriyet ve Kürtler”, Toplumsal Tarih, S. 160, Nisan 2007, s. 27-28

derleri sürgüne gönderildi. 1927’de ‘Bazı Şahısların Şark Mıntıklarından Garp Vilayetlerine Nakline Dair Kanun’la sürgünün çapı daha da genişletildi. Aynı yıl, eski Kürdistan Teali Cemiyeti’nin üyeleri, Şeyh Sait’in, Bedirhan Bey ve Cemil Paşa’nın çocukları, Ermeni Taşnak komitesinin üyeleri, birbiriyle didişen aşiret reisleri gibi karışık bir grup, Lübnan’da Xoybun (Bağımsızlık) adlı bir örgüt kurdular. Böylece şehirli ve kırsal kökenli grupların veya bir zamanlar fail ve mağdur olarak karşı karşıya gelen Kürtlerin ve Ermenilerin zoraki evliliği ortaya çıktı. Xoybun (Hoybun) 1926-1930 arasında Yezidi, Sünni ve Alevi Kürt aşiretlerinden oluşan Celali konfederasyonunun Ağrı Dağı’na sığınmasıyla başlayan olaylara damgasını vuracaktı. Çeşitli dönemlerde İran, Irak ve Suriye’ye kaçmış olan Kürt aydınları, aristokratları, aşiret beyleri Ağrı’ya gelmişler, bunlara İran’daki Şikan aşireti de katılmış, eski bir Osmanlı askeri olan İhsan Nuri’nin yönetiminde dağda ‘Ağrı Cumhuriyeti’ diye bir yönetim kurup, Milletler

Cemiyeti’ne bile başvurmuşlardı. Cumhuriyetin yeşil, sarı kırmızı bantların üstünde Ağrı Dağı motifli bir bayrağı bile vardı. ⁶⁶ Hükümet, isyancıları vazgeçirmek için 1928 yılında bir af çıkardı. İlginçtir, Erzurum Kongresi’ni düzenleyen VMHC’nin kurucularından Kürt kökenli Süleyman Nazif affa karşı çıktığı gibi “vaaz ve nasihat veya re’fet ve şefkat zamanı çoktan geçti, eline silah almış olan her asinin eli başıyla birlikte kesilmelidir” demişti.⁶⁷ Bir süre sonra Nazif’in yöntemleri uygulandı, çünkü isyancılar dağdan inmişler ama İran’da yeniden örgütlenmeye başlamışlardı.

Alınan tedbirler hakkında bir fikir vermesi için 16 Temmuz 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesinden okuyalım: “Ağrı Dağı tepelerinde kovuklara iltica eden 1500 kadar şaki kalmıştır. Tayyarelerimiz şakiler üzerine çok şiddetli bombardıman ediyorlar. Ağrı Dağı daimi olarak infilak ve ateş içinde inlemektedir. Türkün demir kartalları asilerin hesabını temizlemektedir. Eşkriyaya iltica eden köyler tamamen yakılmaktadır. Zilan harekâtında imha edilenlerin sayısı 15.000 kadardır. Zilan Deresi ağzına kadar ceset dolmuştur (.) Bu hafta içinde Ağrı Dağı tenkil harekâtına başlanacaktır. Kumandan Salih Paşa bizzat Ağrı’da tarama harekâtına başlayacaktır. Bundan kurtulma imkânı tasavvur edilemez.”

Zilan Deresi cesetlerle dolunca İsmet Paşa noktayı koydu: “Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur” Ödemiş’te bir konuşma yapan Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) ise lafı gevelemeyecekti: “Biz Türkiye denen dünyanın en hür ülkesinde yaşıyoruz. Mebusunuz inançlarından samimiyetle bahsetmek için buradan daha müsait bir ortam bulamazdı. Onun için hislerimi saklamayacağım. Türk bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir.

66- Mehmet Bayrak, Kürdoloji Belgeleri II, Öz-Ge Yayınları, 2004, s. 291-292.

67-Ayşe Hür, Taraf Gazetesi <http://www.taraf.com.tr/haber/>

Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler!”

2.2.4.Sivas Kampı:

27 Mayısçıların Kürt meselesine buldukları çare ise 1 Haziran 1960'ta bölgelerinde etkili olan toprak ağalarından, aşiret reislerinden, şeyhlerinden ve Kürt milliyetçisi olduğundan şüphelenilen 485 kişinin Sivas-Kabakyazı'da açık arazide kurulan bir kampa kapatılmasıydı. Aralık ayında Sivas Kampı sakinlerinden 55 kişi, Antalya, İzmir, Burdur, Muğla, Afyon, Isparta, Manisa, Çorum ve Denizli'de zorunlu ikamete tabi tutuldular. İddialara göre bu 55 kişinin babaları 1919'da Erzurum ve Sivas kongrelerine davet edildikleri halde katılmayı 'nazikçe' (!) reddeden kişilerdi. Yine iddiaya göre, bu kişilerin cezalandırılmasını, ihtilalın kudretli albayı Alparslan Türkeş istemiş, Kürt asıllı Cemal Gürsel ise daha yüksek olabilecek sayıyı 55'te tutmuştu. Ekim 1963'te çıkarılan genel af olayı kapanmıştı ama devletle Kürtlerin arası bir kez daha açılmıştı. (Bu dönemde coğrafi ve yerleşim yeri isimlerinin Türkçeleştirilmesi de tüy dikmişti.)

2.2.5.Kürtlere Özerklik Sözü Verildi Mi?

Yıllardır bazı Kürt çevreleri, Mustafa Kemal'in, Kürtleri Milli Mücadele'ye kazanmak için özerklik vaadinde bulunduğunu ancak daha sonra bundan caydığını iddia ederler...

2.2.6.Amasya Protokolü:

Özerklik vaadine değinen belgelerden bildiğimiz kadarıyla ilki (çünkü henüz gün ışığına çıkmamış pek çok belge var) Sivas Kongresi'nden hemen sonra hazırlanan Amasya Protokolleri (Buluşması, Mülakatı) diye bilinen siyasi metindir. Sıklıkla 22 Haziran 1919 tarihli Amasya Tamimi (Genelgesi, Kararları) ile karıştırılan bu belge, İstanbul ile Milli Mücadele kadrolarının bir uzlaşma girişiminin sonucu olarak 20-23 Ekim 1919 tarihlerinde hazırlanmıştı...

2.2.7.Irk Hukuku:

Gözlerden saklanan cümleler, aşağı koyu renkle (sadeleştirerek) gösterdiğimiz cümlelerdi: “Beyannamenin [Sivas Kongresi sonuç bildirisi] birinci maddesinde Osmanlı Devleti'nin düşünülen ve kabul edilen sınırının Türk ve Kürtlerin oturduğu araziye kapsadığı ve Kürtlerin Osmanlı toplumundan ayrılmasının imkânsızlığı izah edildikten sonra bu sınırın en asga-

ri bir talep olarak kabul edilmesinin temini lüzumu müştereken kabul edildi. Bununla birlikte Kürtlerin gelişme serbestliğini sağlayacak şekilde ırk hukuku ve sosyal haklar bakımından daha iyi duruma getirilmelerine izin verilmesine ve yabancılar tarafından Kürtlerin bağımsızlığını gerçekleştirme amacını güder gibi görünerek yapılmakta olunan karıştırıcılığın önüne geçmek için bu hususun şimdiden Kürtlerce bilinmesi hususu uygun görüldü...” Protokoldeki bu ifadelerin en önemli yanı Kürtlerin ‘ırk hukuku’ denilerek, onların farklı bir etnisiteden geldiklerinin Mustafa Kemal ve muhatapları tarafından kabul edilmesidir. Bu sözlerin Milli Mücadele’ye Kürtleri katmak için verildiği açıktır. Bu sansürü gün ışığına çıkaran tarihçi Faik Reşit Unat Başbakanlık Arşivi’ndeki belgenin aslını 1961 yılında Tarih Vesikaları Dergisi’nde (S.18, s. 359-365) yayınladığında Kürtlerin bu tür tartışmalara girecek cesaretleri yoktu, çünkü siyasi açıdan çok zayıftılar. Ondan sonra da konu unutuldu. Son yıllarda Kürt aydınları ısrarla şu soruyu soruyor: İkinci Protokolün bu bölümleri neden gözlerden kaçırılmak istendi? Cevabı tahmin etmek zor olmasa gerektir.

2.2.8.İzmit Basın Konferansı:

Kürtlere ‘özerklik’ verilmesi ile ilgili şüphesiz en açık belge Mustafa Kemal’in İsmet Paşa ve ekibi Lozan’da ter dökerken, 14 Ocak 1923’de başlayan ve 20 Şubat’a kadar 35 gün süren Batı Anadolu gezisi kapsamında, 16 Ocak akşamı başlayıp 17 Ocak sabahına kadar, İzmit Kasrı’na davet ettiği dönemin ünlü gazetecileriyle yaptığı sohbet toplantısının metinleridir... “Ahmed Emin Bey - Kürt sorununa temas buyurmuştunuz. Kürtlük sorunu nedir? Bir iç sorun olarak temas buyurursanız çok iyi olur.

Mustafa Kemal - Kürt sorunu bizim yani Türklerin çıkarına olarak da kesinlikle söz konusu olamaz. Çünkü bildiğiniz gibi bizim milli sınırimız içinde var olan Kürt unsurlar o şekilde yerleşmişlerdir ki pek az yerlerde yoğunudur. Fakat yoğunluklarını kaybede kaybede ve Türk unsurunun içine gire gire öyle bir sınır doğmuştur ki, Kürtlük adına bir sınır çizmek istersek Türklüğü ve Türkiye’yi mahvetmek gerekir. Sözgelimi, Erzurum’a kadar giden Erzincan’a, Sivas’a kadar giden Harput’a kadar giden bir sınır aramak gerekir. Ve hatta Konya çöllerindeki Kürt aşiretlerini de gözden uzak tutmamak gerekir. Dolayısıyla başlı başına bir Kürtlük düşünmektense, bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür yerel özerklikle oluşacaktır. O halde hangi livanın halkı Kürt ise, onlar kendi kendilerini özerk olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye’nin halkı söz konusu olurken onları da beraber ifade etmek gerekir. İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait sorun yaratmaları daima mümkündür. Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi-

si, hem Kürtlerin hem de Türklerin yetki sahibi vekillerinden oluşmuştur ve bu iki unsur, bütün çıkarlarını ve kaderlerini birleştirmişlerdir. Yani onlar bilirler ki, bu ortak bir şeydir. Ayrı bir sınır çizmeye kalkışmak doğru olmaz.” Tahmin edileceği gibi sansürün nedeni, koyu renklerle gösterdiğimiz cümleleriydi. Ancak, sansürü yapanların hatırlamadıkları şey, 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun şuralar yoluyla yerel yönetimlere özerklik veren maddeleri 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’ndan çıkarılmış olduğuydu. Yani Mustafa Kemal vaadini tutmamak için, gerekli önlemleri almıştı. Ama bizim sansürçüler, her ihtimale karşı bu satırları gizli tutmayı tercih etmişlerdi.”□

1937 yılından sonra artık Kürtler’in isyan etmedikleri görülür. Bu dönemler aynı zamanda tam bir Türkleştirme/asimilasyon politikası güdülen dönemlerdir. 1930’lu yıllarda “Türk Tarih Teorisi” adı altında bir tarih anlayışı benimsendi. Örneğin Sümerleri, Etileri, Hunları, Medleri Türk sayan bu tarih, ders kitaplarına kondu. Nerdeyse tüm halkların Türklerden türediği, tüm uygarlıklara Türklerin kaynaklık ettiği ileri sürüldü. Aynı yıllarda “Güneş Dil Teorisi” adı altında bir başka teoriyle ise tüm dillerin Türkçeden türediği ileri sürüldü. “Söz konusu yıllarda Türk düşünce hayatı, Almanya’da yükselişte olan Nazilerin ve ırkçı tezlerin yoğun etkisi altında idi. Türklerin kan grubunu, kafa ölçülerini ve diğer irki özelliklerini tespit için sözde bilimsel çalışmalar yapıldı ve bu iş için Hitler Almanya’sından ölçüm aletleri getirildi. Hatta bir ara, Almanya’dan damızlık insan getirmeyi önerenler bile oldu...”⁶⁸ Irkçı görüşler ve değerler toplumun kültürel ve sosyal hayatının tüm hücrelerine sırınga edildi. Bu ülkenin ilkokullarında on yıllardır her sabah çocuklara koro halinde okutturulan yemin, “Türküm, doğruyum, çalışkanım,” diye başlar ve “varlığım Türk varlığına armağan olsun!” diye biter. İlk ve orta öğrenimdeki ders kitapları bu türden şiirler ve yazılarla doludur. Bunlar bayramların, törenlerin gözde şiirleridir. Bu şiirlerden biri şöyle başlar: “Ben bir Türküm, dinim ırkım uludur!” Yine son günlerde pek gözde olan “Onuncu Yıl Marşı”nda ise şöyle deniyor: “Türküz, bütün başlardan üstün olan başlarız; “Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız. “Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri.” Bu politikalar bir yandan Türk soyunu akıllalmaz biçimde yüceltirken, diğer yandan başka halkları aşağılamaktan, düşman göstermekten geri kalmamıştır.

21 Mart 1937 Dersim (Tunceli) isyanından 1984 yılına kadar silahlı bir Kürt muhalif hareketi görülmemektedir. 12 Eylül darbesine kadar çeşitli örgütlü, kültürel mücadele hareketleri görülmektedir. Bunlar arasında ideoloji/Kürt sorunu karışıklı olanlar ağırlıktadır. (Devrimci Doğu Kültür Ocakları, TKSP, Rızgari ve Ala Rızgari gibi) Bu dönemler boyunca Kürt sözcüğünü dillendirmek dahi suç sayılmaktadır. PKK’nin 1984 yılında Şemdinli ve Eruh’a baskın düzenlemesiyle başlayan süreç ise halen devam etmektedir.

Başlayan bu hareket devlet tarafından “terör” olarak nitelendirilmektedir. Devletin bu nitelendirmesine rağmen PKK’nin çıkışı ve eylemlerinin Kürtler arasında geniş bir rağbet bulduğu söylenebilir. 24 yıldır devam eden bu çatışmalı ortamı kısaca değerlendirmeden sağlıklı bir sonuç almak mümkün görünmemektedir. 22 Ekim 2002 tarihinde yani PKK’nin silahlı hareketinin başlamasının 18. yılında açıklamada bulunan Devlet bakanı Kürşat TÜZMEN devletin kaybının 100 milyar dolar olduğunu ve 30.000 insanın canına al olduğunu belirtmiştir.⁶⁹ Devlet bakanının bu açıklamasını değerlendiren Prof. Dr. Mahir KAYNAK ise şöyle demiştir: “30 bin terör örgütü üyesi ele geçirildi. Bir PKK’lının maliyeti 3 milyon 300 bin dolara geliyor. Dünya’da böyle pahalı bir savaş yoktur.” 2002 yılından 2008 yılına kadar resmi erkanca böyle bir bilanço açıklaması yapılmamıştır. 21 Temmuz 2008 tarihinde ise Bakanlar kurulu Toplantısı sonrasında basına açıklama yapan Devlet bakanı Cemil ÇİÇEK: “Terör yüzünden nelerin kaybedildiğini çok iyi biliyoruz. Terör konusunda bu ülke maddi olarak 300 milyar doların üzerinde bir para harcadı. GAP projesinin maliyeti 32 milyar dolar. Eğer terör olmasaydı GAP projesi de bitirilirdi. Milli gelir de bunun iki katı olurdu. Bu terör başkalarının hesabına yapılan bir terördür ve kimlerin desteklediği ortadadır. PKK terörünün 25 yıllık faturası 300 milyar dolar.” şeklinde konuşmuştur. Her şeye rağmen çatışmalar özellikle 2008 yılının sonlarına doğru şiddetlenmiştir.

2.3.Kürt Meselesi Bağlamında Sayısal Veriler:

Sıkıyönetim Ve Olağanüstü Hal Dönemi:

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde 1978 yılından 1987 tarihine kadar “Sıkıyönetim”,

19 Temmuz 1987 tarihinden itibaren ise, “Olağanüstü Hal” yürürlüğe girmiştir. Diyarbakır, Bingöl, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van ili olmak üzere başlanıp, bilahare Batman ve Şırnak olmak üzere 10 ilde OHAL uygulanmıştır. En son Diyarbakır ili için 2002 yılında kaldırılmıştır. Sıkıyönetim ve Olağanüstü hal, 25 yıl sürmüştür. OHAL bölge valisinin yetkileri denetimsiz ve aşırı, istediği kişiyi bölgeden gönderebilen yetkiler içermektedir. O dönemlerde, işkence ve kötü muameleler oldukça yoğun işlenmekte ve bunları işleyenlere karşı cezasızlığın olduğu dönemlerdi.

Göçettirme: Doğu ve Güneydoğu Anadolu da 1993 ve 1994 yıllarında 905 köy ve 2,923 mezra olmak üzere 3 bin 828 yerleşim yerinin halkı tahliye ettirilmiştir.(TBMM raporu). STK verilerine göre ise bu rakam 1 ila 3 milyon arasında değişmektedir. Boşaltılan köylerin bir kısmına 1 haftalık, bazı-

69-<http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/2002/ekim/22/ekonomi.html>

larına farklı süreler verilerek köy boşaltılmıştır. Bazı yerleşim yeri sakinlerine süre verilmeden, eşyalar ile birlikte köyleri yakılarak boşaltıldığı tarafımızdan bilinmektedir. Köylerden göçet(tir)menin sebepleri şunlardır: tehdit, can güvenliğinin kalmaması, gıda ambargosu, ekonomik sıkıntılar, tarım ve hayvancılık gibi önemli gelir kaynaklarının tükenmesi, koruculuk talebinin reddi ve psikolojik baskılar gibi nedenlerle köylüler, yan etkilerle de yerleşim yerlerini boşaltmıştır. İskan Yasası ve ayaklanma dönemleri ile 1961 ihtilali sonrasında da yerinden etme hadiseleri gerçekleşmiştir.

DGM de yargılananlar:

Devlet Güvenlik Mahkemelerinde; 1989 yılından, 1998 yılına kadar çocuklarda dahil, toplam 145 bin 231 kişi yargılanmıştır.

Çatışmalarda ölen ve yaralananlar:

Eski Genelkurmay başkanı İlker Başbuğ'un görevde olduğu dönemde yaptığı açıklamasında;

-32 bin PKK militanının "etkisiz hale getirildiğini, toplam rakam yaralı ve sağ yakalananlarla birlikte 46 bin'di

- 5 bin 560 sivil öldü.

- "TSK ve güvenlik güçlerinden" ölenlerin sayısı 6 bin 482. olarak belirtilmişti.

Faili meçhuller sorunu:

1995'te 11 bin 699 dosya ile Diyarbakır DGM'de faili meçhul dosya birinciliği bulunmaktaydı. 879 dosya ile Malatya DGM, 695 dosya ile Erzinca DGM, 177 dosya ile İzmir DGM, 83 dosya ile İstanbul DGM, 73 dosya ile Ankara DGM, 37 dosya ile Kayseri DGM, 22 Dosya ile Konya DGM izlemektedir. 1996 yılında ise faili meçhul dosyaların 12 bin 523'ü Diyarbakır DGM Başsavcılığı'nda yer alıyordu. 1997 yılında. Diyarbakır DGM'deki toplam faili meçhul dosya sayısı, 13 bin 344 olduğu belirtilmektedir. Ki o dönemler, bölgede en fazla güvenliğin olduğu dönemler olarak bilinir. Bu faili meçhul dosyalar; öldürme, yaralama, yol kesme, bombalama vs. suçlar hakkındadır.

2.4.Yakın Ve Büyük Bir Tehlike: Toplumsal Linç Girişimleri ve Türk-Kürt Çatışması:

Son zamanlarda Kürt bölgelerindeki çatışmalarda yaşamını yitiren askerlerin cenazelerinin gelmesiyle birlikte yaygın olarak "şehit cenaze törenleri" düzenlenmekte ve törenlerde "Kahrolsun PKK" türünden sloganlar atıl-

maktadır. Devlet tarafından özellikle ‘terörist’lerle Kürt halkı ayrı tutulmaya çalışılsa da batı illerindeki halkın bu ayırımı pek yapmadığı görülmektedir. Özellikle DTP’yi PKK ile özdeş ve aynı görme eğilimi yaygınlaşmaktadır. En ciddi problem ise sıradan çekişme, kavga ya da çatışmalarla başlayan bir olayın genelleştirilerek Kürtler’e yönelik kitlesel linç eylemlerine dönüştürülmesidir. Bu olaylarla ilgili örnek kabilinden, belli ve kamuoyunca da bilinen bir kaç olayı burada zikretmek faydalı olacaktır:

07.04.2005 Trabzon – “Trabzon’da bildiri dağıtan sol görüşe mensup 5 kişi polise direnince, galeyana gelen ve şehirde “bayrak yakılma” söylenmesiyle toplanan yaklaşık 2 bin kişi tarafından linç edilmek istendi. Başını MHP’lilerin çektiği kalabalık tarafından dövülen bu kişileri kurtaran polis, zırhlı araçla olay yerinden kaçırdı. Gözaltına alınan gençler sağlık kontrolünden geçirilmek üzere Adli Tıp’a götürüldü.”⁷⁰ Bu olayda polisin linç eylemini gerçekleştirmek isteyenler yerine Toplantı ve Gösteri Hakkı kapsamında bildiri dağıtmak isteyenleri göz altına alıp işlem yaptığı görülmektedir.

05.09.2005 Bozüyük - Abdullah Öcalan’a destek için Gemlik’e gidişlerine izin verilmeyen grubun araçlarına Bilecik’in Bozüyük ilçesinde saldırıda bulunuldu. Bozüyüklü grubun linç etmek istediği Öcalan yandaşlarını jandarma ve polis kurtardı. 55 kişi yaralandı. İnegöl’ün Mezitler mevkiinde barıkatta 6 saat bekleyen yaklaşık 2000 kişi, otobüslerin camlarına Öcalan posterleri asıp dönüştü. 50’ye yakın otobüs 17.20 sıralarında, ilçenin kurtuluş yıldönümü törenlerinin yapıldığı Bozüyük’ten geçerken bir anda gerginlik tırmandı. Kısa sürede toplanan 3 bin Bozüyüklü, “Kahrolsun PKK” sloganları atarak otobüslere saldırdı. Güvenlik güçleri otobüsleri hızla ilçeden çıkarırken, kalabalık Hatay Nur Turizm’e ait otobüs ile Öz Diyarbakır şirketine ait otobüsün çevresini kuşatarak içindekileri linç etmek istedi. Bozüyük Kaymakamı Dursun Balaban, megafonla halkı sakin olmaya çağırırken, polis havaya ateş açtı ve jandarmadan destek istendi. Otobüsteki bazı kişiler polis panzerlerine bindirilerek kurtarılırken; kalabalık, molotofkokteyli atılan otobüste mahsur kalanlara taş ve sopalarla saldırdı. Bilecik ve Eskişehir’den gelen çevik kuvvet ekipleriyle jandarma birlikleri, göstericileri tazyikli su ve biber gazıyla dağıttı. Konvoydaki 41 kişi ile 8 güvenlik görevlisi ve 5 gösterici yaralandı. Yaralılardan 2’sinin durumunun ağır olduğu kaydedildi. Gece yarısına kadar devam eden olaylar sırasında ilçe savaşa alanına döndü, Eskişehir- Bilecik karayolu saatlerce trafiğe kapalı kaldı. Saldırıdan kurtulan konvoydaki araçlar Ankara’ya giderken mola verdi. Grubun bir lastik tamircisinin işyerindeki lastikleri karayolu üzerinde ateşe vermesi üzerine karayolu 1 saat trafiğe kapandı. Olaylardan sonra Emniyet müdürü linççi gruba hassasiyetleri nedeniyle teşekkür etti.

30.08.2006 Konya Bozkır - Konya'nın Bozkır ilçesinde yüzlerce kişi Kürt işçileri linç etmek istedi. 'Ya Allah, Bismillah Allahü Ekber', 'Bozkır'da Doğulu istemiyoruz', 'Siz PKK'lisiniz burayı terk edin gidin" sözleriyle Kürtlere yapılan saldırıda, 2 işçi ağır yaralandı. Polis olaylara müdahale etmezken, Kürtler can güvenliği olmadığı gerekçesiyle ilçeyi terk etmeye hazırlanıyor. Aynı gün akşam saatlerinde Seydişehir yolu üzerindeki bir öğrenci pansiyonu inşaatında çalışan 25 Kürt işçisini aralarında MHP'lilerin de bulunduğu yaklaşık 500 kişilik grup bir linç etmek istedi.

09.09.2006 Sakarya Akyazı - Sakarya'nın Akyazı ilçesinde, fındık toplamak için Diyarbakır'dan gelen dört Kürt işçi linç girişimine maruz kaldı. Önceki gece gerçekleşen olayda, Akyazı Belediyesi Çay Bahçesi'nde MHP'lilerin Kürt işçilere "Sizler PKK'lisiniz", "Pis terörist Kürtler" diyerek hakarete bulunması üzerine kavga çıktı. Fındık işçilerinin PKK'li olduğu söylentisinin yayılması üzerine yüzlerce kişi Kürtler aleyhine slogan atarak fındık işçilerine saldırdı. Daha sonra güvenlik güçleri olay yerine gelerek dört Kürt işçisini gözaltına aldı.

05.06.2007 Sakarya - ADAPAZARI'nda üzerinde Ahmet Kaya'nın resmi bulunan tişört giyen ve Diyarbakırlı oldukları öğrenilen Mehmet Alaca ile Senayi İzci, bir grup öfkeli kalabalığın saldırısına uğradı. Tartışmanın büyümesi üzerine sayıları bir anda çığ gibi büyüyerek yaklaşık 500 kişiye ulaşan kalabalık, Alaca ve İzci'ye saldırdı Alaca kaçarak bir apartmana sığınırken, öfkeli kalabalığın feci şekilde dövdüğü İzci'yi polis linç edilmekten kurtardı. Apartmana saklanan Alaca'yı linç etmek isteyen ve 1.5 saat bölücü örgüt aleyhine sloganlar atan kalabalığı Sakarya Valisi Hüseyin Atak güçlkle ikna etti. Öfkeli kalabalık daha sonra Mehmet Alaca'nın saklandığı binanın çevresini sardı.⁷¹ Milliyet Gazetesi'nden alıntıladığımız bu habere yapılan yorumlarda ise çok sayıda linç girişimini haklı gören yorumlar olmuştur. Örneğin bir yorumda şöyle denmektedir: "Bunu yapan arkadaşların ellerine sağlık, elleriniz dert görmesin! Biz böyle her şeye izin verdik diye binlerce şehit veriyoruz! Bundan sonra böyle olun." Bu olayla ilgili olarak İç İşleri Bakanı ise şu değerlendirmeyi yapmıştır: "İçişleri Bakanı da Nisan 2007'de Sakarya'daki linç olaylarını 'hassas yurttaşların tahrik olması' olarak yorumlamış ve hoş görmüştü."⁷² Bu olayda göstericiler hakkında işlem yapıldığına dair her hangi bir haber bulunmamaktadır.

31.07.2008 Ordu - Ordu Valiliği'nin aldığı bir karar nedeniyle her yıl kente gelen Kürt işçilerin kente girmesi çevik kuvvet barikatına takıldı. Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin illerinden her yıl kente gelen işçilerin daimi konaklama yeri olan Melet Irmağı havzasına girmeleri valilik izniyle engelleniyor. Çoluk çocuk ve eşyalarıyla kente gelen işçilerin eşyalarını in-

71-<http://www.milliyet.com.tr/2007/06/05/son/sontur02.asp>

72- <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=47986>

dirmelerine dahi izin verilmediği öğrenildi. Irmak havzasının girişinde çevik kuvvet ekipleri 24 saat nöbet tutarken, kentnin ikinci girişinde ise jandarma ekipleri sıkı güvenlik önlemi olarak nöbet tutuyor. Havzanın Giresun tarafındaki yönündeki girişine yerleşerek eşyalarını indiren işçiler ise jandarmanın baskısı sonucu eşyalarını tekrar yükleyerek bölgeden ayrılırken, Melet Irmağı havzasında yer alan ve her yıl işçilerin konaklama yeri olarak kullanıldığı yeşil alan ise havzaya gelen dozerler tarafından kullanılamayacak şekilde yerle bir edildi. Düzce'ye giden işçiler de Ankara'nın Gölbaşı İlçesi çıkışında bulunan polis arama noktasında durdurulup didik didik aranıyor. Özel harekât polislerinin durdurduğu Kürt işçilerini taşıyan araçlar, arandıktan sonra serbest bırakılıyor. (Her ne kadar il valisi bu kararın kene vakası nedeniyle alındığını iddia etse de sonradan bu işçilere kalacakları bir yer gösterilmedi.)

02.10.2008 Altınova – “Balıkesir’in Ayvalık ilçesine bağlı Altınova beldesindeki olaylar, doğu kökenli bir grupla karşıt grup arasında “yüksek sesle müzik dinleme” tartışmasıyla başladı. Tartışma kısa sürede kavgaya dönüştü. Kavgayı duyan Murat Aygün, kamyonetini karşıt grubun üzerine sürdü. Olayda 17 yaşındaki Oğuz Dörtkardeş, olay yerinde hayatını kaybetti. Ezel Kırca ise kaldırıldığı hastanede öldü. Olayda Ercan T., Murat K., Mustafa K., Enver G. ve H.T. yaralandı. Ezel Kırca'nın Altınova'daki cenaze törenine katılan yaklaşık iki bin kişi ise yürüyüş yaptı. Gruptakiler daha sonra doğu kökenli kişilere ait ev ve işyerlerini taşladı. Gruba müdahale etmeyen jandarma ekipleri, binaları kalkanlarla korumaya çalıştı.”⁷³ Bu olayda Balıkesir Valisi ilk gün yaptığı açıklamada “Bu hiç arzulanmayacak bir olaydır. Olaya sebebiyet verenler gözaltına alındı. Cenazelere katılan bazı gruplar bu olayı bir noktada başka yerlere çekmeye çalıştı. Bundan çok üzgünüz. Televizyonlardaki görüntüleri izlediniz. Altınova'ya yakışmayacak görüntüler sergilendi. Bazı taşkınlıkları ise hoş gördük. Acıdan dolayı.” şeklinde konuşmuştur.”⁷⁴

06.10.2008 Adana Seyhan – “Adana Seyhan'da bir motosiklet hırsızlığı olayında, bir kişi yaşamını yitirdi. Yakalanan kişinin Kürt kökenli olduğunun duyulması üzerine, Aktütün Karakolu baskınına göndermeler yapılarak protesto gösterilerine başlandı. Balıkesir'in Ayvalık ilçesine bağlı Altınova beldesindeki olayların benzerinin yaşanması ihtimaline karşı geniş güvenlik önlemleri alan jandarma ekipleri, mahalleye giriş ve çıkışları kontrol altına aldı.”⁷⁵

Bilindiği üzere Mevsimlik işçiler batı illerine çalışmak için gitmektedirler. Son zamanlarda mevsimlik işçilere yönelik olarak da linç girişimlerinin yapılmakta olduğu bilinmektedir. Daha

73- <http://www.ntvmsnbc.com/news/460867.asp>

74-<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=47986>

75-<http://haber.sol.org.tr/mansetler/mansetsag/4606.html>

önce yaşanan bu türden birkaç olay ise basına şu şekilde yansımıştır:

- * 2007 Temmuz ayında İzmir'in Ödemiş İlçesi'nde, 6'sı kadın ve hepsi de akraba olan 16 mevsimlik işçi linç edilmek istendi.
- * Aynı yıl Düzce'de Kürt fındık işçilerine yönelik gerçekleştirilen saldırıda Abdurrezak ÖZDEMİR adlı bir işçi öldü. Düzce'nin Akçakoca İlçesine bağlı Karatavuk Köyü'nde fındık işçilerine yönelik saldırı sonucu yaşamını yitiren Abdurrezak Özdemir'in cenazesi gece fındık işçileri ve yakınları tarafından alınarak Adana'ya doğru yola çıkarıldı.

Sorunun çözülmemesi/çözülme istenmemesi, çözümün uzaması beraberinde Kürtler'in linç edilme girişimlerini ve bunun doğal bir sonucu olarak da Türk-Kürt çatışması riskini barındırmaktadır. Çünkü Mustafa SÖNMEZ'in de belirttiği gibi⁷⁶ "Son örneklerini Altınova'da, Adana'da gördüğümüz feci bir linç kültürü geliyor. Bunun türlü sebepleri olabilir, fakat tek bir sonucu var, o da çok ürkütücü. Kürtler artık Güneydoğu'ya, içlerine kapanıyor. İstatistiklere göre, Güneydoğu artık göç vermiyor. Sefalet artmış, göç durmuş. İnsanlar diyor ki, 'Burada yoksuluz ama emniyeteyiz. Bir Batı iline gidince geriliyoruz. Eskiden Doğu'da geriliyorduk. ... Türk-Kürt mahalleleri ayrışması başlıyor. Böyle bir şeyle ilk kez karşılaşılıyor. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, 1990-2000 döneminde, Doğu ve Güneydoğu'daki 21 ilden 426 bin göç yaşanmış. Ama 2000 sonrası bu eğilimin değiştiğini gözlemliyoruz. 2007 Adrese Dayalı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 2000-2007 arasında bölge nüfusu, 21 il toplamında yüzde 1.4 oranında azalmış. Ancak, nüfusu artan ve azalan iller tasnif edildiğinde, genel karakteri göç vermek olan bölgede, Güneydoğu'nun nüfusunun azalmayıp arttığı dikkat çekiyor. 2000-2007 döneminde nüfusu en çok artan iller Şırnak, Van ve Siirt. Nüfusları 1.5 milyon bandında olan illerden Diyarbakır'da 7 yıldaki nüfus artışının yüzde 7.2, Şanlıurfa'da yüzde 5.5 olması, 1 milyona yaklaşan nüfusuyla Van'daki artışın yüzde 12'ye yaklaşması, keza 750 bine yaklaşan nüfusuyla Mardin'de yüzde 6'ya yakın nüfus artışı yaşanması önemli bulgulardır. Kürt nüfus artık göç etmiyor, hatta belki de geri dönüşler oluyor bölgeye. Kürtler içe kapanmaya, güvenlik kaygısı yüzünden işin, aşın bile peşinden gidemiyor, bölgede yoksulluğu ile kalıyor. Bu tercihlerinde de Batı illerimizde Kürt kimliğine karşı bazı kesimlerce gösterilen hoşgörüsüzlüğün, lince varan mütecevaz tavırların, "milliyetçi mahalle baskıları"nın etkisi çok büyük. Bunu bire bir gözlemlerle de anlıyorsunuz. Güneydoğu'da konuştuğunuz zaman insanlar artık diyorlar ki, "Biz burada

76-<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1002426&b=> Özellikle Güneydoğu üzerine yaptığı araştırmalarıyla dikkat çeken iktisatçı Mustafa Sönmez, 1955 Van doğumlu. Son olarak Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği için hazırladığı bölge raporunun yakında kamuoyuna açıklanması bekleniyor. Sönmez, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi'nden 1978'de mezun oldu. Çeşitli araştırma kuruluşlarında, sendikalarda uzman; medyada editör, yazar, yorumcu olarak çalıştı. Türkiye ekonomisi üzerine yayımlanmış 20'nin üzerinde kitabı, ayrıca çok sayıda rapor ve makalesi bulunuyor. Bir araştırma şirketi bulunan Sönmez, GS Üniversitesi'nde medya endüstrisi üzerine lisansüstü programda ders veriyor.

yoksuluz ama emniyetteyiz. Biz İstanbul'a ya da başka bir Batı iline gittiğimizde geriliyoruz. Eskiden Doğu'da yaşarken geriliyorduk ama artık kendimizi burada hiç olmazsa güvende hissediyoruz" diyorlar. Türkiye'nin her yerinde ana dilini sokakta, vapurda, metroda rahat rahat konuşabilmek istiyor insanlar. Bunu konuşamayınca, kendisine kötü kötü bakıldığını hissedince ve hatta sataşılınca geriliyorlar. Ama artık değil yollarda Kürtçe konuşmak, İstanbul'da şu anda 21 plakalı otomobille dolaşmak bile sorun. Bunlar olacak şeyler değil, ama buralara kadar geldik. Hepsi medyaya yansımıyor, fakat bu havayı kokluyorsunuz, bu gerilimin artık her yerde yaşandığının farkındasınız. O zaman da ne oluyor? Kürtler ancak birbirleriyle iş yapmaya başlıyor, birbirlerinin yaşadıkları mahallelerde oturmayı tercih ediyor ve giderek tatsız, talihsiz bir gruplaşma doğuyor. Hiç politik nedenlerle olmayan bir asayiş meselesinde bile bir Kürt ismi ortaya çıktığı anda hadise hemen bir Kürt-Türk, Kürt-Arap meselesine dönüştürülüp kışkırtılabiliyor. ... Bana göre bu ülke bir 25 yıl daha bu şiddeti ve gerilimi kaldıramaz." 77

2.5.Cumhuriyet Dönemi Azınlık Kavramı Ve Azınlıklar:

Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu "Azınlık Hakları Ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu" Ekim 2004'de bir rapor hazırlayarak hükümete sunmuştur. Çalışma Grubu üyelerince Temmuz 2003 toplantısında imzalanan rapor, 01 Ekim 2004 itibariyle güncelleştirilmiş ve Genel Kurulca kabul edildikten sonra 22 Ekim 2004 tarihinde Başbakanlığa takdim edilmiştir. Azınlık kavramı irdelenirken, resmi boyut kazanmış olması da nazarı dikkate alınarak katılmadığımız yönleri de olmakla birlikte bu rapor oldukça önemli bulunmuş ve işbu rapor içinde (Etnik Ayrımcılık Raporu) değerlendirilmesi uygun bulunmuştur.

2.5.1.Tarih Boyunca Azınlık Kavramı

Türk Dil Kurumunca yayınlanan Genel Türkçe Sözlük'te azınlık kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: "1 . Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, ekalliyet, çoğunluk karşıtı. 2 . toplum bilimi Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet." 78

"Azınlık" kavramı dünyada 16. yüzyıldan bugüne kullanılmaktadır. Mutlakiyetçi krallık adı verilen yönetim biçimi kurulunca ve yaklaşık aynı zaman dilimi içinde dinsel azınlıklar ortaya çıkınca (Katolik krallıklarda Protestanlar, Protestan krallıklarda Katolikler) bu azınlıkların karşılıklı olarak korunması gerekmiş ve ancak o zaman azınlık kavramı ortaya çıkmıştır. 1789'dan sonra dinsel azınlıkların yanına bir de ulusal azınlık kavra-

77-<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1002426&b=78>- <http://tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFA AF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>

mı eklenecektir.⁷⁹ Bilineceği gibi milliyetçilik ve ulus-devlet kavramı 1789 Fransız ihtilali ile başlamıştır. Bununla birlikte hâkim ulusların kurmuş bulunduğu ulus-devletlerde bu kez hâkim ulustan farklı etnik kesimlere mensup ulusların mağduriyeti söz konusu olacaktır. Bu tek taraflı anlaşmalardan sonra bu kez çok taraflı anlaşmalar görülmüştür. (1856 Paris Antlaşması) Hal böyle olunca bu “azınlıkların” korunması uluslar arası koruma çabalarının artmasına sebep olmuştur. “1920’de Milletler Cemiyeti’nin kurulmasıyla “uluslararası örgüt güvencesinde azınlık koruması” dönemi açılmıştır. Dünya şu anda da bu evrededir ve uluslararası azınlık koruma mekanizması Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, AGİT gibi kuruluşların şemsiyesi altında yürümektedir.”⁸⁰

2.5.2. Türkiye’de Azınlık

“Milletler Cemiyeti döneminden bu yana azınlık kavramının ölçütü üçlüdür: etnik, dilsel, dinsel azınlıklar. Bununla birlikte, Türkiye 1923 Lozan’da bunların üçünü de kabul etmemiş ve yalnızca gayrimüslim yurttaşların azınlık olduğunu ve dolayısıyla uluslararası azınlık korumasından yararlanabileceğini kabul ettirmiştir.

Bununla birlikte, aradan yaklaşık seksen yıl geçmiş olduğu ve bu arada dünyadaki azınlık kavramı, tanımı ve hakları büyük gelişme gösterdiği için Türkiye ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadır. Üstelik 1990’dan sonra azınlık hakları hem mekân hem de nitelik olarak daha da genişlemiş ve güçlenmiştir.

Bu sıkıntılar yalnızca Lozan’ın sınırlı tanımından kaynaklanmamaktadır. Türkiye, imzaladığı uluslararası sözleşmelere getirdiği bir tür rezervle (çekince, ihtirazı kayıt) daha da dar bir kalıp ileri sürmektedir. Bu “Yorum Beyanı”na göre, Türkiye, Lozan’ın yanı sıra 1982 Anayasasının kısıtlamalarını da uluslararası ortamda ileri sürmekte, katıldığı sözleşmelerde getirilen hakların Lozan’da kabul edilenler dışındakilere de getirilmesi ve 1982 Anayasası tarafından yasaklanan haklardan olması halinde uygulanmayacağını bildirmektedir.

Türkiye’nin bu konudaki sıkıntılarını iki noktada özetleyebiliriz:

1) Türkiye’nin bu sınırlayıcı tutumu, dünyadaki eğilimlere gitgide ters

79-Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu “Azınlık Hakları Ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu” Raporu Ekim 2004 - (Çalışma Grubu üyelerince Temmuz 2003 toplantısında imzalanan raporun, 01 Ekim 2004 itibarıyla güncelleştirilmiş ve Genel Kurulca kabul edilmiş biçiminin 22 Ekim 2004 tarihinde Başbakanlığa takdim edilmiş şeklidir)
80-Aynı rapor.

düşmektedir. BM İnsan Hakları Komitesinin 1990'lardaki yorumundan sonra eğilim, bir ülkede azınlık olup olmadığını o ülkeye sormamak ve eğer "etnik, dilsel, dinsel bakımdan farklılık gösteren ve bu farklılığı kimliğinin ayrılmaz parçası sayan" gruplar varsa, o devlette azınlık bulunduğunu kabul etmek yönündedir. Fakat bunlara azınlık statüsü tanıyıp tanımamak tamamen ulus-devletin yetki alanına girer.

Burada hemen belirtelim ki Avrupa Birliği'nin, Türkiye'den, farklı kültürel gruplara azınlık statüsü ve hakları tanınması yolunda bir talebi kesinlikle yoktur. Yalnızca, kültürel bakımdan farklı bütün yurttaşlara eşit muamele yapılmasını istemektedir. Bu nokta çok iyi anlaşılmalı zorundadır.

2) Türkiye Lozan'ı da gerektiği gibi uygulamamaktadır ve dolayısıyla Türkiye'nin bu kurucu antlaşmasının kimi hükümlerini dahi ihlal etmektedir.

Bir kere, gayrimüslimlere getirilmiş olan haklar tam olarak uygulanmamaktadır. Hem bu haklar yalnızca üç büyük azınlığa (Ermeni, Musevi, Rum) tanınmakta ve diğer gayrimüslimlere (ör. Süryaniler için madde 40'daki eğitim hakkı) tanınmamaktadır, hem de Lozan Kesim III'ün bu gayrimüslimler dışındakilere uluslararası koruma olmaksızın getirdiği haklar devlet tarafından görmezden gelinmektedir.

Birinci duruma örnek olarak, basında "1936 Beyannamesi" olarak ünlenen uygulama, ikinci duruma ise Lozan'ın 39/4 maddesi gösterilebilir. Bu madde, "bütün TC yurttaşları"na, "dilediği dili ticarete, açık ve kapalı toplantılarda, her türlü basın ve yayın araçlarında kullanma" hakkı getirmektedir. Yani bu kullanımın tek istisnası, resmî dairelerdir. Bu konuda, örneğin radyo ve TV'lerde kimse istediği dilde yayın yapamadığı için 03 Ağustos 2002'de Üçüncü Uyum Paketi çıkartılmış, ama o da uygulanamadığı için bir de 30 Temmuz 2003'te Yedinci Paket çıkartılması gerekmiştir. Kasım 2003 sonunda RTÜK bu konuda bir yönetmelik hazırlamıştır. Burada da zaman ve mekân kısıtlamaları getirilmiştir."⁸¹

Raporun bu kısmında Lozan Antlaşması'nın 39/4 üncü maddesinin⁸² uygulanmasının 4 açıdan uygun olacağı belirtilmekte ve hükümete öneriler sunulmakta ve şöyle denilmektedir:

"Oysa örneğin Lozan 39/4 uygulansa, örneğin Kürtçe yayın konusunun getirdiği ve Türkiye'yi boşu boşuna meşgul eden sıkıntılı tartışmalar kendiliğinden sona erecektir. Böyle bir durum, Türkiye'nin dört açıdan çok işine yarayacaktır:

1) Türkiye'nin, çok yakın bir gelecekte, zaten bir yararını görmediği "Yo-

81-Lozan Antlaşması'nın 39. maddesinin 4. fıkrası şöyledir: "Her hangi Türkiye tebaasının gerek münasebatı hususiyet veya ticariyede, gerek din, matbuat veya her nevi neşriyat hususunda ve gerek içtimaatı umumiyede her hangi bir lisanı serbestçe istimal etmesine karşı hiçbir kayıt va'zedilmeyecektir."

82-Aynı rapor

rum Beyanı”ndan vazgeçmek zorunda kalacağı kesindir. Bunu AB zoruyla değil, kendi iradesiyle yapması ulusal egemenlik kavramı açısından çok önemlidir ve bu da kendi kurucu antlaşması Lozan’ın hükümlerini uygulamasıyla olacaktır.

2) Bir gün, kaçınılmaz olarak, herkes her dilde yayın yapabilecektir. Buna geçişte yeni ve tartışmalı yasalar çıkarmakla uğraşmak yerine, Lozan’ın zaten en az anayasa değerinde olan hükümlerinin uygulandığı gerekçesini ileri sürmek devlet için büyük kolaylık sağlayacaktır.

3) Türkiye’de uluslararası koruma altında azınlık yaratmamak açısından, bütün yurttaşlara mümkün olduğu kadar geniş özgürlükler verilmesi gerektiği açıktır ve bu madde “tüm TC yurttaşları”ndan söz etmektedir.

4) Türkiye’de devletin kendi insanına daha insanca muamele yapmasının, ülkede “birlik ve beraberlik” açısından çok yararlı olacağına kuşku yoktur. Çünkü “zorunlu yurttaş”lardan oluşan bir ülke zayıf bir ülkedir. İnsanları mutlu ederek onları “gönüllü yurttaş”lar haline getirmek bizzat devletin kuvvetlendirecektir. Devletin en az çekineceği vatandaş, hakkını verdiği vatandaşdır.”⁸³

Raporda uluslararası koruma altında azınlık yaratmaktan kaçınılması tavsiye edilmektedir. Bu husus çok sıkı, tek-tipçi, ayrıştırıcı bir milli egemenlik anlayışından kaynaklanmaktadır. Oysa söz konusu insan hakları olduğunda uluslar arası korumadan çekinmemek gerekir. Zaten AB müktesebatı azınlık kavramını artık “isteğe bağlı” bir hale getirmiş olup bu husus ayrıştırıcı değil birleştirici bir etken olacaktır. Etnik gruplara mensup vatandaşların kendi dillerinde TV, gazete v.b. hususlarda yayın yapması ile sınırlı bir düzenlemenin gerekli ancak kesinlikle yeterli olmadığı aşikârdır. Kaldı ki mevcut düzenlemenin ve durumun ayrıştırıcı bir etki yarattığı aşikâr olup bu durum devam ettikçe daha da ayrışmaya gidileceği ortadadır. Kürtler’den sonra Lazların ve kısmen de Arapların Türk kimliğini reddedip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına bir itirazlarının olmaması doğru anlaşılmalıdır. Genelde dünyanın özelde ise Türkiye’nin gelmiş olduğu aşama göz önüne alındığında mevcut sistem ile devam etmenin zorluğu hatta imkânsızlığı ortadadır.

Raporun “Türkiye’de İlgili Mevzuat Ve Uygulama” başlıklı kısmında belirtilenler ise olması gereken hususlardır. Bu kısımda şu hususlara yer verilmektedir:

“Türkiye’de azınlıkları ve dolayısıyla kültürel hakları ilgilendiren mevzuat, ülkedeki azınlık kavramı ve haklarından daha kısıtlayıcı durumdadır.

Bunun temel kaynağı, Anayasa’nın 3/1 maddesidir: ‘Türkiye devleti, ül-

kesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir’.

Devletin ülkesiyle bölünmez bütünlüğü son derece doğal ve tüm dünyada tartışmasız kabul edilen bir husustur. Fakat “milletin bölünmez bütünlüğü” kavramı, bizlere doğal gibi gelivermekle birlikte, modern kavrayış açısından son derece terstir. Çünkü bu terimi kullanmak milletin tek parça (monolitik) olduğunu söylemektir ki, milleti oluşturan çeşitli alt-kimliklerin inkârı anlamına gelir ve dolayısıyla demokrasinin özüne karşıdır. Bu “yabancı” oluş durumu uluslararası insan hakları alanında şöyle somutlaşmaktadır: Hakların sınırlandırılmasında kullanılan ölçütlerde “milli güvenlik” ve “toprak bütünlüğü” vardır ama “milletin bütünlüğü” yoktur. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) kendi önüne getirilen davalarda, “ülkede azınlıklar bulunduğunu ileri sürme”nin engellenemeyeceğini belirterek ihlal kararı vermektedir

Diğer yandan, “[Türkiye Devletinin] Dili Türkçedir” ibaresini anlamak büsbütün imkânsızdır, çünkü devletin dili olmaz. Resmî dili olur ve o ülkedeki yurttaşlar devletle ilişkilerinde bu resmî dili kullanmanın yanı sıra, ülkede çeşitli diller konuşurlar ve bu dillerde yayın yaparlar. Nitekim 1961 Anayasasındaki ifade: “Resmî dil Türkçedir” biçimindedir (md.3).

Anayasa’nın ve yasaların sayısız maddesinde tekrarlanan “devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğü” ilkesi, “azınlık yaratmak” adı altında kültürel alt-kimlikleri reddeder biçimde yorumlanınca, Türkiye’deki mevzuat, “alt-kimliklerin tanınması” halinde bu bütünlüğün bozulmak istendiğini varsaymaya ve dolayısıyla bunu yapanları “bölücülük/ yıkıcılık”la suçlamaya yönelik bir mevzuat olmaktadır. Terörle Mücadele Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, Dernekler Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu gibi önemli yasalarda “etnik ve dilsel farklılıklara dayanan azınlıkların var olduğunu ileri sürmek yoluyla azınlık yaratmak” şiddetle cezalandırılmaktadır.

Anayasa böyle olunca, kimi yasa ve yönetmeliklerde, “Türk” teriminin, Atatürk tarafından algılanmış biçimine hiç de benzemeyen hükümler getirilebilmektedir. Örneğin 28 Aralık 1988’de çıkartılan ve 1991’e kadar uygulanan “Sabotajlara Karşı Koruma Yönetmeliği”, hangi kategorilerin sabotaj yapabileceklerini sıralarken, gayrimüslim T.C vatandaşlarını da “Memleket içindeki yerli yabancılar (Türk tebaalı) ve yabancı ırktan olanlar” diyerek bu kategoriye katmıştır. Yine, “Yabancılar tarafından açılmış özel okullar” a “Türk müdür başyardımcısı” atanmasına ilişkin olan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 24/1 maddesi ve bu kanunun tümü, her ne kadar 1987 yılında yürürlükten kaldırılmışsa da, 5580 sayılı yasaya dayalı çıkarılan Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 32.md.sine göre, Türk yurttaşları olan azınlıkların okulları için, bu husus uygulanmaya devam etmektedir. Ancak bu son düzenlemede olumlu bir gelişme olarak, bu başmüdürün sa-

dece “T.C.uyruklu” olması ile yetinilmiş, ayrıca “Türk asıllı” olmasına ilişkin şart kaldırılmıştır.

1940'lara kadar gayrimüslim yurttaşların “ecanip” (yabancılar) defterine kaydedilmiş olması, 1942 Varlık Vergisinin yasada bulunmayan bir “G” (gayrimüslim) cetveli uygulayarak bu yurttaşlardan Müslümanlara oranla çok daha fazla vergi almış bulunması, 1950'lere kadar askerî okullara ve hatta sivil kurumlara kabul edilmenin “TC tebaasından ve Türk ırkından olmak ” şartına bağlı kılınması, bütün bunlar yalnızca geçmişte kalmış olaylar değildir. Bugün de TSK, Dışişleri, Emniyet, MİT başta olmak üzere, üniversiteler dışında gayrimüslim memura rastlanmaz. Bu örnekler “Türk” teriminin ırk ve hatta din bağlamındaki kullanımını yansıttıkları için, 21. Yüzyıl eşliğinde Türkiye’yi uluslararası planda layık olduğu yere ulaştırmaktan ciddi biçimde alıkoyan ve içte de ulusal birliği zedeleyen uygulamalardır.”⁸⁴

Raporun Türkiye’deki mahkeme içtihatları başlıklı kısmında ise oldukça ilginç tespit ve öneriler bulunmaktadır.

2.5.2.1.İlgili Anayasa Mahkemesi ve Siyasal Parti Kapatma Kararları

Böyle bir mevzuat karşısında, Anayasa Mahkemesi’nin sık sık parti kapatma kararları aldığına rastlanmaktadır.

Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi’nin, yorum yaparken, hukukun kimi temel kavramlarını gözardı ettiği ve dolayısıyla Türkiye’deki demokrasinin daha da zedelenmesine yol açtığı da doğrudur.

Örneğin Mahkeme, Haziran 1994 DEP kapatma kararında “Sınırsız hakları sınırlı haklara, ulusun kendisi olmayı azınlık olmaya dönüştürmenin anlamsız” olduğunu söylerken, “negatif/bireysel hak” (bütün yurttaşlara verilen eşitlik hakları) ile “pozitif/grupsal hak” (yalnızca dezavantajlı yurttaşlara verilen artı haklar) ayırımını bilmezden gelmiştir. Ayrıca, Mahkeme’nin bu ifadesi, çoğunluğa mensup yurttaşları birinci sınıf, azınlığa mensup yurttaşları ise ikinci sınıf addeder niteliktedir.

Anayasa Mahkemesi örneğin TEP kapatma kararında, önce farklı kimliklerin varlığından söz etmenin mümkün olduğunu söylemiş, ama hemen arkasından farklı kimlikler bulunduğunu söylemenin “zamanla bütünden kopma eğilimine” gireceğini ekleyerek eski tutumunu sürdürmüştür (TEP kapatma kararı, E:1979/1, K:1980/1).

Bu tutum, Türkiye’de farklı etnik, dinsel, kültürel vs. kökenden kişilerin varlığının tanınmasının, devletin parçalanmasına yol açacağı korkusundan kaynaklanmaktadır.

84- Aynı rapor 4. kısım

2.5.2.2.Yargıtay’ın ve Danıştay’ın İlgili Kararları

Türkiye’deki kimi yurttaşlar ne yazık ki “yabancı” olarak algılanmaktadır. Fakat halk arasında böyle bir yanlışın yapılmasının yanı sıra, “1936 Beyannamesi” adıyla tanınan gayrimüslim vakıfları sorununda verdiği kararlarla Yargıtay’ın da bu ciddi yanlışta düştüğü (ve hatta bu yanlışta ısrar ettiği) görülmüştür.

Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1974 yılında verdiği kararda “... yabancıların Türkiye’de mal edinmeleri yasaklanmış olup...” demek suretiyle, bir gayrimüslim Türk kuruluşu olan Balıklı Rum Hastanesi Vakfı’nın mal edinmeyeceğine karar vermiştir. Savunma avukatlarının bu yanlışlığı belirtmeleri üzerine aynı Kurul bu sefer “Davalı mülhak vakfın Türk vatandaşları tarafından kurulmuş olmasına karşın onama kararında ‘yabancıların Türkiye’de taşınmaz mal edinmelerini yasaklayan yasalardan söz edilmesi’ bir yanılğı sonucudur” demiş ve ilave etmiştir: “[Bu nedenle o tümcenin] düzeltme yoluyla ilamdan çıkartılmasına, bunun dışında... düzeltme isteğinin reddine...” (HGK E:1971/2-820, K:1974/505, 08.05.1974)... Yani, Yargıtay yanlışta ısrarlıdır. Fakat böyle yanlışlar millet kavramına çok zarar verici ve Türkiye’yi uluslararası ortamda küçük düşürücü niteliktedir.

Bu “1936 Beyannamesi” konusu 02 Ocak 2003’te çıkartılan Dördüncü AB Uyum Paketi’ne sokularak düzeltilmişse de, uygulamada haksızlık bugün de olduğu gibi devam etmektedir. Nitekim 19 Haziran 2003’te çıkartılan Altıncı Uyum Paketi’nde aynı husus yinelenmek zorunda kalınmıştır. Uygulamada ise henüz sonuç alınabilmiş değildir.

Son olarak, 1936 Beyannamesi kaldırıldığı halde, Sırp Haç Ermeni Lisesi Vakfı’na Hazine’nin Şubat 2003’te açtığı davada iddialarını “İçişleri Bakanlığı Azınlık Tali Komisyonu” kararına dayandırmış olması, tek kelimeyle vahim bir durumu yansıtmaktadır. Türkiye’de dinleri çoğunluktan farklı olan yurttaşların malları söz konusu olduğunda, devlet şemasında bulunmayan böyle bir Tali Komisyon devreye girmektedir ki, etnik ve dinsel ayrımcılık konusunda bundan daha dorukta bir örnek vermek herhalde zordur.

İdari yargıya gelince, İstanbul 2 Numaralı İdare Mahkemesi bir Rum Ortodoks yurttaşımız hakkında “Yabancı uyruklu TC vatandaşı” terimini kullanmıştır (E:1995/1271, K:1996/552, 17.04.1996). Dahası, İdare Mahkemesi kararının temel dayanağı olan bu çok ilginç terim Danıştay’ın 12. Dairesinin dikkatine sunulduğunda, temyiz nedeni sayılmamış ve mahkemenin kararı oybirliğiyle onaylanmıştır (E:1997/2217, K:1997/4256, 24.12.1997).”

Bu çok önemli raporun Türkiye’deki Durumun Temelleri başlıklı 5. kısmı ise resmi makamlardan duymaya alışık olmadığımız demokratik, insan

haklarına saygılı, akılcı, birleştirici ve olması gereken tespitler yapmaktadır:

“İncelediğimiz bu azınlıklar konusunun Türkiye’de çok dar ve çok yanlış bir açıdan ele alındığı açıktır. Bu açının temel direkleri şöyle özetlenebilir:

1) Türkiye, azınlık kavramının ve hukukunun dünyadaki gelişmelerini izlemek yerine, 1923 yılına takılıp kalmakta, üstelik 1923 Lozan’ı da yanlış/eksik yorumlamaktadır.

2) Azınlığın farklı kimliğinin kabulü ile azınlık statüsü/hakları vermek aynı şey sayılmakta/sanılmaktadır. Oysa birincisi objektif bir durumdur, ikincisi ise devletin bileceği iştir.

3) Demokrasi anlamına gelen “iç self-determinasyon” ile parçalanma anlamına gelen “dış self-determinasyon” aynı şey sanılmakta ve sonuçta farklı kimliklerin tanınması ile devlet toprağının parçalanması aynı şey sayılmaktadır.

4) Millet konusunda teklik ile birlik aynı şey sayılmakta/sanılmakta ve birincinin ikinciye gitgide tahrip etmekte olduğunun farkına varılmamaktadır.

5) Bir millet olarak Türklere söz ederken, “Türk” teriminin aynı zamanda bir etnik (hatta dinsel) grup anlamına geldiği görülmemektedir.

Bu durumların ortaya çıkmasının, biri kuramsal diğeri de tarihsel/siyasal olmak üzere iki temeli vardır.

2.5.2.3. Kuramsal Neden: Türkiye Cumhuriyeti’nde Alt-Üst Kimlik İlişkisi

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra onun yerine geçerken, onda bulunan alt-kimlikleri (çeşitli etnik, dinsel, vs. grupları) olduğu gibi miras almıştır. Fakat İmparatorluk’daki üst-kimlik (devletin yurttaşına verdiği kimlik) “Osmanlı” iken, Türkiye Cumhuriyeti’nde “Türk” olarak belirlenmiştir.

Bu üst-kimlik, vatandaş ırk ve hatta dinle tanımlama eğilimindedir. Ör. “Yurt dışındaki soydaşlarımız” dendiği zaman Türk etnik kökenden olanlar kastedilmektedir. Diğer yandan “Türk” sayılabilmek için ayrıca “Müslüman” olmak gerektiği, gayrimüslim yurttaşlarımıza “Türk” değil “Vatandaş” denmesinden de bellidir. Türkiye’de hiç kimse örneğin bir Rum veya Musevi yurttaşın söz ettiği zaman “Türk” dememektedir, çünkü Müslüman olmayan bir yurttaşın söz etmektedir. Bunun devlet uygulamasına ilişkin üzücü

örnekleri yukarıda yeterince verilmiştir.

Bu durum, kendini Türk ırkından saymayan diğer alt-kimlikleri yabancılaştırmış ve sorun yaratmıştır. Eğer bu üst-kimlik “Türkiyeli” olsaydı, bu durum ortaya çıkmazdı. Çünkü tamamen “toprak” esasına dayandığı ve “kan” esasını tamamen dışladığı için bütün alt-kimlikleri eşit biçimde kucaklayacak ve işin içine etnik, dinsel vs. özellikleri karıştırmamış olacaktı.

Bu konuda, 82 Anayasasının vatandaşlık tanımı, Atatürk’ün 1924 Anayasasının tanımından çok daha dardır. 24 Anayasası, “Türkiye Ahalisi” terimini kullanmıştır. Bu terim, yalnızca üzerinde yaşanan toprağa gönderme yaptığına değindiğimiz “Türkiyeli” biçimindeki üst-kimliği çağrıştırmaktadır. Bu üst-kimlik, eskiden özdeş sayılan “milliyet” (belli bir etnik kökene mensubiyet) ile “vatandaşlık” (bireyin devletle hukuksal ilişkisi) kavramlarını ayrı ve bağımsız kavramlar olarak ele almayı sağlayacak ve bu toprakta yaşayan bütün alt-kimlikleri istisnasız kucaklayacaktır. Böylece “Gönüllü” vatandaşlardan oluşacak ulusun, devletini çok daha büyük bir istekle benimseyeceği ne hiçbir kuşku yoktur.

2.5.2.4.Tarihsel ve Siyasal Neden: Sevr Sendromu

1990’ların başında Türkiye’nin parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu hususunda bir “Sevr Sendromu”nun yaşandığı bilinmektedir. Fakat böyle bir havanın bugün de ileri sürülmesi ve bir “paranoya” haline gelmiş olması rahatsız edici ve milleti zayıflatıcı bir durumdur. Bugün Doğu Karadeniz’de bir Pontus Devleti’nin kurulacağından, dönmelerin Türkiye’yi idare ettiğinden, Fener Patrikhanesinin İstanbul’da bir tür Vatikan devleti kuracağından söz edenler böyle bir havayı yaratmaya özen göstermektedirler.

Bu türden bir atmosfer, Türkiye’deki en masum kimlik taleplerini bile Türkiye’nin parçalanmak istendiği biçimde yorumlamakta ve anında bastırmak istemektedir. Bu durum, aynı zamanda, büyük Batılı ülkelerin müdahalesini de davet etmektedir, çünkü Türkiye’nin AB’ye girebilmek için kendi imzasıyla rıza gösterdiği demokrasiye, aykırılık oluşturmaktadır. Kendi yurdunda böyle bir paranoyayla demokrasiyi geciktirmek, Türkiye’ye hizmet değildir. Özellikle Kürtçe’nin kullanılması konusunda getirilmek istenen reformlar söz konusu olduğunda, hemen Türkiye’nin parçalanacağından söz edilmekte, bunun terörü canlandıracağı söylenmekte, her türlü reform böyle bir paranoya havası içinde engellenmek istenmektedir. Oysa bunu yapanlar, reformlar engellendiği takdirde kimi çevrelerin terörü tekrar tek alternatif olarak algılamaya sürüklenebileceğini görmemektedirler.

Bununla birlikte, AB’ye hazırlık süreci, Türkiye’deki azınlık hakları ve kültürel haklar konusunu çok olumlu bir sürece sokmuştur. Bu süreç, 1920

ve 30'larda Kemalizm'in ülkeyi çağdaşlaştırmak için "yukarıdan devrim"le yaptığı hukuk reformlarının doğrudan devamı niteliğindedir. Nasıl bu yıllarda Kemalist yukarıdan devrime aşağıdan yukarıya şiddetli tepkiler ("irtica") gelmişse, bugün de bu Uyum Paketlerine tepki gelmektedir. Bu "Sevr Paranoyası"nın beslediği zihniyet, reformlara şiddetle direnmektedir."

Raporun sonuç kısmı ise şöyledir:

"Yıllarca çok farklı kültürlerin barındığı Anadolu coğrafyası, kültürel ve tarihsel zenginliklerin de beşiğidir. Osmanlı döneminde ümmet anlayışıyla birçok kimliği bünyesinde barındıran dönemin ardından Türkiye'de tek kültürlü homojen bir ulus oluşturma yolunda ciddi adımlar atılmıştır. Ama farklı kimlik ve kültürler bir mozaik olarak Anadolu topraklarında varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Kemalist devrimin yapıldığı 1920 ve 30'larda çok doğal olan bu tutum, bizzat Atatürk'ün "Muasır Medeniyet" tezi icabı artık geride kalmıştır⁸⁵. Bugün Muasır Medeniyet 1920 ve 30'ların Avrupa'sı değil, 2000'lerin Avrupa'sıdır. Artık, vatandaşlık anlayışının yeniden gözden geçirilerek, çağdaş Avrupa'daki çok kimlikli, çok kültürlü, demokratik, özgürlükçü ve çoğulcu bir toplumsal modelin örnek alınması zorunludur.

Buna göre özgür, bağımsız, yaratıcı yetenekleri ile kültürel haklarını rahatça kullanabilen, hak ve görevlerinin bilincinde olan bireylerin sahip buldukları siyasal ve hukuksal statünün tanımlanması gerekir. AB Uyum Yasalarıyla parça parça da olsa yapılmak istenen bu tanımlama,

- a- Bireysel özgürlüklere sahip olma hakkı,
- b- Ekonomik ve toplumsal olanaklardan özgürce yararlanma hakkı,
- c- Devlete katılma hakkı,
- d- Kültürel çoğulculuk hakkı

İlkelerinin, yasalarımızın tümünün taranması sonucu hayata geçirilmesiyle mümkündür. Bu ilkelerin uygulanması anlamında:

1) Türkiye Cumhuriyeti anayasası ve ilgili yasalar; özgürlükçü, çoğulcu ve demokratik bir içerikte ve toplumun örgütlü kesimlerinin katılımıyla yeni baştan yazılmalıdır.

2) Eşit haklı vatandaşlık temelinde, farklı kimlik ve kültüre sahip kişilerin kendi kimliklerini koruma ve geliştirme hakları (yayın, kendini ifade, öğ-

85- Raporun bu bölümü, insan hakları açısından yanlış anlaşılmaya açık bir nitelik taşımaktadır. Çünkü bu ifade, dönemin egemen siyasi atmosferinin insan haklarının gereklerine uygun olmayan düzenlemeleri meşrulaştırabileceği şeklinde de anlaşılmaya müsaittir. Bu bağlamda, rapordan bağımsız olarak belirtilmesi gerekir ki, "dönemin koşulları" (egemen zihniyet veya siyasi ortam), o dönemde insanlığın ulaştığı insan hakları standardının tanınması için gerekçe olamaz.

renim gibi) güvence altına alınmalıdır.

3) Merkezî yönetim ve yerel yönetimler, yurttaşların katılımını ve denetimini esas alacak bir biçimde şeffaflaştırılmalı ve demokratikleştirilmelidir.

4) İnsan hak ve özgürlüklerine yönelik evrensel normları içeren uluslararası sözleşmeler ve temel belgeler, özellikle de Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi çekincesiz imzalanarak onaylanmalı ve hayata geçirilmelidir. Bundan sonra, artık uluslararası sözleşmelere Türkiye'deki alt kimliklerin inkârı anlamına gelecek çekinceler ve yorum beyanları getirilmemelidir.”

İncelediğimiz konuyla yakından ilgili olması hasebiyle raporun neredeyse tamamı iş bu rapor içine alınmıştır. Bilindiği üzere bu raporu hazırlayan kurul başkanı Prof. Dr. İbrahim KABOĞLU ile yazan Prof. Dr. Baskın ORAN hakkında suç duyurusunda bulunulmuş ve Ankara 28. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanmışlardır. Mahkemenin vermiş bulunduğu beraat kararı ise Yargıtay'ca bozulmuştur.

Recep Tayyip Erdoğan ise Kasım 2005'te Şırnak'ta yaptığı konuşmada “alt kimlik - üst kimlik” vurgusu yapmış ve şunları söylemişti: “İktidarın üç kırmızı çizgisi vardır. Etnik, bölgesel ve dinsel milliyetçilik. İlki, etnik unsura dayalı milliyetçilik. Bunu ortadan kaldıracacağız. Türk, Kürt, Çerkez, Laz aklınıza ne gelirse, hepsi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliği altında bir ve beraber olacağız. Alt kimliklere saygı duyacağız. Hepimizin üst kimliği, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır. Bundan kimse rahatsız olmamalı. Çünkü bu bizim anayasal vatandaşlığımızdır. Asla etnik kimliğe göre muamele yapılamaz. Benim ve hükümetimin ölçüsü budur.”

“Azınlıklar ve kültürel haklar raporu” un hazırlayan iki profesörün yargılanması ve giderek Ak Parti hakkında bile kapatma davasının açılması ortada ciddi bir yargı probleminin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda yargı mevcut haliyle Türkiye'nin demokratikleşmesi ve problemlerin çözümünün önünde ciddi bir engel gibi durmaktadır. Bu hengâmede yeni Anayasa tartışmaları rafa kalkarken aklın yerini de şiddet almış bulunmaktadır. Bu rapor doğrultusunda hareket edilerek yeni Anayasa'nın düzenlenmesi durumunda muhtemelen 2008 yılına gelindiğinde mevcut siyasi ve soysal ortamla karşılaşılmayacaktı. Bu dahi göstermektedir ki ayrımcılık sorununa çözüm bulunmadığı takdirde durum gittikçe kötüleşmekte ve ayrımcılık iki taraflı derinleşmektedir. 2008 yılı bu anlamda 2007 yılından daha kötüdür. Bir yandan PKK tarafından şiddetin dozu artırılırken (Dağlıca baskını, özellikle Eylül 2008 tarihinde artan şiddet ve sonrasında gelen Aktütün baskını ve Diyarbakır'daki polis saldırısı) öte yandan Kürtlere karşı Ege ve Akdeniz bölgesinde gelişen “linç” olayları bilinmektedir.

2.6. Avrupa Müktesebatında Azınlıklar Ve Hakları

Bir devlet politikası olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri ülkede etnik anlamda bir azınlık bulunmadığı, zaten Anayasa'ya göre bu ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu savunulmuştur. Mevzuat düzeyinde de dilsel anlamda bir azınlık kavramı kabul edilmemektedir. Ancak realite ve yukarıya alıntıladığımız istatistikî bilgiler ve araştırmalar göstermektedir ki bu ülkede çok sayıda etnik kesim yaşamaktadır. Etnik kimliklerini öne çıkarmayanlar olduğu gibi bu kimliğin tanınmasını isteyenler de bulunmaktadır. Kürtler başta olmak üzere kısmi de olsa başkaca etnik kesimlerin bu tür taleplerinin bulunduğu bilinmektedir. Diğer etnik gruplar ise farklı anlamda ayrımcılığa uğradığını iddia etmektedir. Ancak şiddet boyutu dikkate alındığında Kürt sorunu bütün yakıcılığı ile devam etmekte ve yaşam hakkı ihlallerine sebebiyet vermektedir.

Ulusal üstü metinler incelendiğinde bir azınlık tanımı yapılmadığı görülmektedir. Bu biraz da gerek bulunmadığı ve yapılacak olan bir tanımlamanın daraltıcı vazife göreceği endişesiyle böyle olmuştur. Oysa metinler incelendiği zaman genelde dinsel ve dilsel azınlıktan söz edilmektedir.

Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi'nin giriş kısmında şu hükümler bulunmaktadır:

“Avrupa tarihinde yaşanan felaketlerin, bu kıtadaki istikrar, demokratik güvenlik ve barış için ulusal azınlıkların korunmasının temel bir unsur olduğunu gösterdiğini dikkate alarak; ... Birleşmiş Milletler sözleşmeleri ve bildirileri ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı belgelerinden özellikle 29 Haziran 1990 tarihli Kopenhag Belgesi'nde ulusal azınlıkların korunması ile ilgili taahhütleri göz önünde tutarak; ... Ulusal azınlıkların ve bu azınlıklara mensup olan kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, insan hakları korunmasının bütünleyici bir parçasını oluşturur ve uluslararası işbirliği kapsamına girer. ...” şeklindedir. Sözleşmenin 3. maddesi şöyledir: “1. Bir ulusal azınlığa mensup olan kişi, ulusal azınlığa mensup muamelesi görmeyi veya görmemeyi serbestçe seçme hakkına sahip olup, yaptığı seçimden ötürü veya bu seçimle bağlantılı olarak haklarını kullanması nedeniyle bir dezavantajla karşılaşmaz.

2. Ulusal azınlığa mensup olan kişiler, bu çerçeve Sözleşmede yer alan prensiplerden doğan hakları ve özgürlükleri tek başlarına veya başkalarıyla birlikte kullanabilir ve bunlardan yararlanabilir.”

Görüldüğü gibi sözleşme azınlık olup olmama hakkını bireyin kendisine vermiş bulunmaktadır. Bu durumda bireyin tercihi burada önem kazanmakta ve ulusal mevzuatın buna göre tanzim edilmesi gereği vurgulanmaktadır.

Görüldüğü gibi bu sözleşme Kopenhag Kriterlerine de atıf yapmaktadır. Türkiye Kopenhag Kriterlerini kabul etmiştir. Türkiye: “azınlıklara dernek kurma ve sınırlar ötesi ilişki kurma, kimliğini ifade etme, kendi dilini öğrenme ve o dilde eğitim görme gibi haklar tanıyan ancak bir bildirgesi olduğu için herhangi bir bağlayıcılığı olmayan BM Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi’ne (1992) konsensüs yoluyla katıldı ama bir ‘yorum beyanı’ ekledi. Aynı şekilde 1 Mart 1998’de yürürlüğe giren Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı (1992) imzalamadı. Ulusal azınlıklara mensup bireylerin kendi dillerini öğrenme, bu dilde bilgi edinme, yayın yapma, eğitim kurumları açma, ad ve soyadı kullanma, gerçek ihtiyaç halinde yerel idari makamlarla ilişkilerini azınlık dilinde yürütme, bu dilde sokak adları kullanma, vb. haklar tanıyan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi’ni de (1995) imzalamadı.”⁸⁶

Özellikle Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi’nden, kimin azınlık olup kimin azınlık olmadığına devletin değil bireyin kendisinin karar verme hakkı bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de ise bunun yerine sürekli olarak Lozan Antlaşmasına vurgu yapılarak sadece o antlaşmada belirtilen belli birkaç dini unsur azınlık olarak kabul edilmektedir. Kaldı ki bu bağlamda örneğin Süryaniler azınlık bile kabul edilmediği gibi bu antlaşmayla tanınan haklar dahi kullanılamamaktadır. Tüm bunlara karşılık Türkiye’nin bu Çerçeve Sözleşmeyi eninde sonunda imzalamaktan başka çıkar yolu bulunmamaktadır. Çünkü AB’ye giriş sürecinin Türkiye açısından tam üyelikle sonuçlanabilmesinin yolu ancak bu sözleşmenin çekincesiz imzalanması ile mümkün olacaktır.

2.7. Türkiye’de Etnik Köken Konulu Araştırmalar

2007 yılında Milliyet Gazetesi’nin Konda Araştırma Şirketi’ne yaptırdığı ve şirketin denekler ile tüm Türkiye çapında 47958 kişiyle evlerinde yüz yüze yaptığı bir anket neticesinde Türkiye’nin etnik yapısı deneklerin kendilerini tanımlamalarına göre şu şekilde ortaya çıkmıştır. “Toplam 73 milyon olan nüfusun 55 milyon 484 bini etnik olarak Türk. Türkiye’de 11 milyon 445 bin Kürt yaşıyor. Yaklaşık 50 bin kişi ile yüz yüze görüşme yapılan araştırmada, yaygın kullanılan adlandırmalar yerine halkın kendini nasıl bildiği, nasıl tanıtmak istediğinin belirlenmesine önem verildi. Bunun için, kimliğe dair sorularda deneklere seçenek sunulmadı ve herhangi bir yönlendirme yapılmadı. Anadil kontrolüyle sağlanan dolaylı bilginde katılmasıyla ortaya çıkan tabloda Türkiye’de yetişkinlerin (18 yaş ve üstündekilerin) etnik kimliklerin dağılımı, yüzde 78.1 Türk, yüzde 13.4 Kürt, yüzde 1.5 “Laz” ve “Türkmen” gibi yerel kimlikler, yüzde 0.1 Asya Türkü, yüzde 0.3 Kafkas

86-Ayşe HÜR, “Haydi! Hep Birlikte! Kürtçeye Özgürlük” başlıklı makale. http://www.diyarbakir.net/cgi-bin/index.pl?mod=news;op=author_id;id=649

kökenli, yüzde 0.2 Balkan kökenli, yüzde 0.4 göçmen, yüzde 0.9 Müslüman Türk, yüzde 0.2 Alevi, yüzde 0.3 “Türkiyeliyim, dünyalıyım” vs. diyenleri ifade eden genel tanımlayan, yüzde 0.7 Arap, yüzde 0.1 gayrimüslim, yüzde 0.03 Roman, yüzde 0.05 diğer ülkelerden ve yüzde 3.8 TC vatandaşı şeklindedir. Araştırma 18 yaş üstü kişilerle yapıldığı için, bu yüzdeler etnik kimliklerin sadece yetişkin nüfus içindeki oranlarını gösteriyor. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 yılı nüfus tahminine göre 48 milyon 709 bin kişi olan yetişkin nüfus içinde örneğin Türklerin nüfusu 38 milyon 43 bin, kendini Kürt olarak tanımlayanların nüfusu 6 milyon 524 bindir. Kendisini ‘Kürt’ ve ‘Zaza’ olarak tanımlayan yetişkinlerin toplam nüfusa oranı yüzde 13.4. Ancak 18 yaş altındaki nüfusun eklenmesiyle yüzde 15.68’e çıkan bu oran 11 milyon 445 bin kişiye denk düşüyor

Yetişkinlerden elde edilen etnik kimlik dağılımı, toplam 72 milyon 975 olan tüm Türkiye nüfusunda görülmek istenirse, 18 yaş altındakileri elde edilen verilere orantılı olarak eklemek gerekir.

Türkiye genelinde “her 66 yetişkin için 33 çocuk” varken, doğurganlık oranları daha yüksek olduğu bilinen Kürtler için bu oran farklıdır.

Araştırmadaki hane halkı sayısı bilgisine, illerin nüfus artışlarına ve yaş grubu dağılımlarına dayanarak Kürtlerde bu oranın “her 53 yetişkin için 47 çocuk” şeklinde olduğunu temel bir kabul olarak dikkate almak doğru olacaktır.

Bu durumu dikkate alan yaklaşımla yapılan çalışmada tüm Türkiye nüfusu içinde Türklerin yüzde 76.03 ile 55 milyon 484 bin, Kürt ve Zazaların yüzde 15.68 ile 11 milyon 445 bin, diğer etnik gruplar toplamının da yüzde 8.3 ile 6 milyon 46 bin kişi olduğu hesaplanmıştır. Yetişkinlerin cevaplarına göre yüzde 13.4 olan Kürt-Zaza nüfus oranı, 18 yaşın altındakilerin eklenmesiyle yüzde 15.68’e ulaşmıştır.

Türkiye’de Kürt ve Zazaların nüfusu için 7 ile 25 milyon arasında değişen tahminler yapılmıştır.

Bu tahminler karşısında KONDA, 2006 ortalarında Türkiye’de yaşayan Kürt-Zaza (Çocuk, genç ve yetişkinler toplamının) nüfusu için yaptığı son araştırma ve TÜİK verilerine dayanarak bulduğu 11 milyon 445 bin sayısının daha gerçekçi olduğu kanısındadır.⁸⁷

Yabancı kaynaklı başka bir değerlendirmeye göre ise Türkiye’de bulunan farklı etnik kesimlerin sayıları hakkında şu veriler bulunmaktadır.

87- <http://vatan.wordpress.com/2007/03/22/Turkiyede-yasayan-kurt-sayisi/>

People Groups (click people name for profile)	Population	% Evangel	% Adherent	Least Reached	Progress Scale	Primary Religion	Primary Language	Pho	Map	Txt
Abaza	12,000	0.00%	0.10%	Y	1.1	Islam	Abaza	●	●	●
Abkhaz	43,000	0.00%	0.01%	Y	1.1	Islam	Abkhaz	●	●	●
Albanian, Tosk	66,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Albanian, Tosk	●	●	●
Americans, U.S.	11,000		78.00%		4.1	Christianity	English	●	●	●
Arab, Iraqi	511,000		0.70%	Y	1.2	Islam	Arabic, North Mesopotamia	●	●	●
Arab, Lebanese	1,328,000		1.50%	Y	1.2	Islam	Arabic, North Levantine S	●	●	●
Armenian, Ermeni	116,000	1.00%	71.00%		2.2	Christianity	Armenian	●	●	●
Assyrian	40,000		90.00%		2.1	Christianity	Assyrian Neo-Aramaic	●	●	●
Azerbaijani, South	542,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Azerbaijani, South	●	●	●
Balkan Gagauz Turkish	410,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Balkan Gagauz Turkish	●	●	●
Bosniak	101,000		0.03%	Y	1.2	Islam	Bosnian	●	●	●
British	35,000	12.50%	78.99%		4.1	Christianity	English	●	●	●
Bulgarian	328,000		72.00%		2.2	Christianity	Bulgarian	●	●	●
Chaldean, Neo-Aramaic	300		90.00%		3.1	Christianity	Chaldean Neo-Aramaic	●	●	●
Chechen	7,400	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Chechen	●	●	●
Cherkess, Adyghe	308,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Adyghe	●	●	●
Cherkess, Kabardian	602,000	0.00%	1.00%	Y	1.1	Islam	Kabardian	●	●	●
Deaf	Unknown	0.00%	0.32%	Y	1.2	Islam	Turkish Sign Language	●	●	●
Dutch	3,000	12.50%	60.00%		4.1	Christianity	Dutch	●	●	●
Estonian	Unknown	1.00%	90.00%		2.2	Christianity	Estonian	●	●	●
French	2,700		76.00%		3.2	Christianity	French	●	●	●
Gajal, Gadzhai	16,000			Y	1.0	Islam	Turkish	●	●	●
Georgian	151,000	1.00%	40.00%		2.2	Christianity	Georgian	●	●	●
German	7,400		78.00%		4.1	Christianity	German, Standard	●	●	●
Greek	11,000	1.00%	90.00%		2.2	Christianity	Greek	●	●	●
Gypsy, Domari, Yuruk	31,000	0.00%	1.00%	Y	1.1	Islam	Domari	●	●	●
Han Chinese, Mandarin	45,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Non-Religious	Chinese, Mandarin	●	●	●
Herki	37,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Kurdish, Northern	●	●	●
Hertevin	1,100			Y	1.0	Islam	Hertevin	●	●	●
Hungarian	7,400	1.00%	75.00%		2.2	Christianity	Hungarian	●	●	●
Italian	2,200		83.00%		4.1	Christianity	Italian	●	●	●
Jew, Spanish	13,000	0.00%	0.10%	Y	1.2	Ethnic Religions	Ladino	●	●	●
Karakalpak	74,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Karakalpak	●	●	●
Kazakh, Qazaqi	1,500	0.03%	0.04%	Y	1.2	Islam	Kazakh	●	●	●
Kumyk	1,500	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Kumyk	●	●	●
Kurd, Northern	8,155,000	0.00%	0.01%	Y	1.1	Islam	Kurdish, Northern	●	●	●
Kurd, Turkish-Speaking	5,902,000		0.01%	Y	1.2	Islam	Turkish	●	●	●
Kyrgyz	1,800	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Kyrgyz	●	●	●
Mingrelian, Laz	151,000	0.00%	2.00%	Y	1.2	Islam	Laz	●	●	●
Ossete, Western	37,000	0.00%	10.00%		2.1	Islam	Osetin	●	●	●
Pashtun, Northern	59,000		0.01%	Y	1.1	Islam	Pashto, Northern	●	●	●
Persian	620,000	0.00%	0.03%	Y	1.1	Islam	Farsi, Western	●	●	●
Pomak	331,000		6.00%		2.1	Islam	Bulgarian	●	●	●
Romani, Balkan	66,000	0.00%	0.10%	Y	1.2	Islam	Romani, Balkan	●	●	●
Romanian	2,200		85.00%		3.1	Christianity	Romanian	●	●	●
Russian	1,500		50.00%		4.1	Christianity	Russian	●	●	●
Serb	37,000	0.00%	70.00%		2.1	Christianity	Serbian	●	●	●
Shikaki	19,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Kurdish, Northern	●	●	●
Syrian Aramaic, Turoyo	32,000		91.00%		2.1	Christianity	Turoyo	●	●	●
Tatar	26,000	0.00%	1.00%	Y	1.2	Islam	Tatar	●	●	●
Tatar, Crimean	2,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Crimean Tatar	●	●	●
Turk	52,826,000	0.00%	0.09%	Y	1.2	Islam	Turkish	●	●	●
Turkmen, Turkoman	1,400	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Turkmen	●	●	●
Urdu	22,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Urdu	●	●	●
Uyghur	800	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Uyghur	●	●	●
Uzbek, Southern	3,100		0.10%	Y	1.2	Islam	Uzbek, Southern	●	●	●
Zaza-Alevica	184,000	0.00%	0.00%	Y	1.2	Islam	Kirmanjki	●	●	●
Zaza-Dimli	1,129,000	0.00%	0.00%	Y	1.1	Islam	Dimli	●	●	●
Total People Groups: 58	74,476,000			38	1.2			51	24	39
Unclassified / Other Individuals	1,354,000									
UN Country Population (2008)	75,830,000									

Görüldüğü gibi tüm verilerde Türkiye'nin her alanda ikinci büyük etnik kesimi Kürtler olarak görünmektedir. Zaza ve Dımili olarak belirtilen kesimler bazen kendisini üst kimlik olarak Kürt kabul ederken bazıları bunu kabul etmemektedir. Ancak genel eğilim Zaza ya da Dımili'lerin de Kürt olduğu yönündedir. Bu bağlamda Zaza'ları da Kürt olarak kabul edersek Türkiye'de yaşayan Kürt'lerin hepsi Kırmanci ve Zazaki konuşmaktadır.

Aşağıya alıntılanmış bulunduğumuz TÜİK verilerine göre 1927 yılı ile 1965 yılları arasında Kürt nüfusun genel nüfusa oranı % 8-9 arasında değişmektedir. Ancak o yılların baskıcı yönetimi ve Türkleştirme politikaları ile birlikte soruyu soran kişilerin resmi görevliler olması hasebiyle veriler inan-

dırıcı olmaktan uzak görünmektedir. Kürtlerde aile planlamasının Batı illerine nazaran çok daha düşük olması, bununla birlikte Kürt ailelerin çocuk sayısının fazlalığı 1965 sonrası Kürt nüfusunun diğer etnik kesimlere nazaran daha hızlı bir artış gösterdiği sonucuna götürebilir.⁸⁸

7 NÜFUS SAYIMINA GÖRE KÜRTÇE KONUŞANLAR			
	KÜRTÇE 1.000	NÜFUS 1.000	YÜZDE %
1927 DİE	1.184	13.629	8.69
1935 DİE	1.595	16.157	9.87
1945 DİE	1.594	18.790	8.48
1950 DİE	2.070	20.947	9.88
1955 DİE	1.942	24.065	8.07
1960 DİE	2.317	27.755	8.35
1965 DİE	2.817	31.391	8.98

Yine Genel Kurmay Başkanlığının Konda Araştırma şirketine yaptırmış bulunduğu anket üzerinden yola çıkacak olursak burada verilen rakamlar ise şu şekildedir:

“Türkler: Türkmen, Yörük, Tatar, Tahtacı, Terekeme, Karaçay, Azeri gibi Türk soyundan gelen gruplar, Türkler’i oluşturmaktadır. Kökenleriyle ilgileri kalmayan bu grup 50 milyon civarında ve diğer Türkleşme sürecinde olanlar da dâhil edildiğinde bu sayı 55 milyona çıkmaktadır.

Kürtler: Raporda ikinci grup olarak Kürtler gösteriliyor. Sayıları 3 milyon civarında⁸⁹ olan bu gruba Zazalar da dâhil edildiğinde Kürt nüfusu 12 milyon 600 bini aşıyor. Ancak bu sayının 2.5 milyonu ciddi derecede Türkleşme sürecinde ve bazı yerlerde Kürtlüğünü kabul etmeyen bile çıkmaktadır.

Gürcüler: Ağırlıklı olarak Ordu, Artvin, Samsun ve Marmara bölgesinde yaşıyorlar. 1 milyona yaklaşan nüfusuyla Gürcüler, Karadeniz’deki birkaç ilde yaşayanların dışında Gürcüce’yi unutmüş durumda. Ancak son yıllarda Gürcistan’ın kurulmasıyla Gürcülüğe yönelik bir artış olduğu dikkat çekmektedir.

88-<http://www.milliyet.com.tr/2007/03/22/guncel/agun.html>

89-Sözü edilen raporun orijinaline ulaşmamız mümkün olmamıştır. Medyaya yansıyan kısmı üzerinden yaptığımız tüm araştırmalarda Kürtler’in nüfusu 3 milyon olarak gösterilmiştir. Etnik kimlikle ilgili problemleri de parti programına alan DTP’nin 2 milyon civarında oy alıyor olması karşısında bu rakamın gerçekçi olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Çünkü bu durumda seçmen olmayan yaşı küçükleri de eklediğinizde rakamlar haliyle artmaktadır.

Boşnaklar: Adapazarı, İzmir ve Manisa’da toplu halde yaşayan Boşnaklar’ın nüfusu da 2 milyonu bulmaktadır.

Çerkezler: Değişik şehirlerde yaşayan Çerkezler de 2.5 milyon civarında ve Çerkezler’in yüzde 80’i Çerkezce’yi unutmuş görünmektedir.

Araplar: Başta Siirt, Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Hatay, Adana ve İstanbul’da yaşıyorlar. Türkiye’deki nüfusları 870 bin olarak gösterilmektedir.

Arnavutlar: Türkiye’deki nüfusları 1 milyon 300 bini aşmış durumda. Arnavut nüfusunun yarısından çoğunun, Türkleşme süreci sonunda Arnavutluk’la hiçbir ilgisi kalmamıştır. 500 bin Arnavut da ise çok canlı bir şekilde ‘Arnavutluk şuuru’ vardır.

Lazlar: Bütün Doğu Karadenizliler’in Laz sanılması yanı sıra kalabalık sanılan Lazlar’ın gerçek sayısı 80 bin civarındadır. Çünkü bir Kafkas halkı olan ve Lazca konuşan gerçek Lazlar, Rize ve Artvin’in birkaç köyünde ve göç ettikleri birkaç Marmara şehrinde yaşıyorlar.

Hemşiniler: Lazlar gibi Rize ve Artvin’in bazı ilçelerinde yaşıyorlar ve sayıları 13 bin civarındadır.

Pomaklar: Bazılarına göre Türk, bazılarına göre Slav ırkından olan Pomaklar da 600 bin civarında olup, tamamıyla Türkleşmiş durumdadırlar.

Diğer Etnik Gruplar: Türkiye’de yaşayan diğer etnik grupların sayısı da 1 milyonu aşıyor. Bunların arasında çingeneler 700 binlik nüfusuyla başı çekiyor. Türkiye’de ayrıca 60 bin Ermeni, 20 bin Yahudi ve 15 bin Rum kökenli vatandaşın yanı sıra çok az sayıda Süryani de hayatını sürdürüyor.”⁹⁰

Bir rakama göre Kürt ve Zaza’ların toplamı 15.370.000 iken bir rakama göre 18.000.000 başka bir rakama göre ise 12.600.000 olarak çıkmaktadır. Bu son rakam kamuoyunda Genel Kurmay Başkanlığının yaptırmış bulunduğu anket sonrası resmi rakam olarak karşımıza çıkmaktadır.

Laz’ların sayısı ise 80.000 ile 1.500.000 arasında gidip gelen rakamlar arasında değişmektedir.

Bütün bu bilgilere rağmen etnik kesimlerin sayısı hakkında devlet tarafından bir sayım yapılmadığından bu konudaki gerçek rakamları bilmek mümkün olmamaktadır.

Çalışmanın kapsamı

Ülkede Türkler dışındaki etnik kesimlerin en büyüğü Kürtler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kürtler’in dışında, yapmış bulunduğumuz görüşme-

lerden anladığımız kadarıyla Laz'ların, kısmen Kafkas kökenli halkların, Rumlar'ın, Afrika kökenlilerin, Romanlar'ın da etnik kimlikleriyle ilgili talepleri/şikayetleri bulunmaktadır. Tabii burada Ermeni ulusunun Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda İttihat-Terakki zihniyetinin uyguladığı tehcir ve tartışmalı katliamın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Şu an itibariyle Türkiye'de bulunan Ermeni sayısının 60-65.000 e düşmüş olması haliyle talepleri de azalan nüfus oranına paralel olarak azaltmış bulunmaktadır. Bunların dışında sayıları az olmakla birlikte Rumlar ve Afrika kökenli siyah derililer de ayrımcılığa uğradıklarını iddia etmektedirler.

Araplar'ın durumu ise farklılık arz etmektedir. Arapların etnik anlamda ayrımcılığa uğramaktan kaynaklı ve bunu açıkça dillendiren her hangi bir sivil toplum örgütü ya da derneği tespit edilememiştir. Ancak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma adı altında kurulan (İzmir'de) bir dernek yöneticileri ile konuşulduğunda ayrımcılıktan ciddi anlamda muzdarip oldukları gözlemlenmiştir. (Dernek yöneticileri ile yapmış olduğumuz görüşmeyi raporun ilerleyen sayfalarında okuyabilirsiniz.)

Bu bilgiler ışığında etnik ayrımcılık anlamında çalışmanın kapsamını Kürtler, Ermeniler, Araplar, Lazlar, Romanlar, Rumlar, Afrika Kökenliler ve Kafkas halkları oluşturmuştur. Bunun dışında kalan/etnik kesimlerle ilgili olarak çalışma yürütülmemiş/yürütülemediği.

3.TANIKLIKLAR IŞIĞINDA ETNİK AYRIMCILIK ÖRNEKLERİ

Rapor kapsamında görüşme yaptığımız etnik gruplardan siyaset alanında sadece Kürtlerin faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir. Sivil Toplum alanında ise Laz'ların İstanbul'da bir dernekleri bulunmaktadır. Bunun yanında Ermeniler hem dini hem de etnik açıdan ayrımcılığa uğradıklarını beyan etmektedirler. Raporun bu bölümünde dinsel boyutuyla ayrıştırılması pek mümkün olmasa da etnik boyutuyla Ermenilerin ve Rumların problemleri de incelenmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda etnik problemler de yaşayan Yahudi, Süryani, Arap ve Alevilerin problemleri ise daha çok dini ayrımcılığın konusudur. Sonuç itibariyle rapor çalışmaları kapsamında görüşülen etnik kesimler şunlardır: Kürtler, Ermeniler, Rumlar, Araplar, Romanlar, Afrika Kökenliler, Lazlar ve Kafkas Kökenli Halklar.

Yukarıya alıntılıdığımız alanların tamamında olmasa bile farklı alanlarında farklı etnik grupların çeşitli düzeylerde ayrımcılığa uğradığı bilinmektedir. Yapmış olduğumuz araştırma ve görüşmeler neticesinde başta Kürtler ve Ermeniler olmak üzere Laz, Roman, Arap, Afrika Kökenliler, Kafkas Kökenli Halklar ve Rumların çeşitli düzeylerde ayrımcılığa maruz kaldıklarını tespit etmiş bulunmaktayız.

3.1.Kürtlerin Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

Ülkenin siyaset yaparak etnik kimliklerini savunmaya yönelik çalışma içine giren belki de tek etnik grubunun Kürtler olduğu söylenebilir. Bu kısım incelenirken hem siyasi parti çalışmaları hem de Sivil Toplum Örgütleri düzeyinde değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Ülkemiz kuruluşundan beri adeta bir siyasi partiler çöplüğüne dönmüş bulunmaktadır. Parti kapatma tarihine kısa bir göz atacak olursak;

“Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’dır. Mustafa Kemal Paşa’nın eski silah ve dava arkadaşları olan Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele ve Adnan Adıvar’ın öncülüğünde 17 Kasım 1924’te kurulmuş, 2 Mart 1925’ten itibaren baskılarla karşılaşmış ve 5 Haziran 1925’te kapatılmıştır. Kurucu ve üyelerinin birçoğu 1926’da idam edilmiş veya yurt dışına sürgüne gitmiştir. Amasya Tamimi ile Kurtuluş Savaşı’nı başlatan beş veya yedi kişilik kadronun Mustafa Kemal hariç tüm üyeleri, Terakkiperver Fırka’nın kurucu ve liderleri arasında yer almıştır. Atatürk, Nutuk’ta Terakkiperver Fırka kurucularını cumhuriyet düşmanlığı, saltanatçılık, halifecilik, İngiliz yandaşlığı, isyan kışkırtıcılığı ve vatan hainliği ile suçlar.”

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılması üzerine ülkede tam anlamıyla bir tek parti iktidarı hüküm sürmeye başlar. Bundan sonra ülke yine artık bir tek parti yönetecektir. Bu uygulama 1946 yılına kadar devam eder. Nihayet 1946 yılında yeni bir siyasi partinin kurulmasına izin verilir. Demokrat Parti, “7 Ocak 1946’da kurulan ve dört yıl sonra yapılan seçimlerde (14 Mayıs 1950) 21 yıllık tek parti dönemini sona erdiren, Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk defa serbest seçimle iktidarı kazanan partidir. Sırasıyla 1950, 1954 ve 1957 seçimlerini kazanmış ve on yıl boyunca (1950-1960) iktidar olmuştur. Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 Harekâtı ile iktidardan düşürülmüş ve 29 Eylül 1960’te kapatılmıştır.”

1960 darbesinden sonra 12 Mart 1971 yılında yeni bir muhtıra verilmiştir. Bu askeri müdahale sonrası da siyasi partiler kapatılmaktan kurtulamamışlardır.

Ancak muhtıradan önce; “26 Ocak 1970’te Millî Nizam Partisi (MNP) adıyla ayrı bir siyasi güç ortaya çıktı. 1969 seçimlerinde Konya’dan Bağımsız olarak parlamentoya giren Necmettin Erbakan ve 17 arkadaşı tarafından kuruldu. Cumhuriyet Başsavcılığı, 5 Mart 1971’de, MNP hakkında “laikliğe aykırı çalışmalar yürüttüğü” gerekçesiyle dava açtı. Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 1971’de, partinin “laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması prensiplerine aykırı olduğu” gerekçesiyle kapatılmasına karar verdi. Bununla birlikte, MNP yöneticileri hakkında herhangi bir ceza da-

vası açılmadı. Erbakan, MNP'nin kapatılmasından sonra İsviçre'ye gitti ve bir süre orada kaldı.”

“Kapatılan MNP'nin kadroları, 11 Ekim 1972'de, Millî Selamet Partisi (MSP) adıyla bir parti kurdular. MSP, 12 Eylül 1980'e kadar, Türkiye'nin siyasi yaşamında etkin bir rol oynadı. Üç kez koalisyon hükümetlerinde yer aldı. 12 Eylül yönetimi tarafından diğer partilerle birlikte kapatıldı.” (12 Eylül darbesinden sonra tüm partiler kapatılmıştır.)

“Refah Partisi, Milli Görüş hareketinin 12 Eylül Darbesi'nden sonra kurulan siyasi partisidir. 1987'de Genel başkanlığa Necmettin Erbakan getirildi. 1991 seçimlerinde meclise girdi. 1995 seçimlerinden birinci parti olarak çıktı. 1997'de Refahyol Hükümetini kurdu. 28 Şubat sürecinden sonra kapatıldı.”

Bu tarihe kadar milliyetçi/muhafazakar/İslamcı söylemi dillendiren partiler kurulmuş ve kapatılmıştır. Ancak özellikle 12 Eylül İhtilalı sonrası gündemleşen Kürt Sorunu üzerine bu kez Kürt sorununu çözmeyi programına alan partiler siyasi arenaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda ilk kurulan parti Halkın Emek Partisi'dir. “Halkın Emek Partisi (HEP), daha önce SHP'den ayrılan 10 milletvekili tarafından Fehmi Işıklar başkanlığında 1990 yılında kuruldu. 1991 Milletvekili Genel Seçimleri'nde SHP listelerinden seçime girdi.” Leyla ZANA'nın mecliste sarı kırmızı yeşil bandaj takması ve “Yaşasın Türk ve Kürt Halklarının kardeşliği” şeklinde konuşması ülkede infial uyandırdı. Parti hakkında süren dava kapatılma ile sonuçlandı. Mahkemenin gerekçesinde şöyle denilmekteydi. “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün bozulması amacını taşımak ve bu yolda faaliyette bulunmak nedeniyle ... kapatılmasına, ... partinin kapatılmasına neden olan Fehmi Işıklar, Feridun Yazar, Ahmet Karataş, İbrahim Aksoy'dan halen milletvekili bulunanlarla, kapatma davasının açıldığı tarihte parti üyesi diğer milletvekillerinin milletvekilliğinin kapatma kararının TBMM Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona ereceğine... 14.7.1993 tarihinde karar verilmiştir.”

HEP'ten sonra bu kez Kürt sorununu çözmeyi parti programına almayı hedeflediklerini iddia eden kesimler Demokrasi Partisi'ni kurdular. DEP, 7 Mayıs 1993 tarihinde kurulmuştur. İlk Genel Başkanı Yaşar KAYA'dır. Partinin açık kaldığı süre zarfında yüzlerce parti üyesi öldürüldü, kaybedildi ya da tutuklandı. DEP'ten milletvekili seçilen Mehmet SİNCAR Batman'da öldürüldü. Genel Başkan Yaşar KAYA tutuklanarak hapse atıldı. Yaşar KAYA tutuklu iken parti genel başkanlığına Hatip DİCLE seçildi. Ancak gelişmeler bunlarla sınırlı kalmadı ve 2 Mart 1994 günü TBMM önünde DEP milletvekilleri hem de küçük düşürücü bir şekilde yakalanarak gözaltına alındı. 16 Haziran 1994 tarihinde ise yine mahkeme kararıyla kapatıldı.

Partinin kapatılacağını anlayan ve bunu bekleyen yöneticiler bu kez daha parti kapatılma kararı verilmeden önce 11 Mayıs 1994 tarihinde Halkın Demokrasi Partisi'ni kurdular. Genel başkanlığına Murat BOZLAK getirildi. HADEP 25 Aralık 1995 ve 18 Nisan 1999 seçimlerinde doğu ve güneydoğu bölgelerinde birinci parti olarak seçimlerden çıktı. Ancak ülkede uygulanmakta olan %10 barajını aşamadığı için seçime giren milletvekilleri seçilmek için yeterli oyu almalarına rağmen meclise giremediler.

Bu partinin diğer partiler gibi kapatılma akıbetine uğrayacağını düşünenler bundan önce 24 Ekim 1997 tarihinde yedek bir partiyi kurmuşlardı bile. İlk genel başkanı Mehmet ABBASOĞLU idi. Bu parti hakkında da kapatılma davası açılmış bulunmaktaydı. 19 Kasım 2005 tarihinde DEHAP kendisini feshederek bütün üyeleriyle birlikte DTP'ye katıldı. Daha sonra DTP de kapatılma akıbetinden kurtulamadı. ”⁹¹

Görüldüğü üzere Kürtlerin siyasi parti çalışmaları devlet tarafından sürekli engellenmiştir. Oysa siyasi partilerle ilgili olarak özellikle ulusal üstü düzeyde çok önemli koruyucu hükümler bulunmaktadır.

Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkin Katılımına İlişkin Lund Tavsiyeleri 'nin B. Seçimler başlıklı kısmında şöyle denmektedir:

“7) Avrupa ve diğer bölgelerdeki deneyimler, azınlıkların siyasal alana katılımlarına olanak sağlamasında seçim sürecinin önemini ortaya koymaktadır. Devletler, ayırım gözetmeksizin oy kullanma ve seçilme hakkı da dâhil olmak üzere bu hakkı garanti ederler.

8) Siyasi partilerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin yönetmelikler, uluslararası hukukun örgütlenme özgürlüğü ilkesine uygun olacaktır. Bu ilke, özellikle belirli bir topluluğun çıkarları doğrultusunda tanımlanmamış olan siyasi partilerin yanı sıra topluluk kimliklerine dayanan siyasi partiler kurma özgürlüğünü de kapsar.

9) Seçim sistemi azınlık temsiliyetine ve etkinliğine olanak sağlamalıdır.

Azınlıkların bölgesel yoğunluk gösterdiği yerlerde, tek adaylı seçim bölgeleri etkin bir azınlık temsiliyeti sağlayabilir.

Bir siyasal partinin ulusal düzeyde aldığı oyun meclisteki sandalye sayısını belirlediği nisbî temsil sistemleri, azınlıkların temsil edilmesine olanak sağlayabilir.

Seçmenlerin, adayları tercihine göre sıraladığı bazı tercihli oy kullanma

91- Anayasa Mahkemesi, 11.12.2009 tarihli kararı ile DTP'nin, eylemleri yanında, terör örgütüyle olan bağlantıları da değerlendirildiğinde, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği anlaşıldığından, Anayasa'nın 68 ve 69. maddeleriyle 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 101 ve 103. maddeleri gereğince kapatılmasına oybirliğiyle karar verildiğini açıkladı.

biçimleri, azınlıkların temsil edilmesini kolaylaştırabilir ve topluluklar arası işbirliğini geliştirebilir.

Mecliste temsil edebilme barajının düşük tutulması ulusal azınlıkların yönetime katılımını artırabilir.

10) Seçim bölgelerinin coğrafi sınırları ulusal azınlıkların adil temsiliyetine olanak sağlamalıdır.”

Ancak özellikle ülkede uygulanan %10 luk seçim barajının bazı partilerin ve dolayısıyla azınlıkların temsil hakkını engelleyecek düzeye vardığı ortadadır.

3.1.1.Mazlumder Heyetinin Yapmış Olduğu Görüşmeler

Yapmış bulunduğumuz görüşmeler, gözlemlerimiz ve bilinen bilgiler ışığında Kürtler’in ciddi anlamda ayrımcılığa uğradıklarını söyleyebiliriz.

Tevkürd Derneği kurucusu İbrahim GÜÇLÜ ile Mazlumder heyetinin 10.05.2008 tarihinde yaptığı görüşme:

“Ben Suriye’de ve İran’da yaşadım. İran’da ki pozisyonu biliyorum. Etnik ayrımcılık konusunda toplumsal haklar açısından Türkiye kötü konumda. Ben bu düşüncedeyim ve çok açık ve net altını çizerek söylemek istiyorum. Örneğin Suriye’de doğrudan Kürtler kendi grupsal bazı haklarından da mahrumdur. Diğer etnik gruplar ve diğer şahsi kurumsal haklardan mahrumdur. Fakat ayrımcılık devlet düzeyindedir ve devlet ile elit arasındadır. Yani siz eğer ben Kürdüm dediğiniz zaman Araplar Kürtlerin varlığını millet ve halk olarak normal karşılarlar. Orada var olan Çerkezlerin varlığını normal karşılarlar. Türkmenlerin varlığını normal karşılarlar. Tamam şahsi grup hakları açısından hem Kürtler ulus olarak diğer gruplar da ulusal azınlık olarak bu haktan mahrumdurlar. Ama halk arasında böyle bir tolerans vardır. Bir defa orada Türkmen diye bir varlık var normaldir. Bu Çerkezlerin olması ve Kürtlerin de olması değişmez. Aynısını Irakta da görebilirsiniz. Zaten İran’ı bugün tartışmamıza bile gerek yok biliyorsunuz İran yapısal olarak 6 eyaletten oluşmuştur. Eyaletlerden biri de Kürdistan’dır. Bir eyalet Arap eyaletidir biliyorsunuz. Xuzistandır. Ve devam eder orada hem halk düzeyinde hem de devlet düzeyinde kimlikle ilgili Türkiye’deki anlamda bir ayrımcılığa çok rastlayamazsınız. Onlar başkaca haklarından mahrumdurlar. Etnik gruplar Kürtçe eğitim- öğretim radyo televizyon yine buraya göre farklıdır. Bu haklar oralarda tanınmaktadır. Irak’ta zaten farklıydı daha önce 2003 hatırladığımız gibi birinci Körfez savaşından önce biliyorsunuz otonomi bölgesi diye bir bölge vardı otonomi parlamentosu diye bir parlamento vardı. Otonomi hükümeti diye bir hükümet vardı. Ama bu hükümet doğrudan Baas ile bağlıydı. Örneğin: 8 saat televizyon ve radyo yayını yapıyordu. Kürtçe eğitim öğre-

tim Irak'ta 1932'den bu yana problem değildir. Yani kısıtlamalar vardır. Sıkıntılar var engellemeler çıkartılmıştır ama 1932'de İngilizler Irak'tan çekildikleri zaman başlar. O bakımdan Türkiye'de maalesef etnik ayrımcılık konusunda toleranssızlık sadece devlet katında değildir. Halk boyutunda bir toleranssızlık vardır. Maalesef devletin 80 yıllık bu Kemalist ideolojisi halkını da zehirlemiş durumda. Yani şovenizm sadece devlette bir elite ait özellik değildir. Şovenizm toplumsaldır. Türkiye'de ayrımcılık toplumsaldır. Bu bakımdan Türkler Kürtlere toleransla bakmıyorlar. Adeta varlıklarını tanımıyorlar. Kimlikleri inkâr ediliyor. . . Ayrımcılık sadece devlet katında değildir. Sadece derin devlette de değildir. Asker sivil dediğimiz mutlak devlet iktidarında değildir. Yani bu ayrımcılık örneği CHP'de de var. AK parti de yapıyor. Bu ayrımı sosyalistler de yapıyor, liberaller de yapıyor. Bu toplumsal bir olay. Böyle bir ayrımcılık var. Yani dünya ile mukayese etmiyorum, modern çağdaş çoğulcu toplumlarla hiç mukayese etmiyorum, çevreyle mukayese ettim. Türkiye bu bağlamda onların yanına bile yaklaşamaz. Belki çarpıcı olur. Daha anlamlı olur diye söyledim. İran ve Suriye'de Kürtler yaşadığı için yararlı olur diye düşündüm.

TCK'nın 301. maddesindeki en ciddi ayrımcılık şudur. 301 neyi korumuş oluyor pozitif hukuk açısından? Türklüğü. Peki Kürtlüğü kim koruyacak. Yani sen Türklüğü eleştiriyorsun Türklüğe hakaret oluyor. Genel Kurmay başkanını eleştiriyorsunuz Türklüğe hakaret olmuş oluyor. Şimdi Kürtlere küfrediliyor, her türlü hakaret oluyor peki bir ayrımcılık yok mu? Devlet dediğin şey herkesi koruma altına alır yanlış ya da doğru. Türklüğü koruma altına alıyorsa Kürtlüğü, Çerkezliği, Lazlığı, bütün diğer etnik grupları koruma altına almanız gerekir. Bunun kendisi ciddi bir ulusal ayrımcılıktır. Yani Türk olduğun için korunuyorsun Türk olmadığın zaman korunmuyorsun.

Siz Türk Ocağı kurabilirsiniz. Orada Türk İslam sentezi savunabilirsiniz. Ama bir Kürt ismiyle dernek kuramazsınız. Şimdi mesela Kürt-Der'i kurduğumuz zaman işin başında belirsizlik vardı. Kürt ismiyle dernek kurulup kurulamayacağı ciddi bir tartışma konusuydu. Biz Kürt-Der'i bir meşruiyet mücadelesi olarak kurmak istedik. Biz bunda direneceğiz dedik. Çünkü yasal olarak ciddi bir açıklık yok Kürtlerin kendi kimlikleriyle, isimleriyle bir dernek kurabilmesi, sivil toplum örgütü kurabilmesi belirli değildir. Ama Türk ismiyle Türk ocağı, Türk demokrat derneği diyebilirsiniz bilmem ne diyebilirsiniz. Türk Tabipçiler derneği, hukukçular derneği diyebilirsiniz vs. ama Kürtçede bunu yapamıyorsunuz. Biz Kürt-Der'i, Diyarbakır Kürt-Der'i, Ankara Kürt-Der'i kurduktan sonra karşımıza öncelikle isim problemi çıkmaya başladı. Biliyorsunuz ciddi bir ayrımcılık politikası ama tarihsel dönemde Avrupa birliğinin baskısı ile doğrudan Kürt isminin yasaklanması onların işini zora sokuyordu. Dolayısıyla valilik ve İçişleri Bakanlığı Kürt ismini tüzüksel olarak kanun olarak kanun dışı ilan etmediler. Ne yaptılar ? O kimlik-

te iş yapmamak için yaptığımız her eylemi normal bütün derneklerin yaptığı eylemleri biz yaptığımız için o kimlik adı altında cezalandırıldığımızı biliyorsunuz. Hemen hakkımızda dava açıldı. Bir de ilk bir şey yapıldı bunu ciddi olarak mahkemede ifade ettim. Ciddi bir ayrımcılık politikası olarak hiçbir derneğe yapılmadığı şekilde hakkımızda dava açıldığı günde ihtiyati tedbir kararı alınmıştır. Benim 40 yıllık bilgim ve tecrübem var. Bir çok şey dönemin Kürdistan'ında da yoktu. İlk bize uygulandı. İlk uygulama şu; faaliyetleri durdurulmuştur! Daha kapatma kararı olmadan daha sonraki aşamada çok ciddi gerekçeler öne sürmemize rağmen ihtiyati tedbir kararı ortadan kalkmadı. Bu zaten şu anlama gelmektedir. Biz sizin derneğinizi fiilen kapatmış olduk. Dolayısıyla mahkeme hukuk dışı bir iş yapmaktaydı. Yargıtay düzeyine gittiği zaman Yargıtay nasıl olsa bu Kürt derneğidir bunun hakkında verilmiş karara da usul açısından inceleme yapılmış olsa da Yargıtay kararı bozma yoluna gitmemiştir. Bu ciddi bir ayrımcılık politikasıdır.

Daha önce davanın açılması döneminde şuydu. Kürtçenin eğitim öğretim dili olması hatta belki resmi dil etmeleri ona ek olarak da Kürt gruplarının haklarını talep etmemiz gerekçe gösterilmiştir. Daha sonra ne yapsalar iyi sırf sorunu biraz daha bilinç haline getirmek için bizim Kürt arşivini kurma talebimizi, Kürt kütüphanesini ve arşivini kurmaktan dolayı kapatma kararı vermiştir. Yani Kürtçe eğitim ve öğretimden dolayı değil. Yani ilginç bir karar. Dolayısıyla Yargıtay'ın açık bir şekilde bunu görmesi gerekiyordu ama ciddi bir ayrımcılık politikası sürdü. Bunu çoğaltabiliriz. Geçen gün buraya bir ekip gelmişti bu 301 ile ilgili. Dedim birincisi batı ile doğu arasında bir fark var. Biz dışında olduğumuz için 301'den Kürtlere rahat dava açılabilir. Hani deniliyor ya değişmiş falan. Hepimiz Orhan PAMUK değiliz ki Hırant DİNK değiliz ki arkamızda bir dünya olsun. Bundan dolayı rahat dava açılabilir. Şimdi hatta ben bu öngöründe bulunuyorum. Siz de not edin. Adalet Bakanlığı izin verecek. Eğer yasalaşırsa yeni değişiklik büyük ihtimalle Kürdistan'dan giden bütün taleplerle ilgili dava açılacak ya da büyük olasılıkla dava açılacak ya da büyük oranda dava açılacak. Orada da bir toplumsal ayrımcılık yapacaklar ama esas olarak Kürtler'den gelen ya da Van, Diyarbakır gibi yerlerden giden davalar yargılanma konusu olacak. Bu konuda da çok ciddi bir ayrımcılık bekliyoruz. 301'in kendinde gördüğüm büyük bir ayrımcılık noktası da 301 deki değişiklik. Hatta 301. madde güya ortadan kaldırıldığı düşünüldüğü için benim hakkımda 301'den açılmış soruşturmaların hepsini 215 ve 216 ya da 218'e tahvil ettiler. Yani nasıl olsa 301 değişecek yeni tedbirlere başvurdular.

Başka çok önemli bir şey var. Mesela demokrasi halkın yöneticisini seçmesidir değil mi? Dikkat ederseniz bizim bölgedeki belediye başkanları ile ilgili çok farklı bir ayrımcılık politikası var. Bunu çok rahat görebilirsiniz. Ha bizim belediye başkanlarının yürüttüğü politikalar nedir neyin nesidir o

ayrı bir tartışma konusu ama Sur Belediye Başkanı görevden alındı. Şimdi bir taraftan diyorsun ki Kürtçe konuşmak serbesttir. Peki biz kimi cezalandırmışız diyerek bütün dünyaya bilgi veriyorlar. Ama öbür taraftan Sur Belediye Başkanı Arapça, Türkçe, Kürtçe, Süryanice bütün dillerde hizmet edeceğiz diye yazı yazdırıyor ve siz bunu görevden alıyorsunuz.

Başkaca bir ayrımcılık örneği vereyim. Fatih Sultan Mehmet'in ismini bir belediye başkanı bir caddeye verebilir, sokağa verebilir ama Diyarbakır'da Saidi Kürdi'nin ismini bir caddeye bir sokağa veremezsiniz, o yasaktır. Şeyh Sait Efendi'mizin ismini veremezsiniz. Doktor Fuat'ın Cebrail Halit'in ismini veremezsiniz. Diğer Kürt büyüklerinin isimlerini veremezsiniz. Celalet Ali Bedirhan'ın ismini veremezsiniz.

Kürt kimliğini ifade etme noktasında da yani ben Kürdüm deme noktasında da sıkıntı var. Her ne kadar 'kimse Kürt olduğu için ayrımcılığa tabi tutulmuyor' dense de askere karşı kimse ben Kürdüm diyemiyor. Kürtçe müzik dinleyebilirsiniz diye biliniyor ama otobüslerde korkudan Kürtçe müzik çalamıyorlar. Ben bir iki defa sordum neden çalmıyorsunuz diye. Tamam Türk olan arkadaşlarımız da var otobüste. O zaman iki saat onlar için iki saat bizim için çalsınlar problem değil. Ya da üç saat iki saat. Yani onlar için çok bizim için az çalsınlar yine problem etmeyiz. Türkçe çalın yani orta bulunabilir ama belli ki bütün bu konularda ciddi bir ayrımcılık vardır.

Adalet mekanizması ile ilgili olarak da ciddi sıkıntılar var. Türk milleti adına adalet tesis ediyoruz yargılıyoruz deniyor. Ona katılmıyorum. Biz Türk değiliz ki. Yani yargının sadece Türkleri referans alması yanlıştır. Bütün toplumu referans alması gerekir. Zaten onun kendisi de ayrımcılıktır. Türk milleti adına yargılama bir ayrımcılıktır.

Zaten bu son yargılamalarda ben sonunda bunu dile getirdim. Bu yargı egemen olan iktidarın yargısıdır dedim. Bu Türkiye'de maalesef böyledir. Bu yargı maalesef adalet sayılamaz... Benim kanaatime göre derin devletin en önemli ayağı görünmeyen asker ile yargıdır. Onun için aylardır yargı darbesinden bahsediyoruz. Ak Parti hakkında açılan dava bence yargı darbesidir. Daha önce Cumhurbaşkanlığı seçiminde Anayasa Mahkemesi'nin aldığı karar yargı darbesidir. Bu memleket aslında hâkimlerle askerlerin devletidir demek daha doğrudur. Bunun için bu mahkeme mekanizmasının eşitliği sağlayabilmesi olanaklı değil. Zaten olmuyor. Vatandaş haklıdır. Bu yargı adaleti gerçekleştiremez. Bu yaygın kanaattir. Önemli toplumsal bir kanaattir ve bence de temelleri olan bir kanaattir.”

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Kürt ismiyle kurulan derneğin Diyarbakır şubesi mahkeme kararıyla kapatılmıştır.⁹² Bu kapatma kararı 21.4.2006 tarihinde verilmiştir. Ancak ondan önce derneğin Ankara'da

aynı isimle ve aynı tüzükle kurulan benzeri için takipsizlik kararı verildiği bilinmektedir.⁹³ Yani Türkiye'nin AB'den müzakere tarihi beklediği 17 Aralık zirvesine 36 saat kala derneğin kapatılması ile ilgili başvuruya yargı makamı takipsizlik kararı vererek derneği kapatmamıştır. Bu iki uygulama açık bir kötü niyetin göstergesidir.

* Nusaybin-Mardin doğumlu olup öğretmen olarak çalışırken görevden alınan ve sonrasında ise İstanbul Kürt Enstitüsü'nün bir süre başkanlığını yürüten Hasan KAYA ise uğradığını iddia ettiği ayrımcılığı şu şekilde ifade etmektedir.

“Türkiyeli kimliğimle birlikte kendimi Kürt etnisitesine ait hissediyorum. Şu an herhangi bir kurumda yöneticilik yapmıyorum. Ancak uzun yıllar Kürt kültürü, dili ve edebiyatı alanında çeşitli kurumların kuruculuğunu, yöneticiliğini ve başkanlığını yaptım. Bu çalışma zarfında birlikte çalıştığım insanlar kendilerini Kürt-Müslüman kimliğine ait sayarlardı.” Sayın KAYA kişisel olarak uğradığı ayrımcılığı ise şu şekilde ifade etmektedir: “Kendimin çocukluğumdan beri kimliğimden dolayı ayrımcılığa uğradığımı hissediyorum düşünüyorum. Örneğin 1988 yılında Adıyaman-Besni İmam Hatip Lisesi öğretmeni olarak göreve başladığım ilk gün bana sorulan nerelisin sorusuna Mardin, Arap mısın sorusuna “Hayır Kürdüm” diye cevap verdiğim andan itibaren idarenin, öğretmenlerin, hatta kendini “İslami kesime mensup sayan meslektaşlarımın” bile tavır takındıklarına şahit oldum. Daha sonra okuldan Yozgat’a sürgün edildim. Kürtçülük ve Komünizm propagandası yaptığım gerekçesiyle de öğretmenlik yaşamıma son verildi. Daha sonraki yıllarda Kürt kültürü, dili, edebiyatı ve sivil alan çalışmalarım sırasında birçok kere gözaltına alınıp işkencelere, hakaretlere maruz kaldım.” Sayın KAYA devam ediyor: “Kolluk kuvvetleri tarafından, çeşitli ırkçı kesimler tarafından mezhep-düşünce ve milliyet ayrımcılığı nedeniyle mağdur olmuş binlerce insanın öyküsünü dinledim, tanık oldum uzun yıllar zarfında. Ayrımcılık özünde bir zihniyet sorunudur bence. Ama Milli Eğitim politika-

DHA - DIYARBAKIR - 2'nci Asliye Hukuk Mahkemesi, Diyarbakır Kürt Derneği'ni (Kürt-Der) kapattı. Dünkü duruşmada Kürtçe savunma yapan dernek sözcüsü İbrahim Güçlü, “Tüzüğümüzde Kürt dili eğitim dili olmalıdır demiştik. TV'lerde Kürtçe yayınların 24 saate çıkarılmasını istiyoruz. Bu talepleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde dile getiriyoruz” dedi. Mahkeme, faaliyet dili olarak Kürtçeyi kabul etmesi ve Kürt arşivi, kütüphanesi ve müzesi kurma çalışması yürütmesi ve yapılan bildirimle rağmen kanunda öngörülen 30 günlük süre içinde belirtilen hususları gidermemesi nedeniyle derneğin feshine karar verdi.

93- <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/15/siy105.html>

Kürt-Der için takipsizlik kararı

Türkiye'nin AB'den müzakere tarihi beklediği 17 Aralık zirvesine 36 saat kala yargı da son adımını attı. Ankara Başsavcılığı, “Kürt yurttaşların bireysel toplumsal hakları için çalışmalar yapmak” amacıyla kurulan Kürt Demokrasi Kültür ve Dayanışma Derneği'nin (Kürt-Der) kapatılması için Valiliğin yaptığı başvuruyu reddetti. Ankara Valiliği'nin başvurusunda, Kürt-Der'in tüzüğünün Anayasa'ya aykırı olduğu savunulmuştu. Ancak Ankara Basın Savcısı Nadi Türkaslan takipsizlik kararı verdi. Uyum yasasına atıfta bulunulan kararda, dernek tüzüğündeki “Kürtlerin bireysel ve toplumsal haklarına kavuşması için çalışmalar yapar” ifadesininin, Ankara Valiliği'nin uyarısı üzerine, “Kürt yurttaşlarımızın tüzüğümüzde belirtilen bireysel ve toplumsal hakları için çalışmalar yapar” şeklinde değiştirildiği belirtildi.

sı, askerlik eğitimi anlayışı, geleneksel aile ile birlikte, daha çok 1996 öncesi mevcut birçok antidemokratik kanun, hatta şimdiki anayasa yapısı ile birleşince ortaya vahim bir durum ortaya çıkıyor. Hiçbir kanunda “Ermeni Dölu” diye bir deyim yok ama “Devlet adamları” bu tür kelimeleri rahatlıkla sarf ederse elbette karakolda bekçiler “Vur denirse öldürür.” çözüm olarak ise Kaya şunların yapılması gerektiğini belirtiyor.

“1-En başta Anayasa ve yasalar ayrımcı içeriklerden arındırılmalı.

2-Tüzük, yönetmelik v.s tüm müktesebat arınmalı.

3-Milli Eğitim politikası, ders kitaplarının içerikleri arınmalı.

4-Özellikle polis akademileri ve askeri okulların ders kitaplar, ders notları arınmalı, oralarda ders veren insanlar demokrasiye inanmışlardan seçilmeli.

5-Sivil toplum ve devlet bu konuda kampanyalar geliştirmeli.

6- Bu alanda çalışan sivil toplum örgütler devletçe desteklenmeli

7-Diyanet işleri başkanlığı çok çaba sarf etmeli, bu konuyla ilgili hutbe-lerde daha çok yer verilmeli.

8-Devlette çalışan herkes bu konuda eğitime tabi tutulmalı.”

3.1.1.2. Diyarbakır Sur Belediye Başkanı iken görevden alınan Abdullah Demirbaş ile 12.05.2008 tarihinde Mazlumder Heyetinin yaptığı görüşme⁹⁴:

“Kendimi Kürt olarak ifade ediyorum. Ama ne yazık ki etnik kimliğimden dolayı yok sayıldım ve yok edilmeye çalışıldım. Asimilasyon politikalarının yanı sıra farklı yöntemlerle de yok edilmeye karşı karşıya kaldım. Bu sadece benim değil, benim gibi Kürt kimliğine, Kürt kültürüne, diline sahip olan insanların birçoğunun karşılaştığı bir durumdur. Temsil etiğim kurumdan da bu kimliğime, bu değerlere bu dile sahip çıktığım için görevden atıldım. Tabi sadece Kürt kimliğine değil aynı zamanda benim gibi ezilen Ermeni, Süryani, Keldani halklarının kültürüne ve kimliklerine sahip çıktığım için görevimden alındım. Çünkü belediyemin verimli bir hizmet sunabilmesi için halkın diliyle onlara hizmet götürmesini amaçlayan bir karar almıştım. Dolayısıyla halkın bizi bizim halkı daha iyi anlayabilmemiz için resmi dilin yanı sıra yerelde konuşulan Kürtçe, Ermenice, Süryanice, Keldanice, Arapça ve turistik bölge olmamız nedeniyle de İngilizce dilerinde hizmet vermeyi istedik. Kamusal alanda böyle bir kararı aldığımız ve böyle bir uygulamayı yaptığımız için ben ve belediye meclis üyeleri görevden alındı. Tabi aynı

94- Bu görüşme Mazlumder Heyetinden Nesip Yıldırım tarafından yapılmıştır.

şekilde daha önce kendi ana dilimde eğitim görmek istediğim için de Diyarbakır Eğitim-Sen Şube Başkanı iken önce sürgün edildim, sonra öğretmenlik görevimden atıldım.

Ben etnik kimliğime nasıl saygı duyulmasını istiyorsam, benim dışımda farklı etnik ve kültürdekilerin kendilerini var etmeleri için olabildiğince destek sunmaya çalışan bir yöneticiydim. Belediye başkanı olduğum sınırlar içinde Ermeniler, Yezidiler, Süryaniler Aleviler, Romanlar yani Diyarbakır'daki deyişle Romaniler de yaşıyor. Ben sadece onların bu çabalarını destekleme dışında onların da bizimle birlikte kendilerini gerçekleştirebilmeleri için çaba sarf ettim. Yani bunun pratik uygulayıcısı oldum. Örneğin Diyarbakır tarihinde ilk defa Romanilerle ilgili çalışma yürüttük ve Romani çocuklarından bir ritim grubu oluşturarak onların kendine özgüvenini sağlayarak toplumla adapte olmalarını sağladık ve bunlar İstanbul'da iki defa olmak üzere ve farklı yerlerde çalışmada yaptılar. Gidip İstanbul açık hava tiyatrosunda Harbiye Açık Hava Tiyatrosu'nda halka da gösteri yaptılar. Yine sekiz dilde şarkı söyleyen çocuk gurubu oluşturmuştuk. Yahudi dilinde yani İbranice'de şarkı söyleniyordu. Ermenice, İbranice, Süryanice bir de Kürtçe. Yine Asuri, Keldani, Süryani halkının, Ermeni halkının bütün çabalarını olabildiğince olumlu karşıladık ve destekledik. Türkiye'de ilk defa Ermenice ve Süryanice broşür ve çocuk dergisi çıkardık. Bu temelde bizim temel yaklaşımımız şu. Ben Kürt etnik kimliğine sahip bir insanım ve kendi etnik kimliğimden dolayı ezildim, horlandım, baskı gördüm. Ama ben şu an bir yöneticiyim. Şöyle bir mantık sergiledim. Yönetici olduğumda, iktidar olduğumda benim dışımdaki farklı etnik kimliktekilere kendi etnik kimliğim gibi yaklaşmam gerektiğinin takipçisi oldum. Yani iktidar olunca bana yapılanı ben onlara yapmadım. Yapmam da! Nasıl ki Kürt Kültürü, Kürt Kimliği, Kürt dilinin gelişmesini istiyorsam aynı şekilde bu kültüre sahip insanların da bu çabalarına destek sunarım.”

DEMİRBAŞ ülkede yer alan farklı dillerin önündeki engellerin kaldırılmasının günlük yaşam alanında fayda sağlayacağını, birleştirici ve kaynaştırıcı bir etkisinin bulunduğunu dile getirdikten sonra şöyle devam etmektedir: “Dil ve kültürlerin kamusal alanda kullanılabilmesine olanak tanınırsa aynı zamanda resmi olarak tanınmış olur. Kamusal alanda olabilmesi yürütülebilmesi, o dilin o kültürün gelişimine önemli katkılar sunar. Çünkü yaşam alanında bir faaliyet olarak görülür. Hâlbuki şunu çok önemsiyorum. Kamusal alanda dilin kullanılması, ona yönelik hizmet üretimini ve hizmet üretiminden faydalanacak insan sayısını artıracaktır. Örneğin Belediye Ermenice, Süryanice dilini bilen insan istihdam edecektir. Ayrıca istihdam edilen kişi o dili daha çok öğrenmeye çalışacaktır ve bu şekilde dil daha yaşamsal bir faaliyet haline gelecektir.

Geçenlerde bir yazıda okumuştum. Meksika'nın güney bölgelerinde yerel dillerde de eğitim verilmeye başlanmış. Bu ikili eğitime geçilmeden önce kadınlar arasında okuma yazma oranı %30 iken ikili eğitim başladıktan sonra bu oran %70'e çıkmış. Bunun yanı sıra kişiyle kendi diliyle konuşulduğunda kendisine özgüveni gelişmektedir. Bunu basit bir örnekle söyleyeyim, Belediye'ye geldiğinde yeterince Türkçe bilmeyen bir insan derdini meramını yeterince anlatamayacaktır. Anlatamayınca da ciddi sorun yaşayacaktır. Ancak ona fırsat verildiğinde ve derdini kendi dilinde anlatmasına izin verildiğinde derdini, hikâyesini, meramını iyi anlatacağı için de işi yapılacaktır ve mutlu olup gidecektir. Böyle değerlendirilmeli.

Ülkede etnik kimliğini açıkça vurgulayan insanlara karşı devlet hoş görülmediği. Son yıllarda giderek toplumun yurttaş olma bilincinin de getirdiği bir hak arama bilinci yavaş yavaş geliyor. Ancak yeterli değil. Tabi burada meşruiyet zemini çok önemlidir. Ama Türkiye'de hak arama bilinci veya arayışları şiddetle, baskıyla, tutuklamayla, cezalandırılma ile bastırılınca insanlar buna isyan etmişler. Dolayısıyla daha çok şiddet kültürünün, şiddet yoluyla hak arama bilincinin gelişmesinin bir nedeni de budur.

Yaşamımda hem kurumsal hem de bireysel olarak çok ciddi sorunlarla karşılaştım. Mesela bu, ben ilkokula başladığımda karşıma çıktı. Ben ilkokula başladığımda Türkçe bilmiyordum. Ailemin içinde Kürtçe konuşuluyordu, sokakta Kürtçe konuşuluyordu ve bu nedenle daha çok Kürtçeyle kendimi ifade edip Kürtçe oyunlar oynuyordum. Yani Türkçe bilsem de yeterince kendimi ifade edemiyordum. İşte ilkokula başladığım zamanlarda öğretmenim diyemiyordum. Ben muallim dedim. Aslında Arapçadır ama Kürtlerde böyle kullanıyordu o dönemlerde. Bir keresinde tuvalete gitme ihtiyacı hissettim ve bunu Kürtçe söylemek zorunda kaldım. Çünkü Türkçesini henüz bilmiyordum. Bunu Kürtçe ifade ettiğim için hiç unutmuyorum bayan öğretmenimiz uzun tırnaklarıyla kulaklarımdan tutup beni kaldırmıştı. Halen 44 yaşındayım. 37 yıl geçti aradan. O kadının yüzü, ismi, cismi gözümün önünden gitmiş değil. Çünkü o şiddet belki benim özgüvenimi yitirmeme neden olabilirdi ama bende tam tersi bir etki yaptı. Belki inatçı kişiliğimden kaynaklandı. Böyle bir şey oldu. Öğretmenken mesela... Kütahya'da öğretmenliğe başladım. İlk öğretmenlik yerimdi. Mesela insanlar bize şunu diyordu: Öğretmen olmamıza rağmen yani karşımızdaki de hala bizim mağarada yaşıyor yaşamadığımızı soruyorlardı. 1988 yıllarındaydı bu. Kütahya'daydı. Kütahya'nın Altıntaş ilçesinde öğretmenlik yaptım. Tabii Kürt oluşumuz nedeniyle baskı, konuşamama, korkma, dışlanmalarla karşılaştım. Ama hiç unutmuyorum. Bir öğretmen bana sordu: Hoca senin mağaran var mı? diye sordu. Çünkü siz gerçekten de mağarada yaşıyorsunuz dedi. Böyle saçma sorularla karşılaştım. Bunu soran 20 yıllık öğretmendi. Tabi o zaman da sendikal mücadelede bir hak arama içerisindeydim ama bir de Kürt kimli-

ğim nedeniyle anadilde eğitim hakkı istiyordum. Yani herkesin ana dilinde... İşte bunun için önce Yozgat'a sürgün oldum, birinci sürgünüm oydu. Ben sendika başkanıyım aynı zamanda. Bir hak arama bilincinin karşılaştığı sıkıntı olarak söylüyorum. Sonra Antep'e döndüm kısa bir süre idi o. Daha sonra Antep'ten defalarca tayin istiyordum verilmiyordu. İşte en sonunda Diyarbakır'a geldim 2001 yılında. Yine bir televizyon programında anadilde eğitim hakkı istedim. Sonra Sivas'a sürgün edildim ve sonrasında da görevden atıldım. Sonra kazandım, döndüm. Bu sefer Sivas'ın başka bir yerine sürgün edildim. Yine belediye başkanı olduğumda çok dilli belediyecilikle ilgili makale yazmıştım. Bununla ilgili meclis kararı aldığımız için Türkiye tarihinde ilk defa hükümetin isteği ve Danıştay'ın kararıyla görevden atıldım. 2007 Haziranının 27'sinde. Tabii şunu önemsiyorum. Bütün bu ayrımcılığa uğramak bende şöyle bir duygu uyandırdı: Bir gün bir Süryani'nin bir söylemiydi bu önemli bir şey. Başkan dedi: Siz çok baskıyla karşılaştınız çok sıkıntıyla karşılaştınız şimdi başkansınız. Siz dedi, bize aynı şeyi yapacak mısınız? diye bir soru sordu. Ben ona bir şey söyledim. Ben dedim söylemeyeceğim. Pratiğimi göreceksin dedim. Benim bütün söylemim pratiğim olacaktır. Ben size çok şey söyleyebilirim ama ben pratiğini söyleyeceğim. Tabii ben bu pratiğin bedelini de ödedim ama sadece Kürtler için değildi bu. Ermeni, Süryani, Keldani halkı içindi.

İlk defa Diyarbakır'da Süryani, Keldani, Alevi ve Müslüman din adamlarını –gerçekten Müslüman din adamlarını ama- bir araya getirip ortaklaştık. Orada Yezidi bir din adamı Müslüman din adamına şöyle bir soru sordu: 'Şimdi bir Yezidi kesmek cennete gitmek değil midir?' Önemli bir şeydi bu. İlk defa bir Yezidi bir Müslüman din adamından şunu öğrenmişti: Müslümanlıkta insan öldürmek yasaktır. Hele hele farklı bir dine mensup olan bir insanı inançları nedeniyle öldürmenin yasak olduğunu o zaman gördü. Halbuki bu bölgede geçmişte egemen güçler, yöneticiler farklı inançtaki insanları birbirine düşman ettirerek aslında onları din bilgisinden de mahrum bırakarak onları birbirlerine düşman ettirdiler. Aslında bu bölgede insanlar kendi haline bırakılırsa farklı dine mensup da olsalar farklı kültüre mensup da olsalar bir yerde yaşabilecekleri görülmüştür. Mesela bunun için bir proje hazırladık. "Kültürler Sokağı Projesi" ydi bu. Bununla var olan bir camiyi, Keldani kilisesini, Ermeni kilisesini ve Havrayı restore edip sokağı düzenli bir hale getirmeyi planladık. Aynı zamanda orada bir Alevi Kültür Evi, Yezidi Kültür Evi yapılmasını sağlayarak bir kez daha şunu gösterecektik: Farklılıklar bir arada barış içinde ve kardeşlik içinde yaşayabilir. Biz bunu gösterecektik. Tabii bu tür şeylere kalkışmanın bedelini de ödedik. Karşılığında beni görevden aldılar.

Size farklı bir uygulamadan daha söz etmek istiyorum. Biz Belediye'nin girişinde bir personel görevlendirdik. Bayan arkadaşımız Kürtçe ve Türkçe

konuşuyordu. Hiç unutmuyorum bir gün orda otururken bir yaşlı kadın geldi. Tabii benim Belediye Başkanı olduğumu bilmiyor. Yaşlı kadın emlak vergisini ödeyecek. Kürtçe söyledi. “Qızamın, ez dıxazım heqi vergiya xwe bıdım” diye. (Kızım ben vergimi ödemek istiyorum. A.B.) Tabii bizim o arkadaşımız yaşlı kadına Kürtçe karşılık verince “Anamın! Tüji kurmanci zani” (Anacığım sen Kürtçe biliyor musun? A.B.) dedi ve çok sevindi. Ondan sonra bizim personel arkadaş o kadını aldı götürdü ve onunla ilgilendi.

Yine bir gün 85 yaşında bir vatandaş geliyor Belediyeye. Emekli olmuş bir avukattır kendisi. Suriçi’lidir aynı zamanda. Yazardır kendisi. Eski bir Diyarbakır beyefendisidir. Yıllarca Kürtçülükten yargılanıp hapis yatmış biri olmasına rağmen Kürtçe de bilmez. Yani böyle garip bir şey işte. Girişteki bayan arkadaşı görünce duygulanıyor ve yukarı çıkıyor. Yukarıda ise sehparların üzerinde 5 dilde hazırlamış olduğumuz çocuk dergilerini görüyor. Çıktım baktım adam oturmuş hüngür hüngür ağlıyor. Cahit abi dedim niçin ağlıyorsun? Dedi ki: ‘Ben aklıma hayalime hiç getirmezdim ki bir Belediyeden içeri gireceksin, sizi Kürtçe karşılayacaklar ve ben Kürtçe kitaplar, broşürler göreceğim. Bu benim aklımin, hayalimin alamayacağı bir şeydi. Ben bunun için sizleri tebrik ediyorum.’ Ben de dedim ki: ‘Cahit Abi asıl ben sizi tebrik ediyorum.’ Niye dedi? Ben dedim ki; ‘siz Kürtçe bilmediğiniz halde Kürt dilinin mücadelesini yaptınız, bir yere getirdiniz. Şimdi biz de bunun kısmen meyvelerini üretip gelecekteki çocuklara bırakmak istiyoruz.’

Şimdi benim hakkımda açılan dava sayısını ben 20 olarak biliyordum. Ancak geçen günlerde bir toparladım ve baktım ki hakkımda 30 civarında dava var. Tabii görevden alınmama ilgili olanlar ağırlıkta. Mesela ben görevden alındıktan sonra normal şartlar altında seçim yapılması gerekiyordu. Türkiye yasalarına göre ben görevden alındıktan sonra üç ay içinde seçim yapmaları gerekirdi. Yapmadılar. Bunun için de suç duyurusunda bulundum. Ama henüz olumlu ya da olumsuz bir yanıt almış değilim. Şu an diğer durumlarla ilgili olarak da yargılanıyorum. Bir tanesinden ceza aldım. Roj TV ile ilgili. Para cezasına çevrildi. Şimdi o para için itiraz ettik. Bütün bunlar için AIHM’ye gideceğim ama...

Şimdi biliyorsunuz Roj TV kapatılma ile karşı karşıya kaldı. Kürtlerin büyük çoğunluğunun izlediği bir televizyon. Yani buradaki yurttaşlarımızın bir çoğunluğu bunun için zamanla bize de geliyor. Hatta belediyenin bu konuda bir çanak anten kurup çanak alamayacak olanlara yayın yapmamızı isteyenler de var. Şimdi size ilginç bir örnek vermek istiyorum. Bir toplantıdayım ve telefonum ısrarla çaldı. Ben kapatıyorum o çalıyor. Sonunda açmak zorunda kaldım. Baktım telefonda asıl adı Mevlüde olan ancak Mewlo diye hitap edilen Diyarbakır’da her kesin tanıdığı bir kadın. Biraz deli dolu biri. Tarih öğretmenidir. Diyarbakır’da ziya Gökalp’tadır. Diyarbakır’da onu tanımayan

çok az kişi vardır. Beni aradı ve dedi ki “Ben Mewlo Abdullah! ROJ TV izleyemiyem. Gelin yapın.” Aynen bu. Şimdi bu insan Diyarbakır’da herkesin tanıdığı bir kadın. Düşünün yıllarca 40 yıl 45 yıl öğretmenlik yapmış. Evlenmemiş ... o kadın bile yani toplumun üst düzeyinde bulunan bir kadın bile böyle bir şey istiyorsa artık düşünün.

Zaten halka baktığımız zaman belli bir eğitim almamış insanlar, kadınlar, çocuklar ya da erkekler açısından olsun. Anadilleri dışında başka bir dil bilmeyen insanlar var. Bu insanlar ne yapacak? Kendi anadillerinde hizmet veren kanalları izleyecek. Dünyadan haberdar olma ya da gündemden ya da kendi dillerinde müzik dinleyebilmeleri için böyle bir taleplerinin olması çok doğaldır.

Şimdi ben 2000 yıllarının nüfus sayımlarını biliyorum. Eğitim-Sen’deyken bunu aldım. 348.000 insan Diyarbakır’da okuma- yazma bilmiyor ve bu Türkçe de bilmiyor anlamındadır. Bunun % 70’i kadın ki bu resmi rakamlar. Bunun ötesi de var. Daha fazladır da. Şimdi bu insanlar bu dili bilmedikleri için bir kere ötekileştirilmiştir. Televizyona bakıyor, televizyon da ona bakıyor. Şimdi dolayısıyla bir sağırlar diyalogu gelişiyor. Şimdi bizim düşüncemiz şu: O insanı onun diliyle konuşarak yönetime katmaktır. Şimdi biz belediyeçilik mantığında şunu esas aldık: Yurttaş katılımını... Biz diyoruz ki yerel yönetimler demokratça olsun. Bugüne kadar Türkiye’de katı merkezietçi bir yapı gelişmiş ve katı merkezietçilikte temel mantık şu: Tek dil, tek millet, tek devlet, tek din ve hatta tek mezhep. O da devletin dini. Bana göre o da keşke gerçekten insanca olsa. Yani o konuda da şüpheliyiz. Hatta keşke laik olsa. Ben laik olduğumu da inanmıyorum. Şimdi bu mantık Türkiye’nin sorunlarını çözmiyor. 70 milyona yükselmişiz. Halen sorunları Ankara’dan çözmeye çalışıyoruz. Halen atanmışlar seçilmişler üzerinde etkindir. Şimdi öyle bir mantık olmamalı. Öyleyse dedik ki yerelleşmeyle, yerinden yönetim ilkesiyle bu şehri yönetelim. Bunun adı Ademi Merkezietçilik olabilir. Bunun adı başka bir şey olabilir. Bunun adı özerklik de olabilir. Yani ne dersiniz deyin. Ama yerinden yönetim ilkesinin uygulanması gerekir. Bunun için en uygun yerler neresidir? İl genel meclisleridir, belediyelerdir, muhtarlıklardır. Dolayısıyla bunların demokratikleşmesi demokratik bir niteliğe sahipliği, yetkilerin güçlendirilmesi bunların da kendilerini merkezietleştirmeyip yerelleşmesi halk meclisleri vb. yöntemlerle ve o yurttaşın yönetim süreçlerine, karar alma süreçlerine etkin katılımını getirecek. Şimdi bunun için de dil gerekecek. Bunu Türkçe ile de yapabilirsiniz Kürtçe de yapabilirsiniz, Ermenice de Süryanice de yapabilirsiniz. Şimdi burada sorun hangi dille yaptığımız mıdır? Sorun o ötekileştirilen ve yönetim dışında bırakılan insanların yönetime katılarak daha çok güven, daha çok sevgi, saygı duymasını sağlamaktır. Şimdi bir insana değer verirsiniz onu insan yerine koyarsanız o da size daha çok değer verir. Türkiye’de asıl devlet ile yurttaş arasında-

ki bağ burada bozulmuş. Türkiye’de maalesef bağ korkuyla sağlanmış. Ama Türkiye’de saygı ve sevgi temelinde olamamış. İşte bunun nedeni farklılıkların görülmemesidir. Şimdi biz şunu söyledik: Her kültür eşsiz ve değerlidir ve kültürler birbirinden farklıdır. Öyleyse bu farklılıkların bir arada yaşayabileceği mantığını koymak lazımdır. Bunun da en iyi yolu yerinden yönetimdir, belediyelerdir. Yurttaş da yönetime katıldığı için mutlu olacak ve mutlu olan insan daha çok bağlanacak. İnanın asıl bölücü bana göre bu devletin kendisi. Yurttaşını bu kadar boğazlatıp yok sayanlardır. Aslında o yurttaşta diyor ki: Git, kopar, götür, ne yapıyorsan yap. Şimdi siz bir kediyi bile köşeye sıkıştırdığınızda o kedinin son haddede yapacağı bir şey var: Sizi tırmalamak ama önemli olan o kediyi duvara sıkıştırmamak veya köşeye sıkıştırmamaktır. O kedinin de rahat dolaşabileceği başka kedilerin de başka hayvanların da rahat dolaşabilecekleri bir ortamı yaratmaktır ki bunu hayvan için istiyorsak insan için hayhay istemek zorundayız.

Ayrımcılık mantığı bana göre devletin kendisinden kaynaklanıyor. Çünkü bu devletin kuruluş mantığı 1924 ile birlikte şekillenen mantık. Resmi ideoloji budur. Başkalarının yokluğu üzerinde kendini var etme. Başkalarını yok sayarak, farklılıkları yok sayarak kendini oluşturmuştur. Bu temelde mesele Osmanlılarda da görüyoruz. Ne var? Herkes kendi farklılıklarını kısmi bir şekilde ifade etmiş. İşte bu Osmanlıda var. Ha beğenmeyebiliriz, eksik bulabiliriz, yetersiz bulabiliriz. Bu ayrı bir şey ama o dönemde Kürtler de gayri Müslimler de yeterli olmasa da kendi farklılıklarını korumuşlardır. Kendileri olarak yaşamışlar. Ha beğeniyor muyuz? Hayır. Ama o beğenmediğimiz yeterli görmediğimiz bile yerinde yok. Demiş ki herkes Türk’tür. Mahmut Esat Bozkurt’un meşhur lafı var işte. 1930’larda söylüyor Adalet Bakanı iken. Diyor ki herkes Türk’tür. Türk olmayanların bir tek hakları vardır: Türk’e köle olmaktır. Buna isyan edenler bastırılmış. İşte Şeyh Sait, Dersim, Ağrı vb. isyanlar gelişmiş. Yani bu yok saymaya karşı da isyan gelişmiş. Göç ettirilmiş, yerinden edilmeler gerçekleştirilmiş, nüfus mübadelesi yapılmış ve asimilasyon geliştirilmiştir. Benim büyüklerim anlatırlardı. Köydeki okullarda her sınıfta bir Kürtçe kolu başkanı varmış. Sınıfta Kürtçe konuşulanları yazarak öğretmene veriyor ve öğretmen de dayak atıyor. Yine hatta evlerde biz xeri deriz Türkçesi baca mı oluyor? Hani ateş yakılan yerden o bacadan dinliyorlarmış. Evin içinde Kürtçe konuşuluyor mu konuşulmuyor mu diye? Hatta şehre gelip Kürtçe konuşulanlara para cezası verildiği söylenir ve bu tespitlidir de. Benden öncekiler yaşamış. Ama ben şunu gördüm. Bir Kürtçe kaset yüzünden 90 gün sorgusuz sualsiz işkenceye girip hatta çıkamayanları da gördüm. Evinde Kürtçe kaset Kürtçe kitap yakalanan insanlar. Ben seksenli yılları gördüm. Yani seksen ihtilalini yaşamış biriyim ben. O dönemde Kürtçe bir kitap veya Kürtçe bir dergi, gazete ve kaseti evinde bulundurduğu için çok kişi göz altına alındı. Çok ilginçtir herkesin o dönemde bas-

kın haberi alır almaz ya da polisin Jandarmanın geldiğini duyar duymaz alelacele evindeki kitapları, kasetleri yaktığını çok gördüm. Toprağa gömenleri çok gördüm. Yani bu çok korkunç bir psikolojidir. Yani birebir yaşamış biriyim. Onun için söylüyorum. Tabii hangi kurumlarda bu ayrımcılık var? Devletin bütün kurumlarında. Çünkü devletin genel yapısında bu böyledir. Yani bizi yargılayan kurumun kendisi de adaletin kendisi de bunu yapıyor. Bütün her yerde var. Zaten askerde yapılıyor. Ben 32 yaşında askerlik yaptım. Silah vermediler bana. Devletin öğretmeniydim ama devletin güvenilmez askeriydim diye silah vermediler bana. Çok ilginçtir yani. İki ayrı şey. Bu sadece askeriyede değil eğitim kurumlarında da var. Yani ben mesele-iyi hatırlıyorum.

Hiç unutmuyorum. Kütahya'da telefonla ankesörlü telefonla kulübede annemle Kürtçe konuştuğum için daha sonra okulda Kürtçülük yaptığım gerekçesiyle müfettiş geldi. En son ben ifademde dedim ki: Sayın müfettişim burada Kürt yok ki Kürtçülük yapayım. 1988 yılında oluyor bu dediğim. Yani düşünün burada Kürt yok ki ben Kürtçülük yapayım. Sonra araştırdık ki benim telefonda annemle Kürtçe konuşmamdan dolayı müfettiş gelmiş. Yani bu kadar bariz bir örnek.

Ayrımcılığın engellenmesi ya da azaltılması için ne gibi şeylerin yapılması gerekir? Bu soruya şöyle cevap vermek isterim. Ben bu kararı aldığımında bir şey dedim. Dedim ki Sur Belediye Meclisi bu kararı aldı. Darısı TBMM'nin başına dedim. Tahmin ediyorum TBMM bizim bu kararımızı alıp uygularsa tabii biraz genişletirse inanıyorum sorun bitecek. Bitecek derken düzeltelim sorun azalacak. Bununla ilgili kitaplardaki ayrımcılığı gözeten, düşmanlığı körükleyen sözcüklerden arınmalı. Köylerin kentlerin eski isimleri yeni isimleriyle birlikte kullanılmalı. Kamusal alanda anadilde hizmet olmalı. Anadilde eğitim olmalı. Bu nedenle ayrımcılığa uğramış insanlardan her şeyden önce özür dilenmeli. Bu bir kere en başta olmalı. Yani bu devlet bugüne kadar yaşadıklarından dolayı bu halktan, bu halklardan özür dilenmeli.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi. Aborijin'lerden özür dilediği gibi. Bu, toplumsal güveni sağlar. Ama bana göre her şeyden önce de biz bunu devletten beklememeliyiz. Biz yurttaşsak, bir kimliğimiz, kültürümüz, bir dilimiz, birden fazla da kimliğimiz varsa etnik kimliğimiz için mücadele etmeliyiz, çaba sarf etmeliyiz. Kimse bize bu demokrasi, bu yurttaşlık bilincini, barışı sunmayacaktır. Yani nihayetinde hak verilmez, alınır.

Birisinin bize verdiği bahsettiği bir şeyi bizden rahat bir biçimde alabilir. Onun için onun vermesinden çok biz almalıyız ki bizim aldığımız emek olsun.”

3.1.1.3. İzmir’de Bulunan Eşit Özgür Yurttaş Derneği Yetkilileri ile Mazlumder Heyetinin 30.05.2008 tarihinde yaptığı görüşme⁹⁵:

Soru- Türkiye’de ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

İsmi vermek istemeyen bir yönetim kurulu üyesi O.T.

Biz hiç kimseyi, biz diyoruz yani biz kimseyi dini dili ırkı ne olursa olsun diyoruz, insan olduktan sonra biz her zaman saygı duyuyoruz. İnsan olmadıktan sonra tabi kim olursa olsun saygı duymuyoruz. Ama onlar bize saygı göstermedikleri için biz de onlara ona göre hareket ediyoruz yani. Başka bir şeyimiz yok yani. Yoksa herkese kapımız açık biz beraber askere gidiyoruz, beraber yemek yiyoruz, beraber oturup kalkıyoruz, beraber kahveye gidiyoruz, beraber iş yapıyoruz. Yani ben inanmıyorum hiçbir Kürdün ayrımcılık yapacağına. Hiçbir Kürdün bayrağa saygısızlık yaptığına inanmıyorum. Çünkü bir bayrak sonuçta bir ulusu ve bir milleti temsil eder. Herkes saygı gösterir. İster Türkiye’nin olsun ister başka ülkenin olsun. Her zaman bunu düşünüyoruz. Ama bunu bize dayatıyorlar. Bayrağı sanki gözümüzün içine sokuyorlar bayrağa düşman gibi gösteriyorlar. Bunu her zaman söylüyoruz.

Soru- Özetle Türkiye’de bir ayrımcılık olduğunu söylüyorsunuz.

O.T. - Evet.

Soru - Peki devam edelim mi sizle yoksa başka arkadaşımız da ister mi konuşmak?

O.T. - Sorabilirsiniz.

Soru - Size sorayım herkese sorayım. sizin yada çevrenizdeki insanlardan etnik kimliği nedeniyle ayrımcılığa uğrayan kişiler var mı?

O.T. - Ben varım benim ablam var...

Soru - Mesela neler yaşadınız bize yaşadığınız şeyleri anlatır mısınız?

O.T. – 1996’da Ballıkuyu’da iş yapıyordum. Benim yanımda Konyalı bir arkadaş çalışıyordu. Diğer arkadaş da Çorumlu. Biz orda çalışırken yolda arama oldu. Kimliğimize baktılar. Konyalı arkadaş o kadar dedi kendisi patronumdur, senelerdir beraber çalışıyoruz diye. Ama benim kimliğime baktılar ve alıp götürdüler. 4 gün de bırakmadılar yani suçsuz yere. Biz bunu gördük. 96 senesinde biz bunları yaşadık yani yaşamadık değil.

Soru - Kardeşinizin yaşadığı neydi?

O.T. – Kardeşim Adana’da ayrımcılığa uğradı. Bir miting için kadınların

95- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Nurcan Aktay, Kadir Tiril tarafından yapılmıştır.

basın açıklaması vardı her neyse. Orda giderken yolda arama oldu baktılar kimliğine. 54 gündür Emniyet bırakmıyor. Ablam benim öz ablam.

Soru - Kimliği yok muydu?

O.T. Kimliği vardı. Kimliği doğulu olduğu için bırakmadılar. Bunları biz, kendi şahsımız yaşadık.

Soru - Sizin var mı bu anlamda böyle bir olayınız? Sizin açık isminiz neydi?

-Ahmet Arslan..(Yönetim Kurulu üyesi) Bir gün dükkanıma biri geldi. Küçük çocuğum da dükkanda bana yardım eder. Gelen kişi kontör istedi. Ücreti sordu. Oğlum da bana kontör fiyatını “babo bu ne kadar” diye Kürtçe sordu. Kontörü alacak arkadaş sordu “o çocuk neyce konuşuyor” diye. Ben de Kürtçe dedim. Bunu diyince bu kişi söylenerek gitti. Şu anda Türkiye’de olan ırkçılık Afrika’da yok.

Bir gün ben balkonda oturuyordum. Çocuğum da aşağıda top oynuyordu. Bizim karşı komşu Konyalı. Oradan geçerken bizim çocuk dedi ki Kürtçe: “bekleyin “xaltike” geçsin”. Ondan sonra oynayalım. Kadın döndü sen dedi ne diyorsun. Çocuk da Türkçeye çevirdi lafını. Yani bacılar anneler geçsin demek istedim dedi. O da dedi “burada tek dil olacak, burada tek bayrağın altında yaşıyoruz.” Karabağlar’da oldu bu olay. Çocuk da bağırdı tepki olarak “biz Kürdüz sonuna kadar da Kürt kalacağız.” Yine benim komşum vardı. Bir sünnet düğünü vardı. Benim kapımın önünde geniş bir alan var. Benden izin istedi yapabilir miyiz diye. Kendisi Manisalı. Ben Bitlisliyim. Ben de buyurun yapın dedim. Elektrigimi de verdim. Akşam düğüne gittim. Takımı falan da taktım. Düğünün sonuna doğru bayrağı aldı ve benim gözümün içine bakarak bu bayrağı doğudaki Ermenilerin gözünün içine sokacağız dedi. Benim de zoruma gitti. Kalktım sordum sen ne demek istiyosun dedim. Bir ben miyim burada ki özellikle bayrağı benim gözüme sokarak Ermeni falan diyorsun diye. Bu bayrak senin olduğu kadar benimdir de. Bu bayrağı senin baban kurtarmadı sadece. Sonra polis çağırdılar polise de anlattım derdimi polis de bunları suçladı ve işlem yapmadan gitti.

Bir de şu var: Mesela bir Kürt’le bir Türk kavga ediyor. Kavga ettiği adam ne kadar Kürt varsa laf söylüyor. Sadece kavga ettiği o kürde yönelmekle kalmayıp bütün Kürtlere sövüyor. Ya senle ben kavga ediyorum diğerlerini ne karıştırıyorsun.

Soru - Hangi alanlarda ayrımcı uygulamalar var? Sağlık mı, eğitim, siyaset, istihdam mı yaşam hakkı anlamında mı?

-Ahmet Arslan Sağlıkta hep yaşıyoruz bunu. Sıra alıyoruz bir bakıyor ki ben Kürdüm hemen atıyor beni 10. sıraya. Emniyette de yaşıyoruz, ticari ha-

yatta da. Türkiye’de artık siyah Türk beyaz Türk diye ayrıldığını düşünüyorum. Eğitimde de şöyle düşünüyorum. Bir alt sokakta ilkokul var Konyalıların gittiği. Oraya verilen önem bizim mahalledeki okula verilmiyor. Aralarında 500 metre yok. Gidip bir bakın farkı görürsünüz.

Soru - Toplumsal ilişkileriniz nasıl?

-Ahmet Arslan Bir Türk mahallesinde oturuyorsun diyelim. Tek Kürt ol-san seni orda barındırmazlar. Eşit olarak oturuyorlarsa bile sorun çıkıyor. Kürtlere karşı bir ön yargı ve ayrımcı uygulamalar var.

Soru - Toplumdaki önyargılar konusunda neler dersiniz? Bir değişim gelişim var mı geçmişle kıyaslandığında?

-Ahmet Arslan (Başka bir kişi) Eskiye nazaran şu an daha iyi diyebilirim. Kürtlerin özgürlük mücadelesinden dolayı bir gelişme var Türkiye’nin genelinde. Mesela ben Kürt olduğum için bana mal vermezler. Sebze-meyve işi yapıyorum ben. Hani çok sık değil ama devam ediyor. Ben en çok İç Anadolu Bölgesi’ndeki Türklerin ayrımcılık yaptığını düşünüyorum. Sistemin onları etkilediğini düşünüyorum. Bilinçli bir insanın ayrımcılık yaptığını görmedim toplum içinde.

Soru - Kamu hizmetinden faydalanırken ayrımcılıkla karşılaşılıyor musunuz? En çok hangi alanlarda görüyorsunuz?

Ahmet ARSLAN. Birinci sırayı emniyet alıyor. Bir gün kalede yol kesmişler. Adam midyeci. Ona soruyorlar. Sen nerelisin diyor? Mardinli olduğunu söylüyor. Nerde oturuyorsun Kadifekale. Sırf kalede oturduğu için ve Mardinli olduğu için gözaltına alınıyor.

İkinci sırayı eğitim alıyor. Üniversitedeki ayrımcılığı görüyorsunuz. İlkokulda ise bizim okulumuz hiç önemsenmiyor. Eksikliklerimiz bildiriyoruz ama kimse önemsemiyor.

Benim ilkokulda okuyan bir çocuğumun başına bir şey geldi. Çok zeki bir çocuktur. Okulda süt dağıtılıyormuş. Öğretmeni demiş ki senin adın Azat olduğu için bu sütü sana vermeyeceğim. Konyalı ya vermiş.

- Mehmet Emin (Dernek üyesi) : Camilerde hutbe verdiler. Kürtlerden alışveriş yapmayın diye. Dağlıca olayından sonra bu mahalledeki (Karabağlar) bütün camilerde böyle dendi.

Soru - Ayrımcılığa karşı aldığınız önlemler var mı? Haksızlığa uğradığınızda başvuru yapabileceğiniz mekanizmalar var mı sizce?

-Ahmet Arslan Polise de gitsek jandarmaya da gitsek fayda etmiyor.

Soru - Peki mahkemeler size güven veriyor mu?

-Ahmet Arslan Hayır vermiyor (herkes hemfikir). Bizim insanlarımız İHD'ye gidiyor, yargıya gitmek yerine. Ben hiç duymadım bir Kürt dava açıp da kazandığını duymadım. Yargının bağımsızlığına da güvenmiyorum.

Soru - Son olarak bu ayrımcı uygulamalar neden kaynaklanıyor? Anayasal düzenleme mi yoksa kişisel durumlardan mı?

-Ahmet Arslan Yasal nedenlerden kaynakladığını düşünüyorum. Ayrıca adaleti uygulayanlarda problem var.

3.1.1.4. Mazlumder Heyetince, İzmir Kadifekale semtinde yaşayan ve sokakta, rastgele seçilen 55 yaşındaki Şükriye Mencik ile yapılan görüşme⁹⁶:

“Burada, Kadifekale’de her sene Nevruz kutlamaları esnasında gerginlik olur. Başımıza bizzat gelen bir olayı anlatayım. 10 sene kadar önce 16-17 yaşlarında olan kızım da nevrüz kutlamalarına izleyici olarak katılmıştı. Kutlamalar sona erdikten sonra kızım ve kendisi ile akran olan iki arkadaşı evimize geliyorlar. O sırada ben evde yoktum. Kızımın ve aile olarak bizim öyle siyasetle ilgili bir durumumuz yoktur. Niyedir bilmiyorum, polis çocukları meğerse eve kadar takip etmiş. Kapıya şiddetle vurarak açmalarını istemişler. Çocuklar da korku ve endişe ile kapıyı açmışlar. Polisler, kızımı ve arkadaşlarımı dövmüşler ve darp etmişler. Evin de altını üstüne getirip darmadağın etmişler. Ki daha sonra manzaraya ben de tanık oldum. Bizim bu muhitte, hemen her ailenin bu ve benzeri türden yaşadığı olaylar vardır. Şu an benim abimin oğlu Siirt’te dağ komandosu olarak askerlik yapıyor. Evladımızı askere gönderen biz. Sırf kürt olmamız nedeniyle evi polis tarafından basılan da biziz. Bu durumlar bizi üzüyor. Bu baskılar ve bu savaş bitsin istiyoruz. Başka sözüm yoktur.”

3.1.1.5. Mazlumder Heyetince, İzmir Kadifekale semtinde yaşayan ve sokakta, rastgele seçilen, evli ve 8 çocuk sahibi Türkan IŞIK adlı, 40 yaşında, işsiz, kadın vatandaşa yapılan görüşme⁹⁷:

“Türkçe’yi iyi konuşmadığım için resmi mercilerle iletişim kurmakta zorlanıyorum. Bu yüzden de mağduriyetler yaşıyorum. Ayrıca Nevruz kutlamaları yaklaştığında ya da kutlamaların olduğu günlerde burada, Kadifekale’de her sene gerginlik olur. Bizler evimize gidip gelmekte sıkıntı yaşarız. Çünkü bu günlerde polis tüm sokakları ablukaya alır. Hatta 2008 yılı nevrüz kutlamaları olduğu günlerde 12 yaşındaki oğlum, eve gelmek isterken polis buradan geçemezsin diyerek engelliyor. Oğlum, eve gidiş için baş-

96- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır.

97- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır.

ka yol olmadığını söylemeye çalıştığında polis memurunun tokadına maruz kalıyor. Saatler sonra oğlum eve geldiğinde başından geçen bu olayı ağlayarak bana anlattı. 12 yaşındaki oğlum kin, nefret ve intikam duyguları ile bunun hesabını soracağını yineleyip duruyordu. Söyleyeceklerim bundan ibarettir.”

3.1.1.6. Mazlumder Heyetinin tarafından Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) yöneticilerinden Coşkun ÜSTERCİ ile yapılan görüşme⁹⁸:

“Türkiye’nin devlet yapısının tek etnik, dinsel ve mezhepsel kimliğe dayalı olarak organize edilmiş olduğunu düşünüyorum. Yani Türk, Müslüman ve Sünni kimliğine... Anayasa’dan yasalara, milli eğitimden askerliğe, toplumsal hayatımıza yön veren birçok düzenleme ve kurumsal yapıda söz konusu monist kimlik anlayışı hâkimdir. 90 yıllık ulus devlet yaratma serüveni de bu anlayışın üzerine oturur. Dolayısıyla diğer etnik ve dinsel kimliklere yönelik olarak devletin uygulamalarında olduğu kadar toplum içinde de ciddi bir ayrımcılığın olduğunu düşünüyorum.

Başta anayasa bu ayrımcılığın kaynağıdır. Anayasa’nın hemen her bölümünde Türklüğe ve Türk Milletine vurgu yapılır. Siyasal Partiler Yasası ayrımcıdır. Laikliğin resmi ve yaygın politik kavranışı ayrımcıdır. Burada hemen belirtmekte yarar var. Aslında laiklik dinsel ayrımcılığı önleyici bir ilkedir. Ancak ülkedeki mevcut yorumu bu ilkeye adeta dinsel bir içerik kazandırdığı için ayrımcılık nedeni olmaktadır.

Ben etnik olarak bir ayrımcılığa uğramadım. Ancak politik görüşlerim nedeniyle ayrımcılığa uğradım. 12 Eylül döneminde adil olmayan yargılamalar sonucu verilen cezalar nedeniyle uzun yıllar kamu haklarından yoksun kaldım. Ateistim, ancak kimliğimde bunu yazdıramıyorum. Ateist kimliğim nedeniyle çeşitli sosyal çevre ve ortamlarda dışlanma ve öteleme yaşadım.

Kürt, Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Alevi gibi etnik ve dinsel grupların yaşadığı pek çok ayrımcılığa ilişkin tanıklık ettim ve dinlediğim örnekler var. Hala Ermeni, Rumlar hatta Yahudiler kamu kurumlarında görevler alamazlar. Alabilenler ise görevlerinde yükselemezler. Var olan tek tük istisnalar ise ya olağanüstü özelliklere sahiptirler, ya da dış dünyaya karşı vizyon oluşturacak işler yapıyorlardır. Aleviler, inançlarını özgürce yaşayamazlar, okullarda, resmi kurumlarda dışlanırlar, ötelenirler. Örneğin, Yezidi’lerin nüfus cüzdanlarında din hanesi boş bırakılır.

Yargısal sistem ayrımcılık konusunda güven vermiyor. Yargı bağımsızlığı konusunda T.C. hukuk sisteminin taşıdığı açmazlara bir de yargının kurum-

98- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Mustafa Kaylı, Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır.

sal işleyişi, zihniyeti ve içyapısı da eklendiğinde yargılamanın bizzat kendisinin ayrımcılığa yol açtığını düşünüyorum. Yargıçların adalet ilkesi uyarınca değil de, hâkim zihniyete ve hatta bireysel ilgi ve yönelimlere dayalı olarak karar vermesi de sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bunun en çarpıcı örneklerini gayrimüslim vakıfların malvarlıkları çerçevesinde açılan davalarda görmek mümkündür.

Ayrıca ordu ve emniyette, milli eğitim, nüfus müdürlükleri, üniversiteler v.b kurumlarda açık ayrımcılığa rastlanıyor.

Bana göre ayrımcılığın azaltılması ya da minimize edilmesi için yapılması gerekenler şunlardır. Milliyetçilik, dinsel bağnazlık ve her türlü özcü zihniyet ve davranışla tavizsiz biçimde mücadele etmek gerekir. Bunun için de ilk iş olarak sahip olunan önyargılar ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen ayrımcı tutum ve davranışlar konusunda toplumda farkındalık yaratacak çalışmalar başlatılmalı. Toplumumuzun geçmişte gerçekleştirilen ayrımcılık uygulamalarını hatırlaması ve bunlar ile yüzleşmesini sağlamak gerekir. Tabi ki insan hakları, barış ve demokrasi bilincini geliştirecek ve bu kavramları sosyal hayatımızın temel belirleyeni haline getirecek eğitim çalışmaları da yapılmalıdır.

3.1.1.7. Mazlumder Heyeti Tarafından, Demokratik Toplum Partisi İzmir İl Başkanı Nametullah EPÖZDEMİR İle İl Başkanlığı Binasında, 16.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme99:

Soru - Türkiye’de farklı etnik/dinsel kimliğe mensup olan birey veya grupların kendilerini bu kimliklerle özgürce ifade etmelerinin / edebilmelerinin toplumsal imkânlarını/koşullarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Etnik/dinsel ayrımcılıktan bahsedebilir miyiz? (Bu soruyu ve bundan sonraki soruları etnik ya da dinsel kimliği temel alarak veyahut birlikte değerlendirerek yanıtlayabilirsiniz).

Türkiye’de farklı etnik grupların kendi kimlikleriyle özgürce ifade etmelerinin imkânı olmadığını düşünüyorum. Çünkü Türkiye’de tekçi bir zihniyet hâkim olduğu için diğer küçük gruplar hep topluma dışlayıcı, sevimsizlik ve huzursuzluk kaynağı olarak gösterilmektedirler. Sistemli olarak oluşturulan bu toplumsal baskı altında hiçbir farklı kimliğin kendini ifade edemediğini düşünüyorum.

Soru - Yukarıdaki sorunun bağlamında/devamında etnik/dinsel ayrımcılığın siyasal sistemden kaynaklı boyutları var mıdır? Varsa nelerdir?

Türkiye’deki ayrımcılığın tamamen sistemden kaynaklandığını düşün-

99- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Nurcan Aktay, Kadir Tiril tarafından yapılmıştır.

yorum. Aslında halklar arasında bir ayrımcılık olmadığı kanaatindeyim. Bu sorun tamamen sistemden kaynaklı bir sorun ve tek millet, tek vatan, tek bayrak gibi tekçi zihniyet ve ideolojinin somut yansımasından kaynaklanmaktadır. Aslında resmi ideolojinin sistemi üniter devlet ve millet anlayışına halklara dayattığından yapay bir ayrımcılık söz konusu oluyor ki Hiçbir etnik kimlik ve grup bundan memnun kalmıyor. Çünkü Türkiye’de onlarca farklı etnik grup yüzyıllar boyu birlikte yaşamaya alıştıklarından yapay olarak dayatılan bu tekçi anlayış toplumun tamamını rahatsız ediyor.

Soru - Siz /(kurumunuz) etnik ya da dinsel/dindışı kimliğinizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Ayrımcılığa uğradıysanız somut olarak nasıl bir ayrımcılığa uğradınız ve bunun zamanı, yeri ortamı hakkında bilgi verebilir misiniz? (çocukluğunuzda, yaşadığınız çevrede, iş hayatında, resmi kurumlarda vs.)

Ben kişi olarak Kürt kimliğimden dolayı her gün ayrımcılık ile yüz yüze kaldığımı hissediyorum. Ancak bunu somutlaştırıp bireyselleştirmek bence sorunun özünden uzaklaşmayı sorunu minimize etmeyi beraberinde getirdiği için kendim üzerinde örneklemek istemiyorum. Fakat genel bir örnek verecek olsak okullarda öğrenim hayatımız boyunca kafalarımıza “Türküm, doğuruyum, çalışkanım” “Ne Mutlu Türküm diyene” gibi ırkçı ve ayrımcı söylemler ezberletilmeye çalışılıyor.

Soru - Kürt etnik kimliğinin yoğunluklu olduğu bir siyasal partinin il teşkilatı olarak İzmir’de Kürt etnik kimliğine sahip olanların toplumsal-idari ve siyasal yapı bağlamında yaşadığı sorunlar nelerdir? Somut örnekler eşliğinde açıklayabilir misiniz?

Söylediğiniz gibi Kürt Etnik kimliğinin sayıca kalabalık olarak yaşadığı Metropollerden bir tanesi de İzmir’dir. Ancak Kürt kökenli vatandaşlarımız bu şehre maalesef kendi arzularıyla gelmiş değillerdir. Büyük bir kısmı doksanlı yıllarda yaşanan savaş döneminde evleri, köyleri yakılarak zorla göç ettirilmişlerdir. Aslında çoğunluğu şehirli olmayan köylü kesimden insanlar olup şehir hayatına yabancıdırlar. Bir de bunun üstüne etnik kimliklerinden kaynaklanan dil, giyim kuşam, eğitim vs. kültürel yabancılıkları da eklenince Kürt etnisitesindeki insanlar şehrin içerisinde ancak kendilerine ayrı bölgelerde birikerek varoşlarda yaşamaya çalışmaktadırlar. Bunun beraberinde getirdiği gecekondulaşma, elektrik, su, yol, okul vs. bir bütün olarak insan hayatına lazım olabilecek tüm günlük zaruri ihtiyaçlardan da mahrum olarak yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca tarıma dayalı ve geleneksel bir aile yapısı olan Kürtler’in ailedeki çocuk sayısının çokluğu ve eğitimsiz bırakılmış olmaları ile zanaat sahibi olabilecek bir işte de çalışma imkânı olmadığından, var olan işsizlik sorunu da bu yapıya çanak tuttuğundan, Kürtler’in yargısal, idari, toplumsal sorunları artık had safhaya ulaşmış olmaktadır. Si-

yasal olarak ise Kürtler için İzmir’de olmalarının pek bir farkı bence yok, çünkü her zaman siyasiler için Kürtler potansiyel oy deposu olarak görülen rahatlıkla kandırılabilen ve çok az şeyle çok fazla oy toplanabilecek kit- le olarak görülmektedirler.

Soru - Türkiye’de, etnik/dinsel ayrımcılık konusunda yargısal sistem gü- ven veriyor mu? Olumsuz/olumlu yorumunuza göre bunun nedeni nedir?

Bugün Türkiye’de en tartışmalı kurumların başında bence Yargı Kurumu geliyor. Ayrımcılık açısından da ben Yargıdan çok fazla ümitli değilim. Bu- gün iktidar olan ve en çok oy alan bir siyasi bir partinin temsilcileri bile yar- gının siyasallaşmasından söz ediyor ve zaman zaman yargıya olan güven- sizliklerini açıkça dile getirebiliyorlar ise benim çok da fazla şey söyleme- me gerek yok diye düşünüyorum. Örneğin bir TCK 301. maddesi vardır. Bu madde ile hedeflenen Türk kimliğinin korunmasıdır. Peki siz bugüne kadar Kürtler’e veya başka etnik bir gruba hakaret ettiği için yargılanan kimsenin olduğunu işittiniz mi! Ben şahsen hiç işitmedim.

Soru - Sizce kamu görevlilerinden/kurumlarından kaynaklanan ayrımcı uygulamalar var mıdır? Var ise en sık hangi kurumlarda rastlanıyor?

Kamu görevlileri de sistemin uygulayıcıları olup sisteme daha fazla ya- ranmak için resmi ideolojiyi daha fazla uygulamak için çaba harcıyorlar. Yani toplumda sıkça tabir ettiğimiz kraldan daha fazla kralcı olma durumu var. Bugün çevremize bakacak olursak, İzmir Kemalpaşa’da Kürtler evlerini ekinlerini bırakıp tüm devletin kurumlarının gözü önünde göç etmek zorun- da kaldı. Jandarma Komutanı ben sizin güvenliğinizi sağlayamam demekle aslında bu ayrımcılığın dışı vurmasıdır bence. Örnekleri çoğaltabiliriz, Se- ferihisar, Cunda Adası, Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrencilerine yönelik ırkçı saldırıların arkasındaki ülkücü polis işbirliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi olayları, Antalya Akdeniz Üniversitesi olayları vb.vb. Kurumlardan bir sıralama yapacak olursak bence en başta Devletin Kol- luk Kuvvetlerini uygulamaları ile ilk sırada saymak gerekir.

Soru - Sizce ayrımcılığın engellenmesi/ azaltılması için neler yapılabilir?

Öncelikle tabi ki sistemin değişmesi gerekir. Etnik ayrımcılık sadece bi- reylerden veya birkaç kurumdan kaynaklanan sorun olmadığı için birkaç kişi ve kurumu değiştirerek vizyonda görüntü düzelterek olacak bir şey değil. En başta tüm toplum kesimlerini içine alan kapsayan, herkesin, her kesi- min kendini özgürce kendi dili ve rengiyle ifade edebildiği, kimsenin fark- lılığından dolayı dışlanmadığı ne ayrıcalıklı ne de ayrımcı tutulmadığı ge- niş bir toplumsal sözleşmeye ihtiyaç var. Bu özgürlükçü, katılımcı, eşitlik- çî bir Anayasa’da kimse kendini öteki olarak hissetmeyecek garanti hakla- ra kavuşmalıdır.

Soru - Son olarak söylemek istediğiniz..?

Söylenebilecek birçok şeyi aslında söylemediğimizi daha çok şey söylemek daha çok şey yapmamız gerektiği düşünüyorum. Özlemine duyduğumuz kardeşçe yaşamın ne zor ne de hayal olduğunu ve bir gün mutlaka gerçek olacağına herkesin inanmasını istiyorum. Her şey istemekle başlar. Eğer biz gerçekten bir şey istersek bunu başarabileceğimizden eminim. Bir de artık bu anlamsız savaşın bitmesi, kardeş kanının dökülmemesi için hepimizin sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerektiğini söylemeliyim. Bu kanın dökülmesi için hiçbir neden yok ama dökülmemesi için binlerce neden var. Hep birlikte ve hep bir ağızdan ve her yerden ARTIK YETER (EDİ BESE) diyorum. Şimdilik söyleyeceklerim bunlardan ibaret, teşekkürlerimi sunar, başarılar dilerim.”

3.1.1.8. Mazlumder Heyetin Tarafından, Eğitimsen Yönetim Kurulu üyesi ve İzmir Barosu’na bağlı avukat olan Ali AYDIN ile yapılan görüşme¹⁰⁰:

“Kendimi Kürt ve alevi olarak tanımlıyorum. Anadilim Kürtçe idi. İlkokula başlayana kadar Türkçe tek kelime bile bilmezken ilkokul 1. sınıfta tek dil olarak Türkçe ile karşılaştım. Kendimi ifade edemediğim ve utandığım için sınıftan ve okuldan kaçmışım. Çevrem Kürtçe konuştuğu için Kürtçe ile kendimi daha iyi ifade edebildiğim için Kürtlerin içinde daha rahat ediyordum. Kurum adına konuşacak yetkide değilim. Dindar bir alevi olmadığım için dindar Alevilerin sorunlarını yaşamışlık değil tanıklık üzerinden anlatabilirim.

Kişisel olarak ailece yaşadığımız bir ayrımcılık vakasını örnek verebilirim. Öğretmen olarak ilk tayinimiz Sakarya’nın bir köyüne çıktı. Köyde 50 tane boş ev olduğu halde kimse Kürt olduğumuzdan dolayı ev vermedi. Hatta Tuncelili olmayı daha sakıncalı gördüğümüz için eşimin memleketi olan Karşlı olduğumuzu söylüyorduk. Ona rağmen kimse bize ev vermek istemiyor anlaşma yaptığımız kişiler akşamdan sabaha fikir değiştiriyorlardı. 3 yıl boyunca fındık işçilerinin kaldığı terk edilmiş barakalarda kaldık.

Yine bu köyde camiye gitmediğim için hiç kimse bana selam vermiyor, kahvede yanıma oturmuyordu. Köyden gitmemiz için çeşitli baskılar yapıyordu. Bazı tehditlerin gerçekleşme ihtimali ile bir gecede saçlarım beyazladı.

Günün birinde evin önünde odun kırıyorken camiye giden yaşlı bir amca bana selam verdi. O kadar sevinmiş ve şaşırılmışım ki bunu paylaştığımda o kişinin tik olarak her gördüğü erkeğe selam verdiğini öğrenmiştim.

100- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Sıdıka Çetin tarafından yapılmıştır.

3. yılın sonunda öğrenci velileri ile görüşme ve tanışmalarımız arttığı halde hala barakada kalıyor ve sıkıntı yaşıyorduk. Bir gün bütün eşyamızı caminin önüne yığıp ateşe verme kararı aldık ve bunu cami imamıyla paylaştık. O gün bize bir ev verildi ve yerleştik. 10. yılın sonunda o köyden tayinle ayrılırken köyde herkesin imzaladığı bir dilekçe ile Milli Eğitim Müdürlüğüne tayinimizin durdurulması için başvuru yapıldığını öğrendik.

Tanışıklıkların ayrımcılığın azalması ya da yok olmasında önemli olduğunu düşünüyorum. Yine benim kuzenim o köyden birisiyle evlendi artık o köy ile akraba olmuştuk ve tanışıklığımız dostluğa dönüştü.

Cerrahpaşa tıp fakültesine sevk edildiğim ağır bir alerji sorununda doktorun hastalığımla değil etnik kökenimle ilgilenmesi hayatımın unutulmazları arasında yer alıyor. Hastalığımla seyrine ilişkin hiçbir soru sormadan “tabi Tuncelili olunca işiniz gücünüz bölücülük yapmak, yapamayınca da böyle bir yerlerinden patlar işte” şeklinde bir teşhis koymuştu. “Toplumunu değiştirmek senin neyine, çoğunluk ne diyor bakıp ona uysana “diye de tavsiyede bulunmuştu. Yine şahit olduğumuz bir ayrımcılık öyküsü de Alevilik eksensiz. Birbirini sevip anlaşılan iki genç nişanlandı. Aileler arasında da bir sorun olmadığı halde damadın alevi olduğu öğrenildiğinden düğün günü nişan düğün bozularak ayrıldılar. Normal hayatta iyi işleyen ilişkiler evlilik söz konusu olduğunda bozuluyor ve evliliğe izin verilmiyor.

Ayrımcılık bir kültür sorunu olduğu için yasayla çözüleceğine inanmıyorum. Zaten yargıda da ciddi ayrımcılık var. Yargı yürütülen politikardan bağımsız olamıyor. Bunun yanında son zamanlarda yargı yoluyla daha çok gündeme gelmiş ayrımcılık vakaları var. Ancak bu ayrımcılığı yok etmeye yetmiyor bilakis belki kaba ayrımcılığı azaltıyor. Kaba ayrımcılığın etkisi kırılrsa da incelikli olarak ayrımcılık sürüyor.

En temel yasal ayrımcılık cumhuriyetin karakterinin tek ulus ve mezhep üzerinden şekillendirilmesidir. Son dönemde ayrımcılığın önlenmesine yönelik yasalarda iyileştirmeler olmakla birlikte asla yeterli değildir. Ayrımcılıkların çoğu yasalardan ziyade uygulayıcıların pratiğiyle alakalıdır. Yasaların yorumunda medyanın ciddi manipülasyonu var. Toplumsal kamplaşmayı körükleyen medya bunu büyük bir ustalıklarla tehdit algısına çevirebiliyor. Yine yasaların çıkışı esnasında sağlıklı tartışma ortamları oluşturulmuyor. Toplumun bütün kesimlerini içine alan tartışmaların sonunda konsensüsle çıkması gereken yasalar bir gecede çıkarılıp dayatılıyor.

Ayrımcılığın en belirgin olduğu kurumlar en başta askeriye, eğitim kurumları. Bu kurumlarda atamalar ve işleyiş açısından ciddi bir kadrolaşma ve ayrımcılığın sürmesi konusunda direnç var. Onun dışında kamu kurumlarında hizmet veren görevliler keyfi davranarak kaba veya incelikli olarak çe-

şitli ayrımcılık türlerini sürdürmektedirler.

Ayrımcılığın önüne geçebilmek için öncelikle demokratik kurumların geliştirilmesi gerekmektedir. İnsan hakları, çocuk hakları öncelenmeli “hak” sözcüğüne itibar kazandırılmalı. Çocuk eğitimine öncelik verilmeli çocuklarda hak kavramına ve insan haklarına duyarlı bir eğitim sistemi karakteri geliştirilmeli. Medyanın insan hakları ve ayrımcılığa duyarlı yayınlar yapması. Spor programlarındaki detay pozisyonlara ayrılan vakit kadar bu konuda program yapılırsa ciddi katkısı olacağını düşünüyorum. Çıkarılan yasaların takibi ve uygulanabilirliği devamlı denetlenmelidir.”

3.1.1.9. Mazlumder Heyeti Tarafından, Demokratik Toplum Partisi Mersin İl Başkanlığında İl Başkanı Filiz Yılmaz ve Yürütme Kurulu üyelerinden Cemil İnci İle 24.05.2008 Tarihinde Yapılan görüşme:

“... Demokratik Toplum Partisi herkesin kendisini rahatlıkla ifade edebileceği bir zihniyet dünyasına sahip. Biz ülkemizin de, herkesin kendisini rahatlıkla ifade edebildiği bir ülke olmasını istiyoruz. Ülkede 30 yıldır devam eden bir savaş ve inkâr edilen bir kimlik var. Bütün gruplar için inkârın kalkması gerektiğini düşünüyoruz. Farklılıklar kabul edilmediği müddetçe, savaşların bitmeyeceğine inanıyoruz.

Genel başkanımız, il başkanlarımız, belediye başkanlarımız, milletvekillerimiz tutuklanıyor ve partimiz hakkında kapatılma davası açılıyor. Oysa biz bütün farklılıkların kabul edildiği, demokratik çoğulculuğun hâkim olduğu bir ülkede yaşamak istiyoruz. Laz, Kürt, Çerkez vb bütün grupların da Türkler gibi haklarının olmasını istiyoruz. Bütün politikamız bunun gerçekleşmesi üzerine kuruludur.

Mersin kozmopolit yapısı olan bir şehirdir. Bütün olumsuzluklarına rağmen, demokrasiyi sindirebilmiş bir şehirdir. Mersin’de bulunan sivil toplum örgütlerinin yaşanan olaylara karşı dikkatli ve engelleyici bir tutumları var. Bu tutumlar sayesinde, hassas bir yer olan Mersin’de herhangi bir toplumsal çatışma oluşmadı.

Bizim buradaki yerli halkla yaşadığımız herhangi bir sıkıntı söz konusu değil. Birileri halklar arasında düşmanlık üretmeye çalışıyor ama bunda muvaffak olamadılar. Halk arasında basit tepkiselliklerin ötesine taşan ciddi bir çatışma ortamı yok. Milliyetçi duyarlılığın fazla olduğu yerlerde zaman zaman sıkıntılar olabiliyor. Bunun dışında yaşanmış önemli bir durum yok.

Biz DTP olarak, Kürt sorununun çözümünün şu hususların temin edilmesine bağlı olduğuna inanıyoruz:

Kürt Kimliği anayasal güvence altına alınmalıdır.

Kürtler kendi dilleriyle eğitim-öğretim yapabilmelidir.

Bu haklar diğer etnik gruplar için de geçerli olmalıdır.

Kürtlerin demokratik özerklik talepleri karşılanmalıdır. Üniter yapı bozulmadan yerel yönetimlerin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.”

3.1.1.10. Mazlumder Heyeti Tarafından, Van İlinde İkamet Etmekte Olan İsmi Bizde Saklı Bir İşadamıyla Yapılan Görüşme¹⁰¹:

“Ben iş adamıyım. Yapsat işleri yaparım. Yani vatandaşın arsasını alır ve kat karşılığı inşaat yaparım. Araç aldığım zaman özellikle Ankara ya da İstanbul plakası takmaya özen gösteririm. Sadece ben değil çok sayıda kişi bu yönetime başvurur. Mesela gidin bakın Hakkari’ye çok sayıda 06 ve 34 plakalı araç görürsünüz. Bazıları bunun uyuşturucu ticareti ile ilgili olduğunu düşünür. Alakası yoktur. Bunun nedeni şudur. Batı illerine gittiğimiz zaman ayrımcı uygulamalara maruz kalıyoruz. Mesela polis bizi durup dururken arayabiliyor. Evraklarımızı çok sıkı bir şekilde kontrol ediyor. Hiç yoktan trafik cezası kesebiliyor. Buna karşılık plakamızdan dolayı Ankara ve İstanbul dışında tuhaf bakışlara maruz kalabiliyoruz. Bize sorular soruyorlar. Mesela trafikte yanlış bir şey yapsanız plakadan dolayı hemen aşırı ve normalin üstünde bir tepkiye maruz kalabiliyorsunuz. Küfür edenler oluyor. Terörist diyenler çıkıyor. Bizde rahat bir şekilde batı illerine gidip gelebilmek için plakamızı özellikle 06 ya da 34 olarak tescil ettirmek zorunda kalıyoruz.”

3.1.2.Kürt Göçü, Sonuçları Ve Ayrımcılık Şikâyetleri

Bilindiği gibi ülkede Kürt sorunundan kaynaklı olarak başlayan silahlı çatışma 1984 yılında başlamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde “terörle mücadele” kapsamında yaklaşık 3500¹⁰² köy boşaltılmıştır. Köylerinden ayrılan Kürt etnisitesine mensup kişiler çeşitli yerlere göç etmişlerdir. Bu kişilerin problemleriyle ilgilenmek üzere ülkenin çeşitli şehirlerinde Göç-Der adı altında dernekler kurulmuştur. Rapor çalışma grubu da, doğal olarak öncelikle bu dernek yetkilileri ile birer görüşme gerçekleştirmiş ve sonuçlarını değerlendirmeye tabi tutmuştur.

Akdeniz Göç-Der’in göçle ilgili olarak hazırlanmış bulunduğu raporda oldukça ayrıntılı bir değerlendirme bulunmaktadır. Rapora göre boşaltılan köy sayısı 3848’dir. Zorunlu iç göçe tabi tutulan insanların sayısı ile ilgili tartışma ise farklı rakamlar içermektedir. Ancak zorunlu göçe tabi tutulanların sa-

101-Bu görüşme Mazlumder heyetinden Abdülbasit Bildirici tarafından yapılmıştır.

102- Kaç köyün boşaltıldığı hususunda tartışma bulunmaktadır. Bununla ilgili tartışma İstanbul Göç-Der Başkanı Şefika GÜRBÜZ ile yapılan röportaj içeriğinde mevcuttur.

yısı hiçbir zaman tam olarak bilinmemiştir. Rapora göre “Birleşmiş Milletler Yüksek komiserliği 1995 te Türkiye’de zorunlu göçe maruz bırakılanların sayısının iki milyon olduğunu belirtmektedir. Birleşmiş Milletler Helsinki komisyonu 1996 da zorunlu göçe tabi olan köylülerin sayısının üç milyon olduğunu söylemektedir. TBMM insan hakları komisyonu ise 1994’te hazırladığı raporda 3848 köy ve yerleşim birimlerinin boşaltıldığını belirtmektedir. Bu boşaltılan yerleşim yerlerindeki nüfus yaklaşık 1.5 milyon nüfusa te kabül etmektedir. Göç kuruluşları ve insan hakları kuruluşlarının yaptıkları araştırma ve gözlemlere göre ise zorunlu göçe tabi olan insan sayısı üç milyon aşkındır.”¹⁰³

Zikredilen raporda zorunlu göç olayı incelenirken iki aşamalı bir inceleme yapılmış ve Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemi birinci aşamayı oluştururken 1984 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan PKK-Devlet çatışması nedeniyle yaşanan zorunlu göç ise ikinci aşamayı oluşturmuştur. Buna göre “Zorunlu göç sorunu Kürt sorunundan ayrı olarak ele alınamaz. Osmanlı imparatorluğu döneminde de Cumhuriyet döneminde de çeşitli nedenlerle devletin zorunlu göçü uyguladığı bilinmektedir. Cumhuriyet döneminde özellikle bazı Kürt hareketlerini bahane ederek tek ırk, tek ulus, tek dil ideolojik perspektifleri gereği, asimilasyonu gerçekleştirmek amacı ile Kürt stratejik bölgelerinden önemli sayıda insan iç Anadolu ve Trakya bölgelerine sürgün edilmiş, Balkanlardan, Kafkasya’dan ve Orta Asya’dan getirilen Türk kökenli göçmenler önemli ve verimli olarak gördükleri alanlara yerleştirilerek asimilasyon politikalarının amaçları doğrultusunda zorunlu göç politikalarını yaşama geçirmişlerdir. 1950’ li yıllardan sonra geniş ölçekli alt yapı projeleri adı altında Dicle-Fırat havzalarında baraj projeleriyle en verimli alanlarda nüfusun yoğun yaşadığı yerleşim yerleri boşaltılarak halk zorunlu göçe tabi tutulmuştur.”¹⁰⁴

Bu raporda incelemeye çalıştığımız asıl zorunlu göç olayı ise 1984 yılında başlayan çatışmalardan sonra gerçekleşen göçtür. Raporda zorunlu göçün nedenleri üzerinde durulurken 7 sebep sayılmıştır. Ancak bunlardan en önemlisi şüphesiz İstanbul Göç-Der Başkanı GÜRBÜZ’ün de belirttiği gibi köylülerin korucu olmayı kabul etmemesidir. Hem mezkûr raporda hem de yapmış bulunduğumuz gözlemlerde zorunlu göçe tabi tutulanların problemlerini şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

Yaşam standartlarındaki düşüş

Barınma ve gecekondulaşma sorunu

Beslenme ve sağlık sorunu

Eğitim ve sosyal uyumsuzluk sorunu

Zorunlu göçe tabi tutulanların geriye dönüş sorunu

103- <http://www.akdenizgocder.org/grt.htm> Ekim 2004 tarihli olduğu bildirilen Göç Raporu.

104- A.g. rapor

3.1.2.1.Mazlumder Heyeti Tarafından, İstanbul GÖÇ-DER Merkezinde Yönetim Kurulu Başkanı Şefika GÜRBÜZ ile 04.07.2008 tarihinde yapılan görüşme:

“Derneğimiz iç göçle ilgilenmektedir. Bunun dışında 6 ilde daha zorunlu iç göçle ilgilenen dernekler bulunmaktadır. Tüm bu derneklerle platform oluşturma çabalarımız sürmektedir.

Göç sorununu Kürt sorunundan ayrı ele almak imkânsızdır. Yapmış bulunduğumuz anket çalışmalarında göçzedelerin % 87’sinin sebepleri koruculuğu kabul etmeyişleridir. Bu da göstermektedir ki göç sorunu Kürt sorunuyla yakından ilgilidir.

Bölgede 90 lı yıllar boyunca 4.000 civarında köy boşaltıldı. TBMM İnsan Hakları Komisyonu toplam 350.000 kişinin bu şekilde göç etmek zorunda kaldığını söylüyor. Human Rights Watch’a göre ise bu rakam 800.000 – 1.000.000 kişi arasındadır. Bilahare Hacettepe Üniversitesi bünyesinde bulunan Toygana ise 1.120.000 kişi olduğunu söyledi. Bunların hiç biri somut tespitler değil. Muhtarların defterleri de köy boşaltmalarda yakıldığı için tam bir tespit yapılamıyor. Ancak biz bu rakamın çok daha yüksek olduğunu tahmin ediyoruz. Bize göre bu rakam üç, üç buçuk milyon kişiye ulaşmaktadır. Ancak toplam rakam 250.000 kişi de olsa önemli olan göçün zoraki olmasıdır. Göç olayı ayrımcılığın çok çok ötesinde bir olaydır. Çünkü ayrımcılıkta kişiler sadece aşağılandıklarını hissederler. Oysa zoraki göçte yıllardır yaşamakta olan, ata-babaların kaldığı yerlerden bir anda zorla çıkartılmak, sürülmek söz konusudur. En önemlisi de etnik bir gruba yönelik uygulanan açık bir ihlal ve ayrımcılıktır.

Göçün sonuçları ile ilgili birkaç somut örnek vermek istiyorum. Örneğin Bağcılar semtinde 120-130 m2 lik bir evde çoluk-çocuk 50 kişinin 15 gün boyunca birlikte kaldığına şahit olduk. Böylece insanlarda psikolojik açıdan ciddi travmalar oluştu. Öyle ki bu insanların acılı hikâyelerini dinledikten sonra dernek çalışanları olarak bizler de psikolojik destek almak zorunda kaldık. Ben yaklaşık 30 yıldır İstanbul’da yaşıyorum. Kürt sorununa pek fazla bir ilgim yoktu. Ancak bu tür olayları görünce ister istemez soruna ilgilenmek zorunda hissettim kendimi. Bundan sonra da derneğe girip çalışmaya karar verdim.

Bu arada göçten en çok etkilenenlerin kadınlar olduğunu söylemeliyim. Göç sonrası geri dönmek isteyenler ise genelde erkekler. Bu arada göç sonrası hala gözaltına alınma korkusu yaşayanlar var. Hatta gözaltına alınanlar da oluyor. Bazı kişiler geceleri bu korkudan dolayı elbiselerini çıkarmadan yatıyorlar.

Kültürel anlamda da ciddi sıkıntılar yaşıyor. Özellikle kadınlar Türkçe bilmiyorlar. Yaptığımız araştırmaya göre göç etmek zorunda kalan kadınların %89 u Türkçe bilmiyor. Yaş oranı 30 ve üstü olanların ise hemen hemen hiç biri Türkçe bilmiyor. 20-30 yaş arası olanların ise çok azı Türkçe konuşabiliyorken 20 yaş altı kendisini daha rahat bir şekilde ifade edebiliyor.

Başlı başına göç dışında normal ayrımcı uygulamalara da rastlıyoruz. Kürt kimliğinden ötürü iş bulma noktasında ayrımcı uygulamalar tespit ettik. Hem bize yapılan anlatımlar, hem araştırmalarımızdan hem de gördüklerimizden birkaç örnek vermek istiyorum. Örneğin doktor Türkçe bilmeyen kadına “dil bilmiyorsan gelme” diyebiliyor. Eğer kadının çocuğu varsa bu kez doktor “Türkçeyi daha iyi bilen çocuğun varsa onu getir” diyebiliyor. Ya da kadın yöresel kadife entari türü bir kıyafet giymişse doktor sırf kıyafetinden dolayı kadını küçümseyebiliyor. “Çıkar çıkar bitmiyor. Ne kadar giyiniyorsunuz siz böyle Kürt kadınları” diyebiliyor.

İş başvurularında da Kürt’lerin işe alınmamaları yaygınlaşmaya başladı. Örneğin Antalya Serik’te “Kürtler ve Çingenerler giremez” şeklinde tabela asılmıştı. İstanbul’da ise bir işyerine “Karşılı ve Vanlı alınmaz” şeklinde ilan asıldığına şahit olduk.

İlköğretimde okuyan çocukların Kürtçe isimleri olması, ayrımcı uygulamalara uğramalarına sebep olmaktadır. Örneğin Roj, Rojbin, Berfin, Beritan gibi isimler küçük çocuklarla alay edilmesine, küçümsenmeye yol açıyor.

Çalışan Kürt gençlerinin askerlik çağı gelince de “ya askere git ya da işten çık” şeklinde bir baskıya maruz kalıyorlar. Bu ayrımcı uygulama sadece Kürt gençleri için geçerli oluyor. Türk ya da başka bir ırka mensup kişi askerliğini erteleyebiliyorken Kürt gençleri askerliğini erteliyorsa işten atılıyor. Askerde ise Kürt gençler bir araya gelince üstlerinden azar işitebiliyorlar.”

3.1.2.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Akdeniz’e Göç Edenler Bilim-Kültür-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (AKDENİZ GÖÇ-DER) Başkanı Selahattin Demir Ve Yönetim Kurulu Üyeleriyle Dernek Genel Merkezinde, 24.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme:

“... AKDENİZ GÖÇ-DER 5 yaşında bir dernek. 2003 yılında kurduk. Bildiğiniz gibi, Mersin yoğun göç alan şehirlerden biri. Son yirmi yıllık çatışma ortamında 3,5 – 4 milyon kişi yer değiştirdi. 4000’e yakın yerleşim yeri boşaltıldı. Bu zorunlu göç mağdurlarının bir kısmı da Mersin’e geldi. Bu insanlar zorunlu bir göçe tabi tutuldu ve kendilerine herhangi bir yardımda da bulunulmadı. Bunların vasıfsız, işsiz vb oluşları durumlarını daha da kötü-

leřtirdi. Sosyal olayların oluřmasına, ekonomik gerilemeye ve eđitim-sađlık kalitesinin dűřmesine sebep oldu bu gűçler. Bu trajedik gűç olgusu, gűç eden kitlede ahlaki bir yozlařmaya da yol açtı. Biz bűtűn bu durumların műsebbibi olarak, çatıřma ortamına yol açan kiřileri ve kurumları gűrűyoruz.

Gűç mađdurları Mersin’de yaklaşık olarak 22 ayrı mahallede ikamet ediyorlar. Tűrkiye genelinde gűç zorlanan grupların en mađdur kesimi genellikle Mersin’i tercih ediyor. Bu yođun gűçler, Mersin’de yerleřik olan diđer kesimleri de rahatsız ediyor. Gelen gűçlerle hayat kalitesinin dűřtűđűne, aldıkları hizmetin zayıfladıđına inanıyorlar. Bu durum da gűç edenlere karřı bir tepkiselliđi dođuruyor.

Aslında Mersin, Cumhuriyet ۆncesinde de çok uluslu, çok kűltűrlű bir Őehir idi. Hala ۆyle sayılır, ancak eski zenginliđinde deđil. Hali hazırda Mersin’de 50 bin gayriműslim vatandař bulunuyor. Yaklařık 100 bin Arap vatandařın yanı sıra, Orta Anadolu’dan ekonomik sebeplerle gűç etmiř 50 bin kiři ve Dođu ve Gűneydođu Anadolu’dan gerek çatıřma ortamının sonucunda gerekse ekonomik sebeplerle gűç etmiř 400 bin kadar Kűrt vatandař bulunuyor. Mersin Őehir merkezinde yaklaşık olarak 200 bin de Tűrk vatandař ikamet ediyor.

Mersin’de nűfuslar arasında bir denge olduđu sűylenebilir. Alevi-Sűnni, Tűrk-Kűrt arasında bu dengeyi gűrebiliriz. Bundan ۆtűrű çatıřma çıkmıyor. Ancak yerel halk, bu gűçleri tehlikeli bulduđu için ۆrgűtleniyor. Mersin’de ۆtekileřtirme alıřkanlıđı oldukça geliřmiř bir durumda. Bu ۆtekileřtirme alıřkanlıđı hem Kűrtler hem de Tűrkler arasında var. řu ana kadar herhangi bir toplumsal çatıřmaya yol amamıř olsa da, tansiyonun giderek yűkselmesine yol açıyor bu durum.

Kamu kurumlarının Kűrtlerin bulunduđu bűlgelere bakıřı olumlu deđil. 5000 tane uyulurucu bađımlısı var ve Devlet bununla műcadele etmiyor. Eđitim ve sađlık hizmetleri çok kűtű. Kűrtlerin gűç ettiđi bir mahalle olan Demirtař’ta, okul ve sađlık ocađı bile bulunmuyor. Ayrıca, 2002 yılında Mersin’e atanan Vali, gelir gelmez 1500 adet tablacının tablasını imha etti ve Nevroz Őenliklerini yasakladı. Mersin genelinde 350 bin kiřinin yeřil kartı iptal edildi. Bazı Kűrtler, asker cenazelerinin kalktıđı gűn dűkkânlarını dahi aamıyorlar. Bunlar, kamu kurumlarının Kűrtlere çok olumlu bakmadıđının iřaretleri sayılabilir. Devletin iki kırmızı çizgisi var: 1. Kűrtler, 2. İslamcılık. Devlet bu iki kırmızı çizgisinden vazgeçmiř deđil. Mersin’in limanı, denizi ve konumu sebebi ile Devlet için ۆzel bir ۆnemi var. Bu nedenle, Devlet, Mersin’i Kűrtlerin ele geçirmesinden endiře ediyor. Buna engel olmak için Mersin’deki Kűrt nűfusunu seyrekleřtirmek istiyor. Son olarak diyebiliriz ki; Tűrkiye’de bir Kűrt-Tűrk savařı çıkarsa, bunun zemini Adana-Çukurova ve Mersin’de bulunuyor...”

3.1.2.3. Mazlumder Heyeti Tarafından, Göç-Der İzmir Şubesi Yöneticileri İle 10.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹⁰⁵:

Soru: Göç-der'in açılımı nedir? Göç-Der'in açılımı yani bir şekilde göç edenlerin derneği mi? Yani o anlamda isminin anlamını soruyorum.

Emin İnal : Evet göç edenlerin derneği olarak biliniyor. İzmir'i Ege olarak düşünün yani. Tahminimce bütün Ege'yi o temsil ediyor. Bir İstanbul'da var bir de Van'da var şubesi.

Soru : Sizin isminiz nedir?

Emin İnal

Soru : Yönetimde göreviniz var mı?

Emin İnal: Yönetimde yönetim kurulu üyesiyim.

Soru : Sizi tanıyalım

Eski yönetici Muharrem

Muharrem.. : Yani bundan önceki yönetimde yöneticilik yaptım. Kısa bir süre yöneticilik yaptım. Hastalığımдан dolayı ayrıldım.

Soru : Ama şu an üyeliğiniz var.

Muharrem .. Tabi tabi.

Soru : Sizi tanıyalım

Yusuf Özmen

Yusuf Özmen : Ben de arkadaş gibi yönetimde yer aldım.

Soru : Ben genel hatlarıyla çalışmalarınızı arkadaşlardan aldım. Bana genel olarak bahsetmişlerdi. Şimdi soracağım soru şu? ...

Türkiye'de farklı etnik kimliğe mensup olan birey ya da grupların kendilerini bu kimliklerle özgürce ifade etmelerinin koşullarını nasıl değerlendiriyorsunuz. Özellikle bunu sorayım yani insanlar özgürce kimliklerini yaşayabiliyorlar mı? Yani işte Kürt, Arap, Ermeni, Rum, Çerkez vs.yani toplumdaki manzarayı nasıl görüyorsunuz?

Emin İnal : Bizce yani bugünkü Türkiye şartlarında etnik kimliğe sahip olan bir birey özgür bir şekilde kendini ifade edemiyor. Müsaade etmediklerinden dolayı böyle sıkıntılar oluyor. Bizce yani bir şekilde bazı taleplerde bulunmak fikir anlamında bile bir talepte bulunmak bir etnik kimlikle

105- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan tarafından yapılmıştır.

yani bir engelleme varsa, bir görmezlik varsa, bir inkâr varsa tabi ki insanlar özgür bir şekilde kendini ifade edemiyor. Neden ifade edemiyor Türkiye tam olarak Demokrat bir yapıya sahip değil. Demokratik bir yapıya sahip olmuş olsaydı zaten bu etnik grupta olanlarda anayasal haklara kavuşturulmuş olurdu. Bu konuda verilen mücadele de bunun içindir. Yani bu tikanıklığı bir şekilde ortadan kaldırmak. Sadece Kürt kimliği değil Türkiye'deki temel sorunlardan birisi gördüğümüz Kürt kimliğidir. En fazla kalabalık nüfusa sahip olduğundandır. Kürt kimliği kabul edilmediği gibi diğer azınlıklar diyebileceğimiz veya etnik grup da diyebileceğimiz kimlikler zaten kabul edilmiyor. Kabul edilmemesinin tek bir nedeni var bugün mevcut olan yapıdır. Laik yapı.

Soru : Aslında nedenlerine, biraz sonra nedenleriyle ilgili noktaya geleceğiz. Yani toplumdaki manzarayı sordum. 2008 itibarıyla toplumda nasıl bir tablo var diye sormak istemiştım. Yine onu tamamlayan bir şey Etnik ayrımcılıktan bahsedebilir miyiz?

Emin İnal: Türkiye'de etnik ayrımcılık var. Her hususta var, sadece bir ırk anlamında değil. Bir sınıf arasındaki olaylarda bile var. Yani bugün Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devletidir. Ulus Devleti Türk ulusunu kabullenir. Türk ulusu dışında etnik olan örgütleri kabullenmez, sadece grup olarak görür. Bu etnik anlamda. Diğer anlamda sınıf; yani bir Ermeni ile iyi geçinen ekonomik olarak kesimler arasında büyük bir ayrım var. Yani şöyle bir tarif yapalım; Adaletsizce bir paylaşım var, kadın erkek arasında bir adaletsiz paylaşım var. Cinsiyet ayrımı da diyebilirsiniz buna. 21.yy da kadınlar hala namus kavramından dolayı öldürülebiliyorsa...Kadın çok farklı bir obje olarak değerlendiriliyorsa korkunç bir ayrımcılıktır.

Soru : Sınıfsal veya cinsiyet ayrımcılığı değil de etnik ayrımcılığa odaklanmak istiyorum ben. Bu anlamda etnik ayrımcılığın var olduğunu kabul ettiniz az önce

Emin İnal: Tabi

Soru : Peki bunun siyasal sistemden kaynakları var mıdır? Varsa nelerdir? Siyasal sistemden, düzenden kaynaklı...

Emin İnal: Tabi ki aslında ulus devlet, Üniter devlet kaynaklı, laik devlet denilen kavram bütün bu olayları bir şekilde reddeder. Kabullenmiyor yani. Siyasal sistemden kaynaklanan sebepler devletin kuruluşu, anayasanın kuruluşu, anayasa ve yasalar çerçevesinde bir çok etnik olay reddedilmiştir. Demin de söyledik yani bu Kürt etnik olayı Türkiye'nin büyük bir bölümünü temsil eden bir olay olmasına rağmen onunla ilgili en ufak bir şey yapılmamıştır. Yapmak isteyen bazı siyasî düşünceler, siyasî akımlarda mevcut olan o bir şekilde laik yapı mı diyelim buna, derin devlet mi diyelim buna devletin

mekanizması bunları tasfiye etmek amacıyla çok hızlı bir şekilde çalışmış ve tasfiye de etmiştir. Yani geçmişte birçok siyasi akımlar bir şekilde Kürt realitesi var demiş ve Kürt realitesi için bir şeyler yapmışlar. Bu düşünceyi ortaya atmakla birlikte çok kısa bir sürede yok oldular. Örnek de verebiliriz; bir Anavatan partisi, bir Çiller, bir Demirel, sonunda bir Ak parti olayı var. Bunlar belli açılımları yapmak istiyorlar ama gerçek anlamda Kürt sorununa çözüm getirebilecek bir samimiyetleri olduğuna biz inanmıyoruz. Ki inanmış olsak böylesi ortamlarda yer almayız, gideriz o partilerde yer alırız. Ha bunu niçin yaparlar kendi siyasi çıkarları sonucunda veya toplumsal tıkanıklıkları bir nebze açmak için. Böylesi bir girişimde bulunuyorlar. Ama kesinlikle çözüm getiremiyorlar, sadece söylemlerde bulunuyorlar. Zaten Tayip Erdoğan da Diyarbakır'a gitmiştir. Kürt sorunu benim sorunumdur, Kürt kardeşlerim benim kardeşlerimdir. Bu anlamda az da olsa Kürtlere bir ümit vermeye çalıştı. Ama bugün en ağır darbeyi de Kürtlere o vuruyor. Gerçekten o vuruyor. Bütün noktadaki partiler aynı şeyi yaptı. Samimi olsalar yani şunu kesinlikle derler; kardeşim Türkiye'de mevcut olan bir etnik yapı var o da Kürt'tür. Kürt realitesi vardır. Bu aşamada ne olursa olsun bu Kürt realitesini çözelim. Ha bu işte ben tasfiye edildim, isterse yargılansın isterse Adnan Menderes gibi idam sehpalarında yargılansın. Ama bir şekilde bunu yapsınlar arkasında dursunlar. Bir şekilde bir güç bunları engeller yani. Ama bunu samimiyetleri ile yaptıkları zaman ben buna inanıyorum Kürt yapısının bugünkü temsilcilerinin çoğunun en azından sempatisini kazanır, en azından oyunu kazanır. Ve daha onurlu bir siyasi yaşamda bulunurlar. Ben buna inanıyorum.

Bunun dışında çok kısa bir zaman önce yaşadık. Bir Ermeni yazar Hırant Dink Ermenice ve Türkçe karışımı bir gazete çıkarıyordu. Bu insan geçmişte Ermenilere yapılan bazı olumsuzlukları dillendirmeye çalıştı. Ha bununla birlikte Türkiye'de Kürt sorununu dillendirmeye çalıştı. Ne yaptılar buna? Düşman ilan edip adamı öldürdüler bir şekilde. Ama öldüren çocuk ister 15 yaşında olsun isterse 26 yaşında olsun önemli olan o zihniyettir. Zihniyet onu öldürdü. Türkiye'deki temel zihniyet budur. Ya benden olacaksın ya da yaşam şansın olmaz yani. Budur yani en ufak bir siyasi talep dahi demokrasi, fikir anlamında bile adam kabul edemiyor. Yani koca bir başbakan; halk tarafından seçilmiş milletvekilinin elini sıkılmıyorsa eğer. Yani Türkiye'yi temsil eden bir başbakan gitmiş Kürtlere demiş ki ben bu sorunu kendi sorunum olarak görüyorum, kardeşim olarak görüyorum ve sen Kürtlerin temsilcisinin elini sıkılmıyorsun. Yani böylesi bir anlayış, böylesi bir sistem var Türkiye'de.

Ve de biz şuna inanıyoruz değerli kardeşim, arkadaşım hangi siyasi parti olursa olsun isterse Ak parti olsun, isterse Saadet olsun, isterse Anavatan olsun, isterse Mhp olsun seçim meydanlarında birçok dönemde birçok şey söylerler oy almak için, iktidar olmak için bütün siyasi partilerin bir amacı var

iktidar olmak. Ama iktidara kim gelirse gelsin iktidarda bir duvar var bu duvarları aşmaları mümkün değil. Bu duvarda bugün Ak partinin karşı tarafıdır.

Türkiye’de oturmuş bir güç var. Bu sistemdir. Devletin kendisidir. Devlet yapılanmanın ta kendisidir. Siyasi iktidarlar gelip o sisteme çarpıyor. En basit örnek inanç konusunda türbanla ilgili bir yasa çıkardı meclis bütün halkı temsilen bir yasa çıkarıyor. Bir üst mahkeme yani anayasa mahkemesi bunu reddedebiliyor. Niye reddediyor mahkeme çünkü o sistem buna da karşı. Nasıl ki bir etnik yapıya karşıysa bir inanç olayına da karşı. Yani her yönüyle kendi dışında her şeye karşı. Ha buna rağmen olumlu düşünmek bu olayları görmezden gelmek ne bileyim biraz saflıktır yani.

Soru : Şimdi daha özel bir noktaya gelelim. Sizi konum olarak öncelikle kastediyorum, kişisel olarak ta değerlendirebilirsiniz. Ama öncelikli olarak kurumu kastediyorum etnik kimliğinizden dolayı ayrımcılığa uğradınız mı? Uğradıysanız somut örnek verebilir misiniz?

Emin İnal: Somut örnek cezaevine girdik Kürt kimliğini bir şekilde dile getirdiğimizden dolayı cezaevine girdik.

Soru : Göç-deri soruyorum. Yani Göç-der Kürtlerin yoğunluklu olduğu bir dernek. Göç-derin ayrımcılıkla ilgili bir mağduriyeti var mı? Yani özellikle tecrit ediliyoruz. Bahsettiğimiz sistem tarafından tecrit ediliyoruz. Yani gideceğimiz bir binaya dahi bina sahibine ulaşım vermeyin diyor.

Soru : Kim olabiliyor onlar.

Emin İnal: Kim! bu sistemi gizli veya açık temsil edenlerdir.

Soru : Yani engellemeye yönelik.

Emin İnal: Tabi ki. Sadece Göçder’e değil bütün kurumlara yönelik bu böyledir yani. Bir arkadaşımız taşınmak istiyor geçenlerde gitmişler adamla anlaşmışlar, kontratları hazırlamışlar bir şekilde adam hemen caymış yani. Biz Konak ilçe örgütünde çalışmalarını yönetiyoruz bina sahibi geldi kardeşim sürekli beni tehdit ediyorlar yani benim de artık size yüzüm tutmuyor diyeyim çıkın.

Soru : Peki onun dışında siz etnik köken olarak her halde Kürtsünüz bundan dolayı bir ayrımcılık yaşıyor musunuz halen.

Emin İnal: Yaşadığımız çevre bizim gibi insanların olduğu bir çevre olduğundan dolayı onlarla her hangi sorun yaşamadık. Birebir ciddi anlamda Türk insanıyla ilişkiler yaşamadığımızdan dolayı yani birkaç tane Türk komşumuz var ilişkimiz bayağı iyi. Bizim halkla bir sorunumuz olmaz. Yani benim bir komşum Mhp’lidir. Yani selamsız sabahsız geçmeyiz biz sokakta birbirimize yardımcı oluruz. Bizim halkla hiçbir sorunumuz olmaz. Ve ben

buna inanıyorum Türkiye'nin hiçbir yerinde bu tür kurumların halkla hiçbir sorunu olmaz. Türkiye'nin birçok yerlerinde bu tür girişimleri gerçekleştirmeye çalıştım yani ben inanmıyorum sıradan halk bunu yapar. Yani Türk halkı bunu yapmaz. Birileri bir grubu yönlendiriyor. O grupta o hedefe doğru gidiyor yani. Bu işte mevcut olan zihniyetten kaynaklanıyor. Bu etnik yapıyı kabullenmiyor. Yani bir ara şöyle bir şey vardı; Ya sev ya terk et diye. Daha geçenlerde adamın biri mevcut olan bütün pislikleri Kürtler yapıyor, demiş. Yani pisliklerin kaynağı Kürtlermiş.

Soru : Kim söylüyor bunu?

Emin İnal: İşte MHP'liler bunu organize ediyor. Kuvay-ı Milliyeciler, MHP'liler zaten bunlar ortak biçimde çalışıyorlar. Yani düşünebiliyor musunuz Türkiye'deki bütün olumsuzlukların nedeni Kürtlermiş. Ne demektir bu yani biz hiçbir yerde ne sizi kabulleniriz ne de severiz. Bu bu anlamı taşır. Bu da korkunç bir anlayıştır.

Soru : Yusuf bey'e dönelim; Yusuf bey sizin yaşadığınız böyle etnik ayrımcılık var mı?

Yusuf Özmen : Yani şimdi bunlarla hep yaşıyoruz ve yaşatıyoruz. Yani arkadaş çok şey dile getirdi.

Soru : Yani yaşadığınız örnekler özellikle örnekler.

Yusuf Özmen: Mesela benim 1994'te Kemeraltı'nda çay ocağım vardı. Özellikle oraya gittiğimizde terörle mücadele timleri, -ben insanlar tarafından tanınan ve sevilen biriyim, insanları seven bir yapım var- onlar beni alıp birkaç defa gözaltına aldılar. Benim için işte bu yere bakan yürek yakanlardandır, bu Komünisttir, diye aleyhimde...

Soru : Sizin bir göreviniz var mıydı o dönemde.

Yusuf Özmen: Benim çay ocağım vardı.

Soru : Siyasi bir yapınız var mıydı?

Yusuf Özmen: Yani partiye gideriz. Yani işte etrafta benim için bu komünisttir, bu Apocudur diye söylemlerde bulunuyorlardı.

Soru : Bunu kim söylüyor

Yusuf Özmen: Bunu bana anlatan, polis söylemiş, diyordu.

Soru : Yani polis bunun böyle olduğunu etrafta mı söylüyor?

Yusuf Özmen: Evet bu da etrafımızdaki insanların bizden korkmasına, etrafımızdan sevdiklerimizin dağılmasına sebep oluyor. İşte sen tehlikelisin artık biz çay içmeyiz.

Soru : Ne zaman oluyor bu olaylar.

Yusuf Özmen: 1994'te. Oğlum, baba bunlar niye bizden çay içmiyorlar diye sorduğunda bende boşver oğlum bugün içmezler ama yarın içerler. Benim işte bir gözaltı şeyi oldu bende beni işte niye getirdiniz diye sordum

Soru : İşyerinden mi?

Yusuf Özmen: Evet işyerinden, bir ay geçmedi aradan, evden bir daha aldılar ya suçum nedir neden beni alıyorsunuz? Onlar da suçun Kürt olmak Kadifekalede oturmak. Yani benim işte bıyıklarım, ayakkabılarımdan yani hiç ayakkabıdan olur mu bu bir hakarettir değil mi. Gene bunlara rağmen bizim halkla bir şeyimiz yok. Özellikle çocuğumun yanında olduğu için oğlanın yanında o kelime söylendiği için oğlan dağa gitti.

Soru : Oğlunuz o olaylardan sonra mı dağa gitti.

Yusuf Özmen: Evet olaylardan sonra dağa gitti. 19 yaşında. Demek onlar bize böyle yapıyor dedi ve gitti. Halende nerede olduğunu bilmiyorum. Yani bizim halkla bir sorunumuz yok. Bütün bunları sistem yaptırıyor. Yani bu asker anaları isteyerek mi televizyona çıkıyor. Onlar onu çıkarıyor. Geçenlerde bir şehit anası götürün beni oraya ben taş taş üstünde bırakmam demiş. Ama ana olduğu için söylüyor. Bizim tek istediğimiz barış, barış bir gelse. Ben parkta oturuyordum polis geldi, beni tanıyor. Bana dedi ki sen burada ne oturuyorsun. Ben de sıcaktır, oturuyorum dedim. Bana kimliğini ver diye bağırdı. Ben de dur yavaş ol ben yaşlı başlı adamım yani kendi halimizde otururken dahi; nerelisin, nerede oturuyorsun, ne iş yapıyorsun diye bağıyorlar. Ben de yani biraz saygılı olun dedim. Saygıyı senden mi öğreneceğiz diye bağırdı herkesin gözü önünde. Bütün insanlar bana bakıyor, acaba ne olmuş diye. Yani beni tanıyorlar kasti böyle yapıyorlar.

Soru : Sizin vereceğiniz örnekler var mı?

Muharrem...: Aslında bizim vereceğimiz çok örneklerimiz var.

Soru : Yakın dönemlerden.

Muharrem...: Ben şu örneği vereyim 2005 yılında çay ocağı açmıştım. Çankaya'da benim küçük torunun ismi Helin ben de Helin ismini çay ocağına koydum. Helin yuva anlamına geliyor. Sırf isimden dolayı çoğu çay içmiyorlardı.

Soru : Bunu fark ettiniz yani.

Muharrem...: Tabi tabi. Bu Kürt'tür, DTP'LİDİR çay içmeyelim. Yani bir nevi ambargo gibi bir şey. Ekonomik anlamda üzerimize gelmeye çalışıyorlar.

Soru : Nasıl geliyorlar üzerinize

Muharrem...: Sindirmeye çalışıyorlar, rahatsız ediyorlar. Bunlar kimliğimizden dolayı oluyor. Yani bizi ekonomik ve siyasi olarak engellemeye çalışıyorlar. Bizim adım atmamıza engel oluyorlar.

Soru : Yani ticaret yaparken dahi kimliğimizden dolayı baskılara maruz kaldık diyorsunuz?

Muharrem...: Evet bu baskılar hep var, esnaflar da biliyor. Tabi bunlar hoş olmayan şeylerdir. Yani polis otosu karşıda beklerken bile hoş olmayan şeyler oldu. İşte MHP'liler ile kavga oldu yani kimliğimizden dolayı bizi bir saat bile buralarda tutmak istemezler. Yani sistemin verdiği şeyle yapıyorlar bunu. Bunlar çok basit örnekler. Aslında bizim başımızdan çok şey geçmiştir. Adam kapımı çalmadan kapımı kırarak beni evden alıyor. Benim gibi İzmir metropolünde yaşıyorsun ki eline silah almamışsın. Demokratik çerçeve içerisinde haklarını savunmaya çalışıyorsun. Demokratik bir örgütün içinde faaliyet gösteriyorsun, silahsız bir faaliyet gösteriyorsun. Biz kendi görüşlerimizle sisteme karşı bir duruş sergiliyoruz. Kendi haklarımızı talep ediyoruz. Bunlara sorsan çok örnek verebiliriz kimliğimizden dolayı bu tür şeylere maruz kalıyoruz. Bir örnek daha vereyim. Geçen belediye arabasına bindim....

Soru : Otobüse bindiniz.

Muharrem...: Evet yani o tarafın biliyorsun giyimi şeyi bellidir, normal örf ve adetleri nasıl yani o kadar kişi getirmiş giysi şeyini kabul etmiş. Hâlbuki ben dedim onlar Kürt'tür hâlbuki onlar Arap'mış. Yaşlı bir adam şunu söylüyor; bunların hepsini bir şeye dolduracaksın denize döküceksin. Nasıl biz Yunanlıları denize döktük onları da dökmek lazım nedir bu pis Kürtleri buraya bindirmişler. Ben öyle baktım dedim ulan yaklaşayım niye böyle şeyler söylüyorsun, bir şey var mıdır ki bakıyorsun. Hâlbuki söylediği kişiler Araptır yani o bayanlar Arap'tı. Ama o kültürü de kabul etmiyor. Sen ona saygı göster o da senin laikliğine saygı gösterebilirsin.

Dünyanın hiçbir yerinde böyle totaliter rejim, karanlık sistemlerle yönetilen rejimlerde bile böylesi şeyler olmaz. Yani geçenlerde iki tane bayan Fatih Altaylı'nın Teke Tek programına çıkmış ben şunu seviyorum şunu sevmiyorum. Savcılık hemen soruşturma açmış. Arkadaş herkes herkesi sevmek zorunda değil, herkes herkes gibi düşünmek zorunda değil bu insanın doğasına aykırıdır. Mümkün müdür bütün düşünce yapımızı "sende aynısını düşün" şeklinde olsun. Mümkün değil. Şimdi Türkiye'de sistem ki biz buna tekçi sistem diyoruz; tek ulus, tek devlet, tek bayrak bilmem ne, hepsi tek. Tamam bu senin için geçerli olabilir senin durumun için geçerli olabilir ama senin dışındaki insanlar için geçerli değildir bu. Senin sevdiğin rengi ben sevmem,

senin sevdiğin kişiyi ben sevmeyebilirim. Benim sevdiğimi de sen sevmeyebilirsin. İşte demokrasi burada ortaya çıkıyor. Bütün sorun aslında buradan ortaya çıkıyor. Hem etnik ayrımcılık hem cinsel ayrımcılık, hem sınıfsal ayrımcılık bana göre buradan kaynaklanıyor.

Soru : Peki bu örnekler haricinde sizin tanıklık ettiğiniz son olarak çarpıcı bir örnek var mı?

Muharrem...: En basit bir örnek verirsek herhangi bir insan, bizim kardeşimiz her şeyden önce insandır, mağdur olduğu zaman devlet el atar. Herhangi bir şekilde devletle alakalı, direk devletin resmi yapısı el atmasa da onun denetiminde ki bir grup el atar soruna ama Kürt olayı oldu mu çok basit örnekleri var. Hala yıllardan beri çadırlarda yaşayan onlarca, yüzlerce insan var. Sadece Ege’de değil, Türkiye’nin her yerinde yani kendi kökeninde devlet vatandaşlığı da bırak insani boyutuyla eğer düşünse bir şekilde el atması lazım.

Soru : Şu an var mı İzmir’de, nerede var? İzmir’in dışında nerede var çadır olayı?

Muharrem...: Bu Torbalı tarafında Güneydoğu’dan göç etmişler. Aslında hem ekonomik anlamda çok zayıf olduğundan dolayı hem de insanlar ev de vermiyorlar bunlara bir şekilde kurumlar kuruluşlar bir kucak açmıyor ve bunlar yıllardan beri o yaşantıyı sürdürüyorlar.

Soru : Peki siz bu konuda bir çalışma yaptınız mı? Ya da yardımcı olmaya çalıştığımızda engelle karşılaştınız mı?

Muharrem...: Biz zaten yardım etmeye çalışırken gidip şu bu şekilde birilerine danışmıyorduk. Fiilen derneğin çalışması doğrultusunda onlarla ilişki geliştiriyoorduk. Bu noktada da herhangi bir engelleme olayı çıkmıyordu ama resmi anlamda yani resmi kurumlar haberdar olunca bir şekilde engelliyorlar.

Soru : Yani yardım etmedikleri gibi bir de engelliyorlar!

Yusuf Özmen: Amaç nedir daha fazla perişanlık, amaç daha fazla kendini insanlıktan çıkarma olayıdır. Yani 20. y.y.’da Türkiye’nin göz önünde yüzlerce insan çadırlarda yaşıyor. Kış, yaz, bahar ve bütün yaşamları odur. Ben bir örnek daha vereyim seçimden evvel DTP bağımsız girecekti. Kanun çıkardılar DTP’yi zor duruma düşürdüler. Zar zor 21, 22 milletvekili çıkardı. O şey olmasa iki kat fazla milletvekili çıkarırdı. Niye bu şeyi yaptılar Kürtler yani bir yere şey olmasınlar diye ondan sonra herhangi bir şey olduğu zaman bir yazı verildiği zaman şunu bize şey yapıyorlar bunlar pkklıdır, Kürttür bunu vatandaşa söylüyorlar vatandaşa bize çekimser bakıyor. Hâlbuki biz o insanlarla sohbet etseydik gerçekten de bize hak verirdi. Mesela Roj tv var-

dı. Geldiler niye bunu izliyorsunuz dediler evlerimizdeki çanak antenlerimizi kırdılar. Bizim evde ki çanaklarımızı bile kırdılar.

Soru : Çanak antenlerinizi kıranlar emniyetten mi geliyorlardı?

Yusuf Özmen: Evet onlarca insanın yüzlerce insanın o zaman böyle yaptılar. Benim oğlum 82 doğumludur. Oğlumun ismi.yani anlamı devrimcidir. Beni o zaman mahkemeye verdiler. Sen Kürtçe isim koymuşsun diye para cezası verdiler. Benim iki tane çocuğumun ismi aynıdır nüfustan aynı ismi koymuşlar. Yav ben istediğim ismi koyarım koymam kime ne. İsmimizi bile rahat koyamıyoruz. Yok Kürtçe'dir yok bilmem nedir. Nerden buluyorsunuz bu abuk subuk şeyleri deyip hakaret ediyorlar engellemeye çalışıyorlar. Benim 6 çocuğum var hepsinin iki tane ismi var.

Soru : Yani kimlikteki adları ile sizin aranızdaki adı farklı oluyor çocukların.

Yusuf Özmen: Evet evet hatta o resmi olmayan isimleri kod isim sayıyorlar sonra...

Soru : Aile içerisinde kullandığınız adı kod isim olarak yorumluyorlar.

Yusuf Özmen: Türkiye'de devrim ismi yok mu hiç; çok var sadece birisi Türkçe diğeri Kürtçe'dir.

Soru : Şimdi yeni bir şeye geçelim. Yargısal sistem yani yargı size güven veriyor mu? Yani etnik ayrımcılık söz konusu olduğunda yargı güven veriyor mu, bunu yapanların cezalandırılma olasılığı var mı? Size göre cezalandırma sistemleri, başvuru sistemleri yeterli mi Türkiye'de?

Emin İnal: Yeterli bulmuyoruz. Ben şahsen bulmuyorum yani Türkiye'deki yargı sistemi sadece Kürtler açısından değil kendisi dışında bütün kesimlere karşı güven verici değil. Dün anayasa gerekçeli kararını açıkladı. Türbana karşı bana göre yani çok açık bir şekilde giyinip de üniversitelere giden insanlara karşı ne bir tepki yani nasıl bir tepki gelişir belki halktan bir tepki gelişebilir ama devletin bu yapısından yani yasal yapısından hiçbir tepki gelişmez. Ama türbanlı olunca durum değişir. İnancı ne olursa olsun örtünmek istiyorsa bırak örtünsün, yani kendini öyle iyi hissediyorsa, öyle özgür hissediyorsa gitsin okulunda okusun öğretmen de olsun veya diğer kamusal kurumlarda da görevini yapsın. Yani ben şahsen ondan yanayım. Görevini öyle yapsa...ne olur. Hiçbir şey olmaz olmadığı gibi de en büyük engelleri çıkarır. Yani her örgütün, mücadele üzerine kaç tane partisi kurulmuşsa bir şekilde kapanmıştır. Bir şekilde milletvekilleri yakalanmıştır, yıllarca cezaevlerinde kalmıştır. Birçok yönetici yakalanmıştır ve hala bazıları cezaevlerindedir. Bazıları derken binleri buluyor. Neden ? Demek ki yasal olarak güvence vermediği gibi insana karşı da kullanıyorlar. DTP'yi bugün yarın kapatacak-

lar. Böylesi bir yargı sistemi toplumsal olarak ne kadar güvence verebilir ki ?

Soru : Şimdi daha özel bir şey soracağım ben; işte Göçder Güneydoğu'dan, Batı'ya Ege bölgesi'ne özellikle İzmir'e ve çevresine göç eden Kürt nüfusunun ya da Kürtlerin sorunlarıyla ilişkili bir dernek anladığım kadarıyla. Yani bu sorunlarla ilgili Göçder nasıl bir tablo görüyor, geçmişten bugüne ne tür sorunlar var?

Emin İnal: Vallahi çok korkunç görüyorum. Gerçek yani olumlu hiçbir yan görmüyorum.

Soru : Buraya göç eden Kürtler nasıl sorunlar yaşıyor yani bunun sosyal sonuçları nedir?

Emin İnal : Zaten dedim ya çok korkunç görünüyor. Özellikle Kürtlerin yoğun olduğu semtlere gidersen birçok olumsuzluğu birebir görürsün, yaşarsın. Niye ? Bilinçli bir şekilde insanları o hale getirmişler ve bunun çok açık örnekleri var. Yani hırsızlıktan tut, uyuşturucunun her çeşidine bu insanları sokmaya çalışmışlar. Artı son dönemde fuhuş olayı var. Özellikle Kürt insanını fuhuş olayına teşvik var ve bunun bütün zeminleri hazırlanıyor. Bu göçle oluşan semtlerde, varoş bölgelerde, hani fuhuşun yaygınlaşması, hırsızlığın artması uyuşturucunun kullanılması... Yani 90-95 yıllarına kadar genellikle Kürtleri temsil eden düşüncenin hakim oluşu nedeniyle bu bölgelerde bu tür şeyler olmazdı. Münferit olurdu. Neden münferit olurdu ? Hakim olan o düşünce gider bir şekilde ikna ederdi. Olumlu veya olumsuz ikna ederdi. Bu yol kötü bir yoldur yapmayın, etmeyin, o bir şekilde bunları uzak tutuyordu bu tür şeylerden. Ama bize göre yapı zayıflaması ile birlikte, tabi devletin yoğun baskıları sonucunda zayıflaması ile birlikte o bölgeler bu dediğimiz düşünce anlayışımızın biraz dışına çıkarıldı ve çıkmakla birlikte gün be gün çoğalmaya başladı. Bu tür olaylar ve bunu yapanların çoğu demokratik kurumlarda yer alır ve çoğunun ailesi doğudadır ya da cezaevindedir. Bilinçli olarak seçiyorlar. Bununla birlikte çeteleşme olayını soktular bunların içine. İşte bu çete bağlantıları üstten alta doğru. Yani bu mevcut olan değişik çete grupları var. İşte bu Ergenekon çetesi içerisinde faaliyette olanları var. En alt birimlerde, bu semtlerde oluşmaya başladı bir şekilde. Çünkü adamın yaptığı kar kalıyor yanına. Ekonomik olarak zayıf, siyasal anlamda fazla bir bilinç yok. Sosyal anlamda gerçekten zayıf çünkü bir kültürden onu almış farklı bir kültür ortamına getirmiş. Adam bocalama döneminde, adam bunalım döneminde bir açık kapı arıyor kendine. Bir şekilde o açık kapıda uyuşturucuda parayı görüyor. Rahat bir kazanç ne bileyim, fuhuşta parayı görüyor, hırsızlıkta parayı görüyor, üç kağıtçılıkta parayı görüyor ve arka arkaya gün geçtikçe yaygınlaşıyor. Yani bu konuda devletin hiçbir tedbiri yok. Çok basit bir örnek vereyim; adamın birisinin oğlu Kadifekale karakolunda hırsızlık yaptığı için yakalanıyor. O da nasıl yakalanıyor ? Ev sahibi yakalıyor bunu tes-

lim ediyor karakola, -o da Kürt o da Kürt- ve yakalanan hırsızın ailesi karakola gidiyor ve (o dönemin komiseri kimse bilmiyorum) soruyor yani benim oğlumun durumu nedir, ne olacak tedirgin bir şekilde ; yav diyor sakin ol babam oğluna bir şey olmaz diyor. “Yav nasıl bir şey olmaz ya?” diyor sen dua et ki senin oğlun tehlikeli değil hırsızlık önemli değil diyor adam. Yani var-sın yapsın önemli değil. Buradan geldi öbür kapıdan çıkar. Yav böyle bir anlayış mevcut olan o kitlenin içerisinde bir şekilde çalışıyor.

Soru: Yani devlet bir anlamda oradaki bu suç olgusunu görmezden geliyor. Yani tedbirler almıyor hatta zemin mi hazırlıyor diyorsunuz?

Emin İnal : Bizzat değil zemin de hazırlıyor. Zemin hazırladığı gibi çok içli dışlı duruyorlar, dedim ya. Tabi ki teşvik, çeteleşme olayı var diyoruz. Abi gelir çete başı ile ilişki geliştirir bütün ekibiyle geliştirmez. O da kendi ekibiyle işi yürütmeye çalışır. İçli dışlı bir şekildedir. Yani biz şuna da inanıyoruz. Bu şekilde daha geniş bir örgütlenme nasıl bugün Sakarya’da, Trabzon’da ülkenin değişik yerlerinde belli kesimlerle linç girişimleri yapıyorlar. Ya bu İzmir ve diğer metropoldeki bu çeteleşme olayları da gün gelecek Kürdü Kürde karşı kullanmaya başlayacak. Biz bunu uzakta görmüyoruz yani nasıl geçmişte mesela bizim bölgede Hizbullah denilen yapılanmaya gittiler. Kürdü kürde öldürtmeye çalıştılar. Binlerce insan bir şekilde öldü, faili meçhul bırakıldı. Bunu bizzat kalktılar, itiraf ettiler yani sonuçta itiraf ettiler. İş bittikten sonra ne yaptılar kalktılar kendilerine göre Hizbullah’ı tasfiye etmeye çalıştılar. Yani bugün eğer sistemin bir kesimi bu çeteleşme olayını, bizim bu kitle içerisinde yaratıyorsa bunun muhakkak bir amacı var yoksa kara gözlerine hayran değil. Yani uyuşturucu satacak, silah satacak, silahla istediği yere girip çıkacak. Devletin belli kesimleri buna göz yumuyorsa demek ki ileriye dönük bir amaçları var. Bu amaç da bize göre bu insanların mevcut olan Kürt temsilcilerine karşı kullanma olayıdır ve kullanacaklar yani.

Soru: Şimdi geleceğim sorular bu anlattığınız şeylerle bağlantılı cevabını da verdiniz aslında. Kamu görevlilerinden ya da kurumlarından kaynaklanan ayrımcı uygulamalar var mıdır diye soracaktım. Herhalde var olduğunu söylediniz. Peki bu var olan ayrımcı uygulamalar hangi kurumlarda vardır?

Emin İnal.: Yani devlet olarak mı

Soru: Tabi devlet kurumları anlamında

Emin İnal : Bunu özellikle Türkiye şartlarında, bölge şartlarında sistem denilen sözde jandarma istihbarat teşkilatı deniyor buna bütün bu faaliyetlerin ana damarı odur ki bugüne kadar geçmişte de yasal olarak...

Soru: Yani İzmir’de de

Emin İnal : Tabii İzmir’de de görülüyor yani Türkiye’nin her alanında rastlanıyor

Soru: Sadece Jitemle mi ?

Emin İnal : Temel çekirdeği bunlar oluşturuyor. Nasıl mesela Ergenekon denilen bu yapılaşma bir çok kesimi içerisinde barındırıyorsa mesela bir işçi partisini bile örgütlemeye çalışmış düşünebiliyor musun ? Profesörleri örgütlemeye çalışmış. Dönemin sözde ünlü yazarlarını örgütlemeye çalışmış, rektörleri örgütlemeye çalışmış. Yani temel çekirdeği bunlar yürütüyor ama işte kültürel alanda siyasal alanda, sosyal alanda da bunu yürüten bunu destekleyen bütünleştiren kesimler de var yani. Bu kesimlerin hepsi de bize göre demin anlattık ya işte o tek dil, tek devlet, tek bayrak olayını savunan o zihniyetin ta kendisidir. Resmi anlamda dersek bugün birçok kuruluş da bunu yapıyor.

Soru: Emniyet ?

Emin İnal : Yapıyorlar

Soru: Başka

Emin İnal : Bir gözlemci olarak Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgeye gideceksin. Günlerce kalacaksın ki bir çok ilişkiyi gözle göreceksin veya yanında kamera olsa kamerayla bile çekecek imkanın bile olur. O kadar sıkı ilişkiler var.

Soru: Türkiye’de genelde farklı etnik gruplara, özelde de sizin ifadelerinizden hareketle söylüyorum, Kürtlere yönelik ayrımcı uygulamaların olduğu bir tablo var. Peki size göre bu ayrımcılığın engellenmesi yada azaltılması için neler yapılabilir çözüm olarak?

Emin İnal : Türkiye’de yani mevcut olan bu sistemde var olan bu yasaları 12 Eylül yasaları teşkil ediyor. Yani askeri darbe yapılmış, askeri darbenin talimatı ile bir anayasa hazırlanmış ve o anayasa bugün Türkiye’de geçerlidir ve mevcut sistemi en güzel temsil eden anayasadır. Şimdi bu anayasayı kendine olumlu görmeyen yani yön verici bulmayan herkes yani sadece bir DTP veya Kürtlerin temsilcisi durumunda bulunan insanlar değil, bunun dışında İslami kesimi savunan insanlar olur, bunun dışında ne bileyim yani normal milliyetçi insanlar bile olur, bütün bu insanların, tek dilden, bir şekilde haykırmaları lazım Türkiye’de. Yani ben haykırdığım zaman yanımdaki diğer insanlar bana karşı tavır geliştiriyorsa Türkiye’de bu sistemde veya bu sistemi temsil eden şeylerde hiçbir değişiklik olmaz. Yani aklıselim olan her insan şuna bakmalı gerçekten; ben bağırdığım zaman haklı yönden mi bağıriyorum haksız yönden mi bağıriyorum. Bir türbanlı bacımız çıktığı zaman haklı yönden mi bağıriyor haksız yönden mi bağıriyor. Sıradan bir işçi arka-

daşımız bağırıldığı zaman hak hukuk anlamında sisteme karşı kendini ifade ettiği zaman haklı mıdır haksız mıdır? Objektif olarak düşünürsek ve o haklılığın etrafında kenetlenmeye gidersek -gene onun düşüncesi ona benim düşüncem bana kalsın- Türkiye de birçok şey değişir yani. Ama bugün AKP, Türkiye'nin en büyük partisidir. %47 oranında bir oy aldı ve bugün bana göre Türkiye'deki birçok şeyi değiştirebilir, değiştirmeye çalışırken yani Türkiye'nin genel çerçevesini hem etnik anlamda hem dinsel anlamda hem de sınıfsal anlamda birçok şeyi demokratikleştirmeye çalışırsa birçok kesimin sempatisini ve desteğini alır yani. Ama maalesef bir ülkenin başbakanı bile etnik ayrımcılığa ben karşıyım diyorsa ; işte şuna karşıyım diyorsa buna karşıyım diyorsa sadece kendine yönelik çok az ama böyle genişte değil çok az bir girişimde bulunuyorsa ve bu etnik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için, cinsi ayrımcılığın ortadan kaldırılması için, sınıf ayrımının ortadan kaldırılması için sürekli alanlarda kendini ifade eden insanlara bir şekilde karşı tavır geliştiriyorsa ; e valla Türkiye'de kolay kolay ne yasalar değişir yani gelip sana lütufta bulunmaz yani. Nasıl değişir işte TRT 3 sana yarım saatlik bi lehçe çıkarır diyecek işte bu demokratik bir açılamdır. Etnik anlamdaki sorunu çözüyorum ama resmi ideolojinin söylemiş olduğu aynı kelimeleri tekrarlıyor sana. Bunun dışında yeni bir yasa kabul edildi. İşte özel televizyonlar da kurulabilir ama ne kadar onları bağımsız bırakacağız o da tartışma konusudur. İşte TRT'nin bir kanalı tümüyle bölgeye yönelik farklı lehçelerde şey yaparlar ama nasıl şimdi oranın kültürünü mü araştırarak, oranın karakterini mi dile getirecek. Oranın sosyal, ekonomik, siyasal yapısını mı sürekli dillendirecek objektif biçimde? Hayır! yani bugün bir TRT nasıl araştırmalar yapıyorsa nasıl haber yapıyorsa nasıl bir şekilde kamuoyuna kendini lanse ediyorsa aynı şekilde olacaktır yani. Buna da demokrasi denilmez, buna açılım denilmez, gerçekten denilmez. Bunun için Türkiye'de ciddi bir muhalefetin oluşması lazım yani anti demokratik olan insanlara karşı demokrasi cephesinin çok geniş olması lazım ve cesaretli, yürekli olması lazım ki Türkiye de barış şartları değişsin.

Soru: Yani farklı kesimlerin el birliği yaparak siyasal sistemi değiştireceği bir muhalefet oluşursa bazı şeyler değişebilir, diyorsunuz. Sizin var mı bu ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili öneriniz? Birkaç cümleyle olursa sevinirim.

Emin İnal: Yargı şeyi benim aklımda kaldı. Yargıyı insanlar yapıyor. Bu yargıyı sistem de kendine göre ayarlıyor. Bunun için hiç ayrı gayrı yapmıyor, Kürdü Türkü ayırmıyor sisteme karşı.

Soru: Sizden alalım isminizi unuttum ben

- Muharrem

Soru : Muharrem bey sizden alalım.

Muharrem ...: Şimdi arkadaşlar belli konulara değindi. Aslında Türkiye'nin temel sorunu bence, kendi kişisel görüşümü söylüyorum, temel sorunun demokratik bir zemine oturtulması, demokratik zemine oturtulması için de militarist güçlerin devletin üzerinden elini çekmesi lazım. Belki bu sayede demokratik bir ortam yaratılır.

Soru : Yani ordunun sınırlarının mı yeniden belirlenmesi gerekli?

Muharrem : Tabii tabii

Soru : Ne yapmak lazım başka peki

Muharrem : Yani şimdi ortama bakıyoruz, demokratik diyoruz, devlet diyoruz, hükümet diyoruz işte siyasi partiler ama yani bunların halkın üzerinde ne kadar etkisi vardır, ne kadar askerinin üzerinde etkisi vardır? Çünkü militarist güçlerin bunların üstünde etkisi vardır.

Soru : Şimdi o militarist güçleri hukuk sınırlarına mı çekmesi lazım, ne yapması lazım yani?

Muharrem : Hukukun içine çekmek lazım. Yani bugün devletin, ordunun esas görevi ne? Dıştan gelen bir savaşla en azından kendi kışlasında ona karşı bir hazırlıklı olması lazım.

Soru : Savunma hizmeti

Muharrem : Savunma hizmetinde olması lazım.

Soru : Kime yönelik savunma hizmeti olmalı sizce?

Muharrem : Yani devletler arası bir savaş anlamında söylüyorum ben

Soru : Yani içe dönük mü bir çalışması var.

Muharrem : İçe dönük bir çalışması var tabii. Yani kimin üzerinde var; hükümetin üzerinde var. Bu atılan bombalar kimin üzerine atılıyor, bu kadar harcamalar nereye gidiyor? İşte Türkiye'nin ekonomik yapısı, her gün zamların oluşmasının temel sebebi budur.

Soru : Yani ordu kışlaya çekilmeli mi diyorsunuz?

Muharrem : Ordu kışlaya çekildiği andan itibaren birde devlet hükümetinin üstünden elini çektiği andan itibaren Türkiye demokratik bir süreç içine girdiği andan itibaren her şey inanıyorum ki yani demokratik çerçeve içersinde çözülür yani bunu fazla uzatmaya gerek yok. Yani militarist güçlerin sözü bugün Türkiye'de geçerlidir.

Soru : Yani çerçevesi bu mu ?

Muharrem : Ana çerçevesi bu.

Soru : Son sözü size verelim. Son olarak söyleyeceğiniz bir şey varsa hem Göçder olarak hem de etnik ayrımcılık konusunda zihninizde kalıp da söyleyemediğiniz bir şey varsa alalım.

Emin İnal: Temel tanımımız şu : Hem göç olayları ile ilgili hem de bölgemizde yaşanan sorunlarla ilgili ve Türkiye'nin temel sorunu hem kangren sorunu durumundaki Kürt sorunu barışçıl demokratik bir ortamdan eğer çözülürse ki biz şuna inanıyoruz hem ordu da kendi kışlasına girer hem ne Kürt anaları ne Türk anaları bir şekilde acı çekmez ve yıllardan beri hep iç içe yaşamışız hem birlikte yaşamışız ve tekrar bu birlikteliği daha canlı daha iç içe daha samimi yaşayabiliriz diye düşünüyoruz ve bunu gerçekleştirecek tek güç de ordunun ta kendisidir. Biz şuna inanıyoruz ki siyasi bir parti bunu gerçekleştiremez.

Soru: Yani ordunun ta kendisidir derken ordu bütün düzeni eline mi almalı?

Emin İnal: Hayır almış zaten şu pozisyonda almış

Soru :Yani almamalı mı? O zaman Cihan beyin söylediğini mi söylüyorsunuz?

Emin İnal: Siyaseti siyasilere bırakıp o siyasiler kendi inisiyatifleri doğrultusunda bu sorunları çözer ya da kendisi çözer siyasilere bırakır. Ama malesef geçmişte gelen o ısrarcı politikaları devam ediyor ve şuna da inanıyoruz ki hala da devam edecek. Yani bu çözüldüğü zaman inanın ki ne dağda insan kalır, ne şu göç durumunda olan perişanlık bu çeteleşme, bu fuhuş, uyuşturucu, hırsızlık olayları bir şekilde bir şekilde yok edilir ki Türkiye gerçekten güçlü bir ülkedir. Biz şuna inanıyoruz ki eğer savaşa giden harcamalar içyapıya yani ekonomik yapıya, sosyal yapıya, kültürel yapıya işte sağlık yapısına, eğitim yapısına harcanmış olsa biz şuna inanıyoruz Türkiye daha güçlü bir ülke durumuna gelir. Bu gün bir helikopterin kalkması bir ton paradır, bir uçağın kalkması bir ton paradır yani bunu sıradan bir insan bile biliyor. Kaldı ki birçok insanlar televizyonda bunun vesilesini de açıklıyorlar yani işte bilmem kaç tane uçağın kandili bombalaması, bilmem ne kadar dolara, bu kadar dolarla sen göç eden insanları ıslah edersin. Sen A bölgesinde fabrika kurarsın bırakmazsın bu insanlar göç etsin mesela ne bileyim yani sağlık alanında, eğitim alanında Türkiye'deki birçok sorunu olan insanlar bir şekilde ıslah olur. Yani ordunun siyasetten, sivil yapıdan elini çektiği andan itibaren biz şuna inanıyoruz ki çözülür bu olay. Çünkü bunun açık örnekleri var dünyada işte. Bask olayıdır işte. İrlanda olayıdır ve bu şekilde birçok olaylar yaşandı. Onlara göre “terör olayları”, çok yaşandı. Yakalananlar oldu faili meçhuller oldu zindanlar doldu ama sonuç itibarıyla çözüldü. Artık insanlar birbirlerini boğazlamıyorlar, birbirlerini öldürmüyorlar yani sen İrland-

dalısın ya da sen Katoliksin ben Protestan'ım diye insanlar birbirini boğazlamıyor. Türkiye'de Türk Kürt çatışması bizce yok yani halklar arasındaki çatışma gerçekten de yok ama sistem bir çatışma varmış gibi yaratmaya çalışıyor. İstese bu ülke halkı nasıl geçmişten beri aynı savaşlarda canlarını verdilerse gene o ortamı insanlara yaratır ama eşit ama demokratik ama onurlu bir çözümle yaratır bizim düşüncemiz bu. Teşekkür ederiz.

Soru: Ben teşekkür ediyorum hepinize.

3.1.2.4. Mazlumder Heyeti Tarafından, Karabağlar Eski Çamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Osman Doğan Ve Dernek Yöneticileri İle Dernek Merkezinde 30.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹⁰⁶:

Soru: Evet derneğiniz tam ismini sizden alabilir miyiz?

Osman Doğan: Karabağlar Eski Çamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

Soru: Siz derneğin başkanıyınız?

Osman Doğan: Derneğin başkanımıyım.

Soru: İsminiz neydi?

-Osman Doğan

Soru: Osman Doğan...

Evet. Şimdi ayrımcılıkla ilgili bir çalışma yaptığımızı ifade etmiştik daha önce. İlk sorumuz Türkiye'de insanlara etnik kökenlerinden ve kimliklerinden dolayı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Genel bir soruyla başlıyoruz.

Osman Doğan: Kesinlikle düşünüyorum.

Soru: Yani bir etnik ayrımcılık vardır?

Osman Doğan: Var.

Soru: Ülkenin gündeminde böyle bir sorun vardır.

Osman Doğan: Kesinlikle...

Soru: Peki eşitlik... Tabi bu durumda eşitlik olmadığını da ifade etmiş oluyorsunuz?

Osman Doğan: Kesinlikle. O da öyle

Soru: Yani farklı unsurlar arasında? Farklı etnik kimliklerden insanlar arasında...

106-Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Kadir Tiril, Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır.

Osman Doğan: Unsurlar şöyle... Ben 1969 yılından beri İzmir'de yaşıyorum. Çocukluğumdan bugüne kadar ki çeşitli dönemler ve dönemlere ait süreçlerde... Ben ilk buraya geldiğimde "Kuyruklu Kürt" sözcükleriyle büyüdüm.

Soru: 69'da başladı bu.

Osman Doğan : Evet. Sonra siyasi bilinç oluştu bende. Ben biraz düşünmeye başladım. O düşüncelerimin arasında bu sefer bunu anladıktan sonra anladım ki insanlar bu Kürt kelimesini aslında kabul etmiyorlar. Yani biraz alaylı, biraz hep böyle alaya maruz kalan bir topluluktuk. Sonra bizi tanıdılar bu İzmir'de. Bu sefer namuslarını dahi bize emanet ettiler.

Soru: Evet

Osman Doğan : Sonra, bu siyasi oluşumlardan sonra tabî ki çeşitli tek taraflı propagandalar vs. bizim yanımızda bunlar dile getirilmedi ama davranışlardan bunu çıkardık. Anladık ki biz gayrimüslim ya da insanlık dışı gibi mi anlatılıyorduk ne? Öcü gibi bakıyorlardı bize. Sonra bizi namaz kılariken, ibadet ederken görüyorlardı "aa sen Mardin'li misin? Evet Mardin'liyim. Mardin'liler namaz kılıyor muydu yaa?" yani bu gibi şeyler yıllardır süre gelen bir şeyler. Sonra dilimizin anayasal olarak yasaklandığının bilincine vardık. İşte, yaş sıralamasına göre gelişe göre söylüyorum. 1987 yılına kadar anayasada benim dilim yasaktı. Bu dil yüzünden ben çok büyük bir süreçten geçtim. Şöyle; bir Kürtçe kaset yüzünden insanların içeride işkencelere maruz kaldığını biliyorum. Bir Kürtçe kasetin üzerinde yakalanmasıyla ilgili. O süreçle beraber 1987 yılında rahmetli Turgut Özal döneminde o yasak kaldırıldı. Fakat ben hala dikkat ediyorum İsrail meclisiyle bile kardeş meclis oluştu Türkiye'de... öyle miydi? Bu son bir çocuğun öldürülmesi olayıyla ilgili protestolar yapıldı, kardeşlik meclisini yıktılar. Bir İsrail'li bile Türkiye'de kardeş ilan ediliyor. Kardeşçe ilişki kuruluyor. Ama Kürt denilince hepsi terörist, hepsi bölücü hepsi bir çakıl taşı verilmeyen. Kardeşim, Kuşadası'nı da Marmaris'i de vermem. Ben bu ülkenin mayasında, harcımda kanı olan birinin torunuyum ben. Benim dedem Yemen'de 10 yıl askerlik yaptı. Benim dayılarım, amcalarımın Çanakkale'de mezarları var. Kim bırakıp gidecek bir çakıl taşı, kim bölücü, kim bilmem ne... yani hep bizim önümüze ya milli bayrak, ezan koydular veya çakıl taşı koydular.

Benim memleketim Mezopotamya, evliyalar diyarı zaten. Ben hacıyım, hacı torunuyum, oğluyum. Bu cemaatin yarısı hacı. Elhamdülillah biz de müslümanız. Bu ülkenin sahibiyiz. Tapusu cebimde.

Öyledir yani. Benim şu an... Ben bu ülkenin hissedarıyım. Fakat davranış biçimiyle nasıl hissedarıyım resmi anlamda? Eğer ben aslımı inkâr edersem; ben Kürt değilim, Türküm dersem doğru. O zaman valla çok güzel,

sen hain bir evlatsın. Aslını inkâr ediyorsun diye okşayıp, kardeşim diye kabul ediyor. Ama ben Kürdüm, Türk vatandaşımı dediğimde o zaman bölücü oluyorum. İşte bunun olmaması için, bu ikisini birbirinden ayırmedemeyen dürüstleri sevmeyen bir yapı, sahtekarları ; hainleri, halkına, milletine, kendi ırkına ihanet edenleri kabul eden bir yapı bence sağlam bir yapı değildir. O yanlış bir yapıdır.

Soru: Şimdi sorularla açalım. Sizin dernek olarak ya da kişi olarak da sorabilirim ya da...

Osman Doğan : Özür dilerim, bu söylediğim kişi olarak söylediğim. Kurum olarak biz kanunla açılan bir derneğin yöneticisiyiz.

Soru: Anladım. Çevrenizde ya da sizin etnik kökeniniz nedeniyle ayrımcılığa uğradığınız durum ya da durumlar oldu mu? Örnek verebilir misiniz? Somut örnekler. Yani bu genel tablodan sonra somut örnekler. Sizin ya da arkadaşlar arasında(Aranızda konuşmak istenler var mı? Etnik ayrımcılıktan dolayı ayrımcılığa uğrayan) varsa ifade etmek isteyen, sizden sonra...

Osman Doğan : Şimdi ben bu derneğin başkanı olduğumdan dolayı, sıfatımdan dolayı ben çok şeye şahit olduğum için özet olarak anlatayım. Şu an bir seyir halindeyken bir Kuşadası ziyaretimiz sırasında veya diyelim bir Manisa ziyaretimiz sırasında bir trafik polisinin bile bizi durdurduğu anda bizim bu ibraz ettiğimiz ehliyet bile tavrılarını değiştiriyor. Bunun gibi binlerce örnekle karşılaştık. Ha bunun bir faydası var; rüşvete elverişli bir ehliyet bu. Yani bakıyor bu Mardin’li, rüşvet verse bile beni şikâyet etmez. Biliyor sözüne sadık olduğunu yani verdiyse bile gidip demez bu benden rüşvet aldı diye. Bir karakolda bile ufak bir işimiz olması dolayısıyla, farklı bir davranışa maruz kalıyoruz. Gerçekten söylüyorum ben bu yüzden ilk içimi müslümanlara dökerek başladım. Çünkü bu Türkiye’de yaşayan müslüman kardeşlerimiz peygamberimiz(s.a.v)’in o hadis-i şerifinde diyor ki işte. Neydi o bizim zümremizden değildi diye.

Soru: Aklınıza geleni söyleyin.

Osman Doğan : Yani neticede ben bir zulme uğradığımda siz o zulüm karşısında sessiz kalırsanız bizim değil şeytan zümresindensiniz diye bir hadis-i şerif var. Öyle değil mi? Belki biliyorsunuz onu. Ben bunları görünce ben bunu bilip o uygulamayı görünce ister istemez ben Müslüman kardeşimden biraz sitemkâr oluyorum, davacı oluyorum. Diyorum ki eğer bunlar bana sahip çıksaydı, bu benim kardeşimdir deseydi, belki yarımızdan fazlamız İzmir’de olmazdık. Kendi memleketimizde, toprağımızda, evimizde olurduk. Çünkü o dönemlerde Bosna-Hersek’teki Çeçenistan’daki birazcık Türklük kokan... Tamam onlar da mazlum insanlar onların da hakkı savunulsun ama o anda benim de köyüm yanıyordu. Benimle ilgili neden ağzını

açıp söylemedin ey Müslüman. Onun için sitemkârlığımız var.

Soru: Evet, peki başka benim bu sorduğum soruya cevap vermek isteyen.

Soru: Yani okulda, hastanede, eğitimde...

Soru: Yaşadığınız olaylar var mı yani?

Soru: Otobüs durağında beklerken, otobüste, iş yerinde somut ayrımcılığa uğradığınız oldu mu?

Soru: Buyrun, isminizi alalım.

- ...Derneğin sekreteriyim.

Soru: Evet.

-97 yılında polislerin eve baskın yaptığı bir dönemde, “suçumuz nedir? Neden baskın yapıyorsunuz diye sorduğumuzda, sizin Kürt oluşunuz zaten başlı başına sebeptir deniyordu. Bizi Bozyaka’ya götürüp işkence yapılmadan, hakaret, küfür, dayaktan sonra serbest bıraktılar. Öyle bir haksızlığa maruz kaldık.

Soru: Peki, günlük yaşamda, -97’de olduğunu söylediniz- şu an mesele çok yakın zamanlarda bu tür uygulamalara maruz kalan var mı aranızda? Yani Kürt olmasından ötürü... herhalde buradaki herkes Kürt. Etnik köken olarak Kürt. Kürt olmasında ötürü...

N.A. Beyefendi örnek verecek galiba.

Soru: Kim? Siz mi? Buyurun, isminiz?..

(Kürtçe konuşmalar:

“-Şehmuz’un oğlu 3 aydır tutuklu nevruzdan ötürü.

-Anlat, anlat. Türkçe anlatabilirsen iyi olur.”)

O.D. Şehmuz adında bir dayımız. Oğlu 3 aydır nevruzdan dolayı gözaltında. 15 yaşında çocuk, bir haber alamıyorlar. Öyle mi dayı?(Kürtçe; haber alamıyor musunuz?)

-Öyle...

O.D.:Foça cezaevine atmışlar.

-Foça açık cezaevine mi atmışlar?

-Bergama, Bergama

-Tamam Bergama Cezaevi. Foça açık cezaevi, Bergama kapalı. Değil mi?

Bedrettin BAYSAN : Geçen gün benim eşim hastaneye gidiyor. Tabi

Türkçe bilmiyor; Kürtçe konuşuyor arkadaşıyla. Orada hastane çalışanı müdahale ediyor, burası Türkiye, sen nasıl Kürtçe konuşursun diye.

Soru: Hangi hastane?

Bedrettin BAYSAN : Bozyaka hastanesi.

Soru: Bozyaka SSK hastanesi.

Bedrettin BAYSAN : Çalışan değil, doktordur sanırım.

Soru: Hmm..yani kendi arkadaşıyla hastanede sıra beklerken Kürtçe konuştuğu esnada oradaki bir görevli..

Bedrettin BAYSAN : Müdahale ediyor. Burası Türkiye, Kürtçe konuşamazsın. Niye Kürtçe konuşuyorsun?

Soru: Yakın bir örnek olarak bu oldu diyorsunuz.

Bedrettin BAYSAN : Kürtçe bilmediğini söylüyor. Öğren diyor. Orda bir tartışma açıyorlar.

Soru: Sizin isminiz neydi?

Bedrettin Baysan.

Soru: Bedrettin Baysan. Sekreterdiniz?

-Evet.

-Yusuf bey de var.

Soru: Buyrun.

Yusuf bey : Ben bu derneğin saymanıyım.

Soru: Dernek saymanısınız.

Yusuf bey : Evet. Yani 82 yılından beri mi başlayayım, yakın dönemi mi anlatayım. .

Soru: En yakın dönemde başına geleni anlat.

Soru: Sıcak ve yakın örnekler çok önemli bizim için.

Yusuf bey : En yakın örnek, geçen yıl ki nevruzu örnek göstereyim. Ben fidanlığın üstünde oturuyorum. Bu alanda nevrüz kutlaması yapılıyordu. Polisler 13- 14 yaşındaki çocukları... belki 20 tane polis, 1 tane çocuğu işkenceden geçiriyorlardı. Çocuklar öyle bir bağıyor, öyle bir bağıyordu ki... 20 tane insan 1 tane çocuğu hem sopayla, hem coplarla hem de tabanca dipçikleriyle... çocukların kafasına, bacaklarına, sırtlarına, her taraflarına. Yani acıdan mosmor oldu her tarafı çocuğun belki de sakatlandı. İkinci bir örnek ; annemin okuma yazması yok ve annemin evrakları kayboldu. Karabağlar'daki

23. Noter, 16. Noter, Çankaya'daki 20. Noter, gene Çankaya'daki 19. Noter... Şu 4 notere gittim, annemin bir evrağını bile yapamadılar yani. Ya diyorum ki annemdir. İki tane şahit getirmişim. Bir türlü işlemlerini yapamadılar.

Soru: Anneniz Türkçe bilmiyor. Kürtçe tercüman da yok sanırım.

Yusuf Bey: Tercüman da getirmişim ve hatta Üçyolda bir notere daha götürdüm. Kürtçe tercüman olmadığı için annemin hiçbir evrakını yapamadım. En sonunda evrakları memlekete göndermişim, kendisi orda olmadığı halde evrakları yapıldı ve buraya gönderildi. Bundan daha önemli bir örnek olabilir mi? Bir örnek daha vereyim : Fuarda çalıştım. Bir gün işbaşı yaptım. Neredeyse saat 4'e kadar çalıştım, bütün işlerimizi bitirdik. O esnada prova vardı, içeri girdim. Patron bana nereli olduğumu sordu. Mardinliyim dedim. Senin gibi insanlar bize lazım değil, seni kim aldı buraya diyerek çıkıştı. Ben de ...arkadaş aldı beni buraya dedim. O, hayır, sizin gibi insanlar lazım değil bize; elbiselerini giy, git dedi. Yerini de size söyleyeyim ; Fuar'da (...) Restaurant. Çankaya'da (...) Halı aynı şekilde. Yaklaşık 16-17 kişi varız. Dolmuşa binip ...sitesi kapısına geldik. Kapıda ekip vardı. Bizi durdurup arabadan inmemizi istedi. Arabadan indik. Kimliklerimiz, istediler, verdik. İçimizden 7 kişi doğu ve güneydoğu anadolu bölgesindedi. Şimdi bu kimliklere sahip olmak suçtur zaten. Konya'lı, Afyonlu, İzmir'li, Ege bölgesinden olanları ayırdılar. Onları gene dolmuşa bindirdiler, bizi de ekip arabasına bindirip karakola götürdüler. Orada sabaha kadar işkence yapıldı. Karabağlar karakolu... Yıl 2004... bir de 1994'de yine sabaha kadar işkence yapmışlardı. Suçumuz olmadığı için saldılar sonra tabi. Bir örnek daha vereyim.

Soru: Hangi yıl oldu bu son anlatacağınız?

Yusuf Bey: 1991'de. Kahvede oturuyordum. Sivil bir ekip geldi. Yani benim anlatacak çok şeyim var ama...

Soru: Özellikle son dönemde yaşanmış örnekler var mı, yaygın mı? O örnekler...

Yusuf Bey: Son örneği anlatayım. Bu nevrüzda arkadaşlar bizim nevrüz alanına gittiler. Ancak geri çevrildiler. Buraya geldiler, nevrüzü kutladılar burada. Halaylarını çektiler, oyunlarını oynadılar, hiç ses-seda yok yani. Ne bir gürültü ne bir kavga, ne bir küfür yok yani. Herkese dağılsın dendi. Zaten oynayacağımızı oynadık, ateşimizi de yaktık. O esnada polisler haberimizi aldı ve aşağıdan yukarı çıkmaya başladılar ve çıkar çıkmaz küfretmeye başladılar. Ne ana, ne sülale hiçbir şey bırakmadılar. O anda çocuklar da müdahale etti, neden küfrediyorsunuz diye...

Soru: Teşekkürler...

Yusuf bey : Aslında anlatacak çok şeyim var. Biz çok sıkıntı gördük.

Soru: Ben bir daha sorayım o halde. Son dönemde ya da günlük yaşamda karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Sizin eşiniz var, çocuğunuz var, anneniz var, babanız var... yani günlük hayat içinde nasıl yürüyor bu? Kürt olmanızdan ötürü ne gibi ayrımcılıklara maruz kalıyorsunuz. Bununla ilgili daha sıcak örnekler verir misiniz?

Soru: Yani mesela sizin anlattığınız örnekler muhakkak çok sık, çok kişi tarafından yaşanmıştır da...mesela komşuluk ilişkileriniz nasıldır?

Yusuf bey : Bizim burada Erzurumlu komşularımız var. Arkadaşlar da biliyor. Esnafım ben, sık sık yanıma gelirler. Onların bir numaralı milliyetçi olduklarını biliyorum. Ya AKP'ye ya da MHP'ye çalışırlar. Ama onların kalbi kırılmasın diye her şeylerine katlanıyoruz. Sırf komşuluk ilişkilerimiz bozulmasın diye.

Soru: Kürt kökenli olmanız nedeniyle size karşı tavırları nasıl?

Osman Doğan : Ben Yusuf arkadaşımın bir hareketine şahit oldum. O Yozgatlı, Erzurumlu komşularının ayrımcılık veya bölücülük gibi anlamlar yüklemesin diye Kürtçe TV izlerken sesini kısıtmasına şahit oldum. Komşuluk ilişkilerine verdiği önemden dolayı...

Soru: Mahalle baskısı gibi bir şey mi?

Yusuf Bey: Biz ROJ TV izliyoruz ama komşular geldiği zaman ya sesini kısıyorum ya da başka kanala geçiyorum.

Soru: Osman bey size dönelim yine. Hangi alanlarda ayrımcılık olduğunu düşünüyorsunuz ve ayrımcılık daha çok kimden kaynaklanıyor?

Osman Doğan : Daha önce söylediğim gibi 1969 yılından bu yana İzmir'deyim ve 1975-2008 yılları arasında ağırlıklı olarak Çankaya merkezde ticaret yapıyorum. Bu ticaret süreci içinde oluşturduğum çevrenin %80'i batıdır. İşte bu kesimin %50'si benim doğulu olduğumu bilmez. Ancak bir misafir toplantısında, özel bir günde. Hep Afyonlu, Rizeli -burnumdan dolayı Karadenizlilere çok benzerim- diye düşünürler. Fakat beni o çarşıda tanıyan herkes iyi bilir, uzun yıllardır o çarşıdayım, kimse diyemez benim kılıma zarar verdi diye. Bahane arayan bulur elbette. Mesela bir arkadaşımın düğününe çiçek yolluyorum. Çiçekteki sarı-kırmızı güllerle süslediği, zeminin yeşil olduğu noktasından hareketle PKK'li propagandası yapıyor aleyhimde. Bir çiçek... Vatandaş bana sen Kürtlere benzemiyorsun, iyisin diyor. Öbürü bu onlardan değil, bu çok iyi biri diyor. Bana hakaret ediyorlar bana bu şekilde. En kötü Kürt benim, herkes benden daha iyi. Ben onlardan değilim, iyiyim! Bunu hakaret sayıyorum kendime.

Soru: Bu neden kaynaklanıyor sizce.

Osman Doğan : Hemen nedenlerini söyleyeyim. 24 saat medya Kürtlere hakaret ederek haber veriyor. Ya küstah Barzani...netice olarak o boruyu çalmayan herkes teröristtir, ya küstahdır ya postal yalayıcısıdır. Öte taraftan İsrail'le işbirlikçi olduklarını görmezden geliyorlar. Yani tv vb. Her açtığı-mızda bize hakaretle başlıyorlar. Hainler vb. Ben internetten okuduğum haberlerin yorumlarına da bakarım. Resmi kanallarda, haberlerde hakaret var ama küfür yok. Ama o yorumları okuduğumda kişisel bozukluğa bile uğradım. Ana-avrat ne varsa sövüyor yorumcular. Bu kan emicilik, kin nereden geliyor? Bu nefret aleyhimizde yapılan propagandalardan geliyor. Öncelikle şunu söyleyeyim. Orada kanı dökülen herkes benim kardeşimdir. Dağdaki gerilla da, şehit olan asker de. Her ikisi de bu memleketin çocuğudur. Öyle propagandalar yapılıyor ki, kahvede, mahallede evde. Bunların hepsi terörist, hepsi PKK'lı, bölücü... ben bile komşularıma hayret ediyorum. Nasıl bana saldırmıyorlar diye. Bundan önce epey sıcak-kızgın bir dönem vardı. Estağfirullah, seni severiz diyorlar. Bu kadar çirkin propagandaya rağmen. Yine Allah'ın sevgili kuluyuz bir iç savaş çıkmıyor. Bunca karalamaya, yönlendirmeye rağmen. Siz de basını takip ediyorsunuz. Diyarbakır'daki bombalama olayında, Sakarya'da düğün salonunun basılması vs vs.. Ne kadar hakaretvari konuşmalar var görüyorsunuz.

Soru: Basın-yayımdan kaynaklı diyorsunuz. Sadece basın-yayın mı sizce?

Osman Doğan : Evet ama şimdi...

Soru: Peki kamusal alanda yapılan ayrımcılıklar sizce yasa uygulayıcılardan mı kaynaklanıyor?

Soru: O soruya da geleceğiz Nurcan hanım. Önce kaynağını tespit edelim. Akabinde diğer sorulara geçeceğiz. Ayrımcılık olgusu salt basın-yayın kaynaklı mıdır? Bunun dışında kaynakları var mıdır? Neler olabilir?

Osman Doğan : Çeşitli nedenler var elbette. Medya bir parçası. Mesela bir emniyet biriminde sosyal konulardan bahsedildiğinde Kürtler öcü taraf; emniyet görevlisi bu yurdu seven, ülkesine sahip çıkan, milliyetçi. Bunun propagandasıyla başlıyor sohbet. Biz herkesin gözünde böyle öcü olduğumuz zaman nasıl sevillelim. Öcüyü kimse sevmez. Toplum da çok büyük baskı altında kalarak doğruluğunu kaybetmiş vaziyette. Daha önce söylediğim gibi 40 yıldır İzmir'deyim ve çevremdekilerin %90'ı batılı. TV programlarında söylendiği gibi kız almış vermişiz, dayı, amca, yeğen olmuşuz ama inanın bu kadar propagandaya rağmen Türkiye'de bir iç savaşın çıkmamasını ben bir mucize olarak görüyorum. Çünkü hareketler, davranışlar... bir arkadaşımın yüksek sesle konuştuğum için Allah'ın mağaralısı dediler bana dün. Ben gurur duyuyorum mağaradan geldiğim için, gocunmam ki asla.

Soru: Şöyle devam edelim o halde. Toplumda önyargılı kesimler var.

Daha önce buna ilişkin örnekler verdiniz. Geçmişten bugüne, 15- 20 yıl öncesinden bu yana toplumda olumlu-olumsuz değişiklikler var mı? Daha mı kötüye gidiliyor? Birbirini algılayışta, “Kürt”ü algılayışta, “Kürt”e karşı tepkisellikte ya da “Kürt”e yönelik ayrımcılık varsa eğer bu ayrımcılıkta 15- 20 sene öncesine göre olumlu-olumsuz değişim nedir?

Osman Doğan : Bu süreçte Kürtler daha mağdur duruma düşmüşlerdir. Daha evvelki süreçlerde uç zulümler görüyorlardı ama en azından varlıkları tartışılıyordu. İsim vereyim; bu son hükümet döneminde “Kürt” kelimesinin ağza alınması bile hoş karşılanmıyor. Bir konu varsa tartışılır diyor. Yoksa bahsedilmezse hiç konuşulmaz.

Soru: Ben özellikle toplumdaki hâkim havayı soruyorum...

Osman Doğan : Tabanı etkiliyor ama o yapı. TC başbakanı çıkıp Rusya ziyareti sırasında Kürt bir gazetecinin sorusuna; “bir şeyi ağzınıza almaz, konuşmazsanız, o şey yoktur”. O diyor zaten. Kürt sorunuyla ilgili ne düşünüyorsunuz diye sorduklarında “öyle bir şey yok” diye cevap veriyor. En azından eskiden tartışılırdı. Kürt yok, kart kurt var vb tartışılırdı. Artık bunu bile tartışmıyoruz. Bir ülkenin başbakanı böyle olursa onun maiyetindeki bürokrasi, memurlar nasıl davranır.

Soru: Sokakta ve çevrede nasıl? Yani çevredeki değişimi soruyorum. Önyargı var. Bu önyargı geçmişten bu yana katmerlendi mi, yoksa bir iyileşme var mı?

Osman Doğan : Ağırlaştı, daha önce çok iyi duygular besleyen, bizi seven, bizimle dostluk köprüsünü sağlam tutmaya çalışan, hatta kardeşinden çok sevdiğini söyleyen ve hatta Allah beni bu dünyada da, öbür dünyada da seninle komşu etsin diyen komşularım vardı. Ama aleyhimizde bu kadar propaganda yapılırken... evde, mahallede, ilde... Ne demektir mesela ; “bir saat içinde 1000 kişiyi topla düğün salonuna saldırt!”. O kin, nefret olmasa insanlar sarar mı orayı?

Soru: Yani toplumdaki önyargılarda yukarıdan aşağı şekilleniyor. Toplum da bunu bir şekilde dışa vuruyor.

Osman Doğan : Bunu ispat etmek için bir şey daha söyleyeyim. Dedim ya 40 yıldır İzmir’deyim diye. yani neticede bu terör olaylarının hortlamasından sonra... Bu yeni dönemlerde ben hayatım boyunca bir Mardinlinin jandarma olduğunu göremedim. Jandarma yapılmazdı. Adana’dan öteye gitmezdi. Ben İstanbul’da askerlik yaptım. Manisa’dır, yok Söke’dedir... yani biz hepimiz illa batıda, batıdaki de doğuya giderdi askerlik için. Şimdi benim yeğenim Van’da, öbür arkadaşımın oğlu Şırnak’ta, öbürü...nedir bu? Birbirlerini vursunlar diye mi gönderiyorlar nedir? Amaç nedir? Bence öyledir.

Soru: Kamu görevlilerinden kaynaklanan ayrımcı uygulamalara en sık hangi kurumlarda rastlanıyor? Kürt kökenli bir vatandaş olarak devletle ilişkili kurduğunuz hangi zeminlerde daha çok sorun yaşıyorsunuz? Derneğinize ilişkin çevrelerden size bir takım meseleler yansıyor. Genel gözleminizi ve bu konudaki durumu anlatır mısınız?

Osman Doğan : Anlatayım. Ben Kadifekale’deki yapılanmayı, sosyal yaşamı gözlemleyen, oranın çok etkisinde kalan biriyim. Annem Kadifekale’de kardeşimin evindeydi. Ben onu ziyaretlerim sırasında, ablamı, akrabalarımı vs. Kadifekale surlarına varmadan polis otosu burada duruyor, köşede bir çocuk arabaya yaslanmış esrar içiyor. Nasıl yorumlarsınız bunu? Babalar çocuklarına hükmedemez hale geliyor. Gece yarısı çocuk kapkaçtan, hırsızlıktan, gayrı meşru işlerden geliyor, tekmeyle eve giriyor, babası sormuyor “nereden geliyorsun sen?” diye. Bizim güneydoğu yapısına çok büyük bir isyan bu. Asla kabul edilemeyecek hareketler bunlar. Çünkü bizde Allah’tan sonra ana-babamızı gören bir gelenek var. Ama buna göz yuman bence... Kendine mi yorumluyorsun diyeceksin, hayır... Gözümle gördüm, ispatı var. Bu hareketi gören biri bunu böyle yorumlar. Çünkü bu uyuşturucu için, bali koklasın ama terörist olmasın edebiyatı yapıyorlar. Yoksa gayrı meşru, kanunsuz olaya göz yumulur mu? Bundan etkilenerek biz 7 arkadaş karar verdik ve bu derneği kurduk. Biz bu derneği kurduktan sonra, bu mahallede kumar oynamayı men ettik. Çocukların sokaklarda bunun gibi kötü alışkanlıklar da bulunmasını engellemeye çalıştık. Spor kulübü kurduk, çocukları buraya yönlendirdik. Her pazartesi çocuk ve gençleri toplayıp yeniden yaz okulu açıyoruz. Çocukları sporla iştiğal ettireceğiz. Bu son gözlemi anlatayım. (Sirac adlı kişiye sesleniyor) Dün Sirac kim dedi ; “bu torbayı alın, bunu onu koklamayın, bunu için” diye?

SİRAC adlı kişi : Polis..

Osman Doğan : Dün akşam çocuklar köprü altlarında, alıyor ellerindeki torbayı, yerine esrar torbası atıp bunu için diyormuş. Onun için biz burada, son dönemde özellikle bu çocuklara sahip çıkmak için bu yapıyı kurduk. Benim aracımına bomba kondu. Bombadan sonra kendilerine müracaat ettim. Bulundurma ruhsatlı silahıma taşıma ruhsatı almak için. Bana verilen cevap; bir siyasi partiye üye olduğum ve bu nedenle taşıma ruhsatı verilemeyeceği oldu. (gülüşmeler...)

Soru: Benim anladığım emniyet kaynaklı ayrımcı uygulamalar var. Bunun dışında var mı? Kurum olarak..

Yusuf Bey...(Dernek saymanı) : Ben bir ilave yapabilir miyim? Normal şartlarda kumar yasağı var. Emniyet gördüğü takdirde mutlaka o işletmelerin ruhsatını iptal ediyor. Ama bu bölgelerde göz yumuluyor. Sabaha kadar açık

kahvelere polis geliyor, bir güzel oturuyor. hem parasını alıyor, 100- 200 atın, bir çorba atın diyor. Ya da bir çorba içmeye gideceğiz diyor. Bunun örnekleri çok. Bunlardan alıyor hiç emniyet çıkarmadan. Çünkü buradaki insanlar hep yevmiyelerle çalışan, günlük 30 milyon yevmiyeyle çalışan insanlar. Günlük işlerde çalışan insanlar; bir gün işleri varsa 10 gün işsizler. Emniyet buna rağmen göz yumup, oynatıyor. İkincisi; Karabağlar caddesi üzerinde bir postane var. Postaneye lise arasında da bir bahçe, park var. İçinde hem basketbol, hem voleybol sahası var. Yan tarafta da pazar var. Akşam saatleri orası doluyor. Esrar, eroin, içki, kokain aklına ne gelirse... Karakola 150 metre mesafe yok ama söyleyince biz onlara bir şey yapamayız ki diyorlar. Niye sen buradan Kandil'e gidebiliyorsun ama 150 m uzağa gidemiyorsun.

Soru: Şimdi hangi kurumlar dedik? Emniyetin üzerinde ısrarla duruyorsunuz. Hatta emniyetin emniyeti sağlamak bir yana, emniyeti de birazcık ihlal ettiğini hatta bunu sistemli olarak organize ettiğini iddia ediyorsunuz.

Yusuf Bey... Evet. Orada bir arkadaşımız var. Bitlisli kendisi. Çocuk 21 yaşında ve gidip tedavi oluyor. O kadar içmiş ki zaman zaman kendinden geçiyor. Ailesi çocuğu tedavi ettirdi. Doktorlar bundan sonra esrar, içki, eroin içmeyeceksin dedi. Eğer içersen eskisinden beter olursun dediler. İşsiz olduğu için akşam çocuk gidip yine oralara takıldı. Arkadaşlarıyla bir-iki kadeh şarap içmiş. Üstüne esrar ya da eroin neyse içmiş. Polisler çocuğu baygın görüp ailesine atıyorlar, hastaneye götürmek yerine. Gerisini siz düşünün artık.

Soru: Emniyet dışında var mı? Yani okul, hastaneler, sağlık kuruluşları ya da başka resmi kurumlar. Yani Kürt kökenli oluşu nedeniyle ayrımcılığa maruz kalma örnekleri var mı? Yani kurumsal olarak.

Yusuf Bey : Evet. Bozyaka'daki SSK hastanesi..

Soru: Yok yok. Aslında olaylara girmeyelim diyorum ben. Yani kurumsal olarak... şu kurumda, şu kurumda, şu kurumda da sorunlar yaşıyoruz. Emniyet dışında hangi kurumlardan bahsedebilirsiniz? Size sorulm başkanım. Özetleyelim biraz.

Soru: Sayın başkan bu bahsettiğiniz olaylar gazetelere yansıyor mu?

Osman Doğan : Sizinle yaptığımız özel sohbette dile getirmişt看. Burada bu derneğin kuruluş amacı insanlarımız en azından koruyup, kollamak, kötü yola düşmesine engel olmak, kötü alışkanlıklara eğilimlerini azaltmak vs. biz buna göre projeler hazırladık, önümüze çalışma programı koyduk. Bununla ilgili de İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne, İl Özel İdaresi'ne, Konak Belediyesi'ne o projelerimizin birer örneğini rapor halinde sunduk. Defalarca randevu talebinde bulunmamıza rağmen bizimle ilgilenmediler. Bu derneği bir Kürt Derneği olarak yorumladılar. Aslında bu dernek isminden de an-

laşılacağı gibi herkesin, bu bölgede oturan tüm vatandaşların 24 saat yararlanabileceği bir yapı. Hiçbir ayırım yapmadan cenazelerde taziyeler için herkesin kullanımına açılır. Tüm yönetim kurulu üyesi arkadaşlarımız da burada zaten şunu da söyleyelim. Bu derneğin kapısından içeri adımınızı attığınız an siyaset yasağı vardır. Her renkten insan burada eşit olarak barınabilir. Biz bu önerilerimiz, projelerimizi belediyelere sunduk ve kısa bir süre sonra benzer projelerin farklı dernekler tarafından sunulup desteklendiğini öğrendik. O insanları bölücülükle, ayrımcılıkla yaftalamak için söylemiyorum bunları. Sadece taraf tutulduğunu ispatlayabilmek için anlatıyorum. Çamdibi, Bornova gibi çoğunlukla göçmenlerin yaşadığı bölgelerde bizim mahalli alanda yerinde eğitimle ilgili sunduğumuz projelere daha çok Kürtlerin tutucu olması nedeniyle çocuklarını kendilerinden uzak bir yere mesleki eğitim için göndermiyorlar. Biz de yerinde eğitim için dikiş makinesi, halı dokuma tezgâhı vs taleplerimiz olmuştur.

Soru: Nereden demiştiniz?

Osman Doğan : İzmir Büyükşehir Belediyesi, İl Özel İdaresi, Konak Belediyesi. Bu kurumların zaten bu tarz çalışmaları var. Biz projelerimizi götürdük. Onlar bizim projelerimizi götürüp Çamdibi'nde vb kullandılar. Basından takip ettik bunları. Bize bir randevu bile vermediler, buraya ayak basmadılar yani. Yerel yönetimler bile bize böyle yaklaşıyor. Öyle inanıyoruz çünkü. Benim verdiğim her şeyi orda kendisi uyguluyor, sahipleniyorlar. Bize bu konuda 1 liralık bile katkı sunmadılar. Spor malzemesi talebinde bulduk geçen sene. Ki biz bu çocukları sokaktan, hırsızlıktan, uyuşturucudan uzaklaştırmak için sporla ilgili çalışmalar yapıyorduk. Paramızla gittik çocuklara forma-eşofman aldık. Ben kendi paramla aldım. Yine bu sene ikinci başkan arkadaşım ile gittik dün İl Spor Müdürlüğü'ne, Büyükşehir Belediyesine, İl Özel İdareye birer dilekçe yazdık ve bu taleplerde bulduk. Neden her otobüsün arkasında şurada şu okul, tiyatro, şurada şu sosyal hizmet ? Neden varoşları görmüyorlar ? AB dünyada herkesten önce varoşlara göç eden insanların rehabilitasyonu için yardım edeyim diyor ama bizim yerel yönetimlerimiz bunlar öcü deyip bizi ayırıyorlar.

Soru: Sırf Kürt kimliğinize sahip olmanızdan ötürü bu kanaat oluşmuştur mu diyorsunuz.

Osman Doğan : Kesinlikle. Çünkü ben karşılığımı başka yerlerde görüyorum ve biz eğer gerçekten müracaat etmesek o talepte bulunmasak biz pasifliğimizden deriz.

Soru: Ama başvuru yaptığınız halde bir cevap alamadığınızı söylüyorsunuz.

Osman Doğan : Evet. Kesinlikle...

Soru: Bu ayrımcılığa karşı sizce etkin başvuru mekanizmaları var mı? Ya da bunu yapanları cezalandıracak merciler var mı?

Osman Doğan : Var. Şırnak'ta suç diye yakalanan, bomba koydukları binanın önünde yakalanan subaylar için Şemdinli'de, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanının TV'ye çıkıp "bu çocuklar iyi çocuklardır" deyip ceza almamalarını sağlaması büyük bir müdahaledir. Bir cezalandırma yöntemidir. Savcılık tarafından Büyükanıt hakkında açılan dosya yok edildi, savcı mesleğinden men edildi. Kadının meselesini biliyor musunuz?

Soru: Anlatın...

Osman Doğan :Bacımın yanında anlatamam(gülüşmeler)

Soru: Yoo anlatabilirsiniz bizde ayırım yok...

Osman Doğan : Yok yok ananı tanıyan kadıdır..(gülüşmeler)..Kime şikayet edeceksin hesabı..

Soru:Yani dolayısıyla ayrımcılık yapanların cezalandırılmadığını bilakis ödüllendirildiğini el üstünde tutulduğunu söylüyorsunuz..

Osman Doğan : Kesinlikle. Bir şey daha söyleyebilir miyim bu konuyla ilgili?

Soru:Tabi buyurun..

Osman Doğan : Mesela Kuzey Irak bombalanıyor. Devlet oraya bomba atıyor...Oradaki hem insanların hem de hayvanların ölmesine neden oluyor ve bu vahşet televizyonlardan veriliyor. Oradaki insanları öldürdü diye Başbakan ve Genelkurmay Başkanı o pilotları tebrik ediyor. İnsanların elleri kesilmiş, kolları kesilmiş, bacakları kesilmiş. Hayvanların da bacakları kesilmiş. Yüzünün yarısı gitmiş yarısı kalmış. Genelkurmay başkanı ve başbakan gelmiş bunları tebrik ediyor. Çok iyi iş çıkarttınız diye. Yani bu insanlığa sığar mı.

Soru: Konuyu dağıtmayalım...

Osman Doğan : Bir şey daha söyleyeceğim...biz bu derneği açtığımız zaman bir sınırlama getirmedi. Irkı ne olursa olsun gelebilir. Ankaralısı da var bizde, Konyalısı da Bursalısı da...

Soru: O zaman sadece Kürtlerden oluşan bir dernek değil burası...

Osman Doğan : Yoo yoo

Soru: Ama etnik olarak Kürtlerin baskın olduğu bir dernek değil mi?

Osman Doğan : Evet ama biz onların önünü kesmedik. Karabağlarda oturan bütün insanların buraya üye olabileceğini söyledik. Biz burada toplu sün-

net yaptık. Bunların içinde Türkiye'nin her yanından olan insanlar da var. Biz ayrımcılık yapmadık. Hepsi kardeşimizdir bizim yani...

Soru: Bu ülkede işleyen bir yargısal mekanizma var. Mahkemeler çalışıyor savcılar çalışıyor...Peki mahkemelerden yargı mekanizmasından yana ayrımcılık söz konusu olduğunda yani güveniyor musunuz yargıya yani yargı ayrımcılığı cezalandırıyor mu sizce...

Osman Doğan :Yani taraf tuttuğuna inanıyorum. Şöyle inanıyorum.

Soru: Neyden yana taraf tuttuklarına inanıyorsunuz ?

Osman Doğan : Yani devlet yanlısı olduklarına inanıyorum. Yani bize karşı potansiyel suçlu muamelesi var. Ben yıllar önce o köylerin yakılması sırasında görünen köyün kılavuzsuz görüldüğünü bildiğim için söylüyorum. Ege bölgesi, İstanbul, Mersin, Adana, Ankara gibi büyük şehirlerin bu köylerden göç eden insanlar tarafından suç unsurlarının oluşacağını biliyordum. Yani şimdi kendimizi lütfen kesinlikle ben hep önce kendimi sizin yerinize koyup öyle düşünüp konuşuyorum. Şimdi o köyü yanan erzakları toprağa karıştırılan bir aile düşünün hayvanları telef olmuş, çıkmış köyünden gelmiş burada ben toptancılık yapıp ege bölgesinde beyaz eşya pazarlıyordum. Her gittiğim yol kenarlarında naylon brandadan yapılmış çadırlar vardı. İnsanlar yaşıyordu o soğuk kış günlerinde o ailenin çocuğunun İzmir'e indiğini düşünün lütfen ve Alsancak gibi bir yerde kazara yürüdüğünü düşünün. Etrafına baktığını düşünün. O naylon çadırdan gelip o Alsancak'taki o lüksün o şatafatlı yaşamın içinde birden bire kendini gören bir çocuk "vay burası da Türkiye orası da Türkiye" deyip o isyan ruhunun nasıl kabardığını düşünabiliyor musunuz? İsyankâr bir ruha dönüşmez mi o çocuk. Burası Türkiye orası Türkiye yetmiyor bu naylon çadır. Ben Kuşadası'na gidiyorum bir arkadaşımı ziyaret edeceğim bir genç benim önümü kesiyor diyor ki abi yardımcı olabilir miyim diyor bana? Önümü kesiyor barlar sokağının olduğu bir yerin böyle girişinde. Çok affedersin bacım beyaz kadın ticareti yapıyormuş ve Türkçe konuşmasını bilmiyor doğru düzgün. Kim bunun sorumlusu. Ben miyim? Veyahut çarşıda kadının çantasını kapıp kaçan o gencin sorumlusu kim? Onu ona niye mecbur ettin, ittin? Niye onu isyankâr ettin, it ettin, uğursuz ettin? İşte bunun temelinde başlangıç olarak saydığımız bataklığı kurutacağız edebiyatıyla yola çıkan ve bataklıklar yaratan düşünceler, zihniyetler meydana getirdi.

Soru: Peki bununla bağlantılı olarak bu sorun neden kaynaklanıyor; anayasadan mı yasalardan mı, kişilerden mi, yoksa tamamından mı?

Osman Doğan : Ben bu sorunun halkın aptallığında olduğunu düşünüyorum.

Soru: Yani mevcut anayasa ve yasalar iyi mi demek istiyorsunuz?

Osman Doğan : Hayır. İyi değil tabi. Yani kağıt üzerindeki bürokrasi bugün hükümeti dinlemiyor. Diyelim işkence Türkiye’de yasak mı yasak değil mi var yine işkence. Şimdi daha çok izsiz bir işkence sistemine dönüştürülmüş. İz bırakmadan yapıyorlar şimdi...

Soru: Yani sorun kişisel inisiyatiften kaynaklanmıyor diyorsunuz.

Osman Doğan : Yasal düzenlemelerin de ucu açık bırakılıyor. Mesela konuşması şiddet içermeyen ya da ülkesini seven sevmeyen diye ucu açık bırakılan maddeler var. Diyor ki şimdi siz hâkimsiniz bana bakıyorsunuz haaa bu ülkesini beğenmiyor diye karar veriyorsunuz. Bana bakarak öyle düşünüyorsunuz. Bu arkadaşa bakıyoruz bu ülkesini seviyor diye karar verebiliriz. Ucu açık...Öyle değil mi.?

Soru: Yoruma açık yani

Osman Doğan : Evet yoruma açık yani. Bir yasada öyle ülkesi ve milleti devleti aleyhimde bilmem şu ifadeyi kullanan...Yani bu şekilde yürüyen diyor yani. Ölçüsü ne onun? Benim ülkemin aleyhine davranma şeklim. Yani ben dedim ki terör konusundan bahsettim siyasi bir partinin bütününden bahsettim veya bir temel hak ve özgürlüklerden bahsettim, “ana dilde eğitim” dedim.

3.2.Lazların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

3.2.1. Genel Durum:

Lazlar¹⁰⁷ (Lazca: “Lazi” “Lazepe” (çoğul); Türkçe Lazlar,¹⁰⁸ Gürcüce Lazi veya Çani, Ermenice: Çen), Güneybatı Kafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu’da tarih boyunca varlığı bilinen bir etnik Güney Kafkasyalı halktır.

6.2.1.1. Coğrafi Dağılım

Türkiye’nin kuzeydoğusunda, -tarihte Lazistan olarak adlandırılan- Doğu Karadeniz Bölgesinde, Artvin’in Hopa (Xopa), Arhavi (Ark’abi), Borçka (Borçxa) ilçeleri ve Rize’nin Fındıklı (Viçe), Ardeşen (Art’aşeni), Pazar (Atina), Çamlıhemşin (Vijadibi) ilçelerinde; 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından dolayı Batum, Hopa ve Arhavi’den göç ederek yerleştikleri Gölcük, Yalova, İzmit, Kocaeli, Sapanca, Düzce, Akyazı, Akçakoca gibi yerlerde yaşamaktadırlar.

107- Lazlarla ilgili bilgi verilirken wikipedia.org adlı internet sitesindeki bilgiler esas alınmıştır. Sitenin dipnot kısmında kendileriyle bizzat görüştüğümüz Laz Kültür Derneği’nin ismi de yer almaktadır. Sitede yer alan bilgilerin Laz Kültür Derneği ile yapmış bulunduğumuz görüşmede verilen bilgilerle örtüşüğü görülmüştür.

108- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Lazlar>

Türkiye’de yaşayan Lazların sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte Milliyet gazetesinin KONDA’ya yaptırdığı ankete göre, Türkiye nüfusunun %0,28’i (220.000) [13] Laz etnik kimliğiyle kendini tanımlamaktadır. Uluslararası azınlık ve insan hakları savunucuları ve Laz aydınların iddialarına göre, bu rakam 500.000[14][15] ile 1.500.000[16] arasında değişmektedir.

Kafkasya’da Gürcistan’ın Acara Özerk Cumhuriyeti’nin Batumi kentinde ve kente bağlı Sarp, Gonio(Gönye), Kahaber, Thilnari gibi köylerde ve çok az da Ahıska, Ureki ve Abhazya’da olmak üzere 1.700[17] ile 32.000[18] Laz’ın yaşadığı tahmin edilmektedir.

Çeşitli Avrupa ülkeleri ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinde (Estonya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya) ise ne kadar Laz yaşadığına dair kesin bir veri bulunmamakla beraber 50.000 kadar Laz yaşadığı düşünülmektedir.[kaynak belirtilmeli]. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olanlar kayıtlara Türk olarak geçmekte, Gürcistanlı Lazlar ise Stalin döneminde zorunlu tehcir gereği sürüldükleri yerlerde kayıtlara Gürcü olarak geçirilmektedirler.

3.2.1.2.Dil

Lazlar, konuştukları dile Laz Dili-Lazca anlamında “Lazuri Nena” demektedirler. Lazca, dünya dil ailesinde Kafkas dillerinin içinde Gürcüce, Svanca ve Megrelce gibi Güney Kafkas Dil Grubu’nda yer alır ve Laz alfabesi ile yazılır. Bu diller arasında Lazca’ya en yakını Lazların Hıristiyan akrabaları Megrellerin konuştuğu dil olan Megrelcedir. Megrelce ile Lazca arasında karşılıklı anlaşma kurulacak kadar ortak kelime vardır. Bir Laz ve Megrel rahatlıkla karşılıklı anlaşabilir.

Köklü bir sözlü geleneğe sahip Lazca’nın yakın zamana değin yazılı bir dili bulunmamaktaydı. Antik Kolhis ve Lazika krallıklarının hüküm sürdüğü dönemlerden günümüze değin zengin sözlü bir edebiyata sahiptiler; destanları, masalları ve şiirleri ancak 19. yüzyılda yazıya dökülebilmeye başlamıştır.

Türkiye’de yaklaşık olarak 220.000 kişi[19], Lazca’nın çeşitli şivelerini konuşmaktadırlar. Alman Laz dilbilimci Wolfgang Feuerstein ve Macar etnolog Ildiko Beller Hann bu rakamı 250.000 olarak[20] Laz dilbilimci İsmail Avcı Bucaklışı ise 500.000 olarak [21] vermiştir. Gürcistan’da 1,700[22] ile 32.000 kişi [23] Lazca’yı anadilleri gibi/olarak konuşmaktadır.

3.2.1.3.Din

Roma İmparatorluğu döneminde, M.S. 5 yüzyıla kadar Paganist olan Lazlar, Laz kralı Gubaz I döneminde[24] Hıristiyanlığın devlet dini ilân edilmesiyle, süreç içinde Ortodokslaştılar. 17. yüzyılda Hıristiyanlıktan, İslam'a zamanla geçmişlerdir. Günümüzde Lazlar, Hanefi mezhebinden Sünni Müslüman'dır.

3.2.1.4.Tarih

Lazların en eski tarihleri, Kolhis yönetim ve kültür alanıyla yakından ilişkilidir. Kolhis'in varlığına ilişkin ilk yazılı belge Urartu kralı II. Sarduri döneminde Lazların yaşadığı ülke Qulha [26] olarak geçmektedir. Kolhis yönetim alanı (günümüzde Abhazya sınırları içinde kalan), Gagra'dan başlamak üzere Çoruh yatağına kadar olan bölgeyi kapsamaktaydı. Kolhis kültür alanının sınırları ise güneyde, Trabzon'a kadar uzanmaktaydı.

Lazlardan, "Laz" adıyla ilk bahseden 1. yüzyıl tarihçisi Plinius olmuştur. Tarihçi olan Pliny(Plinius), Naturalis Historia (Doğal Tarih) adlı ünlü kitabında:

"Trapezus'un ötesinde Armenia toprakları yer alır...Sahilde Heniokhilerin ötesinde sırasıyla Ampreuti ve Lazi kabileleleri mevcuttur..."[27]

2. yüzyıl tarihçisi Arrianus zamanında, Lazlar Sohumi'den başlamak üzere Trabzon'a kadar olan bölgede yaşamaktaydı. Roma/Bizanslıların "Laz" dedikleri bu halkı Gürcüler ve Abhazlar (Abazalar), "Megrel"; Roma /Bizanslıların "Lazika" dedikleri devletlerine de Gürcüler ve Abhazlar (Abazalar) "Egrisi", Persler ise "Lazistan" demekteydi. Strabon ve Xenophon gibi bir çok seyyah Kolhis'i anlatırlar; Kolhislilerin renkli gözlü, uzun boylu, beyaz tenli ve sert bakışlı kişiler olduklarını yazarlar.[28]

Lazlar, M.Ö. 150 - M.S. 600 yılları arasında Doğu Trabzon ile Abhazya arasında kalan sahil ve hinterlandının tek hâkimi olacak Lazika krallığını kurarlar. Arrian, Trabzon ile Dioskuria (Sebastopolis) arasında yaşayan halkları sayarken Lazları da saymıştır: Kolhlar, Saniyalılar, Malahonlar, Heiohlar, Helonlar, Tsitreitler, Lazlar, Apsiller, Abazglar, Sanigler. [29]

M.S. 456 yılında Roma İmparatoru Marcian bölgeyi ele geçirmiş ve Laz Kralı Gobazes'e (Gubaz) boyun eğdirmeyi başarmıştır. [30]Bölgeye bizzat giden Prokopius'un notları (MS 554) yazarın "Tzani(Çani)" olarak adlandırdığı Lazlar hakkında detaylı bilgi vermektedir:

"Tzaniler, kadim zamanlardan beri, herhangi bir hükümdara bağlı olmayan bağımsız bir halk olarak yaşamışlardır. Ömürlerinin tamamını gökyüzüne doğru uzanan ve ormanlarla kaplı olan bu dağlarda yaşayarak geçirirler.

Zira, toprağı işleme konusunda usta değillerdir ve memleketleri, sarp dağların en az olduğı yerlerde bile oldukça engebelidir. Bu yaylalar, engebeli olmanın ötesinde, son derece taşlık, işlenmesi zor ve hiç bir mahsule uygun olmayan bir toprak yapısına sahiptir. Onlar tarım yapacak olsalar bile, ürün yetiştirmek için yeterli toprak bulamazlar. Burada, ne araziye sulamak, ne de tahıl yetiştirmek mümkün değildir; çünkü bu bölgede düz bir arazi bulunmaz ve hatta buralarda ağaç da yetiştiğı halde, bunlar meyve vermeyen ağaçlardır. Zira bu bölge bitmek bilmeyen kışın etkisiyle, uzun süre kar altında kaldığından, ilkbaharın başlangıç dönemi son derece belirsiz ve düzensizdir. Bu nedenlerden dolayı Tzaniler eski çağlarda bağımsız bir yaşam sürmüşler, ama şimdiki imparator Justinianus'un saltanatı sırasında, general Tzittas'ın komutasındaki bir Roma ordusu tarafından bozguna uğratıldılar ve hepsi kısa sürede mücadeleden vazgeçerek boyun eğdiler. Böylece, tehlikeli bir özgürlüğün yerine, sıkıntısı daha az olan esareti tercih etmiş oldular. Ve onlar hemen Tanrıya itaat ederek, Hıristiyanlığı kabul ettiler. Böylece yaşam biçimlerini huzurlu bir yola sokmuş oldular ve daha sonra düşmana karşı sefere çıkıldığında, her zaman Romalıların yanında yer aldılar.”[31]

Bizanslı tarihçi Agathias'ın M.S. 6. yüzyılda tuttuğı notlara göre, Yunan mitolojisinin en eski destanlarından Argonautika'da yazanlara göre Yasun ve adamları, Altın Post'u alıp Yunanistan'a getirmek için Kolhis'e gelmişlerdi. Yasun, Altın Post'un yanı sıra Kolhis prensesi Medea'yı da ülkesine kaçırmış ve onunla evlenmişti.

“Lazlar büyük ve gururlu bir halktır ve onlar, oldukça önemli başka kavimlere hükmetmektedirler. Kolkhidalıların antik isimlerine bağılı olmaları ile abartılı bir şekilde gurur duyuyorlar; muhtemelen kibirli tavırları da bu yüzdendir” [32]

Prokopius, Lazların, Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını korumaları karşılığında yarı bağımsız krallıklarında özgür bir hayat sürdüğünü bildirmektedir. [33]

Bizans ile Persler arasındaki mücadelede oldukça yıpranan Lazlar, M.S. 7. yüzyılın sonlarında, Lazika'nın Arap işgaline uğramasıyla topraklarını terk ederek güneye inmek zorunda kalmışlardır. Latinlerin 1204'te Kostantinopolis'i işgal etmeleriyle, Bizans kralı olan Komnenoslar Trabzon'a kaçıp yeni bir devlet kurdular. Trabzon Krallığı yönetiminde, Bizans yanlısı Yunanlar ile Kafkasyalıların konfederal yönetiminin desteklediğı Lazlar arasında kıyasıya bir iktidar mücadelesi başladı. Bunun üzerine Gürcü kraliçesi Tamarın desteğiyle, 1204'te “Lazia Théma”sı kuruldu.[kaynak belirtilmeli]

Osmanlı Devleti'nde Sultan Mehmet(Fatih) döneminde Trabzon fethedi-

lip, Osmanlı'ya bağlanır. 1461'de Osmanlıların, Trabzon İmparatorluğu'nu ele geçirmeleriyle birlikte Lazlar da Osmanlı yönetimine girmeye başladılar. 1519'da Trabzon, Batum'un da dâhil edilmesiyle ayrı bir eyalet hâline getirildi. Bu bölgeyi 1640'ta dolaşmış olan Evliya Çelebi'ye göre, eyaletin beş sancağı şunlardı: Canik, Trabzon, Gönye, Aşağı Batumi ve Yukarı Batumi. Lazistan'ın merkezi Gönye idi. Kazaları ise Atina (Pazar), Sumla, Viçe/ Biçe ve Arhavi idi. Osmanlı yönetimi, Güneydoğu Karadeniz Bölgesini yönetsel birimlere ayırdı. Koch, 15 derebeyliği sayar: Atina (Pazar, iki), Bulep, Ardeşen, Viçe, Kapiste, Arhavi, Kise, Hopa, Makriali, Gönye, Batumi, Maradit, Perlevan ve Çat derebeylikleri. 1851'de Acara çevresi, Aşağı Guria ile birlikte, kurulmuş olan Lazistan Sancağına bağlandı. 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı) sonucu Batumi'nin Rusların eline geçmesiyle, Lazistan Sancağının merkezi Rize'ye taşındı. 93 Harbi sırasında Batum ve civarındaki Lazlar, Ruslar tarafından, Osmanlılara yardım ettikleri gerekçesiyle savaş sonrasında bölgeyi terk etmeye zorlanmışlar ve birçoğu terk etmiştir.

1920'de, Doktor Abidin Bey (Atak), Esat Bey (Özoğuz), İbrahim Şevki Bey, Necati Bey (Memişoğlu), Osman Bey (Özgen) ve Ziya Hurşit Bey, Lazistan milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katıldılar. 1923'te Lazistan sancağı lağvedilip, Artvin ve Rize illeri kuruldu.

3.2.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Laz Kültür Derneği Yöneticileri İle İstanbul Kadıköy İlçe merkezinde 05.07.2008 tarihinde Yapılan Görüşme:

“Derneğimiz 22.01.2008 tarihinde kuruldu. Şu an itibariyle 200 üyeye sahibiz. Kuruluş amacımız; yok olmakta olan bir kültürü ve dili kurtarmak için bir şeyler yapmaktır. Bu derneğin kuruluşundan beri ve öncesinde de her hangi bir baskıyla karşılaşmadık. .

G.S. sözlerine şöyle devam etmiştir : “Derneğin kurulduğu andan bugüne kadar ve hatta öncesinde de herhangi bir engellemeyle karşı karşıya kalmadık. Fakat sistem tarafından eritildiğimizi düşünüyoruz. Devlet, Lazları bu devletin kurulmasında ve devamında emeği çok olan ve yapıtaşlarının çimentosu olarak yansıtmaktadır. Ancak bunu Laz olarak değil Türk olarak kabul ederek yapmaktadır. Açıkçası bizlere Türk denilmesinden rahatsızız. Şunu çok açık ve net bir şekilde ifade ediyoruz. Bizler Türk değil Laz'ız. Devlet Karadeniz Bölgesi'nin tamamı için bunu yapmaktadır. Lazcayı da “uşağum, celiyrum, cidiyrum”a indirgeyerek ve bir tür karikatürize ederek yapmaktadır. Yine buna ek olarak bütün Karadeniz'i Laz yaparak sistem içinde eritmekte ve yok etmeye çalışmaktadır.

Bu devletin kuruluşunda bizim katkımız olmasına rağmen devlet hep Lazları karikatürize ederek asimile etmeye çalışıyor. Dilimizle dalga geçili-

yor. Hepsinden önemlisi de bizi Türk olarak lanse ediyor. Oysa biz Türk değil Laz'ız. Derneğin kuruluşunun en önemli nedeni budur. Artık biz de örgütlü bir gücüz. Bundan dolayı bizden rahatsız olacaklardır. Genel anlamda bir baskı görmememize rağmen polislerin bizi sıkıştırdığı da oluyor. Mesela bize “Kürtleri bitirdik şimdi sıra sizde mi?” şeklinde tehdit ve baskılara maruz kaldığımız oluyor.

Bize karşı ayrımcı uygulamalar oluyor. Örneğin TRT 1 kanalı Birol TOPALOĞLU'nu uyardı. “Lazca söylerseniz televizyona çıkamazsınız ancak Türkçe söylerseniz çıkabilirsiniz” diye. Kazım KOYUNCU'yu ise içeri boşaltarak veriyorlar. Mesela konserini yayınlarken Lazca söylediği şarkıları ayıklıyorlar. Bu uygulama tam bir iki yüzlülüktür. Laz'ları hiç dikkate bile almıyorlar.

Bu şekilde kendini Laz olarak ve haliyle ayrı bir ırk olarak gören, kabul eden Laz'lar olduğu gibi kendisini farklı görenler de bulunmaktadır. Bunların içinde sistemle bütünleşip yine sistemden nemalananlar var. Bunlar bir gün bizim yaptığımıza karşı çıkacaklardır. Bu anlamda eleştiri de alıyoruz. Bizleri kendi kültürümüze sahip çıktığımız için bölücülükle suçlayan Laz'lar da çıkıyor haliyle. Buna karşın olumlu tepkiler de alıyoruz. Laz'ca bilmeyenlerin bizden dil eğitimi şeklinde istekleri de oluyor. Ancak şu an itibariyle tepkiden ziyade ilgi ve sevgi görüyoruz.

Derneğin kuruluş aşamasında resmi anlamda bir baskı gördüğümüz söylenemez. Ancak gayri resmi anlamda polisin bizi sıkıştırdığı oldu. Bir arkadaşımıza gelen polis alaylı bir ifadeyle “Ülkenin nerelerini istiyorsunuz ? Söyleyin istediğiniz yerleri de Laz'lara vereyim” şeklinde konuşmuş. Arkadaşımız da “Rize'yi Artvin'i, İstanbul'u ve Laz'ların yaşadığı bütün yerleri istiyorum. Verebilir misin? Veremezsin. Öyleyse veremeyeceğin, vermeye gücünün yetmeyeceği yerleri istiyor musun diye sorma” şeklinde cevap vermiş.

Kürtlerin devlet ve özel sektörde iş anlamında ayrımcı uygulamalara maruz kaldıkları söyleniyor. Laz'lar açısından durum böyle değil. Aksine Laz olmak devlet ve özel sektörde tercih sebebidir. Ancak bu uygulama sistemin bir hilesidir. Böylece devlet taltif ederek ehlileştirip itaatkâr hale getiriyor ve sonuçta kimliksizleştiriyor. Yavaş yavaş bizi asimile etmeye çalışıyor. Bunun yanında örneğin iş konusu eğer diksiyonla ilgili ise Laz'ları tercih etmezler.

Kimliğimize sahip çıkmamız bazen birilerinin tuhafına gidiyor. Özel sektöre ait bir yerde işe başlamıştım. İlk günkü tanışma faslında “Ben Laz'ım” şeklinde kendimi tanıttınca herkes “Aaa! Laz'ım diyor” diyerek gülmüştü. Yani kimliğimize sahip çıkıp onu sahiplenmemizi hazmedemiyorlar. Türk olduğu-

muzu söylememiz bekleniyor. Oysa biz Türk değil Laz'ız.

Laz'ların bugünkü durumunu değerlendirebilmek için olayı 1923'lü yıllardan başlatmak gerekir. O tarihe kadar Osmanlı Devleti Laz'ları tanıyor ve öz kimlikleriyle kabul ediyor. Hatta 1923 yılındaki İzmit toplantısında yeni devletin kurucuları kendilerini Kürt, Türk ve Laz'ların temsilcisi olarak tanıtıyor. Yani o tarihte bile Laz'lar tanınıyor. Ancak sonrasında tek devlet, tek millet, tek ulus kavramları benimseniyor ve diğer ırklar yok sayılmaya başlanıyor. Sonrasında ise asimilasyon süreci başlıyor. O zamanlar istediğimiz isimleri koymamız engelleniyor. Laz'ca olan köy ve şehir isimleri değiştirilmeye başlanıyor. Hatta 1960 ve 70'li yıllarda Laz'ca konuşan çocukların dayak yedikleri bile oluyor. Bu konuda devlet artık eskisi kadar sert değil. Ancak yumuşama bu ülkedeki bazı halkların verdiği mücadele sonrasında olmuştur.

Olması gereken nedir? Bizim bu konudaki taleplerimiz nettir. Biz Laz'lar olarak kimlik mücadelesi veriyoruz. Herkesin anadilini konuşup kullanabilmesi gerekir. Bunun önündeki tüm yasal engeller kaldırılmalıdır. Lazca'nın İlk Öğretim Okullarında seçmeli ders olarak okutulması gerekir. İsteyen Laz'ca dersi alabilmelidir. Dilimiz kullanılmadığı için yok olmaya yüz tutmuştur. Bunun için üniversite boyutunda da Laz'ca üzerine özel enstitüler kurulmalıdır.

Laz'lar Türkiye'de Rize merkez, Pazar, Ardeşen, Çamlıhemşin, Fındıklı'da varlar. Artvin'de, Sakarya'nın Sapanca ilçesinde, İzmit'te, Yalova ve bunun gibi başkaca yerlerde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bunun yanında İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'da da varlar. Asıl Laz bölgesi olan Karadeniz'de yaşayanların üç dört katı kadar Laz'ın göç ettiğini biliyoruz. Rakam vermek gerekirse kesin olmamakla beraber 400- 500.000 civarında kişi Laz'ca biliyor. Son zamanlarda yapılan bir araştırmada Laz'ların sayısını 80.000 olarak verdiler. Aynı araştırma Kürtlerin sayısını da 12 milyon olarak verdi. Her iki rakamında gerçeği yansıtmadığını biliyoruz. Sonuç itibarıyla Laz'lar bu ülkede uygulanan genel bir asimilasyon politikasından nasibini aldı.

Laz'lara karşı uygulanan ayrımcı uygulamalara entelektüel kesimde de rastlıyoruz. Çünkü milliyetçilik bu ülkede artık bir hastalık halini almış bulunmaktadır. Bizim kurmuş bulunduğumuz dernek ilk defa Laz adı altında kurulmuş bir dernektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra bu bir ilktir. Doğrusunu isterseniz buna izin verilmeyeceğinden korkuyorduk. Ancak başta da belirtmiş bulunduğumuz gibi bu anlamda resmi bir engelleme ile karşılaşmadık.

Bu çalışmanızı takdirle karşılıyoruz. Mazlumder'i biliyoruz ve takdir edi-

yoruz. Özellikle dini ve etnik ayrımcılıkla ilgili bu çalışmanız bizleri memnun etmiştir. Yıl sonunda eğer bir sempozyumla bu çalışmanızı basın ve kamuoyu ile paylaşıp uygulamaları tartışacaksanız ve bizleri de çağırırsanız memnuniyetle katılırız.” Şeklinde beyanda bulunmuşlardır.

Heyetimiz tarafından, Lazların örgütlenme anlamında ciddi bir baskıya maruz kalmamalarına rağmen kontrol edildiklerinin farkında oldukları ve bunun da kendileri üzerinde psikolojik bir baskı oluşturduğu gözlenmiştir.

3.3.Romanların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

3.3.1. Genel Durum

Romanlar veya halk arasındaki tabirle Çingenerler¹⁰⁹ Hindistan’ın Pencap-Sind nehir havzası boyunca Pakistan ve Afganistan’ın da içinde bulunduğu bölgelerden 1050 civarında İran ve Anadolu üzerinden dünyaya yayılmış Hint-Avrupa kökenli halkın adıdır.

3.3.1.1.Tarihçe

Roman halkının vatanlarını neden terk etmek zorunda kaldıkları bugün bile yanıtız kalmaktaysa da tarihçiler üç teori ortaya sürmektedir:

Mahmut Gazi’nin Sindh ve Penjap’ı işgali sırasında 500.000 Hintliyi esir aldığı bilinmekte olup, Hindistan’ı fetheden Müslümanların, Romanları köle olarak alıp ülkelerine götürülmesi en yaygın teoridir.

En düşük kast olduğu sanılan Romanlar, Müslüman fatihlere karşı paralı asker olarak kullanılmış olabilirler ki, yenilginin ardından göç etmek zorunda kalmış olabilirler.

Firdevsi’nin Şehnamesi’ne göre MS 420 yılında vatanlarını terk edip dünyaya yayılan 12.000 kişilik Luri halkı eğer Romanlarsa dünyaya yayılmalarının Hindistan’ın işgali ile ilişkisi olamaz.

İlk kez 1505’te İrlanda’da, 1514’te de İngiltere’de nüfus kayıtlarına geçirildiler. Aynı tarihlerde, Avrupa’nın birçok ülkesinde gezgin, çalgıcı ve falcılardan oluşan bazı göçebe toplulukların kayıtlarına rastlanır. Günümüzde Romanlar dünyanın dört bir yanına dağılmış olarak yaşarlar. Büyük bölümü Avrupa’nın güney kesiminde toplanmıştır. 19. yy.ın sonlarına doğru Kuzey Amerika’ya da göç etmişlerdir. Romanlar yaşadıkları her ülkede değişik adlarla anılırlar.

109-Bazı Romanlar kendilerine Çingene denmesinden rahatsız olurken bunun aksine bazılarının ise bu kavramı dahi meşrulaştırmak adına Çingene tanımlamasından rahatsız olmadıkları gözlenmiştir.

Romanlar, dünyanın en renkli göçebe topluluklarından biridir. Türkiye’de yoğun olarak yaşadıkları yerlerin başında Çanakkale, Edirne, Düzce, Tekirdağ ve İstanbul gelir.

Romanlar insanlık ailesinin ayrılmaz bir parçasını oluştururlar. En gerçek ve doğru manasıyla Romanlar göçebe zanaatçı ataların çocuklarıdır. Tarihin en eski zamanlarından beri kimi insan grupları; tarım veya hayvancılıkla geçinmişlerdir. Romanlar ise çeşitli nedenlerden dolayı göçebe zanaatçılıkla yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Romanların ataları; sepet, elek, metal eşya, kalay vs gibi ürün ve hizmetleri meydana getirerek bunları tarım ve hayvancılıkla geçinen diğer toplumlara satmışlardır. Bu sebeple diğer toplumlar gibi hayvan sürülerine ve geniş topraklara sahip olmadığından göçebe zanaatçılıktan başka bir geçim imkânı bulamamışlardır. Aslında Romanlar ile Roman olmayanları birbirinden ayıran yegâne fark budur.

Sanıldığı gibi romanları diğer insanlardan ten rengi, irksal özellikler ya da dil ayırmaz. Esmer romanlar kadar beyaz tenli ya da sarışın Romanlar da vardır.

Farklı ırklara mensup Roman grupları da vardır. Farklı diller konuşan Roman grupları da vardır. Ama tüm Romanların ortak özelliği atalarının binlerce yıl boyunca göçebe zanaatçılıkla geçinmiş olmalarıdır. Bugün birey olarak bir Roman hangi mesleği yapıyor olursa olsun, insanlığın ilk zamanlarında atalarının göçebe zanaatçı olması onun da Roman toplumuna ait olduğunu gösterir.

Romanlar’ın büyük bölümü gelenek, göreneklerini ve topluluklarının yönetim biçimlerini korumuştur. İlk olarak 19. yy.da Avrupa’da, sayıları 10-100 aile arasında değişen Çingene toplulukları şefler seçmeye başladı.

Roman sözcüğü yerleşik düzeni olmayan göçebe insanları çağrıştırır. Oysa Romanlar’ın çok azı günümüzde göçebedir. Bazıları kendi istekleriyle göçebeliği bırakmış, yaşadıkları ülkenin yaşam biçimini benimsemişlerdir. Roman olmayanlarla evlenen Romanlar da vardır. Bazı ülkelerde de yerleşik yaşama zorlanmışlardır. Soykırımı uğramışlardır.

Yarı göçebe, yarı yerleşik bir topluluğun sayımının yapılması güç olduğu için Romanlar’ın kesin nüfusu bilinmemektedir. Bununla birlikte bugün dünyada 3- 4 milyon dolayında Roman olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de ise 750.000 dolayında Roman olduğu tahmin edilmektedir.

Nisan 1971’de, Romanlar’ın sorunlarını tartışmak üzere Londra yakınlarında ilk Uluslararası Roman Kongresi toplanmış olup bu kongreye atfen, 1990’dan itibaren 8 Nisan Dünya Romanlar Günü olarak kutlanmaktadır.

3.3.1.2.Romen Grupları

Yayıldıkları coğrafyaya göre Roman halkı göçebe zanaatçılar olarak tek başlık altında toplanabilir. Bununla birlikte tarih boyunca üç ana kola bölünmüşlerdir.

1. Kalderaşlar
 - a. Lovariler
 - b. Boyhalar
 - c. Luriler
 - d. Çurariler
 - e. Türko-Amerikanlar
2. Gitanolar
3. Manuşlar
 - a. Valsikanlar
 - b. Pimontesiler
 - c. Gaygikanlar

3.3.1.3.Dilleri

Romani Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-İran kolundan olup Sanskritçeyle benzerlikler göstermektedir. Romanlar kendilerine Rom derler. Rom, Çingenece'de (Romani dili) erkek ya da koca anlamına gelir. Bu dilin, eski ve artık ölü bir Hint dili olan Sanskritçeden (diğer Hint dilleri gibi) türediğinden sanılmaktadır. Bununla birlikte sözcük dağarcığında Yunanca, Türkçe ve Farsça sözcükler de vardır.

Anayurtlarının Hindistan olduğu sanılmakla birlikte, Romanların kökeni hâlâ tartışma konusudur. Tarihleri ile ilgili kayıt yoktur.

Çoğu, yaşadıkları ülkenin dilini konuşur. Romanca ile yaşadıkları yörede konuşulan dilin karışımı bir lehçe konuşanlar da vardır. Örneğin, Fransa'dakilerin bir bölümü ve Almanya'daki Romanlar Romani ve Almanca karışımı bir dil konuşurlar. İngiltere ve Fransa'dakilerin başka bir bölümünün ise İspanyolca ile karışık bir lehçesi vardır. Bundan dolayı Roman dili konuşulduğu yerlere göre farklılıklar gösterir. Yerleşik bölgelerde dili o yöreye göre meyil vermiştir.

3.3.1.4.Hayat Tarzları

Barışçı, sanatsever, yaşam filozofu insanlardır. Kendilerine özgü yasaları vardır.

Geçen yüzyıla kadar metal işleme ve o eski dönemlerde yeni sayılabilecek demir, kalay teknikleri sayesinde Avrupa’da endüstri devriminin hazırlayıcısı olmuşlardır. Yaşam felsefelerinde maddeye önem vermedikleri için, genellikle gelir düzeyleri düşük olarak kalmıştır.

Eskiden göçebe yaşamlarına uygun işler yaparlardı. Kadınlar falcılık yapar, dilenir ya da dans ederdi. Erkekler ise çalgı çalar, kap kaçak lehimciliği, kalaycılık, hayvan ticareti, hayvan eğiticiliği gibi işlerle uğraşırlardı. Geçmişte atlarla çekilen arabalarla yapılan göçlerde artık kamyon ya da karavanlar kullanılmaktadır. Eski uğraşlarının yerini ise, meyve toplama, asfalt dökme, kullanılmış araba ticareti, sirklerde hayvan bakıcılığı ya da eğiticiliği, hurda maden ve antika eşya alım satımı gibi işler almış olmakla birlikte özellikle Türkiye de ve diğer birçok dünya ülkesinde yerleşik hayata geçmiş olanlar diğer meslek dallarıyla ilgilenmiş olup başka türlü meslekler de edinmişlerdir. Dünya üzerinde Gypsy Kings, Goran Bregoviç Türkiye de ise Safiye Ayla, Hüsnü Şenlendirici gibi birçok Roman müzik dans ve sinema sanatlarını zenginleştirecek katkılarda bulunmuşlardır. Bazı ünlü İspanyol gitaristler ve flamenko dansçıları Roman ya da yarı Roman’dırlar. Romancanın yazılı bir dil olmayışı yüzünden edebiyat yapıtları yoktur.

Romanlar’ın göçebe yaşamları yerleşik toplumlarınkinden çok farklıdır. Bu yüzden çoğu zaman, yerel halk tarafından hırsızlık, büyücülük, çocuk kaçırma gibi eylemlerle suçlanmışlardır. 1554’te İngiltere’de Roman olduğu söylenen herhangi bir kişinin asılması işten bile değildi. Hemen hiçbir yerde istenmeyen Romanlar, birçok ülkeden sürülmelerine karşın, bir süre sonra bu ülkelere geri dönmeyi başarırlardı. II. Dünya Savaşı’nda Yahudiler gibi Romanlar da Almanlar tarafından büyük bir kıyıma uğratıldılar. 200.000 -800.000 arasında Roman çoluk çocuk aşağı ırktan oldukları gerekçesiyle Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya’daki Nazi kamplarında yok edilmiş bu katliam Roman halkı tarafından porajmos “parçalanmak” olarak adlandırılmıştı. Günümüzde de Romanlar yaşadıkları bütün ülkelerde ayrımcılığa tabi tutulmaktadır. Bu yüzden de birçok ünlü roman kimliğini gizlemek durumunda kalmıştır. Ama bazıları kendilerini internet yoluyla tanıtmaktan bile çekinmezler.

Türkiye’de; 750.000 dolayında Roman olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de yoğun olarak yaşadıkları yerlerin başında başta Edirne olmak üzere, Tekirdağ, Çanakkale, İzmir, İstanbul, Bursa, Adapazarı, İzmit gelir. Özellikle İstanbul’un Sulukule romanları meşhurdur. İzmir’de ise Konak ve

Torbali yakınlarında bulunan Ayrancılar'da ve Karşıyaka yakınlarında bulunan Örnekköy'de romanların nüfusu fazladır. Osmanlı İmparatorluğu'nda da Rumeli topraklarında yaşayan Romanlar ayrı yönetim sayılmışlardı. Çingene Sancağı olarak adlandırılan bu yönetim biriminde, Romanlar'ın yönetsel, mali ve askeri işleri düzenlendi."¹¹⁰

3.3.2.Mazlumder Heyetinin Mersin ve İzmir'deki Roman Sivil Toplum Örgütleri ile gerçekleştirdiği görüşmeler

3.3.2.1. Mersin Romanlar Sosyal, Kültür, Dostluk ve Dayanışma Derneği Başkanı Cemal Mogoltekin Ve Dernek Yönetim Kurulu Üyeleri İle Dernek Genel Merkezinde 24.05.2008 tarihinde-Yapılan Görüşme

"Mersin'de sayısı yaklaşık olarak 6000'i bulan Romanlar, çoğunlukla Turgut Reis, Alsancak, Barış Mahallesi, Siteler, Çay Mahallesi ve Kiremithane'de yaşamaktadırlar.

Romanlara yönelik ayrımcılık değişik şekillerde ve farklı alanlarda yaşanmaktadır. Bu ayrımcılık bize ilişkin önyargılar tarafından beslenmekte ve hakkımızda olumsuz bir toplumsal imaj oluşturulmaktadır. Dernekleştikten sonra, hakkımızda oluşan önyargıların büyük bir kısmını izale edebildik, ancak daha alacak çok yolumuz var.

Bizim şu andaki en büyük sorunumuz, bize Roman değil de, Çingene denilmesidir. Bu sözcük bizi rencide eden ve dolayısıyla üzen bir sözcüktür. Bu sözcüğü kesinlikle kabul etmiyoruz. Çingene sözcüğünün altında "hırsız, namussuz, dinsiz, imansız" vb anlamlar var. Biz derneği kurduğumuz günden beri bununla mücadele ediyoruz ve bu doğrultuda mesafe de kat ettik. Mesela ATV televizyonunda yayınlanan "Görgüsüzler" isimli bir dizi vardı. Bu dizi Romanlara hakaret içeriyordu. Gerekli lobi faaliyetlerini yaparak bu dizinin yayından kalkmasını sağladık.

Dernekleşmeden önce, eğitim-öğretim alanlarında da ayrımcılığa uğruyorduk. Rahatlıkla Roman olduğumuzu söyleyemiyorduk. Şimdi yavaş yavaş söylenebiliyor. Artık kamu kurumlarından ihtiyaç duyduğumuz vakit, gerekli desteği alabiliyoruz. Bu da bizi oldukça mutlu ediyor.

Ayrımcılığa uğradığımız alanları epeyce daraltmış olmamıza rağmen, hala ciddi hak ihlallerine maruz kalabiliyoruz. Yerel yönetimler, bize istenilen düzeyde hizmet vermiyor. Vasıfsız olduğumuz için iş bulmakta zorlanıyoruz. Bu doğrultuda devletten bazı taleplerimiz oluyor. Bunları 3 madde halinde - <http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanlar> (Romanlarla ilgili bilgi verilirken Tıpkı Kürtler'de yapıldığı gibi wikipedia.org adlı internet sitesindeki bilgiler esas alınmıştır¹¹)

linde özetleyebilirim:

Yerel yönetimler vatandaşlara sahip çıkacak politikalar geliştirmeli.

Devletin hizmet anlayışı Romanları da içine alacak şekilde değişmeli. Mesela, TOKİ konutlarının yapımı sırasında bize de bazı kontenjanlar tanınmalı.

Sivil toplum örgütlerine önem verecek bir yönetim anlayışı geliştirilmeli.”

3.3.2.2. Ege Roman Dernekleri Federasyonu Basın Sözcüsü Ve İzmir Faytoncular Derneği Başkanı Gökmen Dunar İle 30.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹¹¹

S.E - Ayırıcılığın daha çok kimden kaynaklandığını düşünüyorsunuz?

1973 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yer Brüksel olacak, Brükselle ilgili bir karar verdi. Çingene kelimesi ve bazı kelimelerin kaldırılmasına, yerine ‘rom’ yani insan demek olan kelimenin konulmasına dair. Bununla ilgili bir yasa çıktı. Ve bu yasa kabul gördü. 1983 yılında da Turgut Özal’ın döneminde bu Türkiye’de de değişti. Yani insanlar kendi haklarını bilmiyor. Şimdi benim karşımda bir avukat var. Eğer ben ona derdimi iyi anlatabilirim o beni daha iyi savunabilir. Biri kalkıp bana ‘çingene’ dediği zaman ben ona maddi ve manevi tazminat davası açabilirim. Çünkü bana ‘çingene’ dedi. Bunu bilmiyor insanlar.

S.E. - Toplumsal önyargılardan kaynaklı ayırıcılıkta bir değişim görüyor musunuz?

Şimdiye göre geçmiş daha kötüydü. Şimdi daha iyi. Bilmiyorum benim için mi daha iyi, toplumda romanlara karşı bir sempati var. Bu da Ege Roman Federasyonunun yaptığı festivallerden kaynaklı. İçişleri olabiliyoruz. Geriye baktığımızda böyle değildi. 80-90 lı yıllara baktığımızda çok kötü. 60- 80’li yıllara bakarsak romanlarla gacolar (Türkler) içişeydi. Zengin bir adam gelip buradan bir temizlikçi, bir işçi alabiliyordu.80- 95 yılları arasına bakarsak berbat. Bize yapılan uygulama çok berbat ; hor görülme, aşağılanma, itilme, kakılma ve emniyet konusunda yaşananlar çok kötü. Kazara polisin burada adam vurduğunu biliyorum. Haa o polis ölmedi mi? O da öldü. 95-2000 arası yine aynı. İşsizlik azaldı bu sefer romanlar uyuşturucuya geçti, mafyacılık türedi çok şeyler yaşandı. Hep işsizlikten kaynaklanan şeylerdi bunlar. 2004’e kadar bir duraklama dönemi yaşandı, her şey aynı devam etti. 2004’te ilk roman derneği kuruldu. Bundan sonra baya bir çoğalmaya başladı roman dernekleri. Türkiye de 67 tane roman derneği var. Zaten 67

111- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Kadir Tiril, Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır.

derneği ben buradan çeviriyorum. Burada 3-4 federasyon var, 3-4 federasyonun yapılanması var. Fakat yapılanmaya bakarsanız... Yanlış anlamayın ben burada kendimi övmüyorum. Burada üniversiteli gençlerimiz de var. Fakat hepsi 'ben romanım' demiyor kaçıyor işsiz kalırım korkusu var. Düşüncelerine saygı duyulmuyor, asimile oluyorlar. Haa benim bir avantajım var mı? Var. Ben burada sevdirdim kendimi, iş bulabilirim ama diğer roman vatandaşlar iş bulamaz...

N.A. - Şimdi siz değindiğiniz gerekçeyle romanların zaman zaman etnik kimliklerini sakladığını da söylüyorsunuz?

Evet.

N.A. - *Ayrımcı uygulamaların en sık uygulandığı kurumlar hangileridir? (sorudan tedirgin oldu ve yanıtlamak istemedi)*

N.A. - Ayrımcılığa uğradığımızda ne tepki veriyorsunuz?

Bunu durdurmak için mücadele ediyorum. Nasıl durdurucam biliyor musunuz? Çok mu konuştu bana, Ankara'ya... Ankara beni takmadığı zaman, Belçika insan haklarına, masaya, parlamentoya veya Fransa Strazburg'a (...) Sallanıyo Ankara. Ankara sallandımı burasıda sallanıyor.

S.E. - Ayrımcı uygulamalara karşı etkin başvuru mekanizmaları var mı? Tedbirler var mı? Cezalandırma sistemleri var mı? Romanların uğradığı mağduriyetler karşısında başvurduğu yasal merciler etkin şekilde işleyebiliyor mu?

Etkin şekilde işlemiyor. Bunu size ispatlayabilirim. Siz bir avukat olarak mahkemelerde çoğunlukla romanları görürsünüz. Orda haklı da olsa konular onun üzerindeyse yine de suçlu gözüktür. Şöyle bir örnek verebilirim; Hanımefendi belki farkında olmayarak bir şey düşürmüştür. Ben almışımdır, telefonunu düşürdü diyelim örnek; Ha cahil olduğumdan o telefonu kullanırım, ama o düşürdüğü için hırsızlık konumuna girmese de, ben haklı olsam da suçlu gözüktürüm. -Küçük, basit bir örnek verdim- neden? Baktığı zaman ona hâkim veya savcı hemen suçlayabiliyor, roman çünkü! Veya Kürt. Çoğunlukla ben kendi toplumum için konuşayım; Roman deyip onu yargılayabiliyor. Bu bir yanıştır. Eşitlik kavramı yok adaletli değiller, eşit davranamıyorlar mekanizmayı doğru kullanmıyorlar.

S.E. - Yargı ayrımcılığa karşı toplumda güven mekanizması oluşturuyor mu?

Yargıya roman toplumu güvenmiyor. Yargıya güvense burada polisin arabasına takla attırmaz. İki hafta evvel burada lamburlop polis arabası. Tuttular devirdiler belinden silahını alıp çocuk gibi oynadılar. Şimdi polise saygılı olmak gerekir, ama sen benim insanıma zarar verirsen, insanım da sana zarar verir. Roman toplumu bir yere kadar çeker kendini girmez, girmez ama bir

yerden sonra (...) bunu da burada emniyet yapıyor. Geliyor bana. Alsancak karakolu çok şikayetçi. Haa n'oldu ? Sebep işsizlik. Burada o zaman belediyeleri suçlamak zorunda kalıyorum... Ona kardeşim diyorum, işçi alacaksın. Daha yeni yeni işçi almaya başladı. Affedersin kusura bakma hemen şurada İzelman var. Bana diyorki sadece sen girebilirsin işe, üniversitelisin. E ben diyorum ki gelmek istemiyorum. Al ilkokul mezunumu al, ağır vasıta ehliyetli şoförler var, çekmecem şoför dolu (...) Belediye de bir kamu kurumu ama belediyenin de çok önyargıları var..

S.E.-Bir kamu kurumu işçi alımı için mülakat yaptığında; aynı koşulları taşıdığı halde, hatta daha nitelikli olduğu halde, roman olmayan birine göre roman olan biri daha mı dezavantajlıdır? (gülümsüyor) Bunu zaten siz cevapladınız. Bire bir bu şekilde.

S.E.-Yasalardankaynaklanan ayrımcılık var mı, yoksa kişisel tutumlardan mı kaynaklanıyor?

Toplumun kişisel tutumlarından kaynaklanıyor. Bakın toplum dediğim zaman devlet de kamu hizmetinde çalışan şahıslar da gerçekten o mekanizmayı doğru kullanamıyor. Mekanizmayı doğru kullanmak var, adaletli kullanmak var, eşit kullanmak var. Sistemi kendi keyfine göre kendi yöntemine göre kullanıyorlar.”

3.4.Rumların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

3.4.1.Genel Durum

“Rumlar, genellikle Hıristiyan dininin Ortodoks mezhebine inanan kimselerdir. Günümüzde Yunanca konuşan Türkiye, Kıbrıs ve Yunanistan’da yaşayan kimselere denir. Tarihte Doğu Roma İmparatorluğu’nu oluşturan 6. yüzyıl’a kadar Latince konuşan ve 6. yüzyıl’dan sonra Yunanca konuşan kimselere denirdi.”¹¹²

Rumlar’ı, Rum kültürünü ve Rumların Türkiye’de yaşadığı yerleri anlatan, Rumca-Türkçe yayın yapan www.megarevma.net adlı internet sitesinde Rumlar ve Rum Kültürü başlığı altında Rum tarihi ile ilgili olarak şu bilgiler yer almaktadır.

3.4.1.1.Fetihten Önce

MÖ 7. yüzyılda Boğazlar çevresine ilk yerleşenlerden Megaralılar, kentlerine, komutanlarının adı olan Bizas’ın adına atfen Bizantion dediler. MS 2. yüzyılın sonunda kenti ele geçiren Roma İmparatoru Septimius Severius’un karısı İmparatoriçe Antonnina’nın adı verildi. Nihayet 1.

112-<http://tr.wikipedia.org/wiki/Rum>

Constantinus zamanında, 11 Mayıs 330'da, kentin yeni kuruluşu kutlandı ve yeni adı resmen Constantinopolis olarak, Yeni Romalı dönemine başladı. Constantinopolis'te yaşayan halkın kendisine Roma vatandaşı anlamında Rum demesi, Caracalla'nın, 212'de ilan ettiği ve Roma İmparatorluğu içinde serbest yurttaş olan (köle olmayan) tüm halkı eşit yurttaş sayan tarihi kararına kadar eskilere götürülebilir. Resmi dili Latince olan Doğu Roma'nın başkentine "Yeni Roma" da denmişti.

Constantinopolis halkı Bizans döneminde kendisine "Rum" -Romeos-, Doğu Roma İmparatorluğu'na da Romania; kullandıkları dile ise Yunanca -Hellence- diyordu. Bu dönemin ayırıcı kimliğinde iki özellik göze çarpar: Ortodoks mezhebi ve bu dinden de kaynağını alan Yunanca.

Bizans ve Çevresi

9-13. yy'larda Rumları tehdit eden iki düşmanları vardı: Batıda Katolik dünya ve Doğu'da İslam dünyası. Bizans devleti ve halkı Doğu'dan ve Batı'dan sıkıştırılmakta, bu güçlere karşı toprak ve gelir kayıpları vererek gerilemekteydi. Bu dönemin edebi ve dinsel metinlerinde bu korkunun izlerine rastlanır.

Batı'da, Constantinopolis'i yeniden ele geçirmek amacıyla bir Haçlı seferi hazırlıklarının arkası kesilmemişti. Batı'yı durdurmak için en etkili silah, Katolik ve Ortodoks kiliselerin birleşmesi formülüydü; yani Katoliklerin ilkeleri ve Papa, Bizans'ın Ortodoks halkı tarafından tanınacak, Batı'nın mezhep sapkınları suçlaması etkisiz kılınacaktı. Bizans, yaşamının son dönemlerinde bu konuyu hep açık tutmuştu.

14. yy'da Bizans, Türkler ve Sırlar'a süregiden toprak kayıplarından sonra artık bütünüyle güçsüz ve etkisiz bir devlet durumuna düştü. Osmanlı toprakları ortasında kalan Konstantinopolis'in yöneticileri son ana kadar kiliselerin birleşmesini gündeme getirerek kurtuluşu Batı'da aradılar. Aralık 1452'de Ayasofya'da, papanın temsilcileriyle birlikte Katolik ayin yapıldı, İmparator birleşmeyi bir kez daha ve yeniden onaylarken, halk ve kimi din adamları aynı anda Pantokrator Manastırı'nda kendi mezheplerinden yana ayin yapıyorlardı. Her şeyin bittiğinin belli olduğu 28 Mayıs 1453 gecesi imparator ile halkın bir arada Ayasofya'da yaptıkları son ayin ise Ortodoks geleneğine göre yapıldı.

3.4.1.2. Anadolu'nun Türkleşmesi

Rum dünyasının Türk yönetimi altına girmesi Constantinopolis'in alınmasından çok önce, 11. yüzyılda Türklerin Anadolu'ya girmesiyle başlamıştı. Bu dönemden başlayarak, Rumların tarihi doğrudan ve kesintisiz bir bi-

çimde Türklerle ilişkilidir. Anadolu'da Rum toplumunun Türk-İslam yönetimi altında yaşamaya başladığı döneme sonraları Turkokratia (Türk yönetimi) demişler ve böyle bir egemenliğin bilincini taşımışlardır.

Türk boylarının Anadolu'ya yönelmelerinin ideolojik gerekçesi cihattı. Bu topraklarda iki farklı toplum karşı karşıya gelmişti: Yerleşik Hıristiyan toplum ve göçebe ya da yarı yerleşik bir toplum olan Müslüman Türkler. Güçsüzleşen ve yoksullaşan Bizans devletinin ordusu direnemiyordu. Ağır vergiler altında ezilen Rum halkı ise Türkler'in ilerlemesine karşı çıkmıyordu.

1373'ten sonra Bizans artık Osmanlıların vasalı durumundaydı; hareket özgürlüğünü bütünüyle yitirmişti. Osmanlılar Constantinopolis'teki taht kavgalarında söz ve karar sahibiydiler. Venedik ve Cenova'nın yönetimindeki eski Bizans topraklarında yaşayan Rumlarla, Anadolu'da Türklerin egemenliği altında yaşayan Rumların ekonomik ve dinsel özgürlükler açısından kıyaslanmaları İstanbul Rumlarınca da yapılıyor, tercih terazisi çoklukla Türklerden yana ağır basıyordu. Türk yönetimi altında yaşayan Rumlar ikinci sınıf halk muamelesi görüyordu, kafir sayılıyor, cizye ödüyor, çocuklarını devşirme usulü yüzünden kaybedebiliyordu; ama gene de koşullar göreceği olarak daha iyiydi. Türk egemenliğine giren yerlerde Bizans yasaları bütünüyle yürürlükten kalkmamıştı, din ve ticaret alanı daha serbestti, köylünün vergileri ve angaryaları Latinlerin egemenliğindeki yörelere göre daha hafifti. İmparatorundan sonra en önemli kimse olan Lukas Notaras'ın ünlü "Latin başlığını görmektense kentin içinde Türk'ün sarığını görmek daha iyidir!" sözü bu kıyaslamaların özetidir.

Yaklaşık 400 yıl içinde (1071-1453) Anadolu Rum nüfusunda büyük bir düşüş oldu. Özellikle Anadolu Selçuklularının ortadan kalkmasından sonraki karışıklıklar, istikrarsızlık ve güvensizlik yıllarında nüfus azalması hızlı olmuştur. Ürün talanları ve köleleştirmeler bu dönemde sıklaşmış ve büyük yerel cemaatler erimiştir.

3.4.1.3.Selçuklu Döneminde Durum

Anadolu Selçuklularının ve sonraları Osmanlıların Anadolu'ya egemen olmalarıyla, Anadolu'da yaşayan Rumlar politik ve kültürel merkezleri olan Constantinopolis'in, Rum yönetici "aristokrasisi"nin, Ortodoks kilisesinin ve genel olarak Bizans'ın ekonomik etkilerinden ve etkinliklerinden yoksun kalmışlardı. Kilise bir yanda topraklarının ve gelirlerinin büyük bir bölümünü kaybetmiş, devletin lojistik desteğinden yoksun kalmış ve ayrıca daha önceleri Bizans bürokrasisinin üstlendiği kimi devlet görevlerini de -yargı, cemaatin vergilerini toplamak gibi- üstlenmek zorunda kalmıştı. Rumlar, ikinci sınıf halk olarak görüldü. Ortodokslar kimi ek vergiler verirdi, bu cemaat-

te pek anlamı olmayan ve yalnız düşük statülerini vurgulamaya yönelik kimi ilkeler -giyimde zorunlu renkler gibi- uygulanırdı, adalet önünde Müslümanlarla eşit konumda değillerdi, arada devşirme yöntemi ile çocuklarından oluyorlardı. Bu ikinci sınıf cemaat statüsü, Rumların kendi (dinlerinden ve soyundan olan) devletlerini yitirmelerinin kaçınılmaz sonucuydu. Bu koşullar altında halkın büyük bir bölümü genellikle “serbest iradeleriyle” dinlerini değiştirip Müslüman oldu.

Birkaç yüzyıl içinde “Diyar-ı Rum”, Türklerin yeni yurduna dönüştü.

3.4.1.4.Osmanlı Dönemi

1453’te Konstantinopolis’in fethinden sonra Rumların yaşamında köklü değişiklikler oldu. Cemaatlerin varlığı, dinleri ve kimi hakları resmen tanıdı; Fatih, Teodoros Agallianos’un söylevlerinden anlaşıldığına göre, Bizanslı danışmanlarının tavsiyesi doğrultusunda Ortodoks kilisesini yeniden kurdurdu. Kiliselerin birleşmesine karşı çıkmış olan II Gennadios Sholarios köle olarak satılmış olduğu Edirne’de bulunmuş, İstanbul’a getirilmiş, Bizans geleneklerine uygun bir biçimde yeniden toplanan sinod tarafından patrik seçilmiş ve (gene Bizans’ta olduğu gibi) devletin başı olan sultanın da onayı ile tahtına oturmuştu.

İki cemaat, yani egemen ve Müslüman olan “yöneticiler”in cemaatiyle savaşta yenilmiş ama “boyun eğdikleri” için varlıklarına izin verilmiş olan Ortodoks cemaat, İstanbul’da bu eşitsiz ilişkileri sürdürüp yeniden üreterek yaklaşık 500 yıl bir arada yaşadılar.

Sultanın bir beratla tanıdığı haklara imtiyazlar dendi. Güçlenen İstanbul kilisesi, Batı’nın Katolik dünyasına karşı bir zırh gibi kullanıldı, devletle işbirliği içinde, Ortodoksların aralıklarla İslam’a geçmelerine engel olamamakla birlikte, kiliselerin birleşmesi hesaplarına son vererek Katolikleşmeyi engelledi. Ortodoks Patrikhaneşi İstanbullu Rumların bugüne dek süren en eski kurumlarıdır. Bizans’ın devamı sayılırsa yaklaşık 17 yy. bir yaşamı olmuştur.

3.4.1.5.Patrikhane

II. Mehmed’in sağladığı haklara göre kilisenin ve cemaatin başında sinod tarafından seçilen millet başı patrik vardı. Patriğin tüm Ortodoks halkların üstünde mutlak ruhani ve idari yetkileri vardı. Kilise, evlilik, miras gibi özel hukuk alanındaki davalara bakabilirdi. Sonraki yıllarda patrikler vergi işlerine de karışmaya başladılar. Patrikhane üç yönetim biriminden oluştu: Sinod, sinodun seçtiği patrik ve Patrikhane’nin ileri gelenleri. Ancak yönetime, sonraları Fenerliler sınıfını oluşturacak olan cemaatin zengin ve güç-

lü sivilleri, Katolik ya da Protestan yabancı büyükelçiler ve Osmanlı yöneticileri de karıştırdı.

Patrikler genellikle devlete sadık kaldılar. Ancak özellikle 1565-1620 arasında, Venedik, İspanya, Papa gibi Batıcı bir tutum içine giren patrikler de görüldü. Başkaldıran din adamları ise gene genellikle Batı'da eğitim görmüş, Rönesans'ın da etkisinde kalmış olan kimselerdi. II. Mehmed'in sağladığı imtiyazlar sonraki yıllarda aynı içtenlikle sürdürülmedi. 1521'de İstanbul'da zorla İslamlaştırma girişimleri oldu, 1586'da ise Patrikhane'nin kilisesi camiye dönüştürüldü. 17. yy'ın ikinci yarısında, Girit Savaşı (1645-1669), Venedik'in Mora seferi (1684) ve Avusturya Savaşı (1682-1699) yüzünden Osmanlı yönetimi Hıristiyanlara karşı tutumunu sertleştirdi. Bu dönemde iki patrik (II. ve III. Partenios) asıldı.

Osmanlı yönetimi Rumların Batı Avrupa'daki Hıristiyan dünyası ile ilişkiler kurmasına, onlardan etkilenmesine ve özellikle onların inançlarını ve yöntemlerini benimsemelerine hoşgörüle bakmadı. Zaten Rumlara sağlanan ayrıcalıkların temel amacı Ortodoksların Batı'yla olası bir işbirliğini engellemekti. 1484'te patrik, 1439'da varılmış olan kiliselerin birleşmesi kararını resmen bozdu. Katoliklerle ilişkiler koptu. Papanın eylem alanı, Osmanlı topraklarının dışında tutuldu.

Kilise ve Patrikhane kurumu, yönetim biçimi ve anlayış olarak 19. yy'a kadar görece bir süreklilik sergiledi. Kilise-devlet ilişkilerinde kesin bir çatışma ve karşıtlık görülmedi. Avusturya ve Rusya gibi yabancı güçlerin girişimleri ve baskılarıyla Ortodokslara kimi ek haklar tanınmış, Rumların hakları yeniden doğrulanmış, kilise kurma hakkı tanınmıştı. Ancak 19. yy'a girerken Osmanlı Devleti'ne karşı Rumların direnci başladı. Kosmas Aitolos (1759-1779) dini kullanarak cemaat kimliğini vurguladı ve idamına kadar bir tür etnik bilinci yaygınlaştırmaya çalıştı.. Osmanlı yönetimi de kiliseye karşı daha kuşkulu oldu.

3.4.1.6.Yunan İhtilali ve Fener Döneminin Sonu

1821'de Yunan ihtilali ile "Fener dönemi" aniden son buldu. Patrik Grigorios sorumlu cemaat başı sıfatıyla, başka din adamları ve halktan kimseler ise gözdağı verme amacıyla idam edildi. Osmanlı yönetimi Fenerlilere artık güvenmedi, onları voyvodalık ve tercümanlık işlerinde kullanmadı. Karşılıklı güvensizlik, Osmanlı yönetimiyle Fenerliler arasındaki çatışmayı körükledi. Yunan ihtilali ile İstanbul'da başlatılmış olan sindirme hareketinin sonucunda Fenerlilerin bir bölümü Batı'ya, Rusya'ya ya da isyan bölgesi olan Mora'ya kaçtılar.

Fenerlilerin tarih içinde ikili işlevleri olduğu söylenebilir. Bir yanda kül-

tür alanında, yani dil, yazı, edebiyat ve düşünce alanındaki katkılarıyla Yunan ulusçu gelişmelerinin temelini attılar, hatta Rumların örgütsel piramitinin başında bir tür yönetim özerkliği oluşturarak gelecekteki devlet örgütlenmesinin ilk nüvelerini ve deneyimlerini başlattılar, öte yanda ortaya çıkan ‘‘çağdaş’’ düşüncelere karşı bir tutum içine de girdiler. Fenerliler kültür alanında ilerici, siyasal alanda tutucu oldular. Örneğin, bu ikili özelliği sergileyen bir Fenerli aydın D. Katarcis- Fotiadis’tir (1730-1807). İstanbullu Rumların da bu iki farklı görüşün arasında bölündükleri ya da bocaladıkları söylenebilir.

3.4.1.7.Yunan Devletinin Kuruluşu

1829’da Yunan devletinin kurulması Rumların yaşamında önemli bir aşamadır. O güne dek Osmanlı yönetimince bir cemaat olarak algılanan Rumlar, birden yabancı bir devletin, Yunan devletinin uzantısı, hatta beşinci kolu diye algılanmaya başlandı. ‘‘Devlet’’ bu cemaate karşı güvensizlik duydu; Rumlar da devlete karşı yabancılaşmaya başladı. Fenerlilerin ve genel olarak Rumların devlet görevleri üstlenmeleri kısıtlandı. İstanbul’daki tutucu Rum kesimle yeni kurulan ulusçu Yunan devleti arasında sürtüşme uzun süre gündemde kaldı. Yunan devletinin ilk eylemlerinden biri İstanbul Patrikhanesi’nden bağımsız kendi özerk kilisesini kurmak oldu. İki kilise arasındaki ilişkiler ancak 1850’de normale döndü.

İstanbul Patrikhanesi çevresi, Yunanistan’da gelişen ulusçu düşüncelere herhalde hiçbir zaman tam olarak katılmadı. 1840’larda ortaya çıkan Megali İdea yani tüm Yunanlıları ve yaşadıkları yöreleri yeni kurulan devlete katma düşüncesi, Patrikhane tarafından benimsenmedi. Patrikhane, kimi İstanbullu soylular, zenginler ve aydınlar, Osmanlı çatısı altında ama Ortodoks ve Rum olarak yaşamayı yeğlediler. Bu hareket kimi zaman Helen Osmanlılığı olarak da dile getirildi. Bu görüşün taraftarları Osmanlı Devleti’nin güvenliğini yeniden kazanarak 19. yy’ın ortalarından başlayarak devlet yönetiminde önemli mevkiiler kazandılar.

Ortak bir Türk-Yunan devletinin kurulması için 1908-1912 arasında İon Dragoumes (1878-1920) ve Atanasios Suliotes-Nikolaides (1878- 1945) İstanbul’da politik bir eyleme girişen illegal İstanbul Örgütü’nü kurdular.

3.4.1.8.Rumların Siyasal ve Hukuksal Konumları

Rumlar, Osmanlı Devleti’nin ‘‘millet sistemi’’ içinde özel bir statüde yaşadılar. 19. yy’a kadar Rumların ayrı ve ‘‘aşağı’’ konumda olduğunu gösteren uygulamalar, genel hukuk, yönetime katılma, din ve evlilikler alanındaydı. Mahkemede gayrimüslimlerin şahitliği ikincildi. Gayri-

müslimler özel vergiler öderlerdi; ticaret hakkı ve izni almak için Hıristiyanlar Müslümanlara kıyasla, az da olsa daha fazla vergi ve daha yüksek gümrük vergisi öderlerdi. Asker, subay ve devlet memuru olamazlardı. Hıristiyan kimliklerini koruyarak üstlenebilecekleri devlet görevleri, yabancı dil gerektiren kimi danışmanlık görevleriyle, genellikle 18. yy'dan sonra, voyvodalık ve tercümanlıkla sınırlanmıştı. Yeni kilise kurmak yasaktı; onarımlar izne bağlıydı. Hıristiyan erkeğin Müslüman bir kadınla evlenmesi yasaktı; Müslüman erkek gayrimüslim bir kadınla evlenebilirdi. Yasaya uymayanlar idam ya da linç edilirdi. Karma evliliklerde çocuklar Müslüman olurlardı. Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçme serbest olmakla birlikte, ters yönde bir din değiştirme ölümle cezalandırılırdı. Rumlar sakal bırakmazdı, belli renkte giysiler giymeleri gerekirdi, kaldırımında yürüyemez, ata binemezlerdi. Evleri taştan ya da çok katlı olamazdı. Kürk giymeleri izne bağlıydı, Hıristiyan efendisi olan köle Müslümanlığı seçtiğini dile getirdiğinde salıverilmesi gerekirdi.

Rumlar, siyasal haklarının sınırını genişletmek için kimi zaman Osmanlı yöneticilere ricalarda bulundular, zorladılar, bazen de Osmanlı sınırları dışında ittifaklar aradılar. Yabancı devletler bu durumu fırsat bilip Hıristiyanları koruma bahanesiyle Rumlardan (ve genel olarak gayrimüslimlerden) yana girişimlerde bulunup Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karıştılar. Sonuçta bir Müslüman-Hıristiyan mücadelesine dönüşen ve dış güçlerin istismar ettiği bu siyasal mücadele, Rumlarla Osmanlı Devleti arasında kuşkuyu, güvensizliği artırdı ve toplumsal huzuru bozdu.

3.4.1.9. Azınlık Haklarında Reformlar

Osmanlı yöneticileri genellikle Batı'ya hoş görünmek ve baskılardan kurtulmak amacıyla, ama köklü bir siyasal değişikliğin yararına pek inanmadan, özellikle 19. yy'da bir dizi reformlara giriştiler. Gönülsüz yapılan reformlara Müslüman halk destek olmadı; hatta yer yer karışıklıklar çıktı, protestolar görüldü. 1839'da Tanzimat Fermanı ile "can, ırz, mal güvenliği" sağlanacağı, vergiler ve askerlik konularında Müslümanlarla sair milletler arasında eşitlik tesis edileceği ilan edildi. Gerçekten de 1840'ta Ceza Kanunnamesi'nin yürürlüğe girmesi ve idare Meclisleri'nin kurulması ile Rumlar yerel yönetimlere kısmen katılmaya başladılar. 1850'de Ticaret Kanunnamesi Osmanlı milletleri arasında, pratikte olmasa da hukuk alanında, eşitliği sağladı. İslahat Fermanı (1856) bu eşitliği yeniden onayladı, askerlik konularında eşitlik yönünde adımlar atıldı. 1856'da Meclis-i Vala-yı Ahkam-i Adliye'ye ve 1868'de Şura-yı Devlet'e Rum delegeler tayin edildi. 1876'da Kanun-i Esasi'yi hazırlayan komisyonda da 2 Rum delege yer aldı. 1864'te yeni ve ileri bir eyalet ve vilayet yönetimi. 1876'da da meşrutî yönetim denendi ve aynı eşitlik vaatleri tekrarlandı. Ancak çağdaş anlamda siyasal eşitlik çoku-

luslu Osmanlı Devleti içinde gerçekleşemedi. 70 yıl içinde eşitliği sağladığını ilan eden reformların dört kez yürürlüğe konması, bu reformların eşitliği bir türlü sağlamadığını gösterir. Eşit yurttaş kavramı toplumun Müslüman kesimi tarafından benimsenmedi ve pratiği uygulamaya konmadı. Girişimler her seferinde bir süre sonra tavsadı ve eski uygulamalara dönüldü. Ancak İstanbul Rumları bu gelişmelerden, gene de büyük yarar gördüler.

Yunan ihtilalinin yankıları dindikten ve Tanzimat - Islahat Fermanı gibi reformlardan sonra, 19. yy'ın ortalarından başlayarak 1908'e kadar olan özellikle Yunan devletinin genişleme eğilimleri sergilemediği yıllarda, Rum cemaati en parlak dönemini yaşadı, devletin güvenini yeniden kazandı ve özellikle Batılı devletlerin ticaret işlerinde aracılık yaparak zenginleşti. Osmanlı Batı'nın Pazar ekonomisi yörüngesine girdiği 19. yy'da özellikle 1838'de İngilizlerle imzalanan antlaşmadan ve Batı sermayesinin girmesinden sonra (1855, 1858, 1860 yıllarındaki devlet kredilerinden sonra), Rumların bir kesimi tüccar, İngiliz ve Fransız tüccarların komisyoncuları, aracıları ve banker (sarraf) olarak önem kazandılar. II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) Leonidas Zarifis, Hristakis Zoğrafos gibi bankerler devlete kredi verir konumdaydılar. Diğer ünlü bankerler arasında Evgenidis, Stefanovik Skilitsis, Mavrokordatos, İlyaskos vardı. İşadamları olarak da Simeon Sini-soğlu, Yorgos Hrisovergis, İoannis Haritonidis, İosifakis Eksercis gibi kişiler ün yapmıştı. Ayrıca kimi Rumlar hekimlik, mühendislik, avukatlık, öğretmenlik alanlarında da önemli mevkiler elde ettiler. Avrupa kökenli şirketlerde önemli idari görevler üstlendiler. Kalifiye işçi statüsünde olan işçiler de genellikle Rumlardı.

3.4.1.10.Kültürel Gelişim

Rumlar bu dönemde çok geniş ve etkili bir kültür ve eğitim gelişmesi sergilediler. 1870'lerde İstanbul'da 26 dernek (silogoi) kurulmuştu. Bunların en önemlisi 1861'de kurulan ve bir eğitim bakanlığı gibi yoğun bir çalışma içine giren Elinikos Filoloyikos Silogos Konstantinopoleos'tu. Bu yıllarda 105 okulda 15.000 öğrenci eğitim görüyordu. 1844'te Heybeliada Ruhban Mektebi kuruldu, 1875'te Zappas'ın parasal yardımıyla Zappion Kız Lisesi, 1881'de Zarifis ve başka zenginlerin yardımıyla Fener Lisesi (Megale tou Genous Schole), 1890'da banker Zoğrafos'un yardımıyla Beyoğlu'nda Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi inşa edildi. 1892'de gene Heybeliada'da Ticaret Okulu, 1909'da Beyoğlu'nda Dil ve Ticaret Okulu kuruldu. Gene Beyoğlu'nda Hacihristos'un Lycee'si, Kendrikon Kız Lisesi, Ayia Triada, Ayios Konstantinos-Ayia Eleni kiliseleri kurulmuştu. Bu dönemde kilise inşa etme yasağı da kalktı.

Cemaat parasıyla inşa edilen hayır kurumları da vardı. 40 kadar binadan oluşan Balıklı Rum Hastanesi 1753'te hizmete girdi. 1853'te Büyükkada'da yetimler evi kuruldu. Rumların yoğun olarak yaşadıkları Tatavla'da 19. yy'ın sonlarında bir spor kulübü ve müzik derneği kuruldu. 1906'da "Ara Olimpiyat Oyunları" şampiyonu olan Yorgo ve Nikolas Alibrantis kardeşler bu spor kulübünden idiler.

Kimi Rumlar önemli devlet görevleri üstlendiler. Stavrakis Aristarhis ve Spiridon Mavroyenis (Marko Paşa) II. Abdülhamid'in kurduğu Kanun-i Esasi hazırlama komisyonuna girdiler. Aleksandros Mavroyenis Viyana'ya, İoannis Aristarhis Berlin'e, Grigoris Aristarhis Washington'a elçi olarak gönderildi. Konstantinos Muruzis Atina'da elçi oldu; 1869'da Paris Kongresi'nde, 1871'de Londra'da Osmanlı Devleti'ni temsil etti. Aleksandros Karateodoris (1833-1906), Roma'da elçi olarak bulundu ve 1878'de Berlin Kongresi'nde Osmanlı Devleti'ni temsil etti. K. Musuros 1840-1848 arasında Osmanlı çıkarlarını Atina'da elçi olarak etkili bir biçimde savundu. Bu Rumlar, Atina merkezine bağlı olmayan, kendilerini Osmanlı Devleti'yle özdeşleştiren kesimlendi.

Bu zengin ve etkin Rum cemaati içinde kültür düzeyi yükseldi. Kitap basımı hızlandı, Moliere ya da Aishilos'un yapıtlarını sahneye koyan tiyatrolar ortaya çıktı. Bu gelişmelerin etkileri Patrikhane'de de görüldü. 1862'den başlayarak patrik, ruhanilerle sivillerin bir arada oluşturdukları meclis tarafından seçilmeye başlandı.

Bu durum toplumsal yapılanmaya da yansdı. İstanbullu Rumların 8 üyesini seçtiği 12 üyeli Sürekli Cemaat Karma Meclisi, Kutsal Sinod'la birlikte din işlerini yürütmeye başladı. Üç yeni semtte, Galata, Beyoğlu ve Tophane'de, Rumların nüfusu 100.000'e vardı. 1880'lerde İstanbul Rumlarının nüfusunun, İstanbul'a yeni göçlerden sonra yaklaşık 200.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Beyoğlu, Rumların en yoğun buldukları ticaret ve kültür alanlarından biri oldu. Bu yıllarda 80'den çok kilise, 500 ayazma dindarlara hizmet sundu.

Rumlar, özellikle bu dönemden başlayarak İstanbul'a Batı yaşam biçimini getirdiler. Burjuva sınıfına özgü ölçülü bir lüks, geleneksel kurallara karşı çıkan kadınlı, erkekli modern bir eğlence biçimi, daha serbest kadın-erkek ilişkileri, Batı tipi giyim, yabancı dillere verilen önemle, İstanbul'un Levantenleri ve yabancı uyruklu kimseleriyle birlikte kente kozmopolit havasını verdiler.

3.4.1.11.FenerYöresi

Fener yöresi bu yıllarda önemini kaybetti ve yalnız Patrikhane'nin ge-

leneksel semti olarak yaşamını sürdürdü. Fener Lisesi ve Yoakimyon Kız Lisesi Fener'in önemli kurumlarındandı. Rumların belki ilk (ve herhalde son kez) politik ve ekonomik isteklerini dinamik ve demokratik bir biçimde dile getirmeleri bu "parlak" dönemin son günlerinde oldu. Büyük bir katılımı ile gerçekleşen politik protesto yürüyüşü 1908'de görüldü. Gizli İstanbul Örgütü'nün yönettiği Politik Dernek (Politikos Sindesmos) 30.000 kadar Rumla Galatasaray'dan Babıali'ye yürüyüp milletvekili seçimlerindeki yolsuzlukları protesto etti.

3.4.1.12. Atina-İstanbul Merkezleri

Yunan devletinin kuruluşundan sonra Yunanca konuşan Hıristiyan Ortodoks halk iki merkez arasında kalmış oldu. Atina bir ulusal merkezdi; İstanbul'daki Patrikhane ise ruhani bir merkez. Bu ikilik bugüne dek kesintisiz süregelmiştir. Atina ulusal çıkarlar adına tüm Yunanlıların lideri olmaya çalışırken, Patrikhane tüm Ortodoksların lideri konumunu sürdürmek istemiştir. Bu mücadele çerçevesi içinde kimi zaman Yunan devleti yöneticileri devlet sınırlarını genişletmeye çalışırken (Megali İdea örneği) Patrikhane böyle bir davranışın Ortodoksları böyleceğini savunmuştur.

3.4.1.13. Ulusçu çatışmalar

19. yy'ın sonunda Türk milliyetçiliğinin ideologları Osmanlı Devleti içinde etkin olmaya başladılar. Böylece Yunan milliyetçiliğine karşı ortaya yeni bir güç çıktı. I ve II. Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı olarak bilinen Türk-Yunan Savaşı hem ulusçu ideolojinin bir sonucu, hem de ulusçuluğu körükleyen politik gelişmelerdi. Osmanlı Devleti'nin güçten düştüğü, dağılmaya doğru bir gelişme sergilediği ve İstanbul Rumlarının güç kazandığı 19. yy'ın sonları ile 20. yy'ın başında, Yunan ulusçuluğu ve yayılcı eğilimleri doruğuna ulaştı. Megali İdea olarak dile getirilen bir Büyük Yunanistan düşü bu yıllarda Rumlar arasında güç kazandı. İstanbul'daki okullar, dernekler, gazeteler ve genel olarak cemaatin büyük bölümü, bu ulusçu amaç doğrultusunda çalıştı.

Rumlar, ekonomik ve kültürel gelişmelerine güvenerek nüfus ve güçlerini üstünde amaçlar peşinde koşular. Yunan ulusçuluğu, bir tür tarihsel hak iddiası ile, Yunanlıların azınlıkta oldukları Osmanlı yörelerine de göz dikti ve Yunan devleti egemenliğini, tüm Yunanlıları kapsayacak biçimde yaymak istedi.

Osmanlı yöneticileriyle Rum cemaati arasındaki ilişkiler, Jön Türkler'in (İttihad ve Terakki'nin) 1908'de iktidara gelmesiyle bozuldu. Rumlar (ve genellikle öteki gayrimüslim cemaatler) muhalefetin (Hürriyet ve İtilaf Fırkası gibi) yanında yer aldı. Merkezi ve milletlere özerklik tanımayan bir poli-

tikaya karşı olan ve liberal ekonomik anlayışıyla Rumların ekonomik çıkarlarına daha yakın düşen Prens Sabahaddin'i tuttular. Vasilaki Musuris-Gikis 1902'deki Jön Türk kongresinde Rum grubun başkanı, 1908-1909'da Kamil Paşa hükümetinde posta-telegraf nazırı idi, Prens Sabahaddin'in de yakını ve azınlıklar konusunda danışmanıydı.

İttihad ve Terakki, Rum cemaati ile anlaşmaya çalıştı. A. Mavroyenis'i Viyana'ya elçi gönderdi, Rum milletvekili sayısının artmasını önerdi. Ancak 1908'deki 26 milletvekilinin çoğu, muhalefetten yana tutum aldı. 1912 seçimlerinde İttihad ve Terakki (ve bu partiye bağlı 15 Rum milletvekili), seçimleri kazandı, muhalefet ve onlarla birlikte Rumlar büyük bir yenilgiye uğradılar. 1913'ten sonra artık Rum nazır atanmadı.

Balkan Savaşı ile ve özellikle 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile Yunanistan'ın farklı ittifaklarda yer almış olmaları sonucunda gerilim arttı. Rumlar yabancı bir devletin yandaşları gibi algılandılar. Trakya, Karadeniz ve Ege bölgelerinde Rum cemaatler yaşadıkları yerlerden Anadolu'nun içlerine sürüldüler. 1914-1918 arasında amele taburları oluşturuldu; Rum erkekler pratikte bir tür toplama kampı olan bu özel taburlarda toplandı. Kasım 1915 tarihli yasayla kıyılardan Anadolu'nun içlerine doğru tehcirler devam etti.

1. Dünya Savaşı yıllarında Rum tüccar ve işyerlerine boykot kampanyaları başlatıldı ve genel olarak Rumlara karşı ekonomik alanda zorluklar yaratıldı. İslamcılık ve Osmanlıcılık gibi ideolojik çözümler uygulanamayıp gözden düştü.

Balkan Savaşı yıllarında, bu savaşların neden olduğu ve Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru olan Müslüman nüfus akımının ve Anadolu Rum nüfusunun tehciri ortamında, ilk kez Türk- Yunan (ya da Müslüman-Rum) nüfusun mübadelesi gündeme geldi. Ancak taraflar özellikle tazminatlar ve mübadeleye tabi halkın servetleri konusunda herhalde anlaşamadıkları için bu mübadele o yıllarda gerçekleşemedi. 1. Dünya Savaşı'nın patlamasıyla bu girişim bütünüyle, 1923'e dek unutuldu. Ama o yıllarda, hem Yunan hem Türk tarafının tek uluslu devlet modeline sıcak baktıkları anlaşılmaktadır.

1918-1922 arasında Patrikhane de Yunan yayılmacı politikasının yönüne girdi. 25 Ekim 1918'de Patrik Yermanos Kavakopulos istifaya zorlandı ve yerine göreve atanan Doroteos yeni bir politika izledi. Bu yıllarda Patrikhane politik girişimlerle Yunan politikasını ve Megali İdea diye bilinen geniş Yunanistan düşüncesini destekledi. 16 Mart 1919'da kiliselerde Yunanistan'la birleşme isteği dile getirildi ve bu tarihten sonra Osmanlı yönetimiyle ilişkilerden kaçınıldı.

İstanbul Rumları 1. Dünya Savaşı'nın sonunda İstanbul'un işgali döne-

minde, Türk halkını tedirgin edecek denli Yunanistan'dan yana gösterilerde bulundu ve yakınlığı dile getirdi. Kimi İstanbul'lu Rum, Yunan ordusuna katılıp Anadolu'da savaştı. Bundan sonra, ulus olarak iki ayrı kampa ayrılan Rumlar ile Türkler arasında karşılıklı olarak güvensizlik, kuşku ve düşmanlık duyguları yer etti.

Bu yıllarda taraflar ve genellikle sıradan halk, büyük zorluklarla karşılaştı, acılar tattı. Sıcak savaş ortamı her türlü vahşeti "geçerli" kıldı. Türk-Rum mücadelesi Anadolu'da ve Trakya'da 1925'te tamamlanan nüfus mübadelesiyle sonuçlandı. Anadolu'dan Yunanistan'a bu yıllar boyunca 1-1,5 milyon olduğu tahmin edilen bir nüfus kayması görüldü, Türkiye'ye ise yaklaşık 600.000 muhacir geldi. Etnik arındırma böylece resmen uygulanmış ve onaylanmış oldu.

3.4.1.14.Cumhuriyet Dönemi

İstanbul Rumları ve Patrikhane (ve Batı Trakya Türkleri, genel olarak Müslümanlar) mübadelenin dışında bırakıldılar. Bunun nedeni açık bir biçimde dile getirilmemiştir. Mamafih iki neden akla gelmektedir: Birincisi Patrikhane geleneğini (dinsel ve kültürel bir amaçla ya da politik art niyetle) sürdürmek isteyen Hristiyan ve özellikle Hristiyan Ortodoks dünyanın bir "cemaat"e gereksinim duyması ve bu yönde ağırlığını koyması, ikincisi İstanbul Rumlarının mallarının yüksek değeri yüzünden tazmin edilmesinin zorluğu.

Resmi devlet istatistiklerine göre 1924'te 1.000.000'lük İstanbul'da 280.000 Rum vardı; Rumların bir bölümünü 1914-1922 arasında kente sığınanlar oluşturuyordu. 1927'de bu sayı 90.000'e düştü. Ayrıca 26.000'de Yunan uyruklu Rum vardı. 1934'teki bir değerlendirme 73.000 Rum ve mübadeleye dahil edilmeyen 30.000 Yunan uyruklu Ortodoksun İstanbul'da yaşadığını göstermiştir. Rumların nüfusu Cumhuriyet döneminde sürekli bir düşüş izlemiştir. 1994'te sayılan toplam İstanbul nüfusunun binde birinin çok altındadır.

Bu dönemde Rumların yasal statüleri çelişki içeren iki temele dayandırılmıştır. Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili 37-44. maddelerine göre eğitim, din, dil konularında özel hakları olan bir azınlık statüsündeydi; aynı zamanda da (özellikle Medeni Yasa'yla ilgili 42. maddenin 1926'da uygulanmasına son verilmesinden sonra) bütün Türkiye uyruklular gibi eşit yurttaş konumundaydılar.

İlişkilerin iyi olduğu dönemlerde (örneğin 1930-1940, 1947-1954, 1959-1964, 1967-1971 gibi) görece bir özgürlük ve refah dönemi yaşanır-

ken, iki ülke ilişkilerinin bozulduğu yıllarda (1922-1929, 1955-1959, 1964-1967, 1972-1980 gibi) baskılar altında kaldılar. 1955, 1964, 1974 sonrasında göçün ve nüfus azalmasının bu kriz dönemlerinde hızlandığı gözlemlendi.

3.4.1.15. Atatürk Dönemi

Özellikle 1930'larda gerçekleşen Türk- Yunan yakınlaşması sonucunda Rumların yaşam koşulları olumlu yönde düzeldi. Anadolu 'yu ziyaret etmek için izin almak gerekliliği kalktı; Rumların 'etablis' statüsünde olmayan çocuklarının ve eşlerinin İstanbul'a gelmelerine izin verildi ve TBMM'de bir Rum milletvekili yer aldı. Rumlar tarafından "Atatürk dönemi" olarak algılanan bu dönemde "yurttaş" kavramı ve Atatürk sevgisi Rumlar arasında çok yaygındı.

Ancak genel olarak Cumhuriyet döneminde Rumların eşit yurttaş konumunda bulunmaları, örneğin memur ve yüksek memur statüsünde olmaları, askeri okula alınmaları ve subay olmaları, yani güvenilip devlet yönetimine katılmaları kısıtlandı. Zaman zaman kimi çevrelerce bu azınlık grubuna karşı Türk Ocakları tarafından "Vatandaş Türkçe konuş" kampanyaları, Patrikhane'ye karşı Papa Eftim (Türk Ortodoks) hareketinin desteklenmesi gibi taciz politikaları uygulandı. Rum azınlığa karşı resmi konumda olan uygulamalar da oldu.

II. Dünya Savaşı yıllarında 18-45 yaş arasındaki Rum erkekler askere alınıp 5.000 kişilik gruplar halinde Anadolu'ya çalışma kamplarına gönderildiler. İşçi Alayları ismindeki bu özel birimlere alınan "askerler"e silah verilmeyip angaryalarda çalıştırıldılar.

3.4.1.16. Varlık Vergisi

1942'de gayrimüslimler aleyhine çalıştırılan Varlık Vergisi yasasıyla Rumların servetlerine el konuldu. Mahalli düzeyde oluşturulan "takdir komisyonları" nca ve itiraz hakkı olmadan belirlenen vergilerin 15 gün gibi kısa bir süre içinde ödenmesi istendi. İflaslar kaçınılmaz oldu; mülk ve eşyalar yok pahasına elden çıkarıldı ve Türklerin eline geçti. Rum cemaati toptan bir ekonomik yıkıma uğradı. Vergilerini ödeyemeyenler Aşkale'ye toplama kamplarına sürüldü. II. Dünya Savaşı'nın Almanlar aleyhine döndüğü 1943 başlarında Varlık Vergisi uygulamasından vazgeçildi.

3.4.1.17.Rahat Bir Nefes

1945-1954 arası Rumlar için kısa ama rahat bir dönemdi. NATO çerçevesi içinde iki ülkenin yakınlaşması ve yumuşayan uygulamalar sonucunda, Rumlar geleneksel ticaret faaliyetlerini sürdürdüler, cemaat içindeki dayanışma ve yardımlaşmadan da kaynaklanan koşullarla, İstanbul halkının ortalamasının üstünde bir yaşam düzeyi sağladılar ve 23 ilkokul ve 5 lise eğitimi kurumları, spor ve kültür dernekleriyle yaşamlarını düzenlediler.

3.4.1.18.Yeni Göçleri Başlatan Tarih: 6-7 Eylül 1955

Yunanistan'ın Kıbrıs politikasını protesto etmek isteyen "nümayişçiler" tarafından, 6- 7 Eylül 1955 gecesini Rumların işyerleri, evleri yağma edildi, 73 kilise tahrip edildi ya da yakıldı. Kimi semtlerde 200'e yakın ırza geçme olayı ve kundaklamalar oldu, bir papaz yakıldı, mezarlıklar tahrip edildi.

9 yıl sonra, 1964'te gene Kıbrıs anlaşmazlığı yüzünden Türkiye, Yunan uyruklu Rumların oturma iznini yenilememeye karar verdi. Birkaç ay içinde 8.000 Rum Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldı. Ancak bu kimselerin çoğunun eşleri ya da yakınları Türk uyruklu olduğundan İstanbul'dan ayrılan Rumların sayısı 15.000'i aştı.

Son büyük göç 10 yıl sonra 1974'te Kıbrıs çıkartması sonrasında, savaşın doğurduğu heyecan ve ulusçu coşkunun Rumlar arasında doğurduğu panik yüzünden oldu.

3.4.1.19.Bugünkü Durum

Nüfusun azalış hızına bakıldığında, 21. yüzyıl başlarında İstanbul Rumlarının tarih konusu olacağı öngörülebilir. Bugün İstanbul Rumlarının sayısı 3.000 kadardır. Rum cemaatin en üst kurumu olan Patrikhane'nin geleceği de, bir yandan cemaatin azalması, öte yandan kimi çevrelerce kuşkuyla bakılması yüzünden, pek parlak sayılmamaktadır. Yakın geçmişteki Rumlar, daha uluslararası ve Batı'ya açık kozmopolit bir İstanbul'u anımsattıkları derecede, günümüzde nostaljik bir atmosfer içinde gündeme gelmektedirler. Rumlarla ve ulusçu çatışmalarla ilgili hoş olmayan anılar genellikle unutulmuş, tavernalı, şakrak şarkılı yanları ise anımsanmaya başlanmıştır. Rumlar adeta İstanbul tarihinin geride kalmış "hoş" bir sayfası gibidir.

3.4.2.Mazlumder Heyeti Tarafından Heybeliada Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi Temsilcisi A.Z İle(Yetkili Şahıs İsminin Açıklanmasını İstememiştir) Heybeliada'da 05.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹¹³

“Heybeliada Ruhban Okulu’nu hükümet açmak istiyor ancak buna cesaret edemiyor. Bu okul bizim Ruhban yetiştirme problemimizi çözer. Biz azınlığız. Yunanistan ve Batı Trakya’daki Türklerin dernek kurma sorunu çözülebilirse o zaman bizim de Ruhban Okulu sorunumuz çözülebilir. Türkiye’de zaten toplam Rum-Ortodokslar olarak 2.000 kişi kadar kaldık.

Gümülcine ve İskeçe’de Pomak halkı var. Yunanistan onlara “siz kendinize Pomak diyebilirsiniz. Ancak Türk demenizi kabul etmiyoruz” şeklinde bir zorunluluk dayatıyor. Bunun için oradakilere izin verilmiyor. Eğer onlar da kendilerine Pomak derse o zaman izin verilir. Biz Rumca konuşuruz ve Rumca eğitim veren okullarımız bulunmaktadır. Eğitim kültür alanında faaliyet gösteren bir derneğimiz vardı. Ancak sayımız azaldığı için kapattılar. O zaman aklımıza çocuklarımızı kaydetmek gelmedi. Büyükaada’da bir okulumuz var. Çocuklarımız Kınalıada, Burgazada ve Heybeliada’dan toplanıp oraya gidiyorlar ve orada eğitim görüyorlar. Müfredatla ilgili bir sıkıntımız yoktur. Okullarımızın öğretmenleri ile ilgili bir şikâyetimiz yok ancak müdürümüzün Türk olması zorunludur. Ancak müdür sadece yönetimle ilgilenir. Eğitime karışmaz. Bizleri Kıbrıs Rumlarıyla karıştırıyorlar. Oysa bizim onlarla hiçbir bağımız ve ilgimiz yoktur. Ancak Kıbrıs’ta Rumlarla yaşanan sıkıntılar bizleri olumsuz etkiledi. 6-7 Eylül olaylarının meydana geldiği yıllarda 200-300 bin kişi kadar vardık. Ancak bu olaylardan sonra sayımız 2000 kişi kadar kaldı. Hepsi göç etmek zorunda kaldılar. Bazen mezarlıklarımıza girip demir ve mermerleri çalıyorlar. İlçe Kaymakamı ve Belediye Başkanı ile aramız çok iyidir. Bayramlarımıza çağırınca gelirler. Devlet memuru olmuyoruz. Yani Rum olarak hiçbir şekilde devlet memuru olma şansımız yoktur. Askerlik yapabiliyoruz. Daha doğrusu mecburen askerlik yapmak zorundayız. Yani resmîyette her hangi bir engel çıkartmıyorlar ama gizli bir yasak var sanki. Bir iki öğretmen çıktı içimizden ama onlar da Rum kimliklerini gizlemek zorunda kalmışlardı. Bu arada bir şekilde Rum oldukları öğrenilirse o zaman da hiçbir şekilde ilerleme imkânı kalmıyor. Hıristiyan olduğunu söyleyenler ise memurluğa alınmazlar.”

3.5.Kafkas Kökenli Irkların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

113-Bu görüşme Mazlumder heyetinden Serpil Kayaer, Selahattin Üneş, Ayşe Bilgen, Abdülbasit Bildirici, Taner Ayaz, Mehmet Gümüş Ve Cihan Türker tarafından yapılmıştır.

3.5.1.Genel Durum

“Kafkasya halkları, coğrafi olarak Kuzey Kafkasya halkları ve Güney Kafkasya halkları biçiminde adlandırılırlar. Etnik açıdan, özellikle dil açısından da Kafkasya yerlileri, Hint-Avrupa kökenliler ve Türk asıllı halklar biçiminde üç öbeğe ayrılırlar.

Kuzey Kafkasya’da Karadeniz kıyısından doğuya, Hazar Denizi’ne doğru, Rusya Federasyonu (RF) resmi tanımlamasına göre, şu halklar sıralanmıştır: Şapsığ, Adige, Çerkes, Abaza, Nogay, Karaçay, Kabartay, Balkar, Oset, İnguş, Çeçen ve Dağıstan halkları. Dağıstan’da Ruslarla birlikte dili tanınmış 14 halk bulunur. Ayrıca Abhazlar, dil ve etnik yönden Kuzey Kafkasya halklarından sayılırlar. 2002’de Kuzey Kafkasya halklarının toplam nüfusu 6 milyona yakındı. Bu halklar arasında dil ayrılığına karşın tarihten gelme bir kültür birliği de vardır.

Krasnodar Kray, Stavropol Kray ve Adigey Cumhuriyeti’nde yoğunlaşan ve bu üç bölgede büyük çoğunluğu oluşturan Ruslar, Kuzey Kafkasya genel nüfusunun da çoğunluğunu oluştururlar.

Bugün Kuzey Kafkasya’daki cumhuriyetlerde, genel resmi dil Rusçadır; Rusça yanında, ayrıca 20’den çok yerel resmi dil (ya da edebiyat dili) vardır.

Güney Kafkasya’da ise, Karadeniz kıyısında Gürcistan, Hazar Denizi kıyısında Azerbaycan, bu iki ülkenin güneyinde de Ermenistan bulunur. Gürcistan’a bağlı Abhazy ve Güney Osetya, Azerbaycan’a bağlı Karabağ, tek yanlı bağımsızlık ilan etmiş durumdadırlar. Ayrıca Ermenistan Azerbaycan topraklarının bir bölümünü işgal altında tutmaktadır.

Etnik yönden, Kuzey Kafkas halklarından sayılan Abhaz, Abaza, Şapsığ, Adige, Çerkes (Kabartay ve Besleney kökenliler), Kabartay, İnguş, Çeçen ve Dağıstanlıların çoğu (Avar, Dargi, Lak, Lezgi, Tabasaran, Rutul, Agul ve Tsahur) ile Güney Kafkasya halklarından Gürcüler, Svanlar, Megreller ve Lazlar yerli Kafkas halklarını oluştururlar. Ayrıca Svanların Abhaz ve Adigeler ile, Nartlar destanı örneğinde olduğu gibi, tarihsel ve kültürel bağlantıları vardır.

Kuzey Kafkas halklarından Karaçay, Nogay, Balkar ve Kumuklar ile Güney Kafkasya halklarından Azeriler ve Ahıska Türkleri Türk kökenli halkları; Kuzey Kafkas halklarından sayılan Osetler, Güney Kafkasya’da yaşayan Ermeniler, sonradan Kafkasya’ya yerleşmiş olan Ruslar, Kürtler de Hint-Avrupa kökenli halklardır.”¹¹⁴

“1850’li yılların ilk yarısında bazı Kafkasyalı ailelerin gönüllü olarak Osmanlı topraklarına göç ettiği bilinmektedir. Kırım savaşı sırasında mecburî

114- http://tr.wikipedia.org/wiki/Kafkas_halklar%C4%B1

bir hareket haline gelen göç olayı, 1862-1865 yılları arasındaki üç yılda zirveye ulaşmış ve 1877-1878, 1890-1908 yılları arasında yoğunlaşarak 1920'lere kadar süregelmiştir. Kafkasya'dan yola çıkan göç kabilelerinin hareketlenme zamanları Osmanlı-Rus ilişkilerindeki değişiklikleri yakından takip etmiştir. Kafkasya'dan Osmanlı ülkesine doğru gelişen tarihi bir mecburiyetin doğurduğu bu kitle göçleri, Osmanlı Devleti'nin sosyal, etnik ve dinî kompozisyonunu radikal olarak etkileyen bir nüfus hareketidir. Bu göç üzerine oluşmuş zengin literatürde, kaynakların çoğunda Türk-Turan kökenli boylar -varlıkları bilinmesine rağmen- herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan "Kafkasyalı" veya daha çok "Çerkez" genel adı ile adlandırılmışlardır."¹¹⁵ Haliyle şimdiki Çerkezler ya da Kafkas halkları tarafından 1864 yılında gerçekleşen göç özel bir önem arz etmektedir.

Türkiye kamuoyunca da yakından bilinen "Şeyh Şamil'in 6 Eylül 1859'da Prens Baryatinski'ye teslim olmasından sonra 1864'e kadar süren cihad hareketinin ypranış sürecinde Prens Baryatinski'nin tedricî fakat sistematik yaklaşımıyla binlerce Kafkasyalı aile ancak taşınabilir mallarını yanlarına alarak Anadolu'ya göç ettiler. Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı panslavist ve dinî motivasyonlu politikasının zirve noktası olarak kabul edilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar belirli bir tempoda aralıksız süren Kafkasya'dan göç hareketi bu tarihte yeni bir hız kazanmıştır. Savaşta Osmanlı Devleti'nin yenilmesinden sonra Anadolu'daki göçmen Kafkasyalıların yaptıklarının ve Kafkasya'daki isyanların hesabını sorarcasına Kafkasya'ya yönelen ve bütün güçleriyle yüklenen Ruslar, henüz anayurtlarını terk etmemiş olan Kafkasyalılara karşı bir ezme harekâtına başlamışlar ve bunun sonucunda yeni ve büyük bir göç dalgası daha ortaya çıkmıştır. 1860'lı yıllarda Kafkasya'dan göç ederek Osmanlı Devleti'nin o günkü topraklarında iskân edilen Kafkasyalıların sayısı tahmini olarak 700 bin-1 milyon arasındadır. Osmanlı Devleti'nin nüfus yapılanmasını inceleyen Ubucini, ilk göç dalgasının sona erdiği 1864'te Osmanlı topraklarındaki Kafkasyalıların sayısının 700 bine ve bu rakamın yüksek ölüm oranlarının azaltılmasına rağmen 1866'ya kadar 1 milyona ulaştığını tahmin etmiştir. Bir diğer araştırmacı Marc Pinson, 1860'lı yılların ilk yarısında Kuzeydoğu Kafkasya'dan göç edenlerin sayısının 522 bine ulaştığını belirtmektedir. Bir diğer önemli çalışmada Berzhe, Rus kaynaklarını tarayarak 1858-1866 periyoduna Karadeniz limanları yoluyla Kafkasya'yı terk edenlerin sayısını 493.194 kişi olarak vermektedir. Berzhe bu sayıya incelediği yıllarda Kafkasya'ya kara yoluyla terk edenleri katmadığı gibi sonraki yıllarda göç edenlerin sayısına dair bir tahminde de bulunmamıştır."¹¹⁶

115- <http://www.ozturkler.com/turkler.php?id=2254>

116- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Sıdika Çetin, Nurcan Aktay ve Kadir Tiril tarafından yapılmıştır.

3.5.2.Mazlumder Heyetinin Kafkas Vakfı Başkanı Yılmaz Tok Ve Yönetim Kurulu Üyesi Rahmi Deniz İle Vakıf Merkezinde 05.07.2008 Tarihinde Yaptığı Görüşme

“Bizim Vakfımız Kafkasya ile ilgilenir. Türkiye’nin içinde özellikle Kafkasyalılık kimliğimiz üzerinden pek bir problemimiz yoktur. Dilimizi konuşmamamız ise doğal bir sürecin sonucudur. Küçük diller zamanla yok oluyor çünkü. Buna karşılık Kafkas halkının tam bir soykırıma tabi tutulduğunu söyleyebiliriz. 1700’lü yıllardan sonra Ruslarla çatıştık. Bu çatışmanın sebebi Rus’ların uygulamaya çalıştığı genişleme politikası idi. Haliyle genişlemeye başlayınca alanlarımıza, topraklarımıza müdahale etmeye başladılar. Buna karşı sessiz kalmamız beklenemezdi. Kafkas halkı da haliyle çatışmayı bir seçenek olarak önünde buldu ve çatıştı. Bu çatışma tam üç asır sürdü. Sonuçta bazı Kafkas halkları tamamen yok oldu, gitti. Yok olan bu Kafkas halklarından bir tanesi UBIKH halkıdır. 1864 yılında ise 1.5 milyon insan Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kaldı. Bu göç esnasında halkın 2/3 ü yok oldu. Bu olay tam 144 sene önce yaşanan bir olaydır. Kafkasya’da kalanlar ise SSCB’nin kurulmasıyla birlikte yine acılar yaşamaya başladılar. Burada ise Kafkas alanı, Beyaz ve Kızıl Rusların çatışma alanı haline döndü. Bunun sonunda ise Batı Kafkasya’nın %90’ı, Doğu Kafkasya’nın ise %20’si topraklarından koparıldı.

Başta da belirttiğimiz gibi Kafkas Halkları bu ülkede etnik kimliklerinden dolayı her hangi bir ayrımcı uygulamaya tabi tutulmuyorlar. Ancak İslami kimliğimizden dolayı ayrımcı uygulamalara tabi tutulmaktayız.

Çerkezlerin yaşadığı ise bir asimilasyondan ziyade kültürel aşınmadır. Ben kişisel olarak devletin yerel kültürleri desteklemesini isterim. Böylece yerel kültürler de aşınmaya uğramamış olurlar.

<http://www.kafkas.org.tr/> ve <http://www.ajanskafkas.com/> adlı internet siteleri üzerinden kendimizi ifade etmeye çalışıyoruz. İlki daha çok Kafkas halkları, göç, diaspora hakkında bilgiler sunarken ikinci site Kafkasya ve Kafkas halkları ile ilgili haberlere öncelik vermektedir.”

3.6.Arapların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

3.6.1.Genel Durum

Türkiye’de yaşayan Arap kökenli halklar ile yapmış bulunduğumuz görüşmelerde hemen hemen hepsinin etnik anlamda bir talepte bulunmadığı

gözlenmiştir. Etnik kimlik ya da ayrımcılık üzerine kurulmuş bir dernek ya da başkaca bir Sivil Toplum Örgütleri de tespit edilememiştir. Çoğunluğu kendisini Türk ya da Türk vatandaşı olarak gördüklerini beyan etmişlerdir. Bura karşılık kültürel ve dilsel anlamda bir farklılıkların bulunduğunu da dile getirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Arapların genel olarak nüfusu ve yaşadıkları bölgelerle ilgili olarak diğer etnik gruplarda olduğu gibi kesin bir bilgi elde edilememiştir. Buna rağmen Arapların Sirt, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Hatay ve Mersin illerinde yaşadıkları ve ticarete başarılı oldukları bilinmektedir.

3.6.2. Mazlumder Heyeti Tarafından Merkezi İzmir’de Bulunan Hilal Sosyal Yardımlaşma Kültür Derneği Başkanı Abdulkadir Aksu Ve Diğer Başkan Yardımcıları Yaşar Çelik, Hacı Dağ Ve Mustafa Er İle 16.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme

Soru: Kendinizi etnik bir gruba mensup görüyor musunuz? Kendinizi bu hususta nasıl tanımlıyorsunuz?

A.AKSU: Genel çerçevede etnik bir gruba mensubuz. Ama Türkiye’de Türk’üz. Ama genel çerçevede Türkiye de Boşnak, Kürt, Çerkez varsa bizde Arab’ız, biz de varız.

Soru: Derneğinizi üyeleri genellikle etnik köken olarak Arap mı?

A.AKSU: Herkese açığız. Ama şu anda genelde Arap.

Soru: Arap kökenli Türk vatandaşı diyebilir miyiz?

A.AKSU: Evet tabi.

Y.ÇELİK: Sadece başkanın görüşünü mü soruyorsunuz yoksa..?

Soru: Siz de görüş belirtebilirsiniz.

Y.ÇELİK: Ben derim ki; Benim anadilim Arapçadır. Anadil dediğim zaman ben ne anlıyorum? Annemin bana öğrettiği dil. Annem bana Arapçayı öğretti, fakat Türklüğümle övünürüm ben. “Ne Mutlu Türküm Diyene” kelimesini söylemekten gurur duyarım. T.C. vatanında yaşıyorum. Benim için Hakkâri’nin bir karış toprağının değeri neyse, Edirne’deki bir karış toprağın değeri aynıdır. Ama benim ana dilim Türkçe değil Arapçadır. Ben ilkokula giderken Türkçe bilmiyordum. Fakat bu demek değildir ki ben Türkiye’ye, Türklüğe karşıyım. Asla ben o anlamda milliyetçiyim.

Soru: Siz kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Arap olarak mı? Türk olarak mı?

Y.ÇELİK: Her türlü ayrımcılığa karşı olmakla beraber; Çünkü dinimizde din, dil, ırk ayırımı yok. Anadilim Arapçadır. Fakat Türklüğümle övünürüm. Türk vatandaşı olmakla övünç duyarım. Türküm, ırkçılığa karşıyım. Başkanımızın da belirttiği gibi derneğimizin adı Beni Hilal Sosyal Yardımlaşma Kültür Derneği'dir. Konyalı üyelerimiz var, tek kelime Arapça bilmiyor.

Soru: Siz Arap olduğunuzu ifade etmekle birlikte, Türk vatandaşı olmanın da bir rahatsızlık duyuyorsunuz.

A.AKSU: Bayrağımıza, İstiklal Marşımıza kanunlar çerçevesinde saygı duyuyoruz. Ama köken olarak Arabız.

Y.ÇELİK: Avukat beyin sorusu şuydu: "TC vatandaşlığından herhangi bir rahatsızlık duyuyor musunuz?"

A.AKSU: Yok hayır. Öyle bir şey yok...

Soru: Öyle de alabilirsiniz ve böyle bir şeye katılmadığınızı da söyleyebilirsiniz. Sonuçta bu ülkede Araplar da yaşıyor, Kürtler de, Çerkezler de yaşıyor. Bu bir gerçeklik. Bir ülke var, o ülkeye hepimiz bir vatandaşlık bağıyla bağlıyız. Fakat Arap, Çerkez, Kürt vs. bütün unsurlar için; Türk vatandaşlığı tanımından rahatsız oluyor musunuz?

A.AKSU: Hayır. Değiliz.

Soru: Peki bazı gruplardan farklı yaklaşanlar var. Kürtler, Çerkezler gibi; Türk vatandaşı değil, Türkiye vatandaşı diye tanımlanmak istiyorlar. Tek bir kimlik, tek bir millet niye öne çıkıyor? diye itiraz ediyorlar. Siz buna nasıl bakıyorsunuz?

Y.ÇELİK: Kendi fikrimi söyleyeyim; Ben buna karşıyım. Türkiye kimliği ne demek! Biz bir ülkeyiz. Bir ulusuz. Bu topraklara kan dökerek sahip olduk. Kan döktüğümüz zaman ayırım yapmadık. Her ırk vardı...

A.AKSU: Biz elbette ki Kürdü, Türkü, Ermeni'si Süryani'siyle savaşa girdik, Ama eğer bir etnik grup kendini benim üstümde görüyorsa ben bundan rahatsızlık duyarım. Ben öğretmen lisesini Bitlis'te okudum yatılı olarak. Bitlis'te (...) diye bir yer var, oradan otobüse bindik memleketime döneceğim. Ben ve arkadaşım yan yana oturduk Arapça konuşuyoruz. Birisi arkadan: "Yaa niye Arapça konuşuyorsunuz burada. Kürtçe konuşun" dedi. Öğrenciyim tabi zoruma gitti. "Niye yasak mı var?" dedim."Evet yasak var. Burası Kürt bölgesi." dedi. Dedim ki; "Ben Arabım Kürtçe bilmiyorum.", "Yok" dedi. "öğreneceksin". Dedim ki : "o zaman sen Arapçayı öğren!" Öyle bir tepki olmuştu. İkinci bir tepkiyi de söyleyeyim; Şimdi belki içeri ilk girdiğiniz zaman kapıda şu yazıyı okumuşsunuzdur; HİÇ KİMSE ASILSIZ DEĞİLDİR. Yani eğer o Türk'se ve bana diyorsa ki; sende Türk olacaksın. Hayır, ben Arabım. Ama Türkiye vatandaşı olurum, o ayrı mesele. Aynı

bayrağın altında, aynı kanunlara saygılı bir vatandaş olarak birlikte yaşarım. Ancak eğer sen kendini benden üstün görüyorsan, hayır. Ben seni kabul etmem. Olay o yani. Şimdi bir grup var Türkiye’de “ya sev ya terk et” diyor. Kime söylüyorsun sen! Benim dedem gelmiş buraya az önce Yaşar abinin söylediği gibi. Benim dedem gelmiş Çanakkale de savaşmış, benim dedem esir düşmüş Ruslara. Zor kurtuldu. Yani gerçekten de benim dedem esir düştü Ruslara. Peki sen? Yani bu tür rahatsızlıklar oluşuyor. Ben de emniyetten emekliyim. Ben emniyet müdürleriyle bunu tartışıyordum. Yani 1071’de ya da 1000’de diyelim ; Siz belki Türksünüz, belki... Sizin dininizde ne acemin araba, ne Arabın aceme, ne siyahın beyaza, ne beyazın siyaha hiç bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadır. Yani insanlara faydalı olandadır üstünlük. Şimdi Türkler Orta Asya’dan buraya geldiği zaman, biz yerimizdeydik. Sen şimdi kime diyorsun; Ya sev ya terk et! Sen bizi sevmiyorsan o zaman sen git!

Soru: Yani vatandaşlık kimliği dışında, kendinizi “Arap” olarak tanımlamanıza karşılık; “Siz Türksünüz” denilirse, bundan rahatsızlık duyarsınız...

A.AKSU: Duyarım tabi. Ben Türk değil, Arabım. TC vatandaşım. Aynı bayrağa, aynı istiklal marşına, bütün kanunlara saygılıyım ancak; Hiç bir ırk, benim ırkımdan üstün değildir. Ama biz ırkçılığı reddediyoruz, hep birlikte kardeşçe yaşamaya çalışıyoruz.

Soru: Eğitim müfredatlarında da mevcut bulunan bir şey var. Muhakkak ki okul yıllarımızda karşılaşmışsınızdır tarih dersinde.”Araplar Osmanlıyı arkadan vurdu.” diye. Ya da, Araplar Osmanlıyı sattı... Bununla ilgili ne düşünüyorsunuz?

A.AKSU: Elbette ki rahatsız oluyoruz ama, AB’ye katılma amacıyla kanunlarımızda bir değişiklik oldu. Az da olsa kendimizi ifade etmeye çalışıyoruz. Ama eskiden öyle değildi, Kürtçe şarkı mı dinleyecektin sen. Karakollarda Kürtçe mi konuşacaktın? Ben bir karakoldan diğer karakola atandığımda iki ay, üç ay kimse bana sormasa nereli olduğumu söylemiyordum.

Y.ÇELİK: Korkuyor söylemeye..! Ben çekiniyorum. Resmi dairelerde Mardinli olduğumu söylemeye çekiniyorum. Arabı bırak, Mardinli olduğumu söylemeye çekiniyorum. Neden? Çok değişik şekilde karşılanıyoruz. Ben nüfus müdürlüğüne gittim, “Mardin”i sildirmek için. Sırf duyduğum rahatsızlıktan ötürü..

Soru: Sizce Türkiye de etnik kimliğinin özgürce ifade edilmesi toplumda nasıl karşılanıyor? Mesela siz Arap olarak kendinizi; Diliniz, kültürünüzle ifade ettiğiniz zaman çevrenizde nasıl karşılanıyorsunuz?

A.AKSU: Ben Arapça konuştuğum zaman insanlarda farklı bir tepki se-

ziyorum. Türkler Kürtlere nasıl bakıyorsa, Kürtler de Araplara öyle bakıyor. Ve Kürtler'den de tepki alıyoruz.

Soru: Peki sizin Kürtlere karşı tepkiniz var mı?

A.AKSU: Yok. Bizim hiç kimseye karşı olumsuz bir yaklaşımımız yok. Bir Müslüman olarak diyoruz ki; Hepimiz aynı ana ve babadan geliyoruz. Kim? Ademle Havvadan. Yani bütün dünya insanları kardeşler.

Soru: Peki bu sizin kişisel görüşünüz mü? Yoksa bütün Araplar adına aynı şeyleri söyleyebilir misiniz?

A.AKSU: Bakın, hiçbir insan "ben rahatsızlık duymam" diyemez. Ama çekinenler var. Bunu açıklamak istemeyenler var. İşini kaybetme kaygısı duyanlar var. Arapların yüzde doksan sekizi bu benim dediğim manadadır. Hiçbir insana saygısızlık etmez ayrımcılık yapmaz. Biz bir federasyon için bir çalışma başlatmıştık, bunu da bir kapak olarak yazmıştık. şöyle isterseniz siz okuyun bakalım ne mana çıkaracaksınız.

Soru: "Yezidisiyle, Yahudisiyle, Suryanisiyle, Müslümanıya, Kürdü ve Arabıyla dünyaya örnek üniter yapısıyla; Birlik beraberlik ruhu ve kardeşçe saygı sevgi içinde yaşayan Mardinli her şahıs şahsında, Mardin büyüktür. Bu bilinçle, Mardinliyim diyen her şahıs da büyüktür."

A.AKSU: Yani Mardin, yapısı itibariyle Türkiye'nin özetidir. Orada Süryani, Yahudi, Arap, Kürt. Orada her şey var. Ve bu şekilde orada yaşanabiliyorsa bütün Türkiye de, hatta bütün dünyada yaşanabilir. Niye olmasın?

Soru: Ama bir taraftan da şöyle bir durum var; Az önce Yaşar beyin ifadeesindeki bir nokta da var. Yani Mardin küçük Türkiye'dir. Bu çok doğru. İçinde bütün etnik unsurları barındırıyor. Mardin'i haykırmak gibi bir tutum var metinde. Ama diğer yandan Mardinli olduğunu söyleyememek gibi bir çelişki var?

A.AKSU: Polis memuru olarak çalıştığım süre içerisinde benim amirim beni buradan atar... Benim bir rahatım var burada. Ki; Ben bir şey söylemiyorum. Bazı bu düşünceye sahip olanlar için söylüyorum. Ya ben şimdi Mardinliyim dediğim zaman bana gıcık kapar, beni ezer, benim huzurumu bozar diye Mardin lafından çekinir. Ben çekinmem. İsterse beni dünyanın öbür ucuna atsın. Mardinliyim ben. Ama var yani söylemekten çekinen.

Soru: Kurumsal veya bireysel olarak ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız, bize uğradığınız ayrımcılıklara dair somut örnekler verebilir misiniz?

A.AKSU: Sene 1976, Öğretmen Lisesinde fen ve tabii bilimler bölümünde okuyorum; İzmir'e geldik. Ülker fabrikası vardı o zamanlar. Ülker fab-

rikasını biz İslami bir kuruluş olarak biliyorduk. İş ve işçi bulma kurumuna gittim, kurum beni ÜLKER fabrikasına gönderdi. Fabrikaya gittim. Kapıdaki görevliye iş ve işçi kurumundan gönderildiğimi söyledim. Bana nereli olduğumu sordu ben de Mardinli olduğumu söyledim. İçeri girdi sonra çıktı yanıma geldi, “keşke 10 dakika önce gelseydin işçi aldık” dedi. Oysa ben yarım saattir orda bekliyordum! Ben görev yaptığım onca yıl içerisinde, eğer rahat görev yapılacak bir yer varsa beni değil ; yani, başımızdaki amir Türk ise, kendi ırkından insanları rahat yere gönderiyordu... Böyle bir ayrımcılık var maalesef, ama bunu kanunlar için söyleyemem...

Soru: Sonuç olarak böyle bir uygulama var.

A.AKSU: Var.

Soru: Peki son dönemlerde var mı?

Y.ÇELİK: Benim kızım ÖSS ye girdi, 330 puan aldı. 330 puanla istediği üniversiteye girebilirdi. Mit lojmanları karşısında benim işyerim vardı, dolayısıyla hepsiyle tanışıyordum, samimiyetim vardı. Onlar bana Gürçeşme'deki polis okuluna göndermemi tavsiye ettiler. Gittim, aranan bütün şartlar bizde var. Kızı aldım götürdüm. 250 milyona yakın bir masrafımız da oldu, kız kazanmadı. Neden kazanmadı? Mülakatı başarıyla geçti. Nerde kaybetti? Boy... Boyu ben eczanede ölçtürmüşüm. Boyu 1.68, aradıkları boy 1.60! İki tane polis memuru bayan vardı orda, kızımın omuz hizasına geliyor. Dedim nasıl oluyor bu? Dediler “şartlar değişiyor”. Tamam dedim, çektim geldim. Mit elemanlarından biri dedi “keşke bana söyleseydin ben götürseydim”. Dedim al götür. Kızın kimlik bilgilerini aldı gitti, bir daha uğramadı. Hanımına sordum niye gelmiyor diye, “utanıyor senin işini halledemedi diye” dedi. Ne oldu ki dedim. “ Abi “ dedi, “inan Ankara'dan yazılı emir var; Güneydoğu kökenli almayacaksınız diye” diyorlar ki; Diyarbakır, Urfa, Mardin ya da başka bir yerde koleje gitsin ama bu İzmir'de güneydoğu kökenli almıyorlar.

Bu bizi yaralıyor. İkinci bir örnek; Asker ocağında 4 kişi bir bölüğe gittik, 4 tane takım var bölükte, her birimizi bir takıma verdiler. En uzun olanı birinci takıma, diğerlerini boylarına göre diğer takımlara veriyorlar. Boy sırasına göre yani. En uzun boylu benim aralarında. Dört kişiyiz en başta duruyoruz, bağırırım, birer tane tokat attı. Beni niye almadın dedim birinci takıma? “nerelisin” dedi, dedim Mardinli. Dedi “geç”. yanımdakine sordu dedi “nerelisin” dedi Mardin. Dedi “onu da geç”. öbürüne sordu dedi Ağrı. Dedi “onu da geç”, en kısa boylu, dördüncü takıma gitmesi gereken... Ona da sordu, dedi “nerelisin” dedi Samsun. Dedi” o zaman sen gel”

Bunu unutmuyorum mesela. Tamam ben bayrağıma, vatanıma, milletime... Bu ülke için canımı veririm, her an. Fakat o adamın söylediğini de asla

unutmam. Ben şimdi bir yerde bir Denizlili gördüğüm zaman; belki dünyanın en iyi insanı da olabilir ama, bu olaydan kaynaklı içimde bir nefret oluşuyor ona karşı.

M.ER: Bir Denizlili kötü çıktı diye hepsi kötü değil, bu insanın kendi cahilliği.

Soru: Sizin var mı anlatacağınız bir şey?

M.ER: Yok, Kesinlikle ayırımım yok.

Soru: Şimdiye kadar yaşadığınız bir olay varsa bize anlatır mısınız?

M.ER: İş aramaya gittim, bana sordular; “Nerelisin?” diye, Mardinliyim dedim. Dedi “doğulular çok yaramazlık yapıyor”. Ben dedim belki şaka yapıyor, ben dedim;” Bak oğlum, ben doğuluyum, benim babam kan dökmüş bu denize. Ama siz nerden geldiniz buraya. Bizim babamız, dedemiz kan dökmüş, siz nerden geldiniz buraya?” dedi; “Yunanistan’dan geldik!”

Sıkıntı çok... Benim ekibim vardı. İnşaatta çalışıyorduk. saat 8.30’da belediye otobüsüne bindik. Bizim işçiler Arapça konuşmaya başladılar. Bir polis memuru dedi ki “niye Arapça konuşuyorsunuz?” Dedim ki;” O insanlar Arap.” Biz böyle tartışınca polis dedi ki : “çekin Balçova karakoluna” gittik... Otobüsle karakola gittik, dediler;”hayırdır niye geldiniz?” Dedik; “Biz Arapça konuştuk, ondan getirildik.” Dediler ki; “Sen utanmıyor musun bu adamları bunun için getirmeye!” Bu olay 80-82 de oldu.

Y.ÇELİK: Zaten o zamanlar da kahveye girip kimlik istediklerinde Mardin yazıyor diye alıyorlardı. Bir defasında bizi adılar, sabaha kadar üç katlı binanın; Birimiz tuvaletini, birimiz banyosunu, kimisi ...temizledik. Bu olayı da 80 den önce yaşadık.. Ben şu an Hatay askeri hastanesinin hemen arkasında oturuyorum. Oraya 98’de taşındım. Kalabalığız, 8 tane çocuk var. Benim çocuklarımla hiçbiri Mardin’i görmedi. Bir kısmı Hatay İskenderun’da, bir kısmı İzmir’de doğdu. Çocuklara tavsiyede bulundum; konu komşu sorarsa, sakın Mardinli olduğumuzu söylemeyin diye. Nasılsa kimliğimizde Mardin yazmıyor, Hatay İskenderun yazıyor. O kış da çok soğuktu. İnanın, biz dedik ki ayrı bir dünyaya geldik. Giriş katında oturuyoruz, bina 6 katlı 18 daire. Yaa dedik, “böyle insanlıkta var mıymış? Bizim haberimiz yok”...

Komşular sürekli gelip ilgileniyor, yönlendiriyor... Akşam kapı çalınıyor, kapıyı açıyoruz bakıyoruz üç torba kömür bırakmışlar kapımıza. Kim bıraktı bilmiyoruz. 1 lira kömür parası vermedim o kış. Dedik ki; ne iyi insanlar. Bakın şuraya da yazmışız; “Kimse asılsız değildir.” Kimse aslını unutmaz. Biz de bazen ihtiyaç duyuyoruz, benim hoşuma da gidiyor, Kürtçe ya da Arapça kaset dinliyorum. Bence yeryüzünde Kürtçe müzik kadar güzel bir müzik yok. Şimdi dedik nasılsa bizi tanıdılar, kendimizi açıklamakta bir

sakınca yok. Bazen komşulardan özür diliyorum belki çocuklardan rahatsız oluyorlardır diye. “Olur mu yaa, biz de çocuk gördük, ne olacak bunlar yarın askere gidecek.” diyorlar. Ne zamanki Arapça ya da Kürtçe kaset dinlediğimizi gördüler. Ne zaman baktılar ki misafir gelip gidiyor, Arapça konuşuyoruz. Yeni baştan sormaya başladılar; “Siz nerelisiniz?” Biz de bir mahzur görmedik açıklamakta. “Biz Mardinliyiz ama İskenderun’da büyüdük” dedik. Ne zamanki bunu duydular, yüz seksen derece döndüler... Hemen ertesi günü yirmi tane şikâyet var. “Senin oğlun benim arabamı çizmiş”, “senin oğlun benim zilime basmış” yeni mi oldu bu? Peşinen ben gelip sizden özür dilemişim, benim çocuklarım rahatsız ederlerse diye... Şimdiye kadar bir şey yoktu da benim Mardinli olduğumu öğrendikten sonra mı yapıyorsunuz?

“E sen niye Mardinden gelmişsin? Sen memleketine geri git!”.. Bak dedim; Beni fazla konuşurma! Ben bu ülkeyi senden daha çok seviyorum, daha milliyetçiyim senden. Evet ben Mardinliyim, Mardinden geldim fakat sen nerden geldin onu söyle. Yugoslavya mı, Selanik mi, Rodos mu, Girit mi, Arnavut mu nerden geldin? Mardin TC sınırındadır, kim daha yerli? Herkes kendi memleketine gitsin o zaman, sen de git!

M:ER: Bizim derdimiz bu... Bizi sevmiyorlar, biz doğuluyuz diye...Doğu ve Güneydoğu...

Y.ÇELİK: En fazla ezilen etnik köken varsa Araplardır. Niçin? Şimdi biz Kürdün yanına gidiyoruz bizi kabul etmiyorlar.

Soru: Haksızlığa maruz kaldığınız zamanlarda yargıya başvurduunuz mu? Sorununuzun yargı yoluyla çözüleceğine inanıyor musunuz? Yargıya güveniyor musunuz?

Y.ÇELİK: Hayır ben inanmıyorum.

A.AKSU: 2000 öncesi ve sonrası diye adlandırırsak daha iyi olur herhalde. AB süreci başladığından beri işler biraz rayına oturmuş gibi. Ondan öncesi değil maalesef. Emniyette 20 yıl görev yaptım, bu konuda çok muzdarım ama buraya fazla girmek istemiyorum.

“Adalet mülkün temelidir” Ama maalesef adaletin başında olanlar, mülkün temeli olarak kabul etmiyor, paranın temelidir diyor. İnşallah anlatabildim ne demek istediğimi.

Soru: Soruyu biraz daha açalım isterseniz; Yargıya güvensizlikten kaynaklı mı, yoksa uygulayıcılardan kaynaklı mı bir başvurumama durumu var?

A.AKSU: Şöyle izah edeyim o zaman; “Kuvvetler ayrılığı” diye bir tabir var Türkiye de; yasama, yürütme, yargı. Şimdi yasama, kanunları anayasa çerçevesinde TBMM’den çıkardıktan sonra iş kime kalıyor? Uygulayıcılara. Ama maalesef şu son dönemde bile görüyoruz; Türkiye’nin gidişatında

bir şey mi var? Yurt dışındaki itibarı, yurtiçindeki ekonomisi. Bunları düşünmüyor bunlar. Beni nasıl düşünsün? Yasama görevini yapıyor ama uygulayıcılar görevini yapmıyor. Rüşvet vs.

Soru: Peki şunu biliyor musunuz ? Ceza yasasının 122. maddesi ayrımcılığı cezalandırır. Yani bundan sonra kim olursa olsun, yasa kapsamında olduğu takdirde, mesela Arap olduğunuz gerekçesiyle farklı davranırsa cezalandırılır.

A.AKSU: Haberim var. Benim de söylemek istediğim bu. AB süreci etkili oldu.

Şimdi özür dileyerek söylemek istiyorum; Ben emniyet teşkilatındayken, vatandaş kendisine avukat ararken ben “siz kendinize yalancı mı arıyor sunuz?” diyordum... Ben bu yargıya gittiğim zaman misal, birisi bana hakaret amaçlı “Arap” dedi. O vatandaş gidip bir avukat buluyor, o avukat diyor ki “o Arap demedi, araba dedi.” anlatabiliyor muyum?

Soru: Bu kadar basit değil aslında... Ama bu da “Hakkımızı aramayalım.” anlamına gelmemeli

A.AKSU: Tabî ki... Hakkımızı arayacağız.

Soru: Şimdiye kadar ki anlatımlarınızdan, ayrımcılık yapıldığını düşündüğünüz izlenimine vardım. Peki bu, tek tek uygulayıcılardan mı kaynaklanıyor, yoksa devlet politikalarından mı kaynaklanıyor?

A.AKSU: Mahalle baskısı. Türkiye’de de aynı şey var. Belki bireysel olarak yan yana duran Arap, Kürt komşular birbirini çok seviyorlardır. Ama psikolojik anlamda toplumsal şeye dönüştüğü zaman benim Kürt komşum ya da Türk komşum o baskı şeyiyle yüz çevirebiliyor... Yani bireysel olarak yok. Çok basit, mesela bir şehit geldi, hemen “kahrolsun.....!” Bu sefer ben de bundan etkileniyorum. Şu manada bireysel demiyorum; Yani kız alıp veriyoruz, alışverişimiz var. Dışarıdan bir şey olmadığı sürece bir sorun yok. Başka bir yerden” bırakın bunları...!” demediği sürece herkes birbirini seviyor...

Soru: Yaşar beyin verdiği örnekte, gayri yasal yollardan edindiği bilgiye göre doğulu olmasından kaynaklı uygulanan muamele... Peki böyle bir durumda bunu yapan kişiye ciddi bir yaptırım uygulansaydı ya da meslekten men edilseydi bu tür olaylar tekrar edilir miydi?

A.AKSU: Peki şöyle söyleyeyim o zaman; Ne mutlu türküm diyene!... Ben devlet memuru olarak polis oldum. Şimdi ben Türk müyüm? Ama “ne mutlu Türküm diyene” diyorum . Şimdi ben bunu demesem devlet politikası burada girer devreye, kanunlar girer devreye. Şimdi şöyle bir şey söyleyeyim; Herkes şapka takıyor mu? Takmıyor. Ama kanunlara aykırı. Takması lazım ama takmıyor. O hesabına geliyor, bu hesabına gelmiyor. Yani dev-

let politikası burada kendini gösteriyor. Maalesef tavşana kaç, tazıya tut politikası uygulanıyor. Şimdi polisin bıyık bırakması kanunen yasak değil, ama istersen bırak!

Yani devlet çıkıp, “bu benim politikamdır, ben böyle yapıyorum” demez. Üst yöneticiler arasında bu vardır, Bıyık bırakan emniyet müdürleri var, valiler de var. O bırakıyor da niye polis memuru bırakmıyor? Bırakamaz! İşte o adam bıraktırmıyor.....

Soru: Yasalardan kaynaklı bir ayrımcılık olduğunu düşünüyor musunuz?

A.AKSU: Hayır. Yasama görevini yapıyor. Uygulayıcılar ayrımcılık yapıyor.

Soru: Devlet yasayı koyar. Suphan bey yasa maddesini de söyledi. Peki bu denetlenmediği sürece, ayrımcılığın önlenmesi ne kadar mümkündür? Ve bu, yasanın ayrımcılığa izin vermesi değil midir? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

A.AKSU: Hayır. Öyle değil. Şimdi kanun bunu yasaklıyor. Nitekim 301. maddede yapılan değişiklik bunu söylüyor. Diyor ki; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı. Şu anki haliyle böyle söylüyor. Bu nedir? Ben polis olarak eğer kökenim Türk ise ve bir Türkle bir Kürdün kavga ettiğini gördüğüm zaman ne yapıyorum? Yasa ayrımcılığı ve taraf tutmayı engelliyor, hele hele bir emniyet görevlisi için. Ama ne yapıyorum ben? Bunları ayırmak ya da bu sürtüşmeyi engellemek istiyorum ama yinede ben Kürdü tutuyorum, “haydi vur sen” diyorum. Sonrada “neticede kavgadır, barışın” diyorum. Böyle bir şey var yani.

Soru: Sıralama yapmak gerekirse; Hangi kurumlarda ayrımcılık daha çok yapılıyor? Ya da genel manzarayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

A.AKSU: Tabii ki stratejik olarak emniyetin güvenliği açısından asker ve emniyet daha çok dikkat ediyor bu tür konulara. Güvenlikle ilgili konular daha hassastır. Ama demek değildir ki, sağlıkta ya da maliye de olmuyor.

Soru: Çok somut bir şey sormak istiyorum; Siz mesela Arap etnik kimliğine sahip kişiler olarak İzmir de yaşıyorsunuz. Çocuklarımız Türkçe biliyor dur ama eşleriniz, ya da diğer akrabalarınız arasında Türkçe bilmeyenler vardır. Onlar herhangi bir sorunla karşılaşmıyor mu?

A.AKSU: Elbette karşılaşıyorlar yalnız biz şöyle diyelim; Biz hep kolay tarafını söylüyoruz. “efendim, Türkçe bilmiyorum ben. Kimi şikâyet edeyim. Zaten derdimi anlatamıyorum. Allah’a havale edeyim” deyip geçiyor... Derdini anlatamayacak olduktan sonra Allah’a havale edip gidiyor yani. Parasını da çalsa, dayak da yese vs. kendini ifade edemeyecek olduktan sonra Allah’a havale ediyor. Bırakıyor yani. ...

Y.ÇELİK: Ama hakkının yenmeyeceğini bilse, adaletin tecelli edeceğini bilse gidip şikâyet ederdi. Bir de bu var. Ben şahsen inanmıyorum. Ben haksızlığa uğrasam gidip şikâyet etmem, neden? Çünkü öbür tarafın kayırılacağına inanıyorum. Belki kayırılmayacak, ama bende böyle bir fikir oluşmuş.

Soru: Anladığım kadarıyla Arap olmaktan ziyade sizin Doğu ve Güneydoğu kimliğiniz daha yoğun ve uğradığımız ayrımcılıkları da o şekilde tanımlıyorsunuz.

Y.ÇELİK: Evet doğru. Önce o şekilde. Önce Güneydoğu, sonra Arap.

A.AKSU: Yada “Türkün Türkten başka dostu yok” ya da, “Bir Türk Dünyaya Bedeldir” ya da böyle bazı şeyler vardır, bizi rahatsız ediyor...

Soru: Peki bireylerin kendi aralarında uyguladığı ayrımcılık, bu sloganların vurgulanmasından kaynaklanıyor olabilir mi?

A.AKSU: Elbette. Bu sloganların üzerimizde çok etkisi var.

Soru: Yani komşularımızla ilişkileriniz ne kadar iyi de olsa...

A.AKSU: Etkiler. Kesinlikle etkiler. Bizim karşımızda berber vardı, Türk'tü kendisi. İki gün önce vefat etti. Gece 1’de ben onun evinden geldim. Geldim ve arkadaşlara dedim ki; Her evden bir 10 milyon toplayın, ona burada lokma döktürelim. Acaba o yapar mıydı? Biz kesinlikle ayrımcılığı sevmeyiz. Bunu bir örnek olsun diye söylüyorum.

Soru: Bu çok güzel bir örnekti, son sorumuz da zaten bununla ilgili. Sizce bu ayrımcılığı engellenmesi, azaltılması için neler yapılabilir?

Y.ÇELİK: Yasayla azaltılabilir. Yani böyle gerçek bir yaptırım. Yani ben haksızlığa uğradığımı hissettiğim zaman korkmadan hakkımın yenmeyeceğinden emin olarak şikâyet etmeye gidebilmeliyim. Yani ben inanıyorum ki, ben gidip sizi şikâyet ettiğim zaman; “Bakın bu adam ayrımcılık yaptı” Ve ispatladığım zaman bilsem ki size gerçekten bir yaptırım uygulayacak... Mesela avukatsa, avukatlığını silecekler. “Sen avukatlık yapamazsın” diyecekler. Ağır bir yaptırım. Mesleğiniz neyse terk ettirecekler veya hapis cezası. Yani o ayrımcılığı yapmaması için ne gerekiyorsa yapacaklarını bilsem, koşarak giderim. Bu, yasaya bağlı. Ama şimdi, şu anda yok. Kimi kime şikâyet edeceksin! Sen istediğin kadar bana de ki” git şikâyet et” kimi kime şikâyet edeceğim!

A.AKSU: Şimdi tabi Yaşar amcaya saygı duyuyorum, az önce dediğim gibi; Bakın, hiç kimse asılsız değildir. Ben bunu niye yazdım? Bunu “Ya Sev Ya Terk Et!” diyenlere bir şey olsun diye yazıyorum. Yani beni vatanımdan hakkı olmadığı halde, kendi öz vatani olmadığı halde buradan uzaklaştırmak isteyen bir etnik grup var. Ve kendilerine bunlar “Türk” diyen grup-

lar. Bu Türk, Kürt, Arap kelimeleri ; mademki biz T.C.'de yaşıyoruz, bu etnik kökenli kelimeler kalkmadığı sürece ben bunun kalkacağına inanmıyorum. Yani “Ne mutlu Türküm diyene” var olduğu sürece, “Türkün, Türkten başka dostu yoktur” sözü var olduğu sürece değişen bir şey olmaz. Bunların yasayla engellenmesi lazım.

Soru: Bu ülkede tek bir etnik kimlik vurgusunun sorun olduğu, yani Türk kimliği ve Türklük vurgusunun bu ayrımcılığın temel nedeni olduğunu söylüyorsunuz.

A.AKSU: Şimdi tabi ki biz nüfus şeyine vurmayalım. Türkiye’de, Türkler de bizim kardeşimiz, Araplar da, Kürtler de herkes kardeş yani bu Türkiye’de...

Bu etnik grup vurgusu var olduğu sürece Türkiye de, bunun ortadan kalkacağına inanmıyoruz. Bu yasamanın görevidir. Bu etnik grup şeyini kaldırması lazım...

Soru: Çok teşekkür ederiz...

3.6.3. Mazlumder Heyeti Tarafından Yapılan Görüşmeler

3.6.3.1. Kadifekale Semtinde, Sokakta Rastgele Seçilen, Arap Kökenli 45 Yaşındaki Zeki Baysoy İle 10.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹¹⁷

“19 yıldır İzmir’de yaşıyorum. Bir çocuk sahibiyim. Aslen Mardin/Ömerli ilçesindeniz. Hayatın zor olduğunu söylemek istiyorum. Arap olmam nedeniyle doğrudan bir ayrımcılığa uğradığımı söyleyemem. Ancak bu sıkıntı olmadığı anlamına da gelmiyor. Biz belirttiğim gibi ailece güney doğuluyuz. Eşim de etnik köken olarak Arap. Çevremizde Arap olmamızdan ötürü değil, ama görünüş olarak benzer olmamız ve bu sebeple Kürt zannedilmemizden ötürü dışlayıcı davranışlarla karşılaştığımız oldu. Devletin yasakçı uygulamaları vardır. Bu anlamda, Türkiye Devleti’ni İsrail’den farklı görmüyorum. Devletin bu yapısının değişeceğini sanmıyorum. Bu konuda bir ümidim de yok.”

3.6.3.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Kadifekale semtinde, sokakta rastgele seçtikleri Arap kökenli 48 yaşındaki Havva ATAY ile 10.05.2008 tarihinde yapılan görüşme

117- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan ve Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır.

“20 yıldır İzmir’de yaşıyorum. Belirttiğim gibi ayrımcılık vardır. Başına gelen ve beni çok üzen bir olayı anlatmak istiyorum. Oğlum askerde iken Belediye’nin asker ailelerine yaptığı sosyal yardımdan yararlanmak üzere ilgili birime gittim. Elimde mevcut belgeleri görevli kişiye sunduğumda, görevli kişi beni tersledi. Türkçe’yi iyi konuşmıyorum. Bana yardımcı olması gerektiğini eksiklerin neler olduğunu söylemesini ya da bir kağıda yazıp vermesini istediğimde karşımdaki görevli daha da hiddetlendi. Bana ait belgeleri de yüzüme doğru savurdu. Niye böyle davrandığımı sormaya çalıştığım da beni daireden kovdu. Bunun ardından Basmane’den Kadifekale’ye, evime kadar ağlayarak geri döndüm. Bir daha da bu konuyla ilgili başvuru yapmaya da cesaret edemedim. Bu ve benzeri başka muamelelerin Türkçe’yi iyi konuşmıyor olmamdan ve giyim tarzımdaki farklılıktan kaynaklandığını düşünüyorum.”

3.7. Ermenilerin Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler¹¹⁸

3.7.1. Genel Durum

Rapor görüşmeleri kapsamında Hatay’da bulunan ve Türkiye’nin kalan tek Ermeni köyü olan Vakıflı köyü sakinleri ve muhtarıyla bir görüşme gerçekleştirilmiştir. İstanbul’da ise Ermeni Katolik Hovhan Vosgeperan Kilisesi Pederi Hayk Aram ÇEKİÇ ve Ermeni dilinde yayın yapan Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Etyen MAHCUPYAN ile birer görüşme gerçekleştirilmiştir.

Kamuoyunda Ermeniler daha çok dinsel bir azınlık olarak bilinmekte ancak olayın etnik boyutu genellikle göz ardı edilmekte ya da bilinçli olarak bu şekilde gösterilmektedir. Oysa Ermenilik esasında bir etnik kimliği ifade etmektedir. Ermeni etnik kesiminin dini ise genelde Gregoryan olup az sayıda Katolik ve Protestan da bulunmaktadır.

Vakıflı Köyünde yapmış olduğumuz görüşmede sosyal alanda pek bir sınıktılığının olmadığı yönünde görüş bildirilmesine rağmen MAHCUPYAN ile yapılan görüşme için aynı şeyleri söylememiz mümkün değil. Ermenilerin Türkiye’de ciddi ayrımcılığa uğradıkları tarafımızca ve kamuoyunca bilinmesine rağmen din adamı sıfatında olanların aslında pek bir problemleri-

118-Ermeniler’in 1915 li yıllarda bir soykırıma mı yoksa tehcire mi tabi tutuldukları hususu Türkiye’de tartışılan bir olaydır. Avrupa’nın bazı ülkelerinde ise Ermeni Soykırımı’nı inkar etmek suçtur. Özellikle Ermeni diasporası bunun adının soykırım olduğunu belirtirken Türk resmi tarihi ise bir tehcirden söz eder. Bunun için Kürtlerle ilgili kıssımda yapıldığı şekliyle Ermeni tarihi üzerine kısa da olsa bir araştırma yapılmaktan kaçınılmıştır. Ancak tam anlamıyla bir soykırım yapılmamış olsa dahi çok büyük çaplı bir tehcirin/zorunlu göç ettirmenin yaşandığı tartışmasızdır. Bunun için raporun sonuç kısmında devlet Ermeni ulusundan özür dilemeye davet edilirken konuyla ilgili arşivlerin sonuna kadar açılması önerisi yapılmıştır.

nin olmadığı yönünde görüş açıklamaları üzerlerinde bir baskı bulunduğu izlenimi uyandırmıştır. Bu bile tarafımızca başlı başına bir ayrımcılık olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Ermeni Katolik Hovhan Vosgeperan Kilisesi Pederi Hayk Aram ÇEKİÇ görüşme boyunca sık sık etnik açıdan herhangi bir ayırımı uğramadıklarını tekrarlamıştır.

3.7.2. Mazlumder Heyetince Ermenilerle Ve Bu Konudaki Araştırmacılarla Yapılan Görüşmeler

3.7.2.1. Mazlumder Heyeti Tarafından, Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Etyen Mahcupyan İle Yapılan Görüşme

“En kolay yollardan birisi geçmişi unutmak. İsimlerin unutulmasıyla olmuyor, isimleri değiştiriyorsunuz, sokak isimlerini bile...”

100 yıl önce 3000’e yakın kilise vardı. Şu anda 30’a yakın kilise var. Kiliseyi gördüğünüzde dahi görüşünüz değişir, farklılaşır. Biri karşınıza çıkıp da garip bir isim söylüyorsa “sen kimsin? Sen ne biçim Türksün?” denir. Bu somut olarak bir devlet politikası, toplumun da çok çabuk uyduğu bir politika. Toplumunu suçsuzlaştırmak mümkün değil. Ulus devletler kurulduğu zaman kendilerine ait bir grup insan tanımlıyorlar. O andan itibaren o insanların daha üst düzey vatandaş olduğu bir cumhuriyet anlayışı ortaya çıkıyor. Türkiye’de bir de laiklik anlayışı var. Bu da işi daha çetrefilli hale getiriyor. O zaman isimlerle ilgili sorunlar dahi oluşabiliyor. İnsanlar tabii Ermeniler ve gayrimüslimler kendilerinin isimlerinin sorulmasından hoşlanmıyorlar, sırf bu nedenle.

Çocuklarına özellikle Türk ismi koyanlar var. Belli bir noktadan sonra isim değiştirmek isteyenler var. Birçok insan iki isim taşıyor. Biri gayrimüslim, işine geldiğinde onu, gelmediğinde diğerini kullanıyor. Kendini koruma için. Bu koruma medya ile de ilgili. Medya yazıyor “Yahudi iş adamı”. Ama “Türk iş adamı” yazmıyor. O insan da Türk ismi alıyor. Fakat birçok insan da onun Yahudi olduğunu biliyor.

Şu ana kadar gözlemleyebildiğimiz kadarı ile insanların dile getiremediği sorunlar var. Ayrımcılıkta gözle görülür şeyler yok ama biz buradan dışlanırsınız korkusu var. En önemlisi hakkını aramaktan vazgeçmektir. Kişi bunun sistematik olduğunu düşündüğünde sadece Ermeniler değil ayrımcılığa maruz kalan herkes için geçerli. Devlet bunu defalarca kanıtladı. Devlet dönme listelerini Varlık Dergisi’nde yayınladı. Dedesinin babası dönmüş adam o zaman öğrendi dönme olduğunu. Devlet böyle davranınca vatandaş da tedirgin ve korkak olacaktır. Devlet bunu takip ediyor. 1939’un zihniyeti devam ediyor. Komisyonu yeni lağvedildi. Arşivi yok, hiçbir şey bulamıyorsunuz. Tek tek insanların hayatında etkili olmuyor bu. Zaten günlük hayatta devlet ile

fazla karşılaşmıyorlar.

Geçmiş görüşmelerimizde araştırdığımız konu üzerinde çok zorlanmışlar. Kendiliğinden de olsa haklarını arama bilinci oluşmuş.”

3.7.2.2. Mazlumder Heyeti Tarafından, Araştırmacı Yazar Şehmus Diken ile yapılan görüşme¹¹⁹

Ermeniler’e yapılan ayrımcılığı sadece etnik açıdan Ermeni olanların ağzından dinlemek mümkün ve alışlagelmiş bir şeydir. Ancak etnik olarak Ermeni ırkına mensup olmadığı halde bu ırka karşı ayrımcılık uygulandığını, hatta bunun da ötesinde açık bir tehcir uygulandığını belirtenler de bulunmaktadır. Araştırmacı Yazar Şehmus DİKEN¹²⁰ ile yapılan görüşmede şu çarpıcı hususlar dile getirilmiştir:

“Türkiye’de Türk ırkının dışında Anayasa anlamında ya da yasalar anlamında tarif edilen adı Türk olarak konulan mensubiyetin dışındaki bütün etnisitelere ayrımcılık yapıldığını düşünüyorum. Mesela Ermenilerle birlikte Hıristiyanlar, Süryaniler ya da İslam’dan sonra din değiştiren Protestanlara da. Çok masum mütedeyyin duran, hiçbir iktidar talebi olmayan “tepesine vur ekmeğini elinden al” tarzında yaşayan Süryanilere de ayrımcılık yapıldığını düşünüyorum; inançlarından ya da mensup oldukları etnisiteden dolayı. Bunlara yapıldıktan sonra Kürtlere ve Ermenilere hayli hayli yapılır! Ermeniler konusunda vatandaşı olduğumuz ülkenin sicili maalesef çok temiz değil. Keşke temiz olsaydı ve geçmişte yaşanan büyük felaketler, acılar yaşanmamış olsaydı. Maalesef yaşanmış. Bunu size bir somut örnekle vermek isterim. 1869 yılında bundan yaklaşık 140 yıl önce Diyarbakır’da bir sayım ya-

119- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Seher Akçınar Boyar tarafından yapılmıştır.

120- Diyarbakır doğumlu. Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi Kültür Müdürlüğünde danışman olarak çalışıyor. Aynı zamanda yazar. Bizimle bu çalışmayı danışman kimliği değil yazar kimliği çerçevesinde gerçekleştiriyor. Aynı zamanda Uluslararası PEN Yazarlar Örgütü’nün Türkiye Merkezi’nin Diyarbakır temsilcisi. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi. Sivil toplum alanı kendisinin keyif alarak uğraştığı bir alandır. Bu alanla ilgili yayınlanmış iki alan çalışması vardır. Biri “Güneyoğuda Sivil Hayat” (Metis Yayınları.) 2001’de çıktı, diğeri de “Türkiye’de Sivil Hayat ve Demokrasi” Dipnot Yayınlarında 2007’de yayınlandı. Bunun dışında birçok sivil toplum örgütünde kurucu, üye, danışma kurulu üyesi, danışman ve yöneticilik boyutunda çalışmaları var. Kent kimliği kent kültürü, yerel ve sözlü tarih asıl ilgi alanı. O alanla ilgili olarak 8 yıllık zaman dilimi içerisinde “Saklı kentin tarihinin tanıkları” adında bir dörtleme yapmış. Bunların ilki hiçbir edebiyat kategorisine girmeyen “Sırrını surlarına fısıldayan şehir, Diyarbakır” adlı bir kitap. İsteyen deneme tadında, isteyen roman, öykü tadında okumuş o kitabı. 6. baskısı yapılmış (İletişim Yayınları). O alanla ilgili 3 tane de yerel ve sözlü tarih çalışması var. Birincisi 2003’te “Diyarbakır Diyarım, Yitirmişem Yanarım”. İkincisi Şeyh Said isyanından sonra mecburi iskân kanunları çerçevesinde 1925 ve 1937 tarihleri arasındaki on iki yıllık zaman dilimi içerisinde Diyarbakır’dan Türkiye’nin batı illerine sürgüne giden Diyarbakır’ın bilinen aileleriyle ilgili yaptığı “İsyan Sürgünleri” kitabı. Üçüncüsü ise daha yakın dönem entelektüel Diyarbakır Kürt sürgünlerini anlatan 12 eylül darbesi ile birlikte diasporaya sürgüne giden bir kısmı 20 yıl aradan sonra bir kısmı da maalesef hala dönemeyen 21 Kürt entelektüelinin anlatılarından oluşmuş “Amidallılar-Sürgündeki Diyarbakırlılar”. Bunların dışında denemeleri var. En son şehir şiipleri olan, “taşlar şahit”, “Tango ve Diyarbakır” gibi kitapları var. Süleymaniye’de yaşayan Zeynep Yaş tarafından “sırlarını surlarına fısıldayan şehir, diyarbakır” Kürtçeye çevrildi iki yıl önce. İsyân Sürgünleri ise “Dûrxirawekani Raperin” ismiyle bundan 4 ay önce “Kürdistan Bölgesi (Irak) Kültür Bakanlığı” tarafından Arap alfabesiyle Kürtçenin Soranice lehçesine çevrilerek basılıp dağıtıldı. “İsyan sürgünleri”nin Kürtçenin Kurmancî lehçesine çevirisi yakın zamanda basılacak. “Şükür ki hiçbir kitabım şimdiye kadar hiçbir batı diline çevrilmedi” diyen Diken evli ve 2 oğlu var.

pılmış. Bu sayımlarda Diyarbakır'ın sadece insan unsuru sayılmamış. Ahırlardan tutun ibadethanelere kadar, mezarlıklardan, hanelerden tutun boyahane atölyelerine kadar, bahçelere varıncaya kadar. Kentin değer sayılabilecek her şeyi sayılmış. Bu sayıma göre Diyarbakır'ın 21 bin üç yüz seksen iki nüfusu varmış. Bu nüfusun % 60'ı Müslüman değildir. Ermenidir, Rum'dur, Süryani'dir bu etnisitelerin dışında dini mensubiyetler de vardır. Katolik, Protestan, Ortodoks, Yahudi. 140 yıl sonra kentin nüfusu 1 milyon. Bir milyonluk nüfusun içinde Müslüman olmayan kişinin sayısı sadece 60 kişidir. Nereye gitti bu insanlar? Bunlar şimdi bu kentin sicilinde yok. Işınlanmış, yok gibiler. Bu yok tarif etmek lazım. Eğer tarif edemiyorsan ve bunların sadece torunlarının ya da sadece birinci, ikinci derecede hala yaşayan akrabaları bugün Avrupa'nın kimi ülkelerinde ya da Amerika'nın belli şehirlerinde sayısal olarak o da fazla bir anlam ifade etmiyor. Bunu tarif edebiliyorsanız o zaman bunun tartışmasına Türkiye girmeli, giremiyor. Giremediği içinde bizim gibi entelektüellerin, aydınların kısmen bu sıkıntıyı dile getirirken dili uzun oluyor, başımıza bir felaket gelir kaygısıyla da dilimiz kısa oluyor. Ben böyle bir paradoksu yaşayanlardan biriyim. Susuyor muyum? Elbette konuşuyorum. Ama konuştuğumda kafamda bu ikili sarmal her zaman gidip geliyor?"

Ermeniler hem dinsel hem de etnik anlamda bu ülkede yaşayan hâkim etnik gruplardan (Türk-Kürt) farklı oldukları için uğradıkları ayrımcılığı dinsel ya da etnik yönüyle birbirinden ayırmak pek mümkün olmamaktadır. Yani bir ayrımcılık varsa bu hem dini hem de etnik olarak yansımıştır. Dİ-KEN bunu şu şekilde dile getirmektedir:

"Etnik ayrımcılığı ben sadece etnisite temelli olarak görmüyorum. İnanç temelli de görüyorum. 1900'lü yılların başından bu yana ağırlıklı olarak Müslüman olan bir ülkede onlar ayrı bir dine mensuplar. Hıristiyanlar. Hıristiyan oldukları için de sıradan ve sürüden diye tabir ettiğimiz insanın gündelik hayat içinde sokaktaki vatandaşın "gâvur" diye aşağılama ifadesi olarak kullanıyorlar. Ayrı bir dine mensup olmaktan dolayı ret ve karşı duruş var. Benim alışlagelmiş perspektif dışında şöyle bir düşüncem var. Özellikle bizim coğrafyamızda uluslaşma olayı, Kürt uluslaşma mantalitesi olayı 1900'lü yılların başında yaşanmadığı ve gerçekleşmediği için Kürtlüğü öne çıkarıp Ermenileri reddetme, öteleme olayına hiçbir zaman inanmadım. Hala da inanmıyorum. Özellikle Jön Türklerin İttihat ve Terakki çizgisinin Türkçü ve İslamcı perspektifinin doğuya zuhur eden mantığı kanaatimce şudur: "Müslümanız, bunlar gâvurdurlar, bunları yok eder sürerseniz bu topraklardan gönderirseniz dolayısıyla bunların mal varlığı güzel kızları her şeyleri size kalacak iman ve din kuvveti ile ne yapabilirseniz yapın" denmiştir. Buna, bu din aşkına vuruşa "evet" diyen Kürtler de olmuştur. Ama bölgesel olarak birçok yerde de inançlarına ya da insanîyetlerine yakıştıramamışlar-

dır. Hatta korumuşlardır. Bölge böyle. Tarihten gelen böyle bir mantık var.

Ayrımcılığı en çok devlet pohpohlar. Çünkü kurulu düzeni işleten en çok devlet mekanizmasıdır. Birimleri, milli eğitimden, devletin güvenlik kuvvetlerine, en küçük birimi olan muhtarlığa kadar bu böyledir. Daha basit bir ifade ile diyelim ki bir belge çıkarmaya mahalle muhtarlığına ya da nüfus müdürlüğüne gittiniz. Adınız Hasan, Hüseyin ya da her ne ise ama eğer atanızda “dönme/mühtedi” adı çıkarsa orada kuşkulu ve alaya alır ve sorgulanır bir tarzda en alttaki memurdan itibaren bir önyargı vardır. 80 yıllık politikanın mantığıdır bu. Devlet bu önyargılı mantığı ile yüzleşmek, hesaplaşmak zorundadır. Geçmişte yapılan bu yanlışın, yanlış olduğunu yüksek sesle telaffuz etmeli. Dolayısıyla devletin en küçük biriminden en yüksek birimine kadar bu vardır. Mesela başbakan “bu Ermeni dölüdür” şeklinde bir ifade kullanabiliyor. Aşağılamak anlamında. Hala da dillendirilmese de böyle bir anlayış devletin birçok kademesinde vardır. Amiyane bir tabirle devletin üst kademesinde biri hapşırınca sokaktaki vatandaş nezle olup yatağa düşer. Devlet böyle bir politika güdünce sokaktaki insan Malatya’da olduğu gibi, misyoner de olsa onları bıçaklayıp öldürür, başka yerde papazı öldürür. Çünkü sistem şarj olan bu bataryanın bir yerde boşalmasını sağlayacak zemini hazırlar. Ve bütün zehrini dışa vuracak insanlar açığa çıkar. İşte Hrant Dink’in öldürülmesi, İzmir’de, Trabzon’da papazlar öldürülüyor, başka yerde dini farklı olan insanlara karşı tepkiler geliyor.

Bu elbette sadece din temelli değil. Mesela Sakarya’da Kürt oldukları için neredeyse hapsediliyordu insanlar, Hitler Almanya’sında olduğu gibi, neredeyse benzin dökülüp yakılacaklardı. Ya da Sivas madımak, Maraş gibi! Bunlar çok tehlikeli şeylerdir. Dindarlar da yeterince muhalefet sergileyemiyorlar bu anlamda. Şu anda Türkiye’nin 3’te 2’sinin oyunu alan İslami partiden kaynaklanıyor bu aslında. Aynı inanca mensubiyetin iktidar oluşlarından dolayı ya seslerini çıkarmak istemiyorlar ya da seslerini yeterince duyuramıyorlar.

Toplumsal ön yargılardan kaynaklı olarak etnik ayrımcılıkta herhangi bir değişiklik göremiyorum ve çok umutsuzum. Korkunç bir kırılma noktası var. Şiddetin devam ettiği ortamda her yerleşim yerine sürekli bayraklara sarılı tabutlar gidiyor. Anaların yürekleri yanıyor. Öbür tarafta da gerilla şehitleri geliyor ve bir de onların analarının yürekleri yanıyor. Her iki tarafta da kopma ve kırılma var. Ne zamanki herkes kendi şehidine ağlamaktan vazgeçer öbürünün şehidine de kendi şehidi gibi ağlamaya, yanmaya başlarsa, hatta ne zaman ki analar babalar sadece kendi çocuklarının parmaklarının acımasına değil başkalarının çocuklarının parmaklarının acımasına da üzülürse, empati geliştirirse o zaman sorunlar çözülür. Oysa bizde kuraldır, hepimiz sadece kendi çocuğumuzu severiz. Öyle bir eksiklik var. Başkasının çocuğu ayak-

kabı boyacılığı yapıp, mendil sattığında bunlar bize hayatı karartıyorlar, so-kağı kirletiyorlar diye dövmeye hakaret etmeye kalkarız. Oysa o çocuklardan birinin kendi çocuklarımız olabileceğini hiç düşünmüyoruz. Toplumsal yüzleşme, kendi gerçekliğimizi görme, empati yok maalesef. Milliyetçi, tekçi, daraltıcı bir eğitim programı var Türkiye’de. Benim iki çocuğum şu anda ilkokulda. Ben milli eğitimin ilkokul müfredatına bakıyorum. Mümkün olsa, ekonomik durumum biraz iyi olsa “Barbiana öğrencilerinden mektup” diye İtalya’da alternatif eğitim politikası uygulayan bir eğitim öğretimi biçimini anlatan bir kitap okumuştum yıllar evvel. Harun Karadeniz’lerin, eski solcuların düşündükleri bir politika. Çocuklarımı okuldan çıkarıp bir iki öğretmen tutup ve bende onların öğretmeni olup onları ben okutsam diye düşünüyorum. İlla diploma gerekiyorsa sınava girip alsınlar. Çünkü o kadar ırkçı, o kadar fanatik ki. Çocukların o körpecik beyinlerini köreltiyorlar bu mantıkla. Sonra tabii kuşkulanyorsun, sınıf arkadaşını çiğneyip onun omuzlarında yükselen bir eğitim programı dayatılıyor. Bu çocuklar böyle yetişirse liseli çocukların beline silah bağlayıp birilerini öldürmesini yadırgamamak lazım.

Kamu görevlilerinden kaynaklanan ayrımcı uygulamalara gelince, ilk planda güvenlik birimleri, mesela polisler. Bilimsel bilgi ürettiğini ifade eden merkezler yani üniversiteler. Üniversitelerin Türkiye’de bilim üreten kurumlar olduğuna inanmak istiyorum ama her defasında tersini yapıyorlar. Bilimsel bilgi ürettiğini ifade eden üniversiteler maalesef yıllardır resmi söylemin yalan, ret, imha ve inkâr anlayışının sesini dile getiriyorlar. Bunun dışında başka bir politika sergileyemedikleri için de Türkiye kendi geçmişle yüzleşemiyor ve geleceğe dair bir tarih perspektifi uygulayamıyor. Diyanet, Milli Eğitim vs. gibi ülkenin en ücra köşesine ulaşabilecek kurumlar bu ayrımcılığı ciddi ölçüde pohpohluyor. Dolayısıyla bir şeyler yapılacaktır her gün halkla iç içe olan bu tarzda birimlerde yapılmalıdır. Sağlık ocaklarından, köy ilkokullarından, camilerden başlayacaksınız. Karakollardan başlayacaksınız, askeri birimlerden başlayacaksınız. Halkı örgütleyen temel birimler bunlarıdır.

Bunun yanında ayrımcılığa karşı etkin bir cezalandırma sistemi de bulunmamaktadır. Olsaydı herhalde halimiz bu olmazdı. Hrant Dink cinayeti, Rahip Santoro cinayeti, Malatya’daki Zirve kitap evi bu kadar ayyuka çıkmışken sonuçsuz kalmazdı. Yargı da demin saydığım resmi mantalitenin içinde yer alan devletin “yılmaz bekçiliğine” soyunan, o mantaliteden farklı bir anlayışı tartışmaya dahi açmayan aksine o mantığın dışında olana en ağır cezayı vermeyi devlet görevi içinde görüyor. Bu kendini içselleştiren bir perspektiftir. Yarın, (1505.2008A.B.) Osman BAYDEMİR’İN (Büyükşehir Belediye Başkanı) duruşması var. Bugün 12.00’da bununla ilgili bir basın açıklaması yaptık. Ne yapmış Osman BAYDEMİR? 2007 yılı, 14 Şubatında 35 öykücününün 15’i Kürtçe 20’side Türkçe öykü seçkisini yayınlamış. Ve bu kitap

ücretsiz olarak Diyarbakır insanına dağıtılmış. Hakkında dava açmışlar. 2 yıl 6 aya kadar hapis cezası isteniyor hakkında. Yargı bu cezayı istiyor. Buna bu cezayı vermemiz lazım diyor. Niye? Bölücülük yapmış. Diyarbakır halkının % 98'inin konuştuğu bir dilde öykü seçkisi yapmış. Böyle davranan bir yargıya ne denebilir ki?

Farklı etnik yapıların birbirlerine olan ayrımcı tutumlarında ise maalesef artış söz konusu. Hrant'ın ölümünden sonra kitlesel gösteriler düzenlendi İstanbul'da. Ben de Amerika'ya gidecektim Amerikan hükümetinin resmi konuğu olarak yazar kimliğim ile. O havayı solumak için 2 gün İstanbul'da kaldım. O tepkileri gördüğüm vakit "hepimiz Hrant'ız" sloganları falan iyiye gidiyoruz dedim kendi kendime. Bu, en azından sokaktaki önyargıyı da kırar, devlet nezdinde kimi akıllı evveler kafalarını ellerinin arasına alarak düşünürler. "Biz nerde yanlış yaptık, bu hatadan nasıl dönebiliriz"e yanıt bulmak için yeni bir yüzleşme politikası geliştirebilirler düşüncesinde idim. Ama bir buçuk, iki yıllık zaman dilimi içinde o anki taze umutlarım yerini hayal kırıklığına bırakmaya başladı. Olumlu bir perspektif yok, kötüye gidiş var. Umarım birileri bunun önünü alır. Çünkü empatiden çok, karşı duruş var. İyi ve doğru söylenen sözlere bile kuşku ile bakan bir mantık var. Bu da tehlikelidir. Diyarbakır daha steril bir şehirdir bu manada. Ama Türkiye de tek başına Diyarbakır değil.

Tüm bunların yanında ayrımcılığa karşı etkin başvuru mekanizmaları da bulunmuyor. Aslında var ama sözde kalıyor. Olduğu söyleniyor. Hatta AIHM falan var. Ama ben pratikte bu mekanizmaların maalesef sonuç getirdiğine inanmıyorum. Çünkü sonuç getirseydi bugün bu ülkede Rakel Dink, bu kadar çaresiz kalmazdı. Bu kadar etrafı kuşatılmış kalmazdı. Agos gazetesine her gün dava açılmaz, o gazetede yazarlar her gün mahkeme kapılarında ifade vermezdi. Ya da Azadiya Welat hakkında 500 defa dava açılmış. Özgür Gündem'in her sayısı toplatılmış, artık baş edememişler gazeteyi kapatmak zorunda kalmışlar. İçeriğine katılır katılmazsınız bu ayrı olay. Kürt dedi diye kapat, Ermeni dedi diye vur kafasına. Nereye gidecek bu işin sonu? Bu ciddi bir resmi politika çerçevesinde yürüyor."

Soru: Son olarak Orhan Pamuk bu ülkede şu kadar Ermeni katledildi, şu kadar Kürdün başına şunlar geldi dedi ve hakkında dava açıldı, sonra Hrant Dink öldürüldü. Akabinde Malatya Zirve kitap evinde yaşananlar, bunlara bir bütün olarak baktığınızda nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şeyhmus Diken: Bütün olarak değerlendirdiğimde sanki Müslümanlar keskin bir ifade kullandığında daha az tepki görüyor. Ama başka bir etnisite ya da başka bir dine mensup olan konuştuğunda, daha acımasız bir perspektif ve önyargı ile karşılaşılıyor. Zaten rahmetli Hrant'ın da, dikkat edin rahmetli diyorum genellikle Hristiyan ölülerine rahmetli denmez ama ben öyle de-

mek istiyorum. Hrant ölmeden önce Orhan Pamuk’la ilgili değerlendirmesini bir televizyon programında izlemiştim. Aynı tepkiyi Orhan Pamuk’a göstermediler, Hrant’a gösterdiler. Ben tabii ki bu vurguyu Orhan’ı da vursalardı anlamında yapmıyorum elbette. Örneğin bir haberi radikal gazetesi de yapabilir, yeni şafak da yapabilir, özgür gündem de yapabilir. Ama aynı haberi yapan bu üç gazetenin ikisi es geçilir. Özgür gündem kapatılır. Ya da Ermenilerle ilgili bir haberi Radikal’de de okuyabilir Agos’ta da okuyabilirsiniz. Savcı Radikaldeki haberi görmez. Agos’taki gözüne batar. Çapak gibi. Bu çapak mantığını aşmak lazım! Çapağı dışarıdan bir şey gibi değil vücudun ürettiği bir ihtiyaç gibi algılamalıyız. Çapak sizi rahatsız ediyorsa onu söküp atın yaklaşımı olamaz. Vücudun bir yerinde tedaviye muhtaç bir organ var ki çapak üretiyor vücut.

Muhalefetle, farklılıklarla birlikte yaşanabileceğini, hayatın asıl böyle yaşanılabilir ve güzel olduğunu ilkokuldan, çocukluktan itibaren anlatmak lazım. Bir ailenin eşcinsel bir çocuğunun olabileceğini, aynı ailede başörtülü bir çocuğun çıkabileceğini birilerine anlatmak lazım! Hatta Müslüman bir ailenin çocuğunun Yahudi ile de evlenebileceğini, vicdani retçi olabileceğini. Bunları toplumda illa olsun diye değil. Olabileceğini. Böyle bir farklılıkla karşılaşabilirsiniz ve bu farklılık size dünyanın sonu gibi gelmemeli. Benim babam 4 yıl askerlik yapmış Eskişehir’de. Ben de yaptım. Ama benim oğlum yarın yapmak istemeyebilir. Bu sorun olmamalı. Ancak toplum henüz buna hazır değil.”

3.7.2.3. Diyarbakır’da Yaşayan Ve ‘Ape Musa’ (Musa Amca) Olarak Bilinen Ermeni Kökenli Bir Vatandaş İle Mayıs 2008 De Yapılan Görüşme¹²¹

“Ape İsmail, olarak tanınır. 75 yaşında. Aslen Sivaslı olup Ermeni kökenli biridir. Eşi Mardinli bir Arap. Şu anda Diyarbakır’da yaşıyor. Ve Ermeni olduğunu toplumsal baskılardan dolayı gizliyor.

Babam 10 yaşında Müslümanlığı kabul etti. Adı Livan’dır. Ama sonradan Hasan olarak değiştirdi. O ve biz Müslümanız. Ben Sivas’a gidip de babamın köyünü görüp de sadece toprağını öpseydim bana yeterdi. Sivas’ın ya Şarkışla ya da Zara ya da Hanzra kazalarındanımdır. Babamın köyünün adını biliyorum ama hangi kaza olduğunu nereye bağlı olduğunu bilmiyorum. Hatırlamıyorum. Aradan bir hayli zaman geçti. Mardin’in bir köyünde doğdum. 17 sene Bitlis’te kaldım. 32 -33 senedir Diyarbakır’da yaşıyorum ve Belediye emeklisiyim. 75 yaşında, 6 çocuk babasıyım. Çocuklarımdan biri Bitlis’te yaşıyor. Diğerleri Diyarbakır’da.

121- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Seher Akınar Boyar tarafından yapılmıştır.

Benim babam ve halam 1915 yılında Ermeni katliamı olunca Mardin'e göç etmek zorunda kalmışlar. Babamın anlattığına göre: Mardin'in içindeki bazı görevliler babamla birlikte 50- 60 kişiyi götürüp Mardin'in bir Ermeni köyüne götürmüşler. Orada derin bir mağara varmış. Ve tabi babamgil oraya giderken çıplak ayakla, yaya gitmişler ve arabalarla üzerlerine sürmüşler. Onlar da haliyle koşarak gitmeye çalışıyorlarmış. Ve orada bir kuyu varmış. Babamla birlikte giden insanların çoğunu oradaki kuyuya sürmüşler ve birçoğu ölmüş. Babamın demek ki yaşayacak ömrü varmış. Babamı beraberinde getirmişler. Silah tamir eden biri varmış. O'nun yanına işçi olarak koymuşlar. Gider ekmek falan alır getirir ayak işlerini yaparmış. Oraya silah tamiri yaptırmaya gelmiş bir adam dedi ki bu çocuğu bana verin benim köyümde işlerime baksın. Bana yardım etsin. Sonra babamı vermişler o adama. Babam orada çalışmaya başlamış ve büyüyünce de orada evlendirmişler. Sonra bir gün oraya bir nalbant gelmiş. Babam O'na acaba ailesini sülalesini bulabilir mi diye sormuş, soruşturmuş. Adam da yardımcı olmak istediğini söylemiş. Ve nihayet adam, babamın iki tane akrabasına ulaşmış. Ama babamın onların yanına gitmesi mümkün değilmiş. Çünkü işleri çok fazla imiş. Hayvancılık, tarla falan. Babam yanında çalıştığı adamdan izin alabilmek için O'na şöyle söylemiş: Bizim tarlamız siyah bir tarlaydı, bizim hayvanlarımız vardı babamı hatırlıyorum gidip arazilerimizi alacağım, demiş. Adam da tamam git demiş. Nihayet gitmiş babam ve orada akrabalarına kavuşmuş. Babamın akrabaları O'nu görünce amcaoğulları çok sevinmişler ve hemen babamın yırtık olan üstünü başını indirip yakmışlar. Babamı banyo ettirip temiz kıyafetler giydirmişler. Babamı etrafındaki tüm akrabalarıyla tanıştırmışlar. O kadar sevinmişler ki babam oturunca onlar da oturmuşlar. Babam kalkınca onlarda kalkmışlar. Sonra babam onlara babamın akrabalarından/yakın olanlardan kimse hayatta yok mu demiş. Onlar da senin kız kardeşin İstanbul Gedikpaşa'da yaşıyor demişler. Peki demiş: benim babamdan kalan hiç arazi falan yok mu? Köyümün adı da Şenkürekti. Aradan 30 -40 sene geçtiği için Ermenilerin tüm malları hazineye kaldırılmış meğerse. Arazilerini alamamış. Babamla birlikte bir adam da göndermişler İstanbul'a kız kardeşini görmeye gitmiş. Halam, Nevriye sokak, 75 numaradaymış. Babam söylemişti. Hala aklımda. Gedikpaşa mahallesi. Kapıyı çalmışlar. Kimsin demişler. Müjde sana kardeşini getirdik demişler. Halam ağıt yakmış ve ağlayarak demiş ki kardeşimin kemikleri bile çürümüştür. Hepsini öldürdüler. Tam o sırada kız kardeşlim babama öyle bir bakmış ve öyle bir çılgılık atmış ki bütün mahalle başlarına toplanıp ne oldu demişler. Babam ve halam birbirlerinin boynuna sarılmış ve o kadar mutlu olmuşlar ki dizleri tutmayarak yere yığılmışlar. Komşular yüzlerine kolonya, su döküp onları kendilerine getirmişler. Eve geçip oturmuşlar. Halam babamdan daha büyüktür. Babam sormuş: Abla babadan yakın akrabadan kimse kalmadı mı? Halam: "Abi ke-

seni kestiler vurandı vurdular bir adam beni besledi. Ben biraz gözümü açınca kaçtım İstanbul'a yerleştim." demiş. Halam babama demiş ki "ben sana nasıl inanayım senin kardeşim olduğuna? Babamın adı Malgom, anamın adı Meryem, kız kardeşimin adı Azif demiş babam. Halam o zaman tamam deyip yine ağıt yakıp ağlamaya başlamış. Ben babamın köyüne gitmeyi çok istiyorum. Neresi olduğunu bilmiyorum. Ve tek isteğim oranın toprağını öpmek. Yeter ki toprağını göreyim. O toprağını öpeyim geleyim başka isteğim yok. O hasreti kalbimden çıkarayım. Siz benim yaramı tazelediniz. (ağlayarak). Eski ismi Şenkürek köyü. Ama nereye bağlı olduğunu bilmiyorum."

3.7.2.4. Ermeni-Katolik Hovhan Vosgeperan Kilisesi Rahibi Hayk Aram Çekiç İle Kilise İçinde 04.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme

"Ermeniler olarak İstanbul'da 50-60 bin kişi kadar varız. Irk olarak böyleyken dini açıdan da iki gruba ayrılmaktayız. Bir kısmımız Katolik ve Ermeniyiz. Bazı Ermeniler ise Gregoryan'dır. Gregoryan ifadesi Krikor'dan gelmektedir. Benim rahipliğini yaptığım kilise mensupları Katoliktir ve sayımız 2.500 kişi kadardır. Ancak aramızda resmi olmasa da fiili bir birlikte bulunmektedir. Resim anlamda da birleşme çabalarımız sürmektedir. Her iki grup da sonuçta Ermenice konuşur.

İstanbul'da 13-14 tane daha Ermeni Katolik kilisesi var. İstanbul dışında Ankara, Mardin gibi illerde de Ermeni Katolik kiliseleri bulunmaktadır. Ancak şu an için bunların tam sayısını ve buldukları illeri bilmiyorum. Biz geleneklerimize bağlıyız. Kardeşliği önemseriz.

Ermeni okullarında çocuklarımızı okutabilmekteyiz. Çocuklarımız zorunlu din eğitime tabi tutulmazlar. Mezarlıklarımız Şişli'dedir ve bunlara yönelik sistematik bir tahribatın uygulandığını söyleyemeyiz. Askerlik yaparız ve herhangi bir sıkıntı ya da ayrımcılığa uğramadık. Ben 1960 yılında askerlik yaptım. Kore'de savaşan arkadaşlarımız oldu. Askerde de dini vecibelerimizi yerine getirebiliyoruz. Günlük yaşantıda, caddede, sokakta, işyerinde her hangi bir sıkıntı yaşamayız. Ben kendi adıma sık sık politikaya girmeyi de arzuladım." şeklinde beyanda bulunmuştur.

3.7.2.5. Ermeni Kökenli Yazar Sevan Nişanyan İle 08.06.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹²²

Soru: Türkiye'de şu an toplumsal durum açısından son yaşa-

122- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan ERKAN, Kadir TİRİL ve Nurcan AKTAY tarafından yapılmıştır.

nan olaylarla birlikte değerlendirdiğinizde toplumsal tablo nasıl görünüyor. Sosyal psikoloji anlamında değerlendirmeleriniz nelerdir? S.NİŞANYAN: İki ayrı faktöre ayırmak lazım. Türkiye’de Cumhuriyet’in kurucu ideolojisi olağanüstü dar bir vatandaşlık tanımı yapmıştır. Bu tanıma sığmayan herkesi dışlamak, düşman ilan etmek, kuşkulu ilan etmek, onlara bilinçli veya bilinçsiz sürekli olarak hakaret etmek gibi bir tavır içinde olmuştur. Bu ideolojiyi içselleştiren kesimlerde, devlet ideolojisini benimsemiş kesimlerde, kamu sektörünün çok önemli bir kısmında kamu yöneticileri ve bir şekilde yarı aydın dediğimiz kesimde bu bakış açısı çok güçlüdür çok inanarak ; ‘vatanımız düşmanlarla çevrili her an bir düşman saldırısı altındayız ve bizim gibi olmayan cumhuriyetin üniformasını giymeyen herkes potansiyel düşmandır’ bakış açısına sahiptir. Bu problemin bir yanındır. Diğer yanında geniş halk kitlesinde ise büyük bir cehalet söz konusu. Yani kasıtlı ve saldırgan bir düşmanlıktan sonra bilmemekten ileri gelen, çok dar bir dünyada yaşamaktan ileri gelen, dünyayı yeterince tanımamaktan ileri gelen ‘bizim, biz ve bizmikiler köylüydü, amca, dayı, bizim mahalleli dışında herkes, ne olacağı belli olmayan bir yaratıktır’ gibi bir korku var insanların içinde. İkincisi çoğu zaman kendini çok sevimli şekillerde ifade eder. Yani karşısında kendi gibi olmayan biri ya da Müslüman olmayan biriyle ya da kendi gibi davranmayan biriyle, yaşam tarzı aynı olmayan biriyle karşılaştığında önce bir korku ve merakla yaklaşırlar. Hani çocuklar gelir doku-nurlar ya insana, hakikaten insan mı ya da canavar mı kuşkusuyla... Bir iletişim kurmaya çalışırlar, anlamaya çalışırlar. ‘Nasıl düşünüyor bu yaratık?’ gibisinden... Bir marslı ile karşılaştıklarında nasıl tepki göstereceklerse, ona benzer bir tepki gösterirler. Dost olmak amacıyla yaklaşırlar, ama en ufak bir kuşku, yanlış, herhangi bir nedenle riskli bir davranış gördüğü anda birden düşman oluverir. Anlatabiliyor muyum? Bu iki olayı birbirinden ayırmak lazım. Yani resmi ideolojinin sistemli olarak beslediği kasıtlı düşmanlık düşüncesi ile halk arasında daha çok derin bir cahillikten kaynaklanan merak karışımı hadiseyi ayırt etmek lazım.

Soru: : Peki bu cehalet dediğiniz durum kontrollü bir şey değil mi? Ya da spontan mıdır sizce ?

S.NİŞANYAN: Yok kasıtlı kimsenin kimseyi bilinçli ve kasıtlı bir şekilde cahil bıraktırmak gibi bir projesi olduğuna inanmıyorum. Yani Türkiye de kötü bir eğitim sistemi var, belirli konuları risklidir deyip gözardı etmeye ya da inkar etmeye yönelik bir eğitim sistemi var. Bu da toplumda zaten var olan cehalet hadisesini gitgide katmerleştiriyor. Öte yandan son yıllarda televizyon ve internet T.C.’nin köküne kibrit suyu dökmüştür. Kontrol edilemeyecek bir iletişim patlaması yaşanmıştır. Dolayısıyla iletişimsizlik, beyin yıkama üzerine kurulu bir rejim anlayışı artık kendini sürdüremeyecek noktaya gelmiştir. Bugün bunu yaşıyoruz.

Soru: Şimdi, son dönemlerde tanıklık ettiğimiz bazı cinayetler var. Rahip cinayetleri. Sizin tarifinizle, ulus devletin meşru kabul ettiği kalıplar dışındaki etnik- dinsel gruplara yönelik, toplumun da tepkisini ifade eden eylemler...

Soru: : Sakarya'daki bir DTP'li grubun düğün salonunda linç edilmek istenmesi ya da...

S.NİŞANYAN: Birkaç şeyi birbirinden ayıralım. Şöyle söyleyeyim; Teker teker, grup grup gidelim. Türkiye'nin yerli gayrimüslimlerine karşı örgütlü ve yaygın düşmanlık ciddi bir şekilde azalmıştır. Yani 1940'larla ya da 60'larla bugünü kıyasladığımız zaman iş kötüye gidiyor demek haksızlık olur. 1940 larda her Allah'ın günü 'gayri müslimler üniversitelere alınmasın, atılsın hepsi birden sınır dışı edilsin' gibi kampanyalar gayet pervasızca ve açıkça yapılabiliyordu. Bugün böyle bir şey yok. Hrand Dink cinayeti vs. gibi olaylar şöyledir: Tabi bir özgürlük ortamı olunca da gayri müslimler de çizmeyi aşmaya başlıyorlar! Bir yerde daha özgür davranmaya başlıyorlar! 10 sene 20 sene 30 sene önce akıllarına bile getirmeyecekleri bir rahatlıkla davranmaya başlıyorlar bazı insanlar da buna çok sinir oluyor tabi. Bu anlamda Hrant Dink cinayetinin ben münferit bir vaka olduğunu düşünüyorum. Samimi olarak böyle düşünüyorum. Yani "artık bunlarda çizmeyi aştı gebertin pez..." dedi birileri. Ve bu kişi omuzunda bolca kalabalığı olan bir kişidir ve adamcağız kim vurduya gitti... Olay bu. Bir de Türkiye'de son yıllarda gitgide artan yeni Hıristiyanlık hareketi var. Yani bu toplumda ciddi bir manevi arayış olduğunu hepimiz görüyoruz. Yani bu, büyük çoğunluk açısından İslamiyet'e dönüş şeklinde tezahür ediyor. Fakat bunun yanında diğer yolları arayanlar da arttı. Hıristiyanlığa dönüş hadisesi de var, bir de ne Hıristiyanlık ne Müslümanlık, yeni tür mistik hareketlere ilgi çok arttı toplumda. Anladığım kadarıyla genelkurmaydan kaynaklanan veya doğrudan doğruya askeriyeden kaynaklanan bir antimisyoner, antihıristiyan bir örgütlenme var Türkiye'de. Ve Malatya'daki olay, Trabzon'daki olay, İzmir'deki olay... Onlar örgütlü bir hareket. Yani örgütlü bir hareketin tüm izlerini gösteriyorlar. Ve orda çok açık bir şekilde yani bildiğimiz... Jandarmaya ne tür genelgeler geldiğini de biliyorum. Jandarmayla diyalogum iyidir yani merkezden ; 'aman! bu misyoner diye tanımlanan hareketler izlensin, kontrol edilsin' vs. vs. gibi çok kesin bir baskı var. Bu tamamen yasa dışıdır. Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre misyonerlik tamamen serbesttir. Anayasamızca da teminat altına alınmış bir davranış biçimidir. Kaldı ki olay misyonerlik diye de adlandırılmaz diye düşünüyorum. Çünkü ciddi bir talep var toplumda. Böyle bir sürü genç var. İki tane genç kız biliyorum buranın köylüsü bunlar... Üniversitesinden mezun olmuş "Sevan abi biz Hıristiyan olmaya karar verdik bize bir yardımcı olur musun?" diye geldiler bunlar. Gidin başımdan dedim. Kendim bir

Hıristiyan olayım da sonra size yardımcı olurum dedim. Ama bizim yerli Hıristiyanlık dediğimiz Ermenilik bambaşka bir hadisedir. Gelenek hadisesidir. Oysaki Katolik, Protestan vs. hadiselerinin de ciddi bir yeni Hıristiyanlık hadisesi vardır. Her yerde görüyoruz bunu. Selçuk, İzmir, Mersin, Adana, Samsun, Kahta, Adıyaman gibi yerlerde, yeter artık bu memleket yenilir, çözüm bulalım diyen genç bir kesim var. Ve bunlara karşı bir milli güvenlik kurumundan veya ona benzer bir yerden kaynaklanan sistemli ve yasa dışı bir bastırma olayı var. Üçüncüsü Kürtlere karşı olan olay. O bambaşka bir olay. Çok daha ciddi, çok daha vahim bir sorunla karşı karşıyayız. Bilinçli olarak bir Kürt düşmanlığı körüklendi. Bu özellikle Ege bölgesinde çok güçlü. Bir de güneyde, akdeniz, doğu akdeniz bölgesinde çok güçlü. Kürtler bir tehdit olarak algılanıyor ve onlara karşı ciddi dış bileyen bir toplum kesimine sahibiz.

Soru: : Yani bu dediğiniz 80'den sonraki süreç mi, genel bir değerlendirme mi? Yoksa bu 2000'den sonra, son süreçte mi iyice toplumsallaştı bu düşmanlık dediğiniz olgu?

S.NİŞANYAN: Yani son 10 senede oldu galiba Kürt düşmanlığı. Son 10-15 senede Ege bölgesinde çok organize bir hadise görüyorum. Doğudaki hadiseyi insanlar sindiremiyor. Yani yüce şanlı ordumuz 25 senedir uğraşiyor eşkiyayla baş edemedi! Yeter artık gidelim, ezelim, kiralım yıkalım!... gibi bir duygu özellikle genç delikanlılarda çok var. MHP bir dönem bu duyguyu şiddetle körükleme yoluna gitti. 1990'larda mesela. Şimdi MHP çok daha temkinli, çok daha ılımlı bir yaklaşım gösteriyor bu konuda. Ama 90'larda mesela... Burası (Şirince'yi kastediyor) eskiden beri halk partili bir köydür ve bu konularda gevşek bir köydür. Açık fikirli bir köydür. Kimsenin kimseye fazla düşman olmadığı bir köydür. Genç kuşaklar da 1990'larda bütün gençler özellikle aralarında en belalı olanların hepsi MHP'li oldu. Ve bir dönem burda ben inşaatta çalıştırmak için Selçuk'tan birkaç tane Kürt usta ve işçi bulduğumda gençler bana gelip "Sevan abi biz yanlış buluyoruz. Bunları köyümüze sokmanı istemiyoruz. Senin de başına bela olurlar. Karşımız buna..." gibisinden birtakım tavırlar aldılar. Ama bunlar yaşandı yani 1980'lerde dahi böyle bir şey düşünülemezdi.

Soru: : Bu dediğiniz olay yeni oldu herhalde.

S.NİŞANYAN: Yok epey oldu. Şimdi olmaz herhalde ama o duygu var. Gençlerde bizim köyden iki akli başında orta yaşlı vatandaşla birlikte arabayla yoldan aşağıya iniyoruz. Aşağıda Selçuk yolu üzerinde bir Kürt ailenin yaşadığı bir ev vardır. 9- 10 tane çocukları vardır. Onlardan bir tanesi ortalığa çöp mü döküyor, ne yapıyor? Yani çocuk yapmaması gereken bir şey yapıyor. Bunlar arabadan inip öyle bir bağırıyorlar ki çocuğa. Yani derin bir nefreti ifade eden bir şekilde bağırıyorlar. Orada olay sadece çöp dökülmesi hadisesi değildi. "Hem Kürtsün hem çöp döküyorsun defol başım-

dan. Çık hayatımdan' diye bağırdılar. Özetle tercüme etmek gerekir. Bu kötü bir şey...

Soru: : Aslında şöyle bir şey var: Belki konumuz olmayabilir ama ; Bizde 115 yaşında ölen bir dedem var. Ben aslen Kürdüm; söylediği bir söz vardı. Benim ninemin biri de tehcir döneminden kalanlardan birisi... S.NİŞANYAN: Tamam. Zaten ninesi ermeni olmayan kimse çıkmıyor, ama dedesi ermeni olan hiç yok farkındaysan...

Soru: : Dedemin nineme söylediği bir söz vardı: 'Sizi Hamidiye alaylarının yaptıklarıyla sabah yemeği yaptılar, bizi de öğlen yemeği yapacak bu sistem' derdi. Bu, şu anda gerçekleşiyor mu sizce? S.NİŞANYAN: Şüphesiz T.C.'yi yöneten kesimin kafasındaki plan buydu, 20'lerde de 30' larda da buydu. Bugün bana öyle geliyor ki, terazi biraz tersine döndü. Ve ben doğu hakkında bir kitap yazdım 2 sene evvel.(2006 da çıktı) Dolayısıyla o dönemde çok yoğun olarak doğuyu gezme imkânı buldum. Ve gördüğüm şeydu; Muazzam bir Kürt yükselişi var Türkiye de. Doğuda tarihin hiçbir aşamasında olmadığı ölçüde. Kürt ulusal unsuru Fırat'ın doğusundaki Türkiye'ye egemen oldu. Ve bu son yıllarda gerçekleşti. Eskiden Diyarbakır'da, Siirt'te, Mardin'de şehir merkezinde pek fazla Kürt yoktu. Kürtler azınlıktaydılar şehirlerde. Mardin, 1960'lara gelinceye kadar yüzde 80 Arap, yüzde 20 Süryaniydi. Bitlis merkezi ağırlıklı Türktü. Van merkezde yarı yarıya Ermeni ve Türk yaşardı. Köyler Kürttü. Siirt merkez hala büyük çoğunlukla Araptır ve eskiden asla Kürtçe duyulmazdı. Bu yasaklardan söz etmiyorum. Şu anda tam mutlak bir Kürt egemenliği oluştu bu bölgelerde. Azınlıkta kalan bir Türk yönetici unsur vardı eskiden. Şu bir gerçek; 20. yy. başlarına kadar, Vanlı, Bitlisli, Diyarbakırlı Türkler vardı oranın yerlisi olan...

Soru: : Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana etnik ve dinsel ayrımcılığı besleyen bu tabloda bir değişiklik var mı? Toplumsal önyargılar anlamında? S.NİŞANYAN: Resmi ideoloji büyük bir inatla, akıl almaz bir inatla değişmemekte ısrar ediyor. Yani bütün algı kapılarını kapadı, 'hiçbir şey öğrenmeyeceğiz, hiçbir şeyi unutmayacağız' gibi bir tavır içine girdi. Bu bir güç belirtisi değildir, bu bir zaaf belirtisidir. Bir yenilgi belirtisidir. Büyük bir hızla uçuruma yuvarlanan birisi böyle bir tavır içine girer. Kendine güveni olan daha esnek davranır. Yani koşullara göre 'yenileyelim, değiştirelim, Atatürkçülüğün eskiyen kısımlarını atalım' falan der. Kendine güvensizlik veya yenilgi duygusudur ki; bu adamları böyle saldırgan ve fanatik hale getiriyor. Dolayısıyla iyimser olmak lazım. Eski teranelere çok fazla kulak asmayan, çok fazla takmayan yepyeni bir gençlik kuşağı yetişiyor. Başka kültürel verilerle beslenen, okulda öğrendiklerini, 23 nisan, 19 mayıs zevzekliklerini gülünç bulan, bunları ciddiye almayan, içselleş-

tirmeyen çok geniş bir yeni kuşak yetişiyor. Bu yeni kuşak çok cahil yetişiyor. Çok bilgisiz. Dolayısıyla bir yandan korkuyorum. Çünkü bu kadar bilgisiz ve dinamik kesimin nereye gideceği belli olmaz. Pat diye acayip yerlere sapabilir. Yani bir beladan kurtulurken başka belalara da savrulabiliriz. Dolayısıyla böyle bir tehlike vardır. Fakat ben resmi ideolojinin günlerinin sayılı olduğuna inanıyorum. 1920'lerde, 30'larda kurulmuş olan sistem bugün çok feci surette artık teklemektir. Ve son çılgınlıklarını atıyor, çok bağırdığı için de çok sesi çıkıyor. Fakat bunlar sağlıklı bağırışlar değil... Soru: : Söylediklerinizden ben şunu anladım; Bir değişim var fakat nereye gideceği belirsiz bir değişim... Fakat bu ayrımcılık olgusunu besleyen siyasal sistem değişmemekte direniyor. Toplumun gidişiyile siyasal sistemin arasındaki çelişki herhalde belirleyecek... S.NİŞANYAN: Evet. Son günlerde, son aylarda yaşadığımız tüm olaylarda bunun izlerini görüyoruz. Geçen günkü alınan mahkeme kararı dâhil olmak üzere. Bir sistemin intihar etmesi gibi bir hadise. Kendi kurumlarını feshetmesi. Başa çıkamıyorlar. Bir gidişat var fakat bu gidişatla başa çıkamıyorlar. Başa çıkamadıkları için artık 'batsın bu dünya' deyip gemilerini yakıyorlar, böyle acayip işler yapıyorlar. Bu bir sağlık veya güç belirtisi değil. Anayasa mahkemesinin davranışı, geçen yıl 27 Nisan muhtırası. Bunlar tekleyip sağdan soldan silindirleri patlamaya başlayan bir motorun sesleridir.

Soru: : Bir de şöyle bir slogan var ya hani: 'Türkün Türkten başka dostu yoktur' diye. 17 Ağustos depreminden sonra ilginç bir şey dikatimi çekmişti; Her yıl İzmir'in kurtuluşu kutlamaları çerçevesinde temsili olarak Yunanlılar denize dökülürken o yıl bu gösteri yapılamamıştı. Çünkü deprem nedeniyle en büyük destek Yunanistan'dan gelmişti. Dolayısıyla sanki o slogan eskisi kadar inanılarak, benimsenerek söylenmiyor. Yani çevreyle ilişki kuruldukça bu çelişki fark ediliyor sanki... S.NİŞANYAN: İnsanların kafası karışık. 80 senedir bu ülkeyi kışla disiplinine mahkûm etmeye çalışan sistem iflas etme noktasına geldi. Onun yerine konan seçenekler, işte 1970'lerde sosyalizm çıkmıştı bir alternatif olarak insanların sarıldığı, o da iflas etti. Şu anda canlı olan iki tane ideoloji var: 1- İslam dinine dönüş seçeneği olarak insanların önünde duruyor 2- Kürt milliyetçiliğidir. Bu ikisi insanların gerçekten inanarak. Yani 'herşeyi açıklıyor bu. Tamam şimdi doğru yolu buldum' diye sarıldığı iki ideoloji var Türkiye'de. Bana öyle geliyor ki; Bu toplumda pek çok insan bu ikisine de yanaşmayacaklar. Müslüman olmak istemeyecekler, Kürt de değil ve olmak istemeyecekler. Dolayısıyla o büyükçe kesim şu anda yüzer gezer durumdadır. Onları tatmin edecek bir şey yok. Onlar bu seçenekler dışında bir kurtarıcı, bir ideoloji, bir bakış açısı arayışı içindeler. Rejimin vardığı insan modeli, ahlak modeli, toplum düşüncesi yetmiyor, hiç bir şekilde cazip gelmiyor. Ama bir arayış var ve bu arayışı doyuracak bir şeyler lazım. Bir çıkış

yolu lazım ve o yok. İslam'ın da son yıllarda bu kadar yayılmasının temelinde aynı alternatifsizlik hadisesi var. Başka bir seçenek olsa belki bu kadar çok insan İslam'a yönelmeyecek..

Soru: Türkiye'de toplumun önemli bir kesimi kendini Müslüman diye tanımlıyor. Bir açıdan da bu sosyolojik olarak anlaşılabilir bir şey değil midir? S.NİŞANYAN: Dünyanın her yerinde olduğu gibi kâğıt üzerindeki dinle, o dini, hayatındaki problemlerin çözümü olarak gören, dini ideoloji olarak gören ile dini ciddiye alma arasında ciddi bir uçurum var. Mesela toplumun da yüzde 95'i ya da 97'si Hıristiyan ama Hıristiyanlığı ciddiye alan yok. Ve bunu topluma ilişkin, kendi hayatına ilişkin, ahlaki davranış normlarına ilişkin her şeyin anahtarı ve çözümü olarak gören kesim ya yüzde 20 ya da yüzde 30'dur. Türkiye'de bundan çok farklı olduğunu tahmin etmiyorum toplumsal düzen açısından. Bir takım insanlar için din çok önemli çözüm olacak. Birtakım insanlar içinse folklorik bir öğe, cenazede, düğünde hatırlanacak, dedesinden öğrendiği, hayatının küçük bir öğesi.

Soru: : Etnik kimliğinizden dolayı ayrımcılığa uğradığınıza dair somut bir örnek verebilir misiniz?

S.NİŞANYAN: Şimdi size karmaşık bir cevap vereceğim, herhangi bir nedenle biri size vurmak istediği zaman anında haklı. Yani gayrimüslim olmanız eline bir koz gibi geçer ve bunu size karşı kullanmaya çalışır. Yani durup dururken 'bu adam Ermenidir, ezelim' deyip bu insanlar gelmedi benim üzerime. Yani birtakım insanların nasırına bastık. Burada bir müze müdürü vardı onun etkisinde kalan bir kaymakam vardı, bunları biz kurcaladık, onları rahatsız ettik. Bunun üzerine 'vay bu adam Ermenidir, burada Ermeni köyü yapmak istiyor' diye, insanları bizim üzerimize sevk etmeye çalıştılar. Bunların cephaneliğinde bir silahtır senin gayrimüslim olman ve mevcut ideoloji bunlara karşı tamamen destek olduğu için ve insanların vicdanlarında buna karşı cevap mevcut olmadığı için müze müdürü kalkıp 'bu p... Ermenidir, evimiz için tehlikelidir, zaten vatana millete de zararlıdır!' dediği anda insanlar buna cevap veremiyorlar. Dolayısıyla 'aaa ben aslında Sevan beyi severim ama neyse ben bir müddet bu işin dışında kalayım' duygusuna kapılıyorlar. Çok tehlikeli bir şey. Bir tarafta koskoca devletin ve Atatürk'ün gücü var. Öbür tarafta Allah'ın Ermenisi var. Yani biliyorlar, bu Ermeni aslında kötü bir adam değil. Burada birçok kişiyle iyi ilişkiyorum var ama o dönem herkes elini ayağını çekti. Çünkü 'yok kardeşim, senin bu dediğin yanlış, Ermeni olsa ne fark eder ki? O da bizim vatandaşımız değil mi?' diyebilecek ve bunu kuvvetli bir şekilde söyleyecek alternatif bir şey yok kafasında. Bir dayanak yok. Bir model yok, vicdani, teorik dayanak yok. Yine böyle noktalarda gelip bizi en azından teselli etmeye çalışan 'aslında biz sizin iyi olduğunuzu biliyoruz' diyenler, yine Müslümanlar oldu. Çünkü Müslümanlığın zayıf da olsa (bunu vurguluyorum) zayıf

da olsa; bu yönde bir tavır var. Cumhuriyetin eğitimiyle yetişmiş kuşaklarda, böyle bir düşmanlığa cevap verecek teorik bir zemin yok. Demokrasi ya da insan hakları diye bir kavramın Türkiye’de hiç bir ağırlığı yoktur. Manevi ya da vicdani bir derinliği yoktur. Kimse kalkıp ; ‘Ey müze müdürü, ey kaymakam, insanların doğuştan gelen belli birtakım hakları vardır, böyle der, dolayısıyla sen böyle şeyler söyleyemezsin.’ diyebilecek bir eğitim formasyonu böyle bir alternatif yok. Bunlar mühim şeyler. Bu ülkenin kurucu bir ideolojisi var. İlkokul 1. sınıftan itibaren başına adeta takır takır kazılan bir ideoloji var. Hazır ideolojik şablonların dışına çıkmak, bunların dışında alternatif aramak çok zor şeyler. Bırak normal vatandaşı ; en okumuşu bile böyle maceralara girmez. Temel yargıları sorgulamak çok zahmetli iş. Çok güçlü olmayı gerektiren bişey. Birine dayanarak ancak sorgulayabilirsin. Bir takım insanlar Allah’a, Muhammed’e dayandırarak ancak sorgular. Bu daha pratik ve çok kolay bir kaçış. Bir zamanlar dünya devrimi ve proleteryasını Marks’a ve Engels’e dayanarak sorgulayabiliyorlardı. Birileri bir Kürt fanatizmine bağlanarak bir takım şeyleri sorgulama gücünü kendilerinde bulabiliyorlar. Ama bana öyle geliyor ki en temel liberal batılı global bakış açısını içselleştirmiş, bunu hakikaten ideolojik bir dayanak haline getirebilmiş, vicdanına temel haline getirebilmiş insan hemen hemen yoktur Türkiye’de. Öyle bir hareket, alternatif yok.

Soru: Sizce Türkiye’de ayrımcılığa karşı etkin başvuru mekanizmaları, tedbir, cezalandırma sistemleri var mı, yargısal sistem işliyor mu? S.NİŞANYAN: Yok. Türkiye’de hukuka güven beklememek lazım. Yok öyle bir şey. Hukuk sistemi içinde binde bir akıl ya da vicdan sahibi kişiyle karşılaşabiliyorsun. Ama bunlar çok azınlıktalar, azınlıkta olmalarının ötesinde ideolojik olarak mahkûm durumdadalar. Egemen değiller, kendilerine güvenleri yok. Türkiye’de hukuk sisteminin çözülmüş olması, çökmüş olması bir toplumun başına gelebilecek en büyük felaket. Ve bu konuda ufak tefek tedbirlerle, reformlarla bir yere gidilebileceğini sanmıyorum. Çok temelden çürümüş bir yapıyla karşı karşıyayız. Yani sıfırdan, yeniden kurulması lazım Türkiye’de hukuk ve adalet sisteminin.

Soru: : Türkiye’de herkesin dinsel, etnik tercihleriyle kendini özgürce ifade edebildiği, ayrımcılığı olabildiğince azaltacak toplumsal bir sistemin kurulması için ne yapılabilir?

S.NİŞANYAN: Avrupa Birliği! Yani kolay bir cevap istiyorsanız, kolay cevap bu. Nasıl ki demin sözettiğimiz gibi ; İnsanlar Allah’a, Muhammed’e sığınarak bazı şeyleri söyleyebiliyorsa, Avrupa Birliği’de böyle bir sığınaktır. Yani bunun lekelerini, defolarını göz ardı ediyoruz, ideal bir sistem olduğunu (en azından Türkiye için ileri bir atılım olacağını) varsayıyoruz. Çünkü Türkiye’de insan hakları, hukuk, kişisel özgürlükler geleneği yok. Teorik deneyimi yok. İnsanların kültüründe yok bu. Mecburen bunu dışa-

rıdan ithal edeceğiz. Mecburen elalemin sopasına güveneceğiz. Kötü bir şey ama böyle. Elalemin sopasına güvenmektir bu. Çünkü sonuç olarak; Türkiye’de son 20 senede insan hakları anlamında ne olduysa, ileriye doğru ne yapıldıysa nereden geldi? AIHM sayesinde oldu. Bizimkilerin kafasına sopayla vura vura bir takım şeyleri düzeltmeyi başardılar. Yani nasıl olsa bütün davalar, AIHM’den döndüğü için mecburen daha dikkatli kararlar almaya çalıştı bizimkiler. Üç beş tane hukuk düzeltmesi yapılabildiyse, AB zoruyla yapılabildi... Türkiye için bir çıkış yolu, kurtuluş yolu, çözüm yolu olarak ufkumuzda AB durduğu sürece bunu Türkiye’ye çok olumlu etkileri olacağını düşünüyorum. Dolayısıyla siyasi platformda bana öyle geliyor ki en en en önemli davamız, AB davasıdır. Sonunda oraya katılsak da katılmasak da, o konuda umudumuz olsa da olmasa da, sanki katılacakmışız gibi davranmamızda sonsuz yarar vardır. Çünkü ancak o yöntemle bir şeyler biraz düzeler Türkiye’de. Başka yöntemle olmuyor. Yani bizim eli sopalı askerimizden daha kuvvetli olan yeryüzündeki yegane güç gibi gözüküyor, hala dostumuz olan, biraz dostumuz olan üç beş batılı ülkeden başka dostumuz yok.

Soru: Batının bugünkü sosyal, siyasal, ekonomik sisteminin oluşması için 500- 600 yıllık bir süreç gerekti ve batının kendi iç çelişkilerinden ortaya çıktı bu sonuç. Ayrıca zaten T.C. kurulurken bu doğrultuda uygulama olmadı mı? S.NİŞANYAN: Hiç de uygulamadı.

Soru:Uygular gibi yaptı en azından.

S.NİŞANYAN: Numara yaptı. Sahtekârlık yaptı.

Soru: : Şu an ki batıdaki değerleri ya da hukuk sistemini, oradaki pazar anlayışını vs. Cumhuriyet, Türkiye’ye ithal etmedi mi?

S.NİŞANYAN: Tak diye alıyorsun, 2 sene gecikerek. Hukukunu da 10 sene gecikerek al n’olucak? Sınırların açılması lazım. Olay sadece hukukun aktarılması falan değil. Rasim’in, Ozan’ın (Rasim Ozan Kütahyalı’yı kastediyor) çok güzel bir yazısı vardı dünkü taraf gazetesinde. ‘Tam bağımsızlık tam barbarizmdir’ diye. Türkiye için diyor. Püf noktası burada. Sınırlarımızı açmamız lazım. Her anlamda açmamız lazım. Entegrasyona gitmemiz lazım. Türkiye için en önemli, en güncel, en elle tutulur, yapılabilir olan çözüm budur. Onların yalnız hukuk içtihatlarına değil, kültürüne, youtube’una, üniversitesine, kültürel alışverişin artmasına ne yapıp edip buradan daha çok insanı dışarıya gönderip oradan daha çok insanı buraya getirmemiz lazım. Didim’e 200 tane bunak İngilizin gelmesi bir kültür devrimine yol açtı. Çok matah insanlar olduklarından değil, ama en azından burada, daracık bir dünyada yaşayan bir toplum, farklı bir toplumla tanışma imkânı buldu. Bu bile yeter. Bir çeşit insan yokmuş dünyada, iki çeşit insan varmış. Kötü insan değilmiş. Onlar da üzülüyorlar, ağlıyorlar, ekmek yiyorlar, seviniyorlar. Bu

bilgi bile muazzam bir bilgidir. Bir kazançtır Türkiye için.

Soru: : Peki bu askeri bürokratik vesayet rejimi. Sorunların sanki temel nedenlerinden biri gibi gözüküyor. Bunu değerlendirebilir misiniz? S.NİŞANYAN: Somut iki şey söyleyeceğim: 1-AB perspektifini, AB hedefini bu ülkeye çok daha kuvvetli bir biçimde benimsetmemiz lazım. Her düzeyde; Sanayide, bankacılıkta, emlakta, eğitimde, her şeyden önemlisi bir iççelik yaratarak bir takım sınırları, bir takım bariyerleri kırmamız lazım. 2- Gitgide artan bir şekilde kafamda bir şey netleşti ki; Bu sistemin, bu içteki menfur sistemin temelinde simgesel bir varlık var. Bu 1920-30'lar... Atatürk. Yani Atatürk tüm bu sistemin kilididir. O'nun kırılması lazım. Yani Atatürk hadisesinin, Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin sorgulanması lazım. Açıkça da cesurca sorgulanması lazım. O tabunun kırılması lazım. O tabu kırılmadan, heykeller inmeden hiçbir adım atamayacağız bu memlekette.

Soru: Entegrasyon bunu sağlayacağı için mi?

S.NİŞANYAN: Aynı çözümün iki ayrı vechesidir bunlar. Biz de elimizden geldiği kadar hasbelkader katkıda bulunmaya çalışıyoruz.. (yeni çıkardığı kitabı gösteriyor.YANLIŞ CUMHURİYET)”

3.7.2.6. Mazlumder Heyeti Tarafından, Diyarbakır Barosu'na Bağlı Avukat Olarak Çalışan Ve Kendisini Ermenilerin Haklarını Savunan Bir Birey Olarak Tanıtan Tihv Yönetim Kurulu Üyesi Av.Muhsin Bilal'le 15.05.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹²³

“Bu coğrafyada yaşayan herkesi etnik kimliği kökeni ne olursa olsun genel olarak Türkiye’de özel olarak da bu coğrafyaya ilişkin ne olup bittiğine dair son yüzyıllık zaman dilimi içinde köklü bir merakımızın olması lazım. Son yıllarda Ermeni meselesinin artık Türkiye’de sınırlı da olsa tartışılmasına ilişkin merak bir parça artmıştır. Daha önceki yıllarda Ermeni meselesi konuşulmuyordu. Dolayısıyla bizim buna ilişkin bilgilerimiz hem entelektüel kesim hem diğer kesimlerde ya da toplumun bütün gruplarında buna ilişkin bir suskunluk hali vardı. Bizim kolektif hafızamızın içerisinde 1915’te bu topraklarda daha çok yaşlılarımız büyüklerimizle konuştuğumuz zaman şunu ifade ederler: Zamanında bu bölgede Ermeniler yaşardı, isimleri şunlardı, kiliseleri vardı, günlük hayatta bizim şöyle ilişkimiz vardı. Karşılıklı komşuluğumuz vardı. Gider gelirdik, ilişkilerimiz şöyle iyiydi, niteliklerine, dürüstlüklerine ya da başka meziyetlerine dair birçok şey söylerlerdi. Bu çerçevede içerisinde bir özel başlık olarak da hatırlamak istemedikleri, hep unutmayı istedikleri bir şey büyüklerin unutmayı telkin ettikleri bir hayattan bah-

123-Bu görüşme Mazlumder heyetinden Seher Akçınar Boyar tarafından yapılmıştır.

sediyorlar, 1915. 1915'te ne oldu? Öncelikle bizim, insan hakları savunucularının, siyasetin içinde olan çevrelerin bir parça son yüzyılda bu topraklarda nelerin yaşandığını nelerin meydana geldiğini toplumlar arası ilişkilerde nelerin değiştiğini kesin konuşmaya ihtiyacı var. Ama konuşmak için de öncelikle entelektüel bir altyapımızın, bilgi donanımımızın olması lazımdır. Sağlıklı bilgi sahibi olmadan önemli bir tartışma yapılamaz. Türkiye'de Ermeni meselesi konuşulurken, jenosit, soykırım gibi kavramlarla bu tartışmaları önemli ölçüde sakatlamaya başlıyorsunuz. Soykırım kelimesinin kullanılmasına tahammül edemeyen bir resmi söylem var. Biz bu meselenin sağlıklı bir zeminde tartışılmasını arzu ediyorsak bu tartışma zeminini tahrik edecek birbirimizi dinlememizi zorlaştıracak dilden sakınmamız lazım. Ama bunu yapması gereken Ermenilerden öte bu topraklardaki diğer etnik yapılar. Kürtler, Araplar, Türklerdir. Biz bu topraklarda yapılması gereken konuşmayı salt Ermenilere bıraktığımız zaman bu yüzleşmeyi yapamamış olacağız. Hrant DİNK'in niye öldürüldüğünü, bu soruyu hepimizin ciddi manada düşünmesi lazım. Onu öldüren Türkiye'de bugün bile varlığını devam ettiren ittihat terakki zihniyeti mi? Onu öldüren bizim suskunluğumuzdur. Bu topraklarda bizim kendi kimliğimizden ötürü değil, insani kimliğimiz üzerinden bir insani duyarlılık oluşturabilseydik, Ermenilerin yaşadığı acıları, Rumların, Süryanilerin, diğer etnik yapıların yaşadıkları sorun ve acılara ortak olabilseydik Hrant DİNK bugün öldürülmeyecekti. Çünkü biz aslında kendi yapmamız gereken şeyleri Hrant gibi figürlerin üzerine yıkarak onları ittihatçı zihniyetin hedefi haline getirdik. Bizim ciddi bir insani sorumluluğumuzun olduğunu bilmeliyiz. Ermenilerle ilgili olarak bizim yaşanan süreci öğrenmemiz ve ezberlerimizin bozulması lazım. Bu coğrafyada yaşayan insan hakları savunucularının samimi bir yüzleşmeye ihtiyacı var. Belirli ideolojik kalıplardan etkilenmediğimizi düşünüyorum. Bu manada gerçeğin ortaya dökülmesi için ciddi bir avantaja sahibiz ve sorumluluğa. Ermeni meselesi sadece 1915'le sınırlayacağımız bir şey değil. 1915 bu toplumların hafızasında kalıcı iz bırakan bir süreçtir. Ama esasında daha gerilere gittiğinizde 1890'lardan itibaren Ermenilerin, Ermeni toplumunun Osmanlı ile ciddi sorunlarının olduğunu görürüz. 1915'te olan aslında bir final. Bu topraklarda binlerce yıl çok büyük eserler meydana getirmiş uygarlıklara damgasını vuran bir etnik yapının coğrafyasının silindiğini görürüz. Etnik olarak Kürtler ve Ermeniler arasındaki de, Türk tarafında da bu böyledir. Sanki her şey eskiden çok güllük gülistanlıkmiş gibi aramızda hiçbir problem yokmuş gibi bir tablo çizilir. Bu tablonun kendisi aslında çok doğru da değil. Gündelik hayatta Ermenilerin Kürtlerle ve Türklerle kaynaştıkları görülmüştür. Ama aynı zamanda çok gerilimli dönemlerde olmuştur. Fotoğrafi bir bütün olarak görmek lazımdır. Biz eğer bu topraklarda yaşanan sürece dair sahici ve yerinde tartışmalar getirmezsek gerçeklerle yüzleşemeyiz. Bunu yapabilirsek herkes bir-

biri ile son derece barışık olur. Yüzleşme bizim geleceğimiz için önemlidir.

Soru: Türkiye’de Ermenilere etnik kökeninden dolayı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz, düşünüyorsanız, bu ne ölçüde yapıyor?

Muhsin Bilal: Bu sorunun son derece basit bir cevabı var. 1908’de 2. meşruiyet ilan edildi. 1908 ile 2008 arasında yüzyıllık bir zaman geçti. Bu zaman diliminde birçok sorun çözülebilirdi. Bu topraklarda 100 yıllık zaman dilimi içerisinde devlet- toplum- insan ilişkilerine baktığımızda anlamlı bir değişim olmadı. Bugün Türkiye’deki resmi siyaset tarzı ittihatçıdır. İttihatçılık bir politik üslup, bir çizgi, bir hayati anlama yoludur. Başkalarının hak taleplerine dair bir sorun çözme tarzıdır. Ermeniler ile ilgili 1915’te nasıl bir zihniyet varsa bugün de ondan farksız bir zihniyet yoktur. Osmanlı kayıtlarında 1914’te nüfus sayımları yapılırken Arap vilayetlerini eğer saymazsanız Basra, Bağdat bu tarafı saymazsanız bugünkü sınırlar içinde 15- 16 milyon insanın yaşadığı söyleniyor kayıtlara göre. Ermeni nüfusun Osmanlı kayıtlarına göre 1 milyon 400 bin civarındadır. Patrikhanenin kayıtları ise 2 milyon yüz bin gibidir. Ama nereden bakılırsa bakılsın ortalama bir milyon yedi yüz bin civarında Ermeni yaşamıştır. Bunun yaklaşık bir buçuk milyonu Anadolu denen coğrafya ya da Ermenilerin yoğun olduğu bölgelerdir. Bu nüfusun % 10-11’ine tekabül eder. O gün bir buçuk milyon Ermeni o topraklarda yaşıyorsa bugün 6 milyon 7 milyon Ermeni’nin yaşaması lazım. Bugünkü Ermeni cemaatinin nüfusu 60 bin ile 65 bin arasında olduğu söylenir. Biz bu süreç içerisinde ölen insanların acıları için gözyaşı dökmesini de bilmeliyiz. Bu sorun ancak böyle çözülür. Bu tartışma çok geç yapılmaya başlanmıştır Türkiye’de. Toplumun neredeyse homojenleştiği şu süreçte, çok kimlikliliğin çok kültürlülüğün birlikte yaşamının ne kadar güzel olduğunu tartışıyoruz ama artık çok geç. Diyarbakır’da 1900’lü yılların başında şehir merkezinde binlerce Ermeni yaşıyordu. Ama bugün Diyarbakır’da konuşabilecek bir Ermeni bulamazsınız. Artık Ermenilerin etnik ayrımcılığa maruz kaldığının bariz bir örneğidir bu.

Soru: Hangi kamu kuruluşlarında ayrımcılık vardır.

Muhsin Bilal: Kamu sektöründe, askeri bürokraside, Osmanlı’da Ermeni generaller vardır. Bugün Türkiye’de bu yoktur. Süryani de, Rum da, Musevi de yoktur. Bu sorulara muhatap olan devlet büyüklerinin verecek cevabı yoktur. Aslında tüm kurumlarda bu ayrımcılık vardır. “Ermeni doktorların sayısı kaç tanedir mesela?” dediğinizde verecek çok fazla cevapları olmadığından etnik yapısına göre bir bilgi kayıt tutmuyoruz gibi komik bir cevap verebilirler size. Güvenlik kurumlarında kesinlikle Ermeniler ve gayrimüslimlere izin verilmez. Bir subay, astsubay, komiser yoktur mesela. Ermeni kökenli olmak farklı, ermeni olmak farklıdır. Diyelim siz ermeni kökeninden geliyorsunuz ama sonradan nüfus kâğıdınızda “mühtedi” yani dönmüş yazabi-

lir. Genellikle de sonradan değiştirilen isimler olur. Genellikle Abdullah ya da Mustafa olursunuz. Sonra sizin babanız namaz kılmaya başlar. Hıristiyan-sınız, Müslüman olursunuz. Ermenice konuşurken Türkçe ya da Kürtçe ko-nuşursunuz ve böylece artık asimile olursunuz. Sizin kimliğiniz yerine yeni bir kimlik açığa çıkar. Ancak bu şekilde belki bir mevkiye gelebilirsiniz. An-cak nüfus kâğıdında Ermeni diye yazıp da birinin ben kaymakam olduğunu bilmiyorum. 1914’lerde, 1915’lerde Meclisi Mebusanlar’da Ermeni millet-vekilleri vardı. Osmanlı ordusunda da vardı. Ama bugün yok. Hayatımızda göremiyoruz. Kendi kimliklerini gizleme ihtiyacı görüyorlar. Ve bir toplum-da böyle bir durum varsa orada bırakın etnik ayrımcılığı can tehlikeleri var-dır. Bu bir tehdit algısıdır ve oldukça gerçekçidir. Çünkü Ermeni meselesi-ni konuşanların başına bile neler geldiğini biliyoruz. Bu insanlar bu toprak-lardan sökülüp atıldılar. Bu toprak sahasından onların izini silebilmek için her türlü şey yapıldı. Eserleri yıkıldı, kiliseleri camiye çevrildi ya da bakım-sızlıktan çürümeye başladı. Bir İçişleri Bakanı düşünün ki birilerini aşağıla-mak tahkir etmek için Ermeni dölü ifadesini kullanıyor. Günlük hayatta da Ermenilik bir hakaret hitabeti olarak kullanılıyor. Bu ırkçılığın vardığı tehli-keli noktayı gösterir.

Soru: Peki, ayrımcılık temelde sizce kimden kaynaklanıyor?

Muhsin Bilal: Devletten. Ama bu aynı zamanda yüzeysel bir cevaptır. 1923’te yeni bir cumhuriyet kuruldu. Ne yazık ki bu cumhuriyeti kuran bir kısım insanlar İttihat ve Terakki kadrolarından insanlardır. Dolayısıyla İtti-hatçılık cumhuriyetten bu yana süreklilik arz etmektedir. Bütünlüğümüzü, varlığımızı tehdit eder anlayışı, farklı tüm etnik yapıların etkisiz hale ge-tirilmesini sağlamıştır. Bu söylem biçimi hala devam etmektedir. Devletin varlığı, milletin bölünmez bütünlüğü, Mustafa Kemal’in masa başında dü-şünerek bulduğu bir şey değildir. Mesela, adalet mülkün temelidir ifadesi. Avusturya’ya giderseniz saraylarda bunun Latincesini bulursunuz. Bu yüz-yıllardır orada kazılıdır. Mesele tüm farklılıkları yıkmadır. Bunun temelinde devletin kendini tanımladığı, Türk milliyetçiliğidir. Türk milliyetçiliği ken-dini tasfiye etmediği sürece Türkiye’de etnik ayrımcılık ortadan kalkmaz. Nasıl kalkar? Artık Türklerden başka kimse kalmazsa ancak o zaman.

Soru: Toplumsal ön yargılardan kaynaklı olarak ayrımcılığın türü hakkın-da herhangi bir farklılık görüyor musunuz?

Muhsin Bilal: Bu konuda çok iyimser değilim ama son yıllarda bilgiye ulaşma ve küreselleşmenin de etkisi ile sanki bazı şeyleri daha çok konuşma-ya başlıyoruz gibi geliyor. Konuşulduğu sürece önyargılar kalkar. Son 3- 5 yıldır Türkiye’de Ermeni meselesinin konuşulması güzeldir. Ama çok pozitif bir noktada olduğumuzu düşünmüyorum. Çünkü bu önyargılar hala canlı-dır. Yine de umut verici işaretler var.

Soru: Ayrımcılığa karşı etkin cezalandırma sistemleri var mı? Varsa nelerdir?

Muhsin Bilal: 301. maddeden yargılanmalara baktığımızda ben hiç Kürtlere, Ermenilere ya da Yahudilere hakaret edip de yargılanan kimse görmedim. Kimse 216. maddeden de yargılanmadı. Bir insanın etnik kimliğine, dini kimliğine, mezhebine ilişkin saldırı taciz ve hakaretin olduğunu görüyoruz. Hrant Dink davasını izlerseniz, orada avukat Fuat Turgut'un Ermenilere nasıl hakaret ve küfür ettiğini görürsünüz. Web sayfalarında Kürtlere her türlü hakaret vardır. Tek başına bunun için Hürriyet gazetesinin bir takım yorumlarına bakmanız yeterli. O gazete Türk insanının milliyetçi reflekslerini gösterir ve düzenli olarak okuduğu bir gazetedir. Siz bu ülkede Türk kimliğine her türlü hürmeti göstermekle mükellefsiniz. Hiç bir kimlik diğer bir kimlikle eşitlik ilişkisini bozacak bir söyleme sahip olamamalıdır. Bütün kimlikler ne yüceltilmeli ne de tahkir edilmeli. Türkiye'de Ermeniler, Süryaniler, Kürtler her türlü hakarete maruz kalır ama hiçbir dava açılmaz. Türklükte ise işleviş başkadır.

Soru: Yargı ayrımcılığa karşı bir güven mekanizması oluşturuyor mu?

Muhsin Bilal: Yargının kendisi çok ciddi bir problemdir. Bir Süryani hâkim, savcı var mı? Yok. Bu ülkede Türk milliyetçiliğinin bu kadar yaygın olmasında yargının rolünün çok fazla olduğunu düşünüyorum. 1970'lerin başında Kızıldere'de öldürülenler oldu, Deniz Gezmiş asıldı, bu son yıllara baktığımızda gördüğümüz manzaradır. Dindarların uğradığı haksızlık da dâhil. 30 yıl boyunca Deniz Gezmiş'in mezarına gidenler çoktur. Onların ölüm yıl dönümünde onları yad etmeye çalışan insanlara siz suçlu muamelesi yapıyorsunuz. Dolayısıyla milliyetçiliğin son derece vahim noktalara gelişinde ve zehirleyici bir hal alışında yargının rolü çok büyüktür. Yargı bugün devleti insanlara karşı korumayı görev edinmiş, devletin kutsallığına hanel getirecek her türlü eylemi sağlayacak bir mekanizmaya dönüşmüştür. Yargı mekanizmasının kendisi ayrımcılıkla mücadelede etkin değildir.

Soru: Ermenilere yönelik ayrımcı muamelelerin daha çok hangi alanda olduğunu düşünüyorsunuz?

Muhsin Bilal: İfade özgürlüğüdür ilki. En iyi Ermeni sesini çıkarmayan Ermenidir. Diğer azınlıklara da bulunduğunuz noktaya şükredin. Susun pusun söylemi ve devletin bekası için susun ifadesi. Kendi duygularını ifade edemiyorlar. Bırakın 1920'lerdeki Rumların durumunu, 1941-1942'deki varlık vergisini, sermayenin gayrimüslimlerden alınıp azınlıkların elindeki mülklerin alınması. Bu süreçte ifade özgürlüğü yok. Ermeni cemaat kendi sorunlarını kamuya açık bir şekilde dile getirebiliyorlar mı, seyahat özgürlüklerini diledikleri biçimde kullanabiliyorlar mı? Ermenilerin kendi tarihle-

rinde çok önemli 6 vilayet vardır. Van, Erzurum, Sivas, Elazığ, Bitlis, Diyarbakır. Bu şehirlerde eskiden çok fazla Ermeni nüfusu vardı. Şehir merkezinde özellikle. Ermenilerin kendi Ermeniliklerini saklamaksızın başka bir şehre gidebildikleri gözlenemez. 1905 yılında Yozgat'ta 5 tane piyano tamircisi vardı. Ermeni cemaatinin % 90'ının yaşadığı yer şu anda İstanbul'dur. Askerlik yaparsın. Ama diğer hak ve özgürlüklerde kısıtlıdılar. Eğitim, öğrenim hakları ve dillerini kullanabilme hakkını kullanamıyorlar. Oysa Lozan da ulusal azınlık olarak kabul ediliyorlardı. Süryaniler bu toprakların en kadim halkıdır. Mesela İsa peygamberin Süryani dili olan Aramice'yi kullandığını biliyoruz. Biz Kürt dili ve Edebiyatının geliştirilmesine yönelik taleplerde bulunurken Ermenice ve Süryanice için de aynı taleplerde bulunmalıyız. Kendi anadillerini kullanabilme hakları yok Ermenilerin. Annelerimiz hamur bittikten sonra en son kısmına haç işareti yaparlar. Hamurun kutsanması. Bu Hıristiyan geleneğinden gelir. Demek ki komşuluk kaynaşma vardır. Onlar Hz. Süleyman camiine duaya giderken anneler Meryem ana kilisesine gitmişlerdir. Bu çok güzel bir kaynaşmadır. Bu alışkanlıkları terk etmeye başladık. Bahçeyi tek renkten oluşturmak. Her renk olmalı. 1909 yılında Adana olaylarında 21 bine yakın Ermeni öldürülüyor. Gayrimüslimlerin egemen kültür ve kimliğe hürmet etmesi lazımdır anlayışı hâkimdir. Egemen kültür toprakları İslamlaştırmak adına birçok çalışma yapmış ve bunu fiziki ve baskı muamelesi ile yapar. O kültürün yaşam alanını daraltmaya başlar. Oysa bütün kimlikler eşit haklara sahiplerdir. Devlet hakem olmalı. Sadece bir yapının temsilcisi gibi davranmamalı. Devlet bizde hâkim değil, müdahildir.

Soru: Anayasa ya da yasalardan kaynaklı bir ayrımcılık var mı yoksa sorunun sadece bireylerden mi kaynaklanıyor?

Muhsin Bilal: T.C. Anayasasında, ceza kanunlarında her tarafta Türklüğün egemen bir kimlik olduğunu görürsünüz. Ve diğer tüm etnik yapıları dışlayıcıdır. Bir insanın kendi milli kimliğini seçme özgürlüğü vardır. Ancak anayasa ile Türk etnik kimliği milli kimlik olarak dayatılıyor bize. Biz bu kimliği kabul ettiğimiz sürece devletle barışık oluruz. Devletin resmi bir ideolojisi olmamalıdır.

Soru: Ayrımcılığa karşı etkin mücadele mekanizmaları var mı varsa neler?

Muhsin Bilal: Var elbette. Bütün zaaflarına rağmen. Sosyal mekanizmalar örneğin. Her ne kadar bu ülkede Türk ve Müslüman olmayanlara ciddi bir önyargı varsa da herkesin bir arada yaşamasını sağlayacak sosyal bir altyapı vardır. Bu topraklardan göç etmek zorunda kalan insanların buraya dönmelerini sağlamalıyız. Hıristiyan birinin düğününe ya da cenazesine gidebilmeliyiz. Barış böyle elde edilir. Her kimlik her kültür insanlığın ortak mirasıdır.

Soru: Hrant Dink cinayeti hakkında ne düşünüyorsunuz?

Muhsin Bilal: Bu topraklarda yüzyıllardır süren Türk milliyetçiliğine karşı çıkanları ne türden bir tehlike beklediğinin bir göstergesidir. Bu cinayet aslında Ermenilerin, Süryanilerin, Yahudilerin tüm azınlıklarının haklarının korunup geliştirilmesinde çok ciddi sorumluluklarımızın olduğunu gösteriyor bize. Biz çoğunluğun mensubu olanlar azınlığın kendini ifade edeceği mekanizmaları kurmazsak ve bu mekanizmaların işlevsel olarak çalışmasını sağlayamazsak ve onların aslında bizi ciddi bir biçimde, insani, medeni biçimde zenginleştirip, geliştirebildiğini düşünebilirsek başarıyı elde ederiz. Hrant Dink'i öldüren şey bizim sorumluluğumuzu yetine getiremememizdir. Bizim bu topraklardaki tüm azınlık gruplara karşı bir özür borcumuz vardır. Belki onlar için iki damla gözyaşı dökülebiliştik 2 dakikalık bir ana ihtiyacımız vardır. Asıl sorumluluk duygumuzu yerine getirebilseydik Hrant bugün aramızda olacaktı.

3.8.Diğer Farklı Etnik Kökene Mensup Vatandaşların Uğradığı Etnik Ayrımcılık Ve Mağduriyetler

3.8.1. Mazlumder Heyeti Tarafından, Merkezi İzmir İlinde Bulunan Afrikalılar Kültür Dayanışma Ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Mustafa Olpak İle 08.07.2008 Tarihinde Yapılan Görüşme¹²⁴

Soru: Kurumunuz etnik temelli bir yapı mı?

Mustafa Olpak: Evet. Yüzyıllar öncesinden Afrika'nın farklı yerlerinden gelen farklı din, kültüre mensup; Tek ortak noktaları siyah olmak olan insanların, bu temelde bir araya geldiği bir yapı. Anadolu'ya ilk getiriliş amacı köle yapılması. O dönemde gayrimüslimlerin köle alışverişi yapmaları yasak. Sadece Müslümanlar bunu yapabilir. Böylelikle Müslümanlarla ve İslam'la ilk temasları bu şekilde gerçekleşiyor.

Soru: Sizce farklı etnik kimliklere sahip olan grupların, kendini özgürce ifade etmesi için toplumsal koşullar uygun mu?

Mustafa Olpak: Bugün için hayır. Dün için de hayırdı. Ama yüzyıllar evvelinde evet. T.C. kendisinin de çözemeyeceği bir yola girmiştir. Pir Sultanlar, Yunus Emre'ler zamanlarını düşünün. O farklılıklarıyla bir arada yaşayan birbirine saygılı, hoşgörülü kültürler ne oldu? Bugün için mümkün değil artık. O yüzden Pir Sultanlar çıkmayacak artık. Veysel'den sonra da bir ozan da gelmeyecek. Saygı, hoşgörü olmadığı için gelmeyecek... Türkiye yüzleş-

124- Bu görüşme Mazlumder heyetinden Suphan Erkan, Nurcan Aktay tarafından yapılmıştır

mek zorunda yakın geçmişiyle. Hoşgörüyü, saygıyı temel almak zorunda.

Soru: Bu durumda etnik ayrımcılıktan bahsedebilir miyiz?

Mustafa Olpak: Elbette. Kendimden örnek vereyim, benim gibi olan insanların yüzde doksanı aynı sorunla karşılaşmıştır. Çocukken okula gitmek istemezdim. Ancak velilerimin baskısıyla giderdim. Çünkü çocuklar arkamdan “Arap Arap” diye bağırıyorlardı. Mesela “yağmur yağıyor. Arap kızı camdan bakıyor” denilip kızdırılmayan bir tek kız çocuğu gösteremezsiniz.

Soru: Bu ayrımcılık olgusunun siyasal boyutları var mıdır? Varsa bunlar nedir?

Mustafa Olpak: Elbette. Bence siyasal boyutları var. Bugün için T.C.’yi kuran, T.C.yi devrimleriyle belli bir seviyeye getiren her şeyi tartışıyoruz. Şöyle bir ülke yok; Tek tip, tek kafatasına sahip tek bir ülke yok. Türkiye’nin kültür zenginliği hiçbir ülkede yok. Bu zenginliktir, bu ayrımcılık değildir. Ben 55 yaşından sonra aslımı inkâr edip kâfir olayım daha mı iyi? “Hayır, ben Türkoğlu Türküm. Orta Asya’dan geldim!” mi diyeyim, desem inancaklar mı? İnanmayacaklar. Ama öyle bir siyasal sürece girildi ki herkes aslımı inkâr ettirilmeye zorlandı. Adam Kürt. Kürtoğlu Kürt yaa! Geleneği, dili, her şeyiyle Kürt. Buna “Türküm” dedirtmenin bir anlamı var mı? Yani bu zenginlik. Bundan neden gocunuyoruz ki? Bu vatanın kurtarılmasında onlar da şehit verdi. Biz de şehit verdik. Bize “Arap Arap” deyip neden aşağılıyorlar ki?

Soru: Sizler kendinizi etnik köken olarak; Arap mı, siyahî olarak mı tanımlıyorsunuz?

Mustafa Olpak: Aslında bu Anadolu’nun yanlış bir algısı. Araplar ırksal olarak esmer bile değildirler. Beyaz tenlidir. Biz Arap değil, siyahız. Sonraları farklı etnik kimliklerle yapılan evlilik sonucu bir kısım insanımızın ten renginde açılma olmuştur. Ama kendi aralarında evlilik sürdüğü müddetçe renk siyahtır.

Soru: Aranızda kendini zenci olarak tanımlayanlar var mı veya bu tanımdan rahatsız olunuyor mu?

Mustafa Olpak: Zenci tanımından hoşlanmıyoruz. “Zenci” Amerika’daki beyaz adamın bizleri aşağılamak için çıkardığı bir tanım. Kelime anlamı; İşe yaramaz, odun demektir. Biz zenci değil siyahız.

Soru: Dinsel olarak kendinizi nereye koyuyorsunuz?

Mustafa Olpak: Ben Müslüman’ım.

Soru: Peki Afrika’dan ilk getirilen topluluklar?

Mustafa Olpak: O dönem İslam'ın yayılmadığı, İslam'ın bilinmediği yerlerden gelenler de olmuştu. İlk topluluklar farklı dinsel kimliklere sahipti.

Soru: Peki oradan köleleştirilerek getirilme mi var? Getiriliş biçimi nasıldı ve amacı neydi?

Mustafa Olpak: Biçim ve amaç itibarıyla Amerika'ya getirilişle, Anadolu'ya getiriliş aynı. Gemilere doldurulmak biçiminde, köle yapılmak amacıyla...

Soru : Mal gibi mi yani?

Mustafa Olpak: Zaten mal. İmparatorlukta “Ahmet beyin 2 keçisi, 2 ineği, 2 kölesi” diye geçer. İnsan değil yani...

Soru: Bu kimliğinizden ötürü ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Varsa; somut örnekler verebilir misiniz?

Mustafa Olpak: Benim gibi okula baskıyla giden birçok çocuk vardır. Tek nedeni ise beni kızdırmaları. Tabi beni “arap” diye çağıran çocuklar da ben de Arabın ne olduğunu bilmiyorduk. Bu durumu “çocuktur” diye geçiştirmek daha büyük bir suçtur. Çünkü yıllardır siyah insanı Anadolu'da bir evin hizmetçisi, küçük beylerin kahrını çeken kişi olarak da tanıtırlar. Televizyonların siyah-beyazlı dönemini bilirsiniz, hep bir Arap bacı vardır ve evin her kahrını kaprisini o çeker. O evde hep azar işiten Arap bacıdır. Bizi de hep böyle gösterdiler, bizi toplumsal olarak belli bir yere koydular hep. 11.08.2006 yılında derneğin resmi kuruluşunda da bazı şeyler yaşadık; açılış yapmak için İzmir yöresinden 3 otobüs misafir getirmiştik. Otobüsün biri sanki sırf seçilmiş gibi siyahlardan oluşmuştu. Dernekler masasının bilgisinde yaptığımız bir açılıştı bu. Ayvalık'a girerken resmi memurlardan biri “Mustafa” dedi bana hitaben. “Sen mülteci getirdin. Otobüstekilere söyle kimlik kontrolü yapacağız” dedi. Kimlik kontrolü yaptılar, baktılar ki hepsi T.C. vatandaşı.

Derneğin yasal süreci işlerken yaşanan şeyler var. Dernekten önce, dernek girişimi olarak da basına çıkmıştım. Bu konudaki kitaplarım da öne çıktı. İkinci kitabıma TRT 2, kitabımla aynı ismi taşıyan (Arap Kızı Camdan Bakıyor) bir belgesel çekti. Dernekler müdürlüğüne ilk başvurumuz “Anadolu Siyahileri” ismiyle olmuştu. Başvurumuzdan bir ay sonra isminin uygun olmadığı, ayrımcılık içerdiğini belirten resmi bir yazı geldi. Tabi kendilerince haklılar mutlaka. Yasalarda siyah beyaz ayırımına gidebilir. Biz de zaten o sıralarda farklı bir isim düşünüyorduk.

İlk başvuru dönemlerinde basına sürekli röportaj veriyoruz, Hürriyet Gazetesinin talebi üzerine onlarla da telefon aracılığıyla bir röportaj gerçekleştirdik. Fakat benim telefonumdaki bir arızadan kaynaklı sanırım bir yan-

İş anlaşılma olmuş. Ertesi günü valiliğe giderken bir medya ordusuyla karşılaştım. Hürriyet Gazetesi “Afrikalılara dernek izni verilmiyor” diye haber yapmış. Aslında tam olarak öyle bir şey yok. Sadece isim uygun görülmemişti. Fakat bu haberin bize şöyle bir faydası oldu, bir gün içinde derneğimiz kuruldu.

Soru: Peki bunlar dışında size aktarılmış ya da gözlemediğiniz etnik ayrımcılık örnekleri var mı?

Mustafa Olpak: Tabi ki çok örnek var. Dalaman yöresinden simsiyah bir bayan, anaokulu öğretmenliğini en iyi dereceyle bitiriyor ve atanmasını bekliyor çalışmak için. Resmi makamlardan bir yazı geliyor; “Başka bir alan seçin çocukları korkutursunuz!..”

Soru: Resmi bir yazı olarak mı gelmiş? Sanmıyorum. Bu kadarına cesaret edemezler.

Mustafa Olpak: İnanın bu söylediklerim doğru. Dilerseniz yazıyı da getirebilirim.

Soru: Yeni Ceza kanunu dönemindeyse bu yapılan suçtur.

Soru: Ne zaman oldu bu olay?

Mustafa Olpak: Yaklaşık 3-4 yıl oldu... Bu nedir? Ve neden korkutur insanı? Renginden..., Simsiyah!.. Afrika’dan getirilip köleleştirilirken korkutmuyordu çocuklarınızı!..,

Soru: O zaman bu olayla ilgili herhangi bir itirazınız oldu mu?

Mustafa Olpak: Yok. Bayan tabi çok üzülmüş. Bir yıkım aslında. Alan değiştiriyor, büyük bir inançla yeniden çalışıyor. Şu anda da iyi bir yerde. Bir örnek daha var; İzmir e bağlı bir köyde simsiyah bir kadının bebeği rahatsızlanıyor, devlet hastanesine götürüyor. Fişini alıyor, sırasını bekliyor, sıra ona geliyor. Çocuğu doktorun muayene edeceği yere koyuyor. Doktor da o sırada arkası dönük olarak birisiyle konuşuyor. İş bitince dönüp bakıyor, bebeği eliyle iterek: “Bu ne ya simsiyah, başkası gelsin!” diyor. Ve çocuk düşüyor! Bayan çocuğunu alıp ağlaya ağlaya çıkıp gidiyor...

Soru: Nerede oluyor bu olay?

Mustafa Olpak: Tire yakınlarında bir yerde.

Soru: Bu tür sorunlar yaşandığında; bir çözüm mercii olarak sizce Yargısal sistem güven veriyor mu?

Mustafa Olpak: Yani verdiğim örneklerden ötürü bin kişiden bir kişi yargıya başvurmamıştır. Şimdi ben ne diye gideyim ? Hâkime desem;” Bana Arap diyorlar” Hakim diyecek ki Arap değil misin?

Soru: Yani yargısal sistem size güven vermiyor. Peki bunun nedeni ne? Neden güven vermiyor? Hâkimler, savcılar eşit davranmıyorlar mı?

Mustafa Olpak:Elbette ki güvensizlik. Bunun birçok nedeni var. Halk dilinde süregelen deyimler var; amcan olmadı mı, dayın olmadı mı işin zor. Bunun bir anlamı var. Yıllardır ülkeyi yönetenlerin çocuklarının yaptıkları basına yansıyor. Şimdi hâkim onunla seni bir tutarsa haritadan bir yer seçsin kendine! Bu böyle. Devlet güven vermiyor. Devletten gelme evime, nereden gelersen gel. Ya polis arıyordur.

Soru: Peki kamu kurumlarında kamu çalışanlarından kaynaklı bir ayrımcı uygulama var mı?

Mustafa Olpak: Anadolu insanı kendinden olmayan kültüre vücut diliyle de farklı bakıyor. Aleviler için mum söndüler, Kürtler için Kuyruklu Kürtler. Sait ALTINORDU vardı. Bu kişi dönemin en iyi futbolcularından biri. Ama siyah ve hiçbir zaman milli olmadı.

Soru: Az önce de söylediğiniz bir şey vardı; “aleviler için mum söndü” ya da “kuyruklu Kürtler.” Siz de ayrımcılığa uğrayan bir kesim olarak, sizin yanınızda bunlar söylendiğinde tepkiniz ne oluyor? Bunun analizini yapıyor musunuz?

Mustafa Olpak: Tabi çocuk aklıyla pek algılayamıyordum ama aynı şeyleri yaşamak yakınlaştırıyor insanı. İçgüdüsel olarak ezilenin yanında oluyorsunuz...

Soru: Sizlerin hayal dünyasında; mum söndü ya da kuyruklu Kürt ve benzeri tanımlamalar, sizin dışındaki ötekilere bir yakınlığı uyarıyor mu ?

Mustafa Olpak: Tabi geliyor... Bundan 15 yıl öncesinde simsiyah kızlarımızın tek istedikleri, aradıkları şey kocalarının beyaz olması. İçkici, kumarbaz, esrarkeş; ne olursa olsun beyaz olması önemli ve bugün hiçbir banyana bir şey de diyemiyorsunuz. Topluma entegre olabilmek, konu komşusuyla iyi geçinmek için tercih ediyor beyaz biriyle evlenmeyi.

Soru: Sizce bu ayrımcılığın engellenmesi için ne yapılabilir?

Mustafa Olpak: Belki geç kalındı ama zararın neresinden dönülürse karlıdır. Türkiye’deki aydınlar, sorumluluk duyan insanlar düşünmek zorunda. Ülke olarak nereye gidiyoruz? Neden birçok insan kendi içinde bilinmez bir çatışmanın içine giriyor? Bakın dünya halk oyunlarının olduğu dönemler bakıyorsunuz, hangi yöreden olursa olsun çirkin karşılanacak hiçbir oyunumuz yok. İmrenerek izliyorsunuz. Her kültür kendi gelenek göreneklerini, saygı ve hoşgörü içerisinde yaşamak zorunda. Bunların yaşadığı yıllara bakın, Pir Sultanlar, Yunus Emreler, Mevlanalar şimdi gelmeyecek. Neden gelmeyecek? Çünkü kültürleri yok edilmiş. Sorumluluk duyan her insan bu kültürü

zenginlik olarak görmek zorunda. Bu böyle bir mozaik. Bu zenginlik, bu ayrıcalık değil. Her kültür kendi güzelliğini yaşamak zorunda...

Soru: Peki çözüme yönelik şeyler...

Mustafa Olpak: Şimdi bakın; Belki küçük bir örnek ama her ailenin atalarından kalan bazı şeyleri olur; Mal, mülk borç. Yıllardır şuna hayretle baktım, bizdeki büyüklerden neden bize bir şey kalmadı ya? Bu insanların hiç mi malı mülkü yoktu? 1940'larda iki teyzem azad edildi. Bu insanın nesi olacak?

Soru: Cumhuriyet döneminde kölelik hala devam mı ediyordu?

Mustafa Olpak: Tabi ki. 1964 yılında kölelik ve benzeri yasalar kaldırıldı. Bununla yüzleşecek Anadolu. 1964'e kadar kölelik benzeri, evlatlık vardı. 1940'larda, İstanbul'un bazı semtlerinde pazarda domates satılır gibi, siyah çocuk satılıyordu. Bir siyah çocuğu alıp hüviyetine geçirmek yasaldı.

Soru: Peki bu yasal dayanaklar? Örnek verebilir misiniz?

Mustafa Olpak: 17 haziran 1964. O yasanın kaldırıldığı tarih... Yani kölelik demiyorum bakın. 1920'de Cumhuriyetle birlikte radikal biçimde kölelik kalktı. Ama evlatlık, besleme vs. herkes tanır bu isimleri. Bu benzeri yasalar 1964 yılına kadar devam etti. Kölelik imparatorluğun uzunca bir döneminde kurumsal olarak kalmış. Bunu yasayla kaldıramazsınız. İşte şunu kaldırmak mümkün mü? Resmi nikâhtır geçerli olan ama hala imam nikâhı yapanları ne yapacaksınız? Bunu kaldıramazsınız. Bu bir gelenek. Belki yüzyıl sonra imam nikâhına kimse gerek duymayacak. Yasalar, devlet, kurumları öyle bir güven verecek ki; imam nikahı olmasa da olur, denilecek. Ama bu bir gelenek geleneği kaldıramıyorsunuz. Hele hele bir yasayla kaldırmak mümkün değil. Benim ninem, dedem, köle olarak yaşayanlar 1890-95'li yıllarda kaçırılmış. Benim çocukluğum onlarla geçti. Ben o insanları gördüm. O insanların sevincine, üzüntüsüne şahit oldum. Yani cumhuriyetle kalktı diyorsunuz kölelik, 1940 yılında iki teyzem azad edildi. Ve o insanların da aile içinde çektiği tüm sıkıntılara siz şahit oluyorsunuz, fiilen yaşıyorsunuz, size de yansıyor. Üçüncü kuşağa da yansıyor. Yok şu anda kölelik. Yok ama bizim aileden miras da yok. Dolayısıyla bana da yansıyor.

Soru: Yani "bu uygulama zihinlerde devam ediyor." diyorsunuz...

Mustafa Olpak: Tabi ki devam ediyor. Kuşakların yok olması lazım.

Soru: Aranızda kendini farklı bir etnik kimlikle tanımlayanlar var mı? Kürt olup da kendini "Türk" olarak tanımlayan olduğu gibi.

Mustafa Olpak: Bu insanların hepsi... Yüzde yüzü Müslüman ve imparatorluk dönemindeki; aynı çatı altında, hoşgörü, azadlık sisteminden ötürüde

Müslümanlık hızlı bir şekilde benimsenmiş. Yani kendini farklı tanımlayan yok. Elbette birçoğu benim gibi düşünüyor; bizim köklerimiz Afrika. Ama T.C. vatandaşıyız, Türkiye kimliğini taşıyoruz ve Türküz. Herkes gibi ; bu vatanın kurtuluşunda biz de şehit verdik. Ama aslımı da neden inkâr edeyim, kâfir mi olayım?

Soru: Kendinizi “Türk” olarak tanımlıyor musunuz?

Mustafa Olpak: Evet. Tabi Türk’üm ben.

Soru: Siyah Türk diyebilir miyiz?

Mustafa Olpak: Siyah Türk yok zaten. Siyah Türk de doğmaz. Ama T.C. vatandaşıyım, bu ülkenin bütün sorunları benim sorunum. Bu ülkede yaşamışım, büyümüşüm, bütün derdi, benim de derdim. Ve bu ülkedeki çok farklı kültürün hepsini de seviyorum...

Soru: Yani Türk olarak tanımlanmaktan ötürü rahatsız değilsiniz ?

Mustafa Olpak: Yok yok. Rahatsızlık yok. Ben Afrika kökenli Türküm. Bunda bir sorun yok. T.C. kimliğini taşıyorum. Taşıdığım için de değil, ben bu ülkenin kültürünü seviyorum...

Soru: Peki Türk olarak tanımlanmayla, farklı etnik kimliklerle kendini ifade etme özgürlüğü arasında bir çelişki yok mu sizce?

Mustafa Olpak: Biz Kürtler gibi değiliz. Kürtler kendilerince; Fi tarihinde bir devletleri olduğunu, ayrı dili, kültürü olduğunu... Biz de böyle bir şey yok. Afrika’nın birçok yerinden farklı din, farklı kültür. Biz İzmir yöresindeki siyahlar her yıl dana bayramı yaparız. Milas, Muğla, Dalaman onu bilmez. Çünkü orası farklı bir ülkeden gelmiş, Sudan’dan geliyor. İzmir farklı bir yöreden gelme, İstanbul farklı bir ülkeden gelme. Bizim şöyle bir şeyimiz yok; Biz bir ülkeydik parçalandık.

Soru: Peki son olarak söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Mustafa Olpak: Anadolu halkı yakın geçmişiyile yüzleşmek zorunda. Bunu yapmak zorunda. Yani bu mirasın iyi yönü bizim de, kötü yönünü kime vereceğiz? Osmanlı imparatorluğunu Atatürk neden yıktı? Elbette ki çok iyi yönleri vardı. Hiç mi kötü yönü yok? Haremde hadım edilene ne diyeceğiz? Yani Anadolu halkı yakın geçmişiyile yüzleşecek. İyisi ve kötüsüyle yakın tarihiyle yüzleşmek zorunda.

4.ETNİK AYRIMCILIĞIN SONA ERMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKEN YASAL DÜZENLEMELER

4.1. Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Hukukunda Irk Yaklaşımı

4.1.1. Etnik Ayrımcılığa İlişkin Yasal Mevzuat

Esasında ulusal düzeydeki mevzuat incelendiği zaman ilk etapta ayrımcılığı yasaklayan ve her kесе eşit muamele de bulunulmasını ön gören hükümlerin bulunduğu görülmektedir. “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir... Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar” denilmektedir (1982 Anayasası 10. maddesi). Ancak 10. maddede düzenlenen bu hüküm sonrasındaki gerek Anayasal gerekse yasal düzenlemelerin 10. maddede belirtilen bu eşitlik vurgusunun içeriğini boşalttığını söylemek mümkündür.

Ulusal düzeydeki mevzuatta ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek yasa maddelerinin başında hiç kuşkusuz Anayasa’nın 66. maddesi gelmektedir. “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.” Bu madde-deki “Türk” kelimesi resmi makamlar ve ülke vatandaşlarının çoğunluğu tarafından bir ırk vurgusundan ziyade vatandaşlık bağı olarak izah edilmekte ve böyle kabul edilmektedir. Ancak durum tamda anlatıldığı şekilde değildir.

Anayasa’nın sadece başlangıç kısmında 10 kez Türk ve Türklük vurgusu yapılmıştır. Metinde ise 46 kez Türk ve Türklük vurgusu vardır. Yasa maddelerinde ise düzenleme Anayasa’nın bu ruhuna ve metnine uygun bir şekilde tanzim edilmiştir. Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde Türk ve Türklük kavramlarının vatandaşlık bağından ziyade bir ırkı ifade ettiği sonucuna rahatlıkla varılabilir. Buna örnek olarak;

a- “Türk Dil Kurumunun amacı; Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarma...”(Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu 36.madde)

b- “Türk Tarih Kurumunun amacı, Türk tarihini ve Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini, ilmi yoldan incelemek, araştırmak, tanıtmak...” (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu 54.madde)

c- “Atatürk Kültür Merkezinin görevleri şunlardır; Türk edebiyatının, Türk sanatının, Türk folklorunun, Türk töre ve geleneklerinin tarihini ve ge-

lişmelerini incelemek, araştırmak, yaymak ve yayımlamak...” (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu 74.madde)

d- “Türkiye’de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır.” (TCK md:8)

e- “Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır....” (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu 35.madde)

f- “...Türkiye’de ikamet eden Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine, ... (Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek Ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş Veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanunun 1.maddesi)

g- “Türkiye içinde veya dışında Türk babadan olan ya da Türk anadan doğan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar.” (Türk Vatandaşlık Kanunu 1.madde)

h- “...şartlar aranmaksızın yabancılar...Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları... Türk vatandaşlığına alınabilirler.”(Türk Vatandaşlığı Kanunu 7.madde)...

Yukarıdaki tüm yasa maddeleri Türk etnik kimliği vurgusu taşımaktadır. Metinlerdeki Türk etnik kimliği çıkarılmalıdır. Bu Türkiyelilik vurgusuyla değiştirilebilir. Türk Dil, Tarih, Atatürk Kültür Merkezi sadece Türklerin değil, Türkiye’deki tüm etnik ve diğer gruplar hakkında ayrımsız şekilde çalışmalıdır.

Resmi makamlarca ileri sürülen teze ve 66. maddeye göre eğer herkes Türk ise bu durumda doğal olarak ülkede yaşayan Kürt, Laz ve Kafkas kökenli halkların da Türk olduğunun kabul edilmesi gerekir. Oysa reel politiktan kaynaklanan bazı resmi tutum ve davranışların bu ön kabul ile çeliştiği durumlardan da söz etmek mümkündür.

“Irak’ın milli devlet inşa etme sürecinde, Irak’ın kurucu halkı olan Arap, Kürt, Türkmen ve Asuriler etkili bir rol oynamalı, hiçbir milli gruba imtiyazlı bir statü verilmemeli ve tüm milli gruplara bu sürece eşit statüde katılma imkanı tanınmalıdır.”(TBMM Kararı no:782 Karar Tarihi: 07.10.2003) Farklılıkları tanıma ve eşit muamele görme gereği, Irak için vurgulanmaktadır.”

4.2. Etnik Ayrımcılığın Önlenebilmesi İçin Yapılması Gereken Bazı Yasal Düzenlemeler

4.2.1. 1982 Anayasasında Yapılması Gereken Düzenlemeler

-1982 Anayasasının ideolojik ve tek tipçi olan “başlangıç kısmı” kaldırılmalıdır.

18/10/1982 tarihli 1982 Anayasası, 12 Eylül askeri darbesi sonucunda danışma meclisi tarafından hazırlanmış olup başlangıç kısmında:

“...Hiçbir faaliyetin... Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği...” denilmektedir. Bu hükümlerin ideolojik bir yapıyı dayatması, sadece bir etnik kimliği asıl yapıp, diğerlerini ise tanımadığı görülmektedir. Tarafsız, ideolojisiz ve araç devlet anlayışını esas alan, kısa bir başlangıç bölümü olmalıdır. Her türlü ayrımcılığı reddeden, farklılıkları kabul eden, hak ve özgürlükleri koruma ve yaşatma temelinde ilkesel ortaklık vurgusunun yapıldığı bir başlangıç kısmı olmalıdır.

-Atatürk Milliyetçiliği:

“ Cumhuriyetin nitelikleri” başlıklı 2.maddesi: “Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan... devletidir.” hükmü yeniden düzenlenmelidir.

İdeolojik devlet, Atatürk Milliyetçiliği adı altında etnik bir kimlik dayatması yapmaktadır. Atatürk Milliyetçiliğine bağlı olmak istemeyen kişiler için bir dayatma niteliğindeki bu ilkeye Anayasada yer verilmemelidir.

-Devletin bütünlüğü, resmi dili:

Madde 3 – “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir...”

Türkçe dışında diğer dillerin hizmet alma ve verme alanında kullanılabilmesi gerekir.

-Değiştirilemeyecek hükümler:

Madde 4 – “Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.”denilmektedir.

Anayasa’da değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez nitelikte hiçbir hüküm olmamalıdır. Anayasa hükümleri bir araç olup, kutsiyet atfe-

dilmemeli, değişebilir olmalıdır.

-Kanun önünde eşitlik:

Madde 10 – “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir...” Bu madde, hizmet alan, hizmet veren tüm kişiler için; dil, ırk, renk ... ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilemeyeceği şeklinde değiştirilmelidir.

-Devletin temel amaç ve görevleri:

Madde 5 –“ Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini...” denilmektedir.

- Milletiyle bölünmez bütünlüğünü:

Madde 14 –“Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı... amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.”

Çok kimlikli ve etnik ve kültürel açıdan heterojen bir yapıdaki Türkiye’de, “milletin” tek millet olarak bütünlüğünün zorlanması sorun oluşturmaktadır.

Temel hak ve özgürlüklerimiz, doğal / ilahi hukuktan aldığımız doğuştan ve devredilemez haklarımızdır. Yapılacak yasal düzenlemeler, toplumsal hassasiyetleri dikkate almayı gerektirse de, bu endişe; hak ve özgürlüklerimizde veya diğer kişilerin haklarında pazarlık etme hakkımız olmadığını unutturmamalıdır. Kırmızı çizgiler, “ötekiler” için yaşam alanını daraltıyorsa, bir zulüm aracına dönüşebilir.

-Sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması:

Madde 15 – “...sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.”

- Türkçe eğitim- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi:

Madde 42 – “...Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, ... Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez...”

Bu maddeye: “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaz.” kısmına “dil, ırk, ... benzeri sebeplerle yoksun bırakılamayacakları” hükmü eklenmelidir.

İdeolojik eğitimi sağlayan: “Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda,” yapılır, hükmü ideolojik dayatma getirdiği için kaldırılmalıdır. Eğitim: “Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.” hükmü kaldırılmalıdır. Etnik, dini veya felsefi farklılığı olan diğer grupları olumsuz etkileyen bu madde ile eğitimde devlet tekeli oluşmaktadır. Devlet, gözetleyen varsa baskıları önleyen yapısından çıkmakta, içerik belirleyen ve hatta dayatan, müfredat, personelleri dahi belirleyen konumdan çıkarılmalıdır. Devlet dışında, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olmayan, sadece bu bakanlığın “denetleme” yetkisine sahip olduğu özel okullar açılabilir. Her bireyin vatandaşlığı gereği doğal olarak sahip olduğu eğitimde tek tipçi veya ideolojik unsurlar yerine farklılıkların zenginlik olduğu öne çıkartılmalı, ayrımcılığı besleyen kayıtlar kaldırılmalıdır. Anadilde eğitim hakkı, talep eden diğer etnik kimliklere de tanınmalıdır.

-Herkesin Türk olduğu -Türk vatandaşlığı:

Madde 66 – “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür...”

Türk veya diğer etnik kimlikler ile diğer farklı kimlikler arasında ayrımcı unsurları esas almayan bir vatandaşlık tanımı olmalıdır.

-Parti kurma:

Madde 68 – “... Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne... aykırı olamaz; ...”

Siyasal temsil hakkı hiç kimse için engellenmemelidir. İdeolojik veya millî gerekçelerle siyasi partilerin faaliyetleri sınırlandırılmamalı, siyasi partiler her konuda çalışabilmelidir. Siyasi partiler ilkesel olarak kapatılmamalı, suç işleyen parti üyelerine müeyyide uygulanması yoluyla yaptırım sağlanmalıdır. Ya da parti kapatılmasını zorlaştırıcı hükümler olmalı, kapatma en son yaptırım olarak kalsa bile, ölçülü ve orantılı diğer tedbirlere başvurulmalıdır.

-“Kamu hizmetlerine girme hakkı -hizmete girme” başlıklı 70.maddede: “Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.” kısmında, etnik bir yapı vurgusu yerine, vatandaşlık vurgusu olmalı ve “Türk “vurgusu” “Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı” olarak değiştirilmelidir. “Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.” kısmına “dil, ırk, ... ve benzeri sebeplerle yoksun bırakılamayacakları” hükmü eklenmelidir. Türkiye’de birçok farklı etnik grup mensubu, güvenlik birimleri,

yargı ve diğer bazı üst düzey görevlere getirilmediklerini belirtmektedirler. Etnik kimliği Türk olmayanlar açısından dezavantajlı konum oluşmamalıdır.

-İnkılâp kanunlarının korunması:

Madde 174 – “Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasa aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun...” hükümleri, ideolojik ve dayatmacı olması nedeniyle kaldırılmalıdır.

4.2.2. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

-Türk eğitim sistemi Milli Eğitim Temel Kanununun 2.maddesinde,

“Türk Milli Eğitiminin genel amacını:“... Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan... yurttaşlar olarak yetiştirmek...”olarak ifade edilmiştir. Maddede, ideolojik temelde insanlar yetiştirme amacını içeren kısımlar kaldırılmalıdır.

-“Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği” başlıklı:

Madde 10 – “Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılâp ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır...”

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir...” denilmektedir.

- “İlköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek...” (Milli Eğitim Temel Kanununun 23.maddesi)

Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunu kapsamında hazırlanan yönetmelik gereği sabahları ilköğretim okullarında “Andımız” okutulmaktadır.

“Türküm, doğruyum...varlığım Türk varlığına armağan olsun, Ne mutlu Türküm diyene” şeklindeki ifadeler Türk ırkına mensup olmayan başta Kürtler ve diğer alt kimliklerde baskı oluşturabilmekte ve zorunluluklar, kişinin kendi kimliğiyle var olamama gibi sıkıntıları doğurmaktadır.

Türk eğitim sisteminin en başta mevcut statükocu ideolojiyi öğretip öğrenciyi bu potada eritmeye çalışan dayatmacı tarzı, farklılıkları reddeden ve hatta onları da dönüştürmeye çalışan bir yapıdadır. Hâlbuki öncelikle anne babanın talepleri dikkate alınmalıdır.

4.2.3. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu

- Türkiye’deki tüm siyasi partilerin, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı ve ona aykırı olmayacak şekilde çalışmak zorunda olması, ilke ve inkılâpların içeriğinin tartışılmaması, ifade ve örgütlenme özgürlüğü bağlamında ihlal oluşturmaktadır. Bu madde kaldırılmalıdır. (S.P.K. 4.md)

-Türkçe’den başka dil ve yazı kullanamama:

Madde 43: “...Aday adayları, mensup oldukları partinin programı, büyük kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında, milli, mahalli yahut mesleki çapta herhangi bir vaatte bulunamazlar ve Türkçe’den başka dil ve yazı kullanamazlar...”

- “Demokratik Devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklar” başlıklı

Madde 78 – “Siyasi partiler:

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline ... dil, ırk, renk, ... ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak; amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

b) Bölge, ırk, ... esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar...”

hükümleri kaldırılmalıdır. Baskı ve cebir yöntemlerini teşvik etmediği sürece, siyasi partiler tüm bu talepleri ileri sürebilmeli, bu alanlarda ifade ve örgütlenme özgürlükleri engellenmemelidir.

- “Azınlık yaratılmasının önlenmesi” başlıklı

Madde 81: “ a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğ-

nu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar.

c) Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevrilmesi mümkündür." hükümleri kaldırılmalıdır. Baskı ve cebir yöntemlerini teşvik etmediği sürece, siyasi partiler tüm bu talepleri ileri sürebilmeli, bu alanlarda ifade ve örgütlenme özgürlükleri engellenmemelidir.

- "Bölgecilik ve ırkçılık yasağı" başlıklı

Madde 82: "Siyasi partiler, bölünmez bir bütün olan ülkede, bölgecilik veya ırkçılık amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar."

HAKPAR isimli parti hakkındaki kapatılma davası, Federasyon talebine rağmen reddedilmişti. Partiler, ifade ve örgütlenme özgürlüğü kapsamında bölgecilik yaptıkları gerekçesiyle engellenmemelidir.

- "Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması" başlıklı

Madde 84 - Siyasi partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarmak...amacını güden:

a) 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu,

f) 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, hükümlerine aykırı amaç güdemezler ve faaliyette bulunamazlar." hükmü kaldırılmalıdır.

- "Yukarıdaki amaçlar nedeniyle kapatılan partiler yeniden kurulamaz. Yasaklanan yetkililer beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamazlar." (md.95) hükümleri kaldırılmalıdır.

- Irk ve bölge adlarıyla parti kuramama

Madde 96 - "...ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasi partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimeler kullanılmaz." bu madde ifade ve örgütlenme özgürlüğünü sınırladığı için ihlal oluş-

turmaktadır.

- “Odak olma”:Siyasi partilerin etnik kimlikler- azınlıklar alanında çalışması halinde, sırf “odak olma” şeklindeki soyut kavram nedeniyle 103. maddede gereği kolayca kapatılabilir. Anayasa mahkemesi, bu odak olma kavramını yeterli görerek, işlenen fiilin kanunen suç olması ya da failin ceza mahkemelerinde kesinleşmiş mahkûmiyet kararı almasını dahi aramamakta, soyut iddiayı yeterli görebilmektedir.

Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin ifade ve örgütlenme özgürlüğünü koruyup geliştirecek şekilde yeniden düzenlenmeli, daha özgürlükçü bir yapıya kavuşturulmalıdır.

4.2.4. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu

Kabul Tarihi: 10/06/1983 “Genel baraj ve hesaplanması:” başlıklı Madde 33:

“Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların %10’unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar.”

İş bu yasa maddesi “temsilde adalet” ilkesini ihlal edecek niteliktedir. % 10 luk seçim barajı oldukça yüksek bir oran olup uygulamada “Yönetimde istikrar” ilkesi gereği olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de etnik ve dini birçok grup, bu düzenleme nedeniyle Mecliste temsil imkânı bulamamaktadır. Seçim barajının kaldırılması veya makul bir seviyeye çekilmesi gerekir. Ya da “Temsilciler Meclisi” kurularak etnik, dini ve diğer kimliklerin bu mecliste temsil olanağı oluşturulmalıdır.

4.2.5. Devrim Kanunları

Tüm devrim yasaları Anayasanın 174.maddesi ile halen korunmakta ve Anayasaya aykırı olarak yorumlanıp kaldırılamayacağı belirtilmektedir.

4.2.6.Tevhidi Tedrisat Kanunu

İş bu kanunla, Türkiye’deki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır. Farklı etnik ve dini grupların kendi eğitimlerine devlet tekeli getirilmesi, eğitime açık bir müdahaledir.

4.2.7 Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun

Resmi ve gayri resmi her türlü yazışmada yeni yazı kullanımını zorunlu kılmıştır. Eski yazıyla (Arapça, Osmanlıca) süreli ve süresiz yayınlar yasaklanmıştır. Okullarda eski yazı öğretilmesine yasak getirilmiştir. Türkçe dışındaki dillerin bazı harfleri, örneğin: w,q,x gibi harflerin Türkçede bulunmaması sorun oluşturmuştur. Ayrıca Arap etnik kökenine mensup bireylerin kendi dillerinde eğitimi, Arapça eğitim yapan tüm okullar, öğrenci ve öğretmenler ile tüm kitapların Türkçe olmak zorunda bırakılması sebebiyle ciddi sorunlar yaşamışlardır. Mağduriyetler oluşturan bu yasa kaldırılmalıdır.

4.2.8. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Kabul Tarihi : 26/09/2004

-Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi:

Madde 220-(4) Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.

TCK'nın bu maddesi ekstra ceza verme mantığına dayanmaktadır. Örneğin 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu ihlal olarak kabul edilen gösteride fiziki zarar verme, taş ve sopa kullanma, yüzünü kapatma halinde, kanunların suç saydığı nitelik! taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıma veya bu nitelikte sloganlar söylenmesi, dağılmama durumunda zaten sanıklar beş yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca örgüt üyeliğinden 7,5 yıl hapis cezası eklendiğinde oldukça yüksek cezalar verilebilmektedir. Bu ise adaletsiz hükümler verilmesine yasa yoluyla kaynaklık etmektedir.

-Örgüt üyesi olmadığı halde örgüt adına suç işlemekten dolayı cezalandırılanlar:

T.C.K. Madde 220-(6) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan dolayı cezalandırılır.” denilmektedir.

Örgütün bizzat üyesi olmayan sivil yurttaşların yapılan bir gösteriye katılması halinde hem fiilden hem de örgüt üyeliğinden ceza verilmektedir. Oysa on yıllar boyunca Yargıtay kararlarında örgüt üyeliğinin oluşabilmesi için iki temel unsurun olması gerektiği belirtilmekteydi. Birincisi örgütle organik bir bağ olmalı, ikincisi ise çeşitlilik ve süreklilik arz eden faaliyetleri bulunması gerektiğiydi. Yukarıdaki ceza maddesine göre bu durum kaldırılmış ve sokakta yapılan bir gösteriye kendiliğinden katılan kişinin, on yıl dağda elinde silahla gezmiş kişiyle aynı cezayı alması sağlanmıştır. Bu hüküm adaletsiz kararlara sebep olmaktadır. Özellikle belirli bir olgunluğa ermemiş

18 yaşından küçük çocukların toplumsal bir gösteriye katılıp suça karışması halinde verilen cezalarda, bu kişilerin de örgüt üyesi olarak kabul edilmesi haksızlık olup hukuka da aykırılıktır.

-Cebir ve şiddet içermeyen onlarca suçun, terör suçu kapsamında ele alınması ihlal oluşturmaktadır:

Terörle mücadele kanununun 1.maddesinde “cebir ve şiddet” yolu ile fiillerin işlenmesi halinde, o eylem terör suçu kapsamında ele alınabilmektedir. Oysa yasa yoluyla birçok suç da TMK kapsamına alınmıştır. TCK Madde 79 Göçmen kaçakçılığı, Madde 80 İnsan ticareti, Madde 84 İntihar, Madde 112 Eğitim ve öğretimin engellenmesi, Madde 117 İş ve çalışma hürriyetinin ihlali, Madde 199 Kıymetli damgada sahtecilik, Madde 215 Suçu ve suçluyu övme, Madde 318 Halkı askerlikten soğutma, Madde 319 Askerleri itaatsizliğe teşvik ve diğer birçok suç TMK kapsamına alınmıştır.

Yukarıda bildirilen suçlarla ilgili olarak kişi, cebir veya şiddet kullanmadığı, şiddet çıkırtkanlığı yapmadığı halde, örneğin: “belgede sahtecilik” iddiasıyla gözaltına alındığında CMK’da yer alan birçok yasal hakkını kullanamayacak, terör şüphelisi muamelesi görüp, terör suçlusu olarak cezalandırılacaktır. Kaldı ki beraat eden birçok vatandaş da bu hüküm nedeniyle “terör şüphelisi” konumuna düşürüldüklerinden gelecekte sorun yaşamaya devam edecektir.

-Madde 220 - (8) Örgütün veya amacının propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.” denilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlarda yapılan bir toplantıya katılmak, kampanyalar düzenlemek, gösteriye katılmak, slogan atmak, örgüt mensuplarının cenaze törenine katılmak, zafer işareti yapmak, örgüt liderlerini iradesi olarak kabul ettiğini beyan etmek ve benzeri faaliyetlerde bulunmak bizatihi suç sayılmamalıdır. Şiddet çağrısı yapmadığı sürece ifade özgürlüğü, baskı, cebir ve şiddet kullanılmadığı sürece barışçıl gösteri yapma özgürlüğü korunmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları da bu yöndedir.

-Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama

TCK Madde 301 –“Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” İfade özgürlüğünü sınırlayan bu madde de, İnsan Hakları Avrupa sözleşmesinde bulunan İfade özgürlüğü için gerekli standartlara uymakta olup, bu nedenlerle de kaldırılmalıdır.

4.2.9. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

Terörle Mücadele Kanunu, özgürlük ve güvenlik dengesinde; özgürlüklerin özüne dokunacak şekilde ölçsüz ve orantısız yaptırımlar içermektedir.

-Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler:

Madde 2/1: Madde 2-2: "...Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar. Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar."

Bu yasa ile yıllarca Yargıtay'da örgüt üyeleri için aranan, örneğin dağda gezen örgüt elemanı için "süreklilik ve çeşitlilik arz eden eylemler" yapması halinde cezalandırılan "örgüt üyelerinin" yerine, örgütün herhangi bir amacıyla örtüşür olarak yorumlanabilen eylemler hakkında doğrudan bağ olmasa da "varsayılarak" kişiler cezalandırılabilir.

-Terör amacı ile işlenen suçlar:

Madde 4: Yasanın 1.maddesinde "cebir ve şiddet" yolu ile işlenmesi halinde, terör suçu kapsamında yer alan maddelere ek olarak; "cebir ve şiddet" yolu ile işlenmesi de örgütün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, 50 civarı yeni suçun kapsama alınması ve TMK kapsamında özel - ağır soruşturma ve yargılama usulüne tabi tutulmak durumları ihlal oluşturmaktadır.

-Cezaları yarı oranında artırılması:

Madde 5 – "3 ve 4 üncü maddelerde yazılı suçları işleyenler hakkında ilgili kanunlara göre tayin edilecek hapis cezaları veya adli para cezaları yarı oranında artırılarak hükmolunur. Bu suretle tayin olunacak cezalarda, gerek o fiil için, gerek her nevi ceza için muayyen olan cezanın yukarı sınırı aşılabılır. Ancak, müebbet hapis cezası yerine, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

-Örgütünün propagandası:

Madde 7-2 – "...Terör örgütünün propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan (...)(**) yaygın sorumluları hakkında da bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, yaygın sorumluları hakkında, bu cezanın üst sınırı beşbin gündür. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yü-

rüyüşlerinde, kimliklerin gizlenmesi amacıyla yüzün tamamen veya kısmen kapatılması.

b) Terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde, örgüte ait amblem ve işaretlerin taşınması, slogan atılması veya ses cihazları ile yayın yapılması ya da terör örgütüne ait amblem ve işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.” maddesi

“şiddet veya baskı- cebir” yöntemleri kullanmadan yapılan propaganda-ya, soyut/ genel bir yorumlama ile aşırı ağır yaptırımlar yüklenebilecektir. Örgütlenme özgürlüğü, ifade ve basın özgürlüğüne yönelik keyfi yorum ile ekstra cezalar verebilme ihtimali açık bir ihlal oluşturmaktadır.

-Soruşturma ve kovuşturma usulü:

Madde 10 – “... a) Soruşturmanın amacı tehlikeye düşebilecek ise yakalanan veya gözaltına alınan veya gözaltı süresi uzatılan kişinin durumu hakkında Cumhuriyet savcısının emriyle sadece bir yakınına bilgi verilir.

b) Şüpheli, gözaltı süresince yalnız bir müdafinin hukuki yardımından yararlanabilir. Gözaltındaki şüphelinin müdafii ile görüşme hakkı, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, hâkim kararıyla yirmi dört saat süre ile kısıtlanabilir; ancak bu süre içerisinde ifade alınmaz.

c) Şüphelinin kolluk tarafından ifadesi alınırken, ancak bir müdafii hazır bulunabilir.

d) Müdafinin dosya içeriğini incelemesi veya belgelerden örnek alması, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla bu yetkisi kısıtlanabilir...”

Bu soruşturma usulü, başta sanık hakları olmak üzere savunma hakkını ihlal edebilecek niteliktedir.

-Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmemesi, seçenek yaptırımlara çevirme ve erteleme yasağı:

Madde 13 –“Bu Kanun kapsamına giren suçlarla ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 231 inci maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilemez; verilen hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilemez ve ertelenemez. Ancak bu hükümler çocuklar hakkında uygulanmaz.”

Kişilere karşı işlenen birçok suç hakkında sanıklar lehine uygulanan bu hükümlerin, TMK kapsamında uygulanmaması eşitlik ilkesine aykırılıktır.

4.2.10. Ohal Kararnameleri

Kararnameler, Meclis tarafından yapılmayıp, Bankanlar Kurulu kararı ile yasa yerine geçebilecek aşırı yetkililerdir. OHAL uygulaması en son 2002 yılında Diyarbakır ili için kaldırılmıştır. Ancak OHAL Bölge Valisinin aşırı ve orantısız ve hatta keyfi yetkileri içeren 285 ve 430 sayılı kararnameler, OHAL'in ilanı halinde kullanılabilir.

Bölge valisi, kamu personelinin yerlerini değiştirebilir, yerleşim yerlerini boşalttırabilir, basın yayın organlarının OHAL bölgesine girişini yasaklayabilir. Sendikal faaliyetleri durdurup, ev ve işyerlerini yargı kararı olmaksızın arattırabilir. Ayrıca bu diktatörlük yetkilerinin işlemlerine karşı yargı yolunun kapalı olması da açık bir hukuksuzluktur.

OHAL kararnameleri iptal edilmeli ve bu tür keyfi kullanıma açık yetkiler hiç kimseye verilmemelidir.

4.2.11. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu (Kabul Tarihi: 10/06/1949)

Madde 2 - İl, ilçe ve bucak kurulması, kaldırılması, adlarının, bağılıklarının, merkez ve sınırlarının belirtilmesi ve değiştirilmesi..." yetkisinin verilmiş olması,

Madde 9 - Vali, ilde Devletin ve Hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her Bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır..." denilmektedir.

Homojenleştirme ve tek tipçi anlayışın yasa yoluyla uygulanmasına olanak sağlayan bu yasa ile Arapça Lazca, Kürtçe, Gürcüce, Çerkezce ve diğer yerel dillerde olan on binlerce yerleşim yerinin ismi, yerel halka danışılmadan zorla değiştirilmiştir. Ayrıca seçim yoluyla değil, atama yoluyla getirilen bazı Vali ve Kaymakamların, temelde resmi ideolojinin bekçiliğini yapmaları, vatandaşlara uygulanan baskıları desteklemeleri zulüm oluşturmuştur.

4.2.12. 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından, Türkçe harflerden olmayan "q,w,x" harflerini içeren isimler kullanılamamaktadır. Anne babanın çocuğuna ya da kişinin kendisine isim tayin hakkı ihlal edilebilmektedir.

4.2.13. 2525 Sayılı Soyadı Kanunu

Kabul Tarihi: 21/06/1934

Madde 1 - Her Türk öz adından başka soyadını da taşımağa mecburdur.

Madde 3 - Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle...olan soyadları kullanılamaz.”

Bu yasa ile Türk etnik kimliği dışındaki soyadları kullanılamamış, kişi hakları sınırlandırılmıştır.

4.2.14. 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul Ve Tatbiki Hakkında Kanun

Kabul Tarihi: 01/11/1928

Madde 1 - Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Madde 2 - Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde 3 - Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin Devlet muamelelatına tatbiki tarihi 1929 Kanunusanasininin birinci gününü geçemez...”

Madde 4 – “... Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkut, gayri mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.”

Madde 9 - Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.

“Arap harfleriyle tedrisat yapmak için gizli veya aleni derslane açanlar ve bu dersanelerde tedrisatta bulunanlar TCK 222. maddeye göre cezalandırılmaktadır. Özel Kuran kurslarını ve eski medrese eğitimini yasaklayan bu yasa kaldırılmalıdır.

Kamu kurumlarında Türkçe dışında hizmet verilmesi (Örneğin Diyarbakır ili Sur İlçe Belediyesi) engellenmiştir. Türkçe dışındaki yerel dillerin istisnalar dışında kamusal alanda kullanılamaması ihlal oluşturmaktadır.

4.2.15. 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi Ve Öğretimi İle Türk Vatandaşlarının Farklı Dil Ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun

Madde 2 –“...Eğitim ve öğretim kurumlarında, Türk vatandaşlarına Türkçe’den başka hiçbir dil, ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Ancak, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tabi olmak üzere özel kurslar açılabilir; bu kurslarda ve diğer dil kurslarında aynı maksatla dil dersleri oluşturulabilir. Bu kurslar ve derslerde, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı öğretim yapılamaz. Bu kursların ve derslerin açılmasına ve denetimine ilişkin esas ve usuller, Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

b) İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında, Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılâplarını konu olarak alan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve Türk Kültürüyle ilgili diğer dersler; yabancı dille okutulamaz ve öğretilmez. Öğrencilere, eğitim ve öğretimleri süresince bu derslerle ilgili araştırma görevleri ve ödevler, Türkçe’den başka hiçbir dille yaptırılamaz...”

Türkçe dışında yerel dillerde öğrenim dışında “eğitim” yapılamaması ihlal oluşturmaktadır.

4.2.16. 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi Ve Öğretimi İle Türk Vatandaşlarının Farklı Dil Ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun

“Yayın dili” başlıklı Madde 5 - (1) “Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir.”

Başta TRT 6, TRT ARAPÇA olmak üzere, Devlet eliyle yapılan TV’lerin yasal dayanağa kavuşturulması gerekmektedir.

4.2.17. Vakıflar Kanunu

Vakıflar kanunundaki cemaat tanımı “Gayrimüslim” cemaat vakıfları ola-

rak tanımlanmaktadır. Kürt, Arap, Laz, Gürcü, Boşnak ve diğer Türkiye’de yaşayan etnik gruplar kendi isimleriyle özel vakıf kurma haklarının olmaması ihlal oluşturmaktadır.

-Belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaması:

Yeni vakıfların kuruluşu, mal varlığı, şube ve temsilcilikleri hususunda, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler. Yasada “belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz” denildiğinden sınırlama oluşturulmuştur. Bu maddedeki yasaklar kaldırılarak, belli bir cemaat mensuplarını desteklemek için de vakıf kurulabilmelidir.

- Mütekabiliyet (karşılıklılık) şartının kaldırılması gerektiği:

Vakıf senedinde yazılı olduğu takdirde, vakıfların uluslararası faaliyette bulunabilme, farklı ülkedeki azınlığa o hak tanınmış ise Türkiye’deki vakfın da o hakka sahip olmasına yönelik karşılıklı olma kuralı ihlal oluşturmaktadır. Vatandaşların özgürlüğü, mütekabiliyet ilkesine kurban edilmemelidir.

-Geçmiş vakıf mallarının iadesi ve korunması:

Geçmişte el konulan tüm vakıf mallarının iadesi, 3. kişilerde bulunan malların kamulaştırılarak iadesi, bu malların yok edilmiş olması halinde zararın tazmini, halen var fakat zarar görmüş ise bunun restore edilerek eski hale getirilmesi gerekmektedir. Yeni yasada 3. kişiler adına tescil edilmiş malların geri alınması ve restore edilerek eski hale getirilmesi gerektiğine dair etkili hükümler bulunmamaktadır.

4.2.18. Diğer Kanun Ve Mevzuat Hükümlerinde Müdahaleler

- “Yabancılar tarafından açılmış özel okullar”a “Türk müdür başyardımcısı” atanmasına ait olan 625 s. Özel Öğretim Kurumları Yasasının 24/1 maddesi, Türk yurttaşı olan azınlıkların okullarına da uygulanmaktadır. Üstelik md.24/1 bu başyardımcının “Türk asıllı ve TC uyruklu” olacağını söylemektedir ve bu hüküm halen yürürlüktedir.

-Askerin sivil siyasete müdahale imkânı:

Askere, Cumhuriyeti iç ve dış düşmanlara karşı lüzumunda silahlı koruma görevini veren maddeler, darbe niyetlisi kişilerin işini kolaylaştırmakta olup, askerin yasak olmasına rağmen siyasi alana müdahale ederek, (İç hizmet kanunu md. 35) hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya / kısıtlamaya olanak tanıyan yetkileri kaldırılmalıdır.

-Milli Güvenlik Kurulunun varlığı:

Anayasal bir kurum olan MGK kaldırılmalıdır. MGK'nın tavsiye niteliğinde karar aldığı (Anayasa md. 118) belirtilse de, askeri vesayet rejimine destek sunan bu kurum kaldırılmalı, güvenlikle ilgili bir bakanlığa bağlanan teknik bir kurum olmalıdır. Halen, Milli Güvenlik Kurulu, etnik kimliklerin ifade ve örgütlenme özgürlüğüne müdahale niteliğinde kararlar almaktadır.

-Milli Güvenlik Siyaset Belgesi:

Türkiye'de devletin Milli güvenlik siyaset belgesi (kırmızı kitap) temelinde yönetildiği, Anayasa'nın temel yasa olduğu belirtilse de sivillerin/ birkaç kişi dışında devlet yöneticilerin içeriğini bilmediği, tartışmadığı bir kararlar belgesinin varlığı hak ihlalidir. Bu belge kamuoyuna açıklanmalı ve TBMM' de yasa yoluyla karara bağlanmalıdır.

4.3. Etnik Ayrımcılığa İlişkin Uluslar Arası Mevzuat

4.3.1. Lozan Anlaşması

Lozan anlaşması içinde "Azınlıkların korunması" bölümü her ne kadar Gayrimüslim dini azınlıklar hakkında hükümler içermekte ise de Azınlıklara tanınan haklar bakımından aşağıdaki kriterleri getirmiştir.

Lozan Sulh Muahedenamesi (Lozan Barış Anlaşması)

(37- 45 Maddeler) Kesim III

Azınlıkların Korunması

Madde 37

Türkiye, 38 nci maddeden 44 ncü maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiç bir kanunun, hiç bir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiç bir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiç bir kanun, hiç bir yönetmelik (tüzük) ve hiç bir resim işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38

Türk Hükümeti, Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma [milliyet, nationality], dil, soy ya da din ayırımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir.

Türkiye’de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkta isterse özel olarak, serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacaktır.

Gayrimüslim (Müslüman-olmayan) azınlıklar, bütün Türk uyruklarına uygulanan ve Türk Hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için, ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla, dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaklardır.

Madde 39

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık [medeni] haklarıyla, siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye’de oturan herkes, din ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiç bir Türk uyruğunun, yurttaşlık haklarıyla [medeni haklarla] siyasal haklarından yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükseltme, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiç bir kısıtlama konulmayacaktır.

Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

Madde 40

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden [garantilerden] yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41

Genel [kamusal] eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını

sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarının önemli bir oranda buldukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, Devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır.

Bu paralar, ilgili kurumların yetkili temsilcilerine teslim edilecektir.

Madde 42

Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan azınlıkların aile durumlarıyla [statüleriyle, aile hukukuyla] kişisel durumların [statüleri, kişi halleri] konusunda, bu sorunların, söz konusu azınlıkların gelenek ve göreneklere uyarınca çözümlenmesine elverecek bütün tedbirleri almayı kabul eder.

Bu tedbirler, Türk Hükümetiyle ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden kurulu özel Komisyonlarca düzenlenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, Türk Hükümetiyle Milletler Cemiyeti Meclisi, Avrupalı hukukçular arasından birlikte seçecekleri bir üst-hakem atayacaklardır.

Türk Hükümeti, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanması gerekli kolaylıklardan hiç birini esirgemeyecektir.

Madde 43

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmağa zorlanamayacakları gibi, hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmamaları ya da kanunun öngördüğü herhangi bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden haklarını yitirmeyeceklerdir.

Bununla birlikte bu hüküm, söz konusu Türk uyruklarını, kamu düzeninin korunması için, öteki Türk uyruklarına yükletilen yükümler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.

Madde 44

Türkiye, bu kesimin bundan önceki maddelerdeki hükümlerin, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarıyla ilgili olduğu ölçüde, uluslararası nitelikte yükümler meydana getirmelerini ve Milletler Cemiyetinin güvencesi [garan-

tisi] altına konulmalarını kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca uygun bulunmadıkça, değiştirilemeyecektir. İngiliz imparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japon Hükümetleri, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca razı olunacak herhangi bir değişikliği reddetmemeği, İşbu Antlaşma uyarınca kabul ederler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin, bu yükümlerden herhangi birine aykırı herhangi bir davranışı ya da böyle bir davranışta bulunma tehlikesini Meclise sunmağa yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkili sayacağı yolda davranabileceğini ve gerekli göreceği yönergeleri [talimatı] verebileceğini kabul eder.

Türkiye, bundan başka, bu maddelere ilişkin olarak, hukuk bakımından ya da uygulamada, Türk Hükümetiyle imzacı öteki Devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisine üye herhangi bir başka Devlet arasında görüş ayrılığı çıkarsa, bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Misakının 14 ncü Maddesi uyarınca uluslararası nitelikte sayılmasını kabul eder. Türk Hükümeti, böyle bir anlaşmazlığın, öteki taraf isterse, Milletlerarası Daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Divanın kararı kesin ve Milletler Cemiyeti Misakının 13 ncü maddesi uyarınca verilmiş bir karar gücünde ve değerinde olacaktır.

Madde 45

Bu kesimdeki hükümlerle, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan'ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır." denilmektedir.

Özetle; azınlıklar için;

* 38/3'te belirtilen bütün Türk uyruklarına uygulanan dolaşım ve göç etme özgürlüğünden tam olarak yararlandırılacağı,

* 39/1. maddesinde Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık (medeni) haklarıyla siyasal haklardan yararlanacağı,

* 40'ta hukuk ve uygulama bakımından öteki Türk uyrukları ile aynı işlem ve garantilerden yararlanacağı, hayır kurumu, dinsel, sosyal kurumlar, her türlü okullar, öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek hakkı, burada kendi dillerini serbestçe kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmada eşit hakka sahip oldukları,

* 41'de önemli oranda buldukları il ve ilçelerdeki ilkokullarında ana-dillerinde eğitim hakkı,

* 41/2'de maddesinde bütçeden pay alma hakkı,

* 42/1'de aile ve kişisel durumlar konusunda gelenek ve göreneklerine

uygun çözüm hakkı,

* 42/2’de din kurumlarına saygı, kuruluşları için gerekli kolaylıkların gösterilmesi,

*43/1’de inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı davranışta bulunmaya zorlanamayacakları, hafta tatillerinde herhangi bir resmi işlemi yerine getirmeye zorlanamama hakları bulunduğu belirtilmiştir.

4.3.2. Avrupa Konseyi’nin Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi

AVRUPA KONSEYİ - Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme (Avrupa Sözleşmeler seri no. 148), 05 Kasım 1992’de Strasbourg’ta imzaya açılmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi imzalamamıştır

Sözleşmenin giriş kısmı:

“Avrupa tarihinde yaşanan felaketlerin, bu kıtadaki istikrar, demokratik güvenlik ve barış için ulusal azınlıkların korunmasının temel bir unsur olduğunu gösterdiğini dikkate alarak; ... Birleşmiş Milletler sözleşmeleri ve bildirileri ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı belgelerinden özellikle 29 Haziran 1990 tarihli Kopenhag Belgesi’nde ulusal azınlıkların korunması ile ilgili taahhütleri göz önünde tutarak; ... Ulusal azınlıkların ve bu azınlıklara mensup olan kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, insan hakları korunmasının bütünleyici bir parçasını oluşturur ve uluslararası işbirliği kapsamına girer. ...” şeklindedir. Sözleşmenin 3. maddesi şöyledir:

“1. Bir ulusal azınlığa mensup olan kişi, ulusal azınlığa mensup muamelesi görmeyi veya görmemeyi serbestçe seçme hakkına sahip olup, yaptığı seçimden ötürü veya bu seçimle bağlantılı olarak haklarını kullanması nedeniyle bir dezavantajla karşılaşmaz.

2. Ulusal azınlığa mensup olan kişiler, bu çerçeve Sözleşmede yer alan prensiplerden doğan hakları ve özgürlükleri tek başlarına veya başkalarıyla birlikte kullanabilir ve bunlardan yararlanabilir.”

Görüldüğü gibi sözleşme azınlık olup olmama hakkını bireyin kendisine vermiş bulunmaktadır. Bu durumda bireyin tercihi burada önem kazanmakta ve ulusal mevzuatın buna göre tanzim edilmesi gereği vurgulanmaktadır.

Avrupa Konseyi’nin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme’sinde azınlık haklarıyla ilgili aşağıdaki hükümler -önemine binaen- yer almaktadır:

“Madde 4 [Eşitlik, eşit koruma ve ayrımcılık yasağı]

1. Taraf Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin hukuk önünde eşitlik ve hukukun korunmasından eşit olarak yararlanma haklarını güvence altına almayı taahhüt eder. Bu konuda ulusal azınlığa mensup olmaya dayanan her türlü ayrımcılık yasaklanır.

2. Taraf Devletler, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yaşamın her alanında, ulusal azınlığa mensup olanlar ile çoğunluğu mensup olanlar arasında tam ve etkili bir eşitlik sağlamak için gerekli ve yeterli tedbirleri almayı taahhüt eder.¹²⁵ Devletler bu konuda tedbir alırken, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin özel şartlarını dikkate alır.

3. İkinci fıkra gereğince alınan tedbirler, ayrımcılık niteliğinde tasarruflar sayılmaz.

Madde 5 [Kimliğin korunması ve asimilasyon yasağı]

1. Taraf Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin sahip oldukları kültürlerini korumaları ve geliştirmeleri ve dinleri, dilleri, gelenekleri ve kültürel mirasları gibi kimliklerinin temel unsurlarını sürdürmeleri için gerekli şartları sağlamayı taahhüt eder.

2. Taraf Devletlerin, ulusal azınlıkları toplumun geneli ile bütünleştirme politikaları gereğince aldıkları tedbirler saklı kalmak kaydıyla, bu kişilerin iradeleri hilafına onları asimile etmeyi amaçlayan politika ve uygulamalardan kaçınır ve asimilasyonu amaçlayan tasarruflara karşı bu kişileri korur.

Madde 6 [Hoşgörü, kültürler arası diyalog ve düşmanlığa karşı koruma]

1. Taraf Devletler, kendi ülkeleri üzerinde yaşayanların etnik, kültürel, dilsel, dinsel kimlikleri ne olursa olsun, bu kişiler arasında özellikle eğitim, kültür ve kitle iletişim alanında bir hoşgörü ve kültürler arası diyalog ortamı kurulmasını teşvik eder ve karşılıklı saygı ve anlayışı ve işbirliğini geliştirmek için etkili tedbirler alır.

2. Taraf Devletler, etnik, kültürel, dilsel veya dinsel kimlikleri nedeniyle ayrımcılık, düşmanlık ve şiddet tehditlerine veya eylemlerine maruz kalabilecek kişileri korumak için gerekli tedbirleri almayı taahhüt eder.

Madde 7 [Toplanma, örgütlenme, ifade, düşünce, vicdan ve din özgürlükleri]

Taraf Devletler, bir ulusal azınlığa mensup olan kişilerin barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğüne, örgütlenme özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne, ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterilmesini sağlar.

Madde 9 [İfade özgürlüğü ve kitle iletişim araçlarına ulaşma hakkı]

1. Taraf Devletler, bir ulusal azınlığa mensup olan kişilerin ifade özgürlüğü hakkını, fikirlere sahip olmayı ve kamu makamlarının bir müdahalesiyle karşılaşmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın azınlık dilinde haber ve düşünceleri edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerecek şekilde tanımayı taahhüt eder. Taraf Devletler kendi hukuk sistemleri içinde, bir ulusal azınlığa mensup olan kişilerin iletişim araçlarına ulaşmada ayrımcılığa maruz kalmamalarını sağlar.

2. Birinci fıkra Taraf Devletlerin radyo ve televizyon yayıncılığı veya sinema girişimciliği için ayrımcılık yapmadan ve objektif ölçülere dayanan bir ruhsat alma şartı getirmesini engellemez.

3. Taraf Devletler azınlıklara mensup olan kişiler tarafından yazılı iletişim araçları kurulmasını ve kullanılmasını engellemez. Taraf Devletler, birinci fıkra hükümlerini dikkate alarak, radyo ve televizyon yayıncılığının hukuki çerçevesi içinde, ulusal azınlıklara mensup olan kişilere mümkün olduğu kadar kendilerine ait iletişim araçları kurma ve kullanma imkânı verilmesini sağlar.

4. Taraf Devletler kendi hukuk sistemleri içinde, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin iletişim araçlarına ulaşmalarını kolaylaştırmak ve hoşgörüyü geliştirmek ve kültürel çoğulculuğa imkân sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Madde 10 [Özel yaşamda idari ve adli makamlar önünde azınlık dilini kullanma hakkı]

1. Taraf Devletler, bir ulusal azınlığa mensup olan herkesin, azınlık dilini özel olarak ve aleni bir biçimde, sözlü veya yazılı olarak kullanma hakkına sahip olduğunu tanımayı taahhüt eder.

2. Ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin geleneksel olarak yaşadıkları veya çok sayıda buldukları yerlerde, bu kişilerin talep etmeleri ve böyle bir talebin gerçek bir ihtiyacı yansıtması halinde, Taraf Devletler, azınlığa mensup olan kişiler ile idari makamlar arasında mümkün olduğu kadar azınlık dilinin kullanılmasına imkân verecek şartları sağlamak için çaba gösterir.

3. Taraf Devletler, bir ulusal azınlığa mensup olan herkesin gözaltına alınmasının nedenleri ile kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebepleri hakkında anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilme ve kendisini bu dilde savunma, gerektiği takdirde bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanma hakkını güvence altına almayı taahhüt eder.

Madde 11 [Adları azınlık dilinde kullanma hakkı]

1. Taraf Devletler, ulusal bir azınlığa mensup olan herkesin, azınlık dilinde adını ve soyadını (aile adını) kullanma ve hukuk düzeninde öngörülen

uyarlamalara uygun olarak bunun resmen tanınmasını isteme hakkını tanımayı taahhüt eder.

2. Taraf Devletler, ulusal bir azınlığa mensup olan kişinin, kendi azınlık dilindeki imzasını, yazısını ve herkes tarafından görülebilir nitelikteki diğer bir özel bilgiyi kullanma hakkına sahip olduğunu tanımayı taahhüt eder.

3. Bir ulusal azınlığa mensup olan çok sayıda kişinin geleneksel olarak yaşadıkları yerlerde, Taraf Devletler kendi hukuk sistemleri içinde, gerektiği takdirde diğer Devletlerle anlaşmalar da yaparak ve özel koşulları dikkate alarak, geleneksel yerel adlar, sokak adları ve halkın kullandığı diğer coğrafi bölge adları, bu tür adların azınlık dilinde kullanılması için yeterli talep olduğunda, bunların azınlık dilinde de kullanılması için çaba gösterir.

Madde 12 [Devletin eğitimde tedbirler alma yükümlülüğü]

1. Taraf Devletler, gerektiği takdirde kendi ülkelerindeki ulusal azınlıkların ve çoğunluğun kültürü, tarihi, dili ve dini hakkındaki bilgileri geliştirmek için, eğitim ve araştırma alanlarında tedbirler alır.

2. Taraf Devletler bu bağlamda, başka imkânlarla birlikte, öğretmenlerin eğitimi ve ders kitaplarının edinilmesi için yeterli imkânlar sağlar ve farklı kültürlerden olan öğretmenlerin ve öğrencilerin ilişki kurmalarını kolaylaştırır.

3. Taraf Devletler ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin her düzeyde eğitim alabilmeleri için eşit fırsatlar yaratmayı taahhüt eder.

Madde 13 [Eğitim kurumları kurma]

1. Taraf Devletler, kendilerinin eğitim sistemlerinin içinde, bir ulusal azınlığa mensup olan kişilerin kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve işletme haklarını tanır.

2. Bu hakkın kullanılması, Taraf Devletler bakımından her hangi bir mali yükümlülük doğurmaz.

Madde 14 [Mensup olduğu azınlığın dilini öğrenme hakkı]

1. Taraf Devletler, bir ulusal azınlığa mensup olan herkesin kendi azınlık dilini öğrenme hakkını tanımayı taahhüt eder.

2. Ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin geleneksel olarak yaşadıkları veya çok sayıda buldukları yerlerde yeterli talep olması halinde, Taraf Devletler kendi eğitim sistemleri içinde mümkün olduğu kadar, bu azınlıklara mensup olan kişilerin azınlık dilinin öğrenmeleri veya bu dilde eğitim almaları için yeterli imkânlara sahip olmalarını sağlamak üzere çaba gösterir.

3. Bu maddenin ikinci fıkrası, resmi dilin öğretilmesini veya bu dilde eği-

tim verilmesini engellemeyecek şekilde uygulanır.

Madde 15 [Kültürel, sosyal ve ekonomik yaşama ve kamusal işlere katılma]

Taraf Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin, kültürel, sosyal ve ekonomik yaşama ve özellikle kendilerini ilgilendiren kamusal işlere etkili bir biçimde katılmaları için gerekli şartları yaratır.

Madde 16 [Nüfus oranını değiştirecek tedbir almama]

Taraf Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişiler tarafından yerleşilmiş olan bölgelerde nüfus oranını değiştiren ve bu çerçeve Sözleşmede yer alan prensiplerden kaynaklanan hakları ve özgürlükleri kısıtlamayı amaçlayan tedbirler almaktan kaçınır.

Madde 17 [Sınır ötesi ilişkiler]

1. Taraf Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin, diğer Devletlerde hukuka uygun olarak yaşayan ve özellikle etnik, kültürel, dinsel veya dinsel kimliği veya ortak bir mirası paylaştıkları kişilerle özgürce ve barışçıl nitelikte sınır ötesi ilişkiler kurma ve sürdürme haklarına müdahale etmeyi taahhüt eder.

2. Taraf Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerine katılma haklarına müdahale etmemeyi taahhüt eder.

Madde 18 [Komşu Devletlerle işbirliği]

1. Taraf Devletler gerektiği takdirde, ilgili ulusal azınlıklara mensup kişilerin korunmasını sağlamak için diğer Devletlerle ve özellikle komşu Devletlerle iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalar yapmak üzere çaba gösterir.

2. Taraf Devletler gerektiğinde, sınır ötesi işbirliği yapılmasını teşvik etmek için tedbirler alır.

Madde 23 [İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile ilişkisi]

Bu çerçeve Sözleşmede yer alan prensiplerden çıkan haklar ve özgürlükler, [Avrupa] İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi'nin veya Protokollerin benzer hükümlerinin konusuna girdiği ölçüde, bu çerçeve Sözleşmedeki haklar İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne uygun olacak tarzda anlaşılır.”

“Görüldüğü gibi bu sözleşme Kopenhag Kriterlerine de atıf yapmaktadır. Türkiye Kopenhag Kriterlerini kabul etmiştir. Türkiye: “azınlıklara dernek kurma ve sınırlar ötesi ilişki kurma, kimliğini ifade etme, kendi dilini öğrenme ve o dilde eğitim görme gibi haklar tanıyan ancak bir bildirge olduğu için

herhangi bir bağlayıcılığı olmayan BM Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi'ne (1992) konsensüs yoluyla katıldı ama bir 'yorum beyanı' ekledi. Aynı şekilde 1 Mart 1998'de yürürlüğe giren Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı (1992) imzalamadı. Ulusal azınlıklara mensup bireylerin kendi dillerini öğrenme, bu dilde bilgi edinme, yayın yapma, eğitim kurumları açma, ad ve soyadı kullanma, gerçek ihtiyaç halinde yerel idari makamlarla ilişkilerini azınlık dilinde yürütme, bu dilde sokak adları kullanma, vb. haklar tanıyan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni de (1995) imzalamadı."¹²⁶

Özellikle Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'nden, kimin azınlık olup kimin azınlık olmadığına devletin değil bireyin kendisinin karar verme hakkı bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de ise bunun yerine sürekli olarak Lozan Antlaşmasına vurgu yapılarak sadece o antlaşmada belirtilen belli birkaç dini unsur azınlık olarak kabul edilmektedir. Kaldı ki bu bağlamda örneğin Süryaniler azınlık bile kabul edilmediği gibi bu antlaşmayla tanınan haklar dahi kullanılmamaktadır. Türkiye bu Çerçeve Sözleşmesini imzalamalıdır. Ayrıca AB'ye giriş sürecinin Türkiye açısından tam üyelikle sonuçlanabilmesinin yolu, bu sözleşmenin çekincesiz imzalanması ile mümkün olacaktır.

4.3.3. Birleşmiş Milletler - Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 17: Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek...

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler.

Madde 29(1): Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

Madde 30: Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz." denilmektedir.

126- Ayşe HÜR, "Haydi! Hep Birlikte! Kürtçe'ye Özgürlük" başlıklı makale. http://www.diyarbakir.net/cgi-bin/index.pl?mod=news;op=author_id;id=649

4.3.4. Diğer Uluslar Arası Sözleşmeler

-Eğitimde anne babanın çocuğuna tercih ettiği eğitimi vermekte sınırlandırılması / ihtirazi kayıt: İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesine Ek Protokolün ikinci maddesine konulmuş olan “3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun hükümlerini ihlal etmez.” şeklindeki ihtirazi kayıt kaldırılmalıdır. 2.maddede “Kimse tahsil etmek hakkından mahrum edilemez. Devlet, eğitim ve öğretim sahasında deruhte edeceği vazifelerin ifasında, ebeveynin bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi akidelerine göre temin etmek hakkına riayet edecektir.” denilmektedir.

-Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme:

Madde 13(3): Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, ana-babaların veya –bazı durumlarda– yasal yoldan tayin edilmiş velilerin çocukları için, kamu makamlarınca kurulmuş okulların dışında, Devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitim standartlarına uygun diğer okulları seçme özgürlüğüne ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

-Halkların kendi kaderlerini tayin hakkı:

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 1. Maddesinde : “Bütün halklar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler. Bu hak gereğince halklar kendi siyasal statülerini özgürce kararlaştırırlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini özgürce sağlarlar...” hükmü mevcuttur.

-Azınlıkların Korunması:

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme:

Madde 27: Azınlıkların Korunması: “Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişilerin, grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenemez.” denilmektedir.

4.4. Etnik Talepler Hakkındaki Yargı Uygulamaları Ve İçtihatları

4.4.1. Bölünmez Bütünlük Aleyhine Propaganda

YARGITAY Ceza Genel Kurulu Esas: 1990/9-341, Karar: 1991/34, Ta-

rih: 18.02.1991

“Yayın yoluyla kürtçülük propagandası yapmak suçundan sanıklar Hüseyin ve Doğu’nun beraatlerine ilişkin, (İstanbul İki No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesi)nce verilen 1.8.1990 tarih 240/180 s. Hükümün... Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi, ...hükümün onanmasına karar vermiştir... Ceza Kanununun 142/3. maddesinde, “Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya milli duyguları yoketmek veya zayıflatmak için, her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse... cezalandırılır” hükmü yer almaktadır.

TCY.nın 142/3. maddesinde yer alan suçun oluşması için Kürt sözcüğünün kullanılması yeterli olmayıp, bu adı taşıyan Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları’nın, ayrı bir millet olarak gösterilmesi, Türk Milleti’nden koparılması, milli birlik ve bütünlüğün bozulması gerekir...

Sanık, yaptığı konuşmada; “Kürt sorununun aynı zamanda Türk sorunu olduğunu, Türk ve Kürt halklarının kardeş olarak aynı acı ve dertleri paylaştıklarını, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı bulunduğunu belirtmiş, “Türk - Kürt sorunu çıkarmayın, biz sorunumuzu kendimiz çözeriz. Kendimizi nasıl kurtaracağımız konusunda seçme hakkımıza ambargo konulduğunu hissettim. Sorunlarımızı kendi beğeneceğimiz yöntemlerle çözme hakkına sahibiz. Burada bir ayrımcılık yapmayınız” demiştir.

Yazıda, ırk ve köken ayırımı ile ulusal bütünlüğü bozmak, bir kısım insanların milli duygularını yok ederek veya zayıflatarak koparmaya çalışmak için veya Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan propaganda yapılmamıştır. Yazının ana teması, “Türk ve Kürt halklarının birlikte yaşadığı mevcut sorunun, yabancılar karışmadan çözüleceği” biçimindedir. Bu itibarla, sanıklara yüklenen suçun unsurları gerçekleşmediğinden itirazın reddine karar verilmelidir.” denilmiştir.

YARGITAY Ceza Genel Kurulu Esas: 1999/9-58, Karar: 1999/69, Tarih: 20.04.1999

“Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan propaganda yapmak suçundan sanık Muzaffer’in 3713 s. Kanunun 8/1. maddesi uyarınca 1 yıl hapis ve 100.000.000 TL. ağır para cezasıyla cezalandırılması... Büyük kısmı hakkında toplatma kararı verilen bazı dergilerden yaptığı alıntılarla kendi düşüncesini, yazarı ve yayıncısı olduğu söz konusu kitapta açıkça belirtip yorumlayan; T.C. Devletinin, Kürtler, Ermeniler, Araplar, Türkmenler, Alevi Türkler, Lazlar, Çerkezler, Gürcüler gibi halklardan oluştuğunu ve çeşitli etkin kökene sahip bu vatandaşları ırk temeline dayalı olarak ayrı halklar olarak gösteren; T. C. Dev-

leti parçalanıp dağıtıldığında ülkede yaşayan bu hakların soluk almaya başlayacağını yazarak Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan sanığın eylemi suç oluşturur.” denilmiştir.

4.4.2. Halkı Kin Ve Düşmanlığa Tahrik Etmek

YARGITAY Ceza Genel Kurulu Esas: 1999/9-77, Karar: 1999/70, Tarih: 20.04.1999

“Halkı sınıf, ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek suçundan sanık Akın’ın TCY.nın 312/2. maddesi uyarınca 1 yıl hapis ve 300.000 TL. ağır para cezası ile cezalandırılmasına ait (Konya Devlet Güvenlik Mahkemesi)nce verilen 2.7.1996 tarih ve 52/161 s. Hüküm... Sanık Akın, (B..... Partisi) tarafından düzenlenen Barış şenliğinde yaptığı konuşmada;”... Emperyalist ve sosyalist dünyanın bulunduğu bir düzende, dünyada savaşlar sürüyor. Bu savaşların en kanlısı kendi coğrafyamızda Bosna Hersek’te yaşanan Sırp vahşetinin Bosna halkı üzerinde yaşattığı insanlık dramını yaşatıp ve bunun devamı olarak tepki gösterdik. Ama insanlık onuruna karşı gelişme gösteren kirli savaşı ne yazık ki bazılarımız görmemezlikten geldi. Ülkede haksız ve o denli kirli bir savaşın sonuçlarını izledik... bu da Kürt insanımıza tanınmayan haklardan ileri geliyor. Ülkemizde kirli savaşın sonunda 20.000 kişi öldü, 118 köy yakıldı, Kürt halkı köyünden, yurdundan kovuldu... barış istiyoruz. Kürtlerin de yaşamlarının anayasal güvence altına alınacağı bir barış istiyoruz” biçiminde açıklamalarda bulunmuştur.

TCY.nın 312/2. maddesi; sınıf, ırk,din mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse... cezalandırılır.” hükmünü içermektedir.

İnceleme konusu somut olayda; sanığın konuşması bir tüm olarak ele alınıp değerlendirildiğinde bölücü ve silahlı terör örgütü PKK’ya karşı yapılan mücadele, bölge insanımıza karşı yapılan bir mücadele gibi gösterilmiş, bu mücadele haksız ve kirli savaş olarak değerlendirmiş, terörle mücadele eden güvenlik güçlerinin mücadelesi, Bosna-Hersek’te yaşanan Sırp vahşetine benzetilmiş, Kürt halkının köyünden ve yurdundan kovulduğu, köylerinin yakıldığı belirtilmiş, örgütün mücadelesinin kürt halkının tanınmayan haklarından kaynaklandığı ileri sürülmüş; her vatandaşımızın yaşamı anayasal güvence altında olmasına rağmen ayrı bir halk olarak nitelendirdiği kürt vatandaşlarımızın yaşamlarının anayasal teminat altına alınması istenilmiş; bu biçimde yapılan konuşmada halk bölge veya ırk farklılığı gözetilerek açıkça kin ve düşmanlığa tahrik edilmiştir. Bu sebeple konuşma; halkı ırk veya böl-

ge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik suçunun kanuni unsurlarını kapsayan ve bu suçu oluşturan niteliktedir.”denilmiştir.

YARGITAY 8. Ceza Dairesi Esas: 1996/11624, Karar: 1996/12797, Tarih: 18.10.1996

“...Basın yolu ile halkı ırk, bölge ve mezhep farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmekten sanıklar (E.Ö.), [K.G. (Y.K.)]’nin yapılan yargılanmaları sonunda; hükümlülüklerine ve ertelemeye dair, (İstanbul İki No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesi)’nden verilen 7.3.1996 tarih ve 474 esas, 55 karar s. hükmün ... Sanığın yazısında; Türkiye’de Devletin, 1900’lerden bu yana ırkçı bir politika izlediğini, 1946 yılına kadar Türkiye’de jandarma ve polis dayayı yememiş hiç bir köylü kalmadığını, Anadolu insanının böylesine yaklaşımlar yüzünden çok sıkıntı çektiğini, zarar gördüğünü, insan hakları ihlallerinin 12 Eylül dönemi gibi ara rejim dönemlerinde önemli boyutlara ulaştığını, bu dönemde Kürtçe konuşmanın yasaklandığını, Türk Dil Kurumu’nun kapatıldığını, Güneydoğu’da bölücü terör örgütüne karşı güvenlik güçlerinin mücadelesinin savaş olduğunu ve bölünme tehlikesi taşıdığını, beraberinde göç, yoksulluk, orman ve evlerin yanması sonucunu getirdiğini yazması eylemi, TCK.nun 312/2. maddesinde yazılı suçu oluşturur...” denilmektedir.

(765 sayılı TCK. m. 312/2)

YARGITAY 8. Ceza Dairesi Esas: 1998/10296, Karar: 1998/11672, Tarih: 23.09.1998

“Halkı, din ve ırk farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik etmekten sanık Recep’in (Tayyip Erdoğan) yapılan yargılanması sonunda; TCK. nun 312/2, 59. maddeleri gereğince 10 ay hapis ve 71 6.666,666 TL. ağır para cezası ile hükümlülüğüne dair (Diyarbakır 3 No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesi)’nden verilen 21/04/1993 tarih ve 36 esas, 69 karar s. Hükmün... Anti laik odaklaşması sebebiyle sonradan kapatılan bir siyasi partinin önde gelen isimlerinden olan ve yığınları etkileyebilme özelliğinde bir mevkiye sahip bulunan sanığın, Siirt’te açık hava toplantısındaki konuşmasına Ziya Gökalp’in eserinden bir bölüm olarak alınan “minareler süngü, kubbeler miğfer, camiler kışlamız, müminler asker” şiirini okuyarak başlaması, hiçbir şeyin kendilerini sindiremeyeceklerini, kendilerinin susturulamayacağını, ezanları susturanların karşısında patlayacaklarını, referansının İslam olduğunu, bu ülkede inançlara saygı duyulmadığını, yoruma değil yorumcuya bakılması gerektiğini, kula kulluk edilemeyeceğini (Atatürk’çü laik kesim amaçlanmış), hakka kulluk edenlerden olduklarını (İslami şeriat ile bütünleştiren Müslümanlar amaçlanmış,) söylemesi eyleminde, TCK.nun 312/2. maddesinde yazılı suçun tüm unsurları oluşmuştur.” denilmektedir

YARGITAY Ceza Genel Kurulu Esas: 2007/8-244, Karar: 2008/92, Tarih: 29.04.2008

“... Sanıklar İbrahim Özden Kaboğlu ve Baskın Oran’ın, haklarında Devletin yargı organlarını alenen aşağılamak suçundan açılan kamu davasının 5271 s. CYY.nun 223/8 maddesi gereğince düşürülmesine; halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçunun unsurları oluşmadığından beraatlarına ait Ankara 28. Asliye Ceza Mahkemesince 10.05.2006 tarih ve 312-356 sayı ile verilen kararın, Ankara C.Başsavcısı ve sanıklar müdafii tarafından temyiz edilmesi üzerine, dosyayı inceleyen Yargıtay 8. Ceza Dairesince 12.07.2007 tarih ve 5222-5583 sayı ile;...

Sanık Baskın Oran’ın İHDK’nun üyesi ve bu kurulun alt kurullarından olan Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Komisyonunun Başkanı, sanık İbrahim Özden Kaboğlu’nun ise İHDK üyesi ve aynı kurulun suç tarihindeki başkanı olduğu, İHDK’nın 1.10.2004 gününde yaptığı toplantıda sanık Baskın Oran tarafından kaleme alınan raporun oylanarak oyçokluğu ile kabul edildiği, ancak yapılan eleştiriler üzerine yine aynı sanık tarafından bir takım değişiklikler yapıldıktan sonra sanık İbrahim Özden Kaboğlu tarafından başbakan yardımcısına verildiği ve bu sanığın 22.10.2004 gününde basın toplantısı ve ayrıca kamuoyuna bir de yazılı açıklama yapmak suretiyle raporu kamuoyuna duyurduğu anlaşılmıştır...

765 s. TCK.nun 312/2, dava gününde yürürlüğe girmiş bulunan 5237 s. TCK.nun 216/1 madde ve fıkrası kapsamında değerlendirilmesinde;

Raporda azınlığın etnik, dilsel ve dinsel olmak üzere üç türlü olduğu, Türkiye’de ise yalnızca din kıstasının esas alınmış olduğundan söz edilmiştir. Azınlıklar konusu 24 Temmuz 1923 yılında imzalanan ve TBMM’nin yasalarla kabul ettiği Lozan antlaşmasında belirtilmiştir. Türkiye’deki azınlıklar Müslüman olmayan vatandaşlardır ve Türkiye’de bunun dışında başka bir azınlık yoktur. Yeni bir azınlık tanımının ve uygulamasının yapılması, yaratılması etnik ve kültürel çeşitliliği olan üniter devlet ve milletin bölünmezliğini tehlikeye düşürecek bir sonuca ulaşacaktır. Türkiye Cumhuriyetinde sosyal sınıf, etnik köken, ırk, dil, din ve bölge ayrımı yapılmaksızın tüm vatandaşlar yasalar önünde eşittir.

Milletin bölünmez bütünlüğü, Anayasanın 1. kısmında yer almaktadır. Millet, devleti oluşturan unsurlardan biridir. Buradaki millet ülkede yaşayan bütün vatandaşların oluşturduğu bir topluluktur. “Millet sözcüğü alt kimlikleri ret anlamına gelir” demek; kamu düzeni, kamu güvenliği açısından tehlike yaratır. Etnik ve kültürel çeşitliliği barındıran Türkiye’de bu çeşitliliklerden bir veya birkaçı diğerleri aleyhine öne çıkartılır veya daha fazla değer

verilirse barışçı toplumsal birliktelik temel değerleri yok olur. Böyle bir farklılık ayrımı yapmak toplumun bir kesimini sair kesimi aleyhine veya halkı birbirine karşı kamu düzeni, kamu güvenliği için tehlikeli olabilecek biçimde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik suçunu oluşturur.

Raporda, ayrıca Türk Kimliği-Üst Kimlik olarak ırk ve dinle tanımlanmaktadır. “Yurt dışındaki soydaşlarımız dendiğinde Türk etnik kökenden olanlar kastedilmekte, Müslümanlar-Türk, Gayrimüslümler ise vatandaşlar ve bu durum kendini Türk ırkından saymayan sair alt kimlikleri yabancılaştırılmıştır” denilmektedir.

Oysa Türkiye Cumhuriyeti üniter bir devlettir. Anayasanın 3. maddesinde “Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.” ve 66. maddesinde “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türkür.” hükümleri yer almaktadır. Bunların açılımı devletin milli devlet olduğu ve Türk kelimesinin etnik anlamda kullanılmadığıdır. Türk milleti kavramı ırk’a, etnik kökene ve dine dayanmamaktadır. Bu Anayasal eksen karşısında; suça konu raporda Türkiye’de alt kimlik-üst kimlik ayrımı yapılmak suretiyle eleştiri ve düşünce özgürlüğü sınırları aşılmış, suçlama niteliği taşıyan ve kamuoyuna açıklanan rapor içeriği ile toplumsal tehlike boyutlarına ulaşmıştır.

Bu sebeplerle sanıklara atılı suçun kanuni unsurları itibariyle oluştuğu gözetilmeden mahkumiyetleri yerine yazılı biçimde beraatlerine karar verilmesi” isabetsizliğinden oyçokluğu ile hükmün bozulmasına karar verilmiştir...

SONUÇ: Açıklanan nedenlerle;

1- Yargıtay C.Başsavcılığı itirazının KABULÜNE,

2- Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 12.07.2007 tarih ve 5222-5583 s. kararının, 2-b bölümünde yer alan, sanıklar hakkında halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçundan kurulan beraat kararının bozulmasına ait kararının KALDIRILMASINA,

3- Ankara 28. Asliye Ceza Mahkemesinin 10.05.2006 tarih ve 312-356 s. kararının 2 numaralı bendinde yer alan ve sanıklar İbrahim Özden Kaboğlu ve Baskın Oran’ın, halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçundan beraatlarına ait hükmünün ONANMASINA,...” denilmiştir.

YARGITAY Ceza Genel Kurulu Esas: 2007/9-230, Karar: 2008/23, Tarih: 12.02.2008

Sanıklar Deniz Kılıç, Ömer Aydın ve Abdulvahit Dağlı’nın 5237 s. TCY’nın 314/3 ve 220/7. maddeleri yollamasıyla 5237 s. TCY’nın 314/2, 3713 s. Kanununun 5 ve 5237 s. TCY’nın 62/1. maddeleri uyarınca altışar yıl

üçer ay hapis cezasıyla cezalandırılmalarına, haklarında 5237 s. TCY'nın 53/1 ve 58/9. maddelerinin uygulanmasına, tutuklulukta ve gözaltında geçirdikleri sürelerin 5237 s. TCY'nın 63. maddesi uyarınca cezalarından ayrı ayrı mahsubuna, tutukluluk hallerinin devamına, adli emanetin 2006/84 sırasında kayıtlı 5 adet imza formunun ve 1 adet yeşil kapaklı blok not içersindeki dokümanların dosyada delil olarak saklanması, ...

Amacı Türkiye Cumhuriyetinin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını silahlı mücadele vererek devlet idaresinden ayırıp bu bölgede Marksist-Leninist ilkelere dayalı bir Kürt devleti kurmak olan PKK terör örgütü elebaşının yakalanması üzerine, örgüt tarafından Kürdistan Demokratik Konfederalizm önderi olarak kabul edilen Abdullah Öcalan'ı sahiplenme kampanyası çerçevesinde sanıkların örgütün ve amacının toplum içerisinde benimsenmesini sağlamaya yönelik olarak; "ben bir Kürdistanlı olarak, Kürdistan'da Sayın Abdullah Öcalan'ı bir siyasal irade olarak görüyor ve kabul ediyorum" ibarelerini içeren bildirimleri imzalatmaktan ibaret eylemleri, nitelik ve yoğunlukları da dikkate alınmak suretiyle 3713 s. Kanunun 7/2. maddesi kapsamında değerlendirilmelidir..." denilmiştir.

4.4.3. Örgüt Üyesi Olmadığı Halde Örgüt Adına Suç İşlemek

-Örgüt Üyeliğinden Ceza Verilmesi

-Her Suç İçin Ayrı Ceza Verilmesi

-2911 Sayılı Yasaya Aykırılık

YARGITAY Ceza Genel Kurulu Esas: 2007/9-282, Karar: 2008/44, Tarih: 04.03.2008

"Sanık Felat Özer'in, 5237 s. TCY'nın 314/3, 220/7-6. maddeleri yollamasıyla aynı Kanunun 314/2, 53, 63, 58/9 ve 3713 s. TMY'nın 5. maddeleri gereğince cezalandırılması istemiyle açılan kamu davasında;

"5237 s. TCK.nun 314. maddesinin 3.fıkrasında "suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ait sair hükümler bu suç açısından aynen uygulanır" denilmekte anılan Kanunun 220. maddesinin 6.fıkrasında ise "örgüte üye olmakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi ayrıca örgüte üye olmak suçundan dolayı cezalandırılır" hükmünü taşımaktadır.

Anılan kanun maddelerinin amaç, kapsam ve gerekçesi birlikte nazara alındığında, 5237 s. TCK.nun suçların içtimaı bakımından gerçek içtima kurallarını benimsediği suç oluşturan kaç eylem varsa o kadar suç ve kaç suç varsa o kadar ceza vardır, ilkesi doğrultusunda düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Bu ilkeler ışığında somut olay incelendiğinde; sanığın silahlı terör örgütü PKK'nın amacı doğrultusunda ve yaptığı eylem çağrısı üzerine organize edilen 26.2.2006, 21.3.2006 ve 28-31.3.2006 tarihlerindeki korsan gösterilere katılmak, örgüte ilişkin amblem ve işaretlerle Abdullah Öcalan'ın posterlerini taşıyan göstericilerin önünde yer alıp polise saldırmaları için talimat vermek ve bizzat polise saldırmak, örgütçe yapılan çağrıya uygun olarak güvenlik güçlerinin operasyonlarında öldürülen örgüt mensuplarının cenazelerini teslim alan grup içinde yer almak, zafer işareti yapıp "Öcalan siyasi irademizdir" "Başkan siyasi irademizdir" "Gerilla vuruyor, Kürdistan'ı kuruyor" biçiminde sloganlar atmak, ateş yakarak yolu trafiğe kapatan grubu yönlendirmek suretiyle, örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlediği bütün dosya kapsamından anlaşılacakla hem silahlı örgüt üyesi olmak suçundan hem de suç oluşturan fiilleri sebebiyle ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği gözetilmeden, yazılı biçimde hüküm tesisi,...

Sanığın 28-31.03.2006 günlü Diyarbakır olaylarının haricinde;

26.02.2006 gününde ölü ele geçirilen PKK terör örgütü mensubu Engin Ekinci'nin Diyarbakır İl Merkezindeki cenaze törenine katılıp, bu cenazede ölen teröristin tabutunu taşıdığı, PKK terör örgütünün sözde marşı hepnepeş adlı marşı söyleyen grup içinde yer aldığı, yine PKK terör örgütü ve sözde lideri lehine slogan atan grubun içinde bulunup grubu yönlendirdiği ve "Öcalan, Öcalan, Öcalan siyasi irademizdir, Kürdistan faşizme mezar olacak, gerilla vuruyor, Kürdistanı kuruyor" biçiminde sloganlar attığı,

Ayrıca 21.03.2006 gününde Diyarbakır'da fuar alanında yapılan nevrüz bayramı kutlamalarına katıldığı, fuar alanına girişte kurulan polis arama kontrol noktalarında görevli polis memurlarına karşı saldırıya geçen, bariyerleri yıkan ve ellerinde PKK terör örgütünü simgeleyen bayraklar ve sözde liderinin posterlerini taşıyan grup içinde onları yönlendirdiği, bu olaylarda 10 polis memurunun yaralandığı,

Olay tutanağı, teşhis tutanakları, CD izleme tutanakları, CD görüntüleri ve olay esnasında çekilen fotoğraflar ile kuşkuya yer vermeyecek biçimde saptanmıştır...

İnceleme konusu somut olayda; örgütün genel çağrısı, örgüte ilişkin yayın organlarının yayınları ve çağrıları ile somutlaşmış olup, bu çağrının belli bir kişiye yapılmış olmasına gerek bulunmamaktadır. Örgütün bilgisi ve istemi doğrultusunda gerçekleştiren bu eylemlerin, örgüt adına gerçekleştiği sabittir. Örgüt adına gerçekleştirilen bu eylemlere katılan sanığın eylemi sair suçların yanında 5237 s. TCY'nın 314/3 ve 220/6. maddeleri yollamasıyla 314/2. maddesine de aykırılık oluşturduğundan, direnme kararının bozulmasına karar verilmelidir.

Somut olayda, 2911 s. Kanun kapsamında değerlendirilen eylemler, Yerel Mahkemece, örgüt faaliyeti kapsamında değerlendirilmediğinden, Özel Dairenin bu ayrıntıya Yerel Mahkemenin dikkatini çekmek yönündeki görevsizlik kararı verilmesini öneren bozması anılan doğrultudaki kabul ve vassıflandırma ölçü alındığında ilkesel düzeyde isabetlidir...” denilmektedir.

4.4.4. Dava Ehliyeti- Manevi Tazminat Davası

YARGITAY Hukuk Genel Kurulu, Esas: 2009/4-120, Karar: 2009/193, Tarih: 13.05.2009

“...Taraflar arasındaki “manevi tazminat” davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; Şişli 3. Asliye Hukuk Mahkemesince davanın reddine dair verilen 28.07.2006 tarih ve 2006/53 E- 389 K. s. Kararın (Orhan Pamuk’un davası)...

Davacılar vekili, davalının yabancı bir dergide yayımlanan röportajda; “30 bin Kürdü ve 1 milyon Ermeni’yi öldürdük. Türkiye’de hiç kimse bunu dile getirmeye cesaret edemiyor. Ben ediyorum.” biçiminde beyanarak Türk Milletini ve atalarımızı katil ilan ettiğini, davalının iftiradan ibaret bu beyanının Türk Milletinin tüm fertlerini yurt dışında yabancı milletler karşısında zor duruma düşürdüğünü, Ermeni iddialarına güç kazandırdığını, bu beyanlarla birlikte Türk Milletinin dışarıda horlanma, dışlanma ve aşağılanma biçiminde davranışlara daha sıklıkla maruz kalmaya başladıklarını, birçok ülkede Ermeni iddiaları ile ilgili kanun tasarılarının kabul edilmeye başlandığını, Türk Milletinin bu iddialarla ilgili dış baskı ve tehdit ile karşılaştığını, davalının bu sözlerinin Türk Milletinin tüm fertlerine, tarihine, uluslararası ilişkilerine, menfaatlerine büyük darbe vurduğunu, fert olarak da büyük üzüntü duyulduğunu, şahsiyet haklarının ağır surette ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

Davalı vekili ise müvekkilinin söylediği cümlenin davacılar tarafından tahrif edildiğini, dergide yer alan ifadenin aynen “Burada 30 bin Kürt öldürüldü, 1 milyon da Ermeni ve neredeyse kimse bundan söz etmeye cesaret edemiyor” şeklinde olduğunu, cümlenin özne içermediğini, davacıların aktif husumet ehliyeti bulunmadığını, hem tazminat hem de yayın isteminin doğru olmadığını, tazminat koşullarının oluşmadığını, Ermeni tehcirinin Osmanlı döneminde yaşandığını, müvekkilinin söylediği cümlenin Osmanlı Devletinde olan bir olaya ait kanaati olduğunu, düşünce özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, ağır zarar koşulunun gerçekleşmediğini, Ermeni tehcirinin bir vakıa olduğunu, tarihi olayların tartışılmasına hiçbir sınır konulamayacağını, müvekkilinin kusuru bulunmadığını, davacıların bu

eleştiriyeye katlanmak zorunda olduklarını, İstanbul Basın Savcılığı tarafından takipsizlik kararı verildiğini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. maddesi uyarınca müvekkiline kusur izafe edilemeyeceğini savunarak davanın usul ve esas yönünden reddini istemiştir...

Şu halde davacıların aktif dava ehliyetinin varlığının kabulü ile davanın esasının incelenerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekir. Kişilik haklarına saldırının varlığının benimsenmesi durumunda MK.nun 25. ve BK.nun 49. maddesine göre ve ayrıca BK.nun 49/3. maddedeki düzenlemede gözetilerek bir hüküm kurulmalıdır...” denilmektedir.

4.4.5. Bölücülük Propagandası

YARGITAY 8. Ceza Dairesi Esas: 1993/11775, Karar: 1994/5, Tarih: 05.01.1994

“... Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhine propaganda yapmak, halkı ırk farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik etmekten sanık Mehmet’in yapılan yargılanması sonunda; TCK.nun 312/2-3; 5680 s. Basın Yasasının 16/4; TCK.nun 72; 647 s. Yasanın 4. maddeleri uyarınca 1 yıl hapis, 3.770.000 TL. ağır para cezasıyla hükümlülüğüne ve zoraltıma dair, (Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi)nden verilen 4.5.1993 tarih ve 104 esas, 45 karar s. Hükmün...

Her ne kadar mahkemece, sanığın yayınladığı ... Destanları isimli kitabında, ana temanın ırk mülahazasıyla Kürt olarak isimlendirilen ayrı kültür yapısına sahip bölge halkını Türk toplumuna karşı husumet ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek niteliğinde işlendiği belirtilmekte ise de; aynı kararın gerekçesinde, yayıncının kürt aşireti isyanlarını kahramanlık olarak gösterip mensuplarını mücadelelerinden dolayı kutlama, yaşanan bölgeyi Kürdistan olarak tanımlayıp bölge insanlarını Kürt olarak isimlendirme, ayrı bir ırk ve millet olma şuurunun verilmesini isteme, gibi verileri içeren şiirlere yer verdiğini de kabul etmiş görünmekle bölücülük unsurlarının varlığını da ifade etmiş, ... ülkenin toprak bütünlüğünün bozulup bir bölümünde bağımsız Kürdistan’ın kurulması için vaki isyan hareketleri övülüp, bu amaçla sürdürülmesi uğrunda savaş çığırıklığı yapıldığı, bölücü amaçlı terör örgütüne manevi destek sağlanmak istendiği anlaşılmış, destanlar adı ile özellikle seçilip özenle sıralanan nazım - nesir karışımı deyişlerde yayın yoluyla 3713 s. Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesinde hükme bağlanan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan propaganda yapıldığı açığa çıkmıştır...” denilmektedir.

4.4.6. Seçimlerde Başka Dilde Propaganda

YARGITAY 8. Ceza Dairesi Esas: 2003/11488, Karar: 2005/9697, Tarih: 17.10.2005

“... Seçimlerde başka dilde propaganda yapma suçundan sanık Haydar Öztürk’ün yapılan yargılanması sonunda; 298 s. Yasanın 58. maddesi de-laletiyile 151/2. maddesi uyarınca hükümlülüğüne ve ertelemeye dair (TU-TAK) Asliye Ceza Mahkemesinden verilen 20.2.2003 tarih ve 211 esas, 7 karar s. Hükümün...”

Sanığın seçim propagandası amacıyla düzenlenen toplantı sırasında yaptığı konuşmada Türkçe’nin yanında etnik ayrımcılığa karşı çıkan, barış ve kardeşlik mesajları içeren Kürtçe ifadeler kullanmasının yasada belirlenen anlamda Kürtçe propaganda niteliğinde olmadığı gibi sanığın suç kastı da bulunmadığı gözetilmeden, beraatı yerine yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi, Bozmayı gerektirmiş...” denilmektedir.

YARGITAY 8. Ceza Dairesi, Esas: 2004/6012, Karar: 2005/12232, Tarih: 19.12.2005

“...298 S. Yasaya aykırılıktan sanık Şükran Aydın’ın yapılan yargılanması sonunda; Hükümlülüğüne ve ertelemeye dair (KULP) Asliye Ceza Mahkemesinden verilen 24.12.2003 tarih ve 2 esas, 96 karar s. hükümün...”

Sanığın, seçim propagandası amacıyla düzenlenen toplantıda konuşmalar yapıldıktan sonra halkı selamlama ve vedalaşma amacıyla bir cümle Kürtçe olarak beyanda bulunması eyleminde 298 s. Kanununun 58. maddesinde tanımlanan suç unsurunun bulunmadığı gözetilmeden beraatı yerine yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi, Bozmayı gerektirmiş...” denilmektedir.

4.4.7. Suçu Ve Suçluyu Övme

YARGITAY 8. Ceza Dairesi, Esas: 2008/5295, Karar: 2010/5826, Tarih: 13.04.2010

“... Sanığın, suç gününde “basına ve kamuoyuna” başlıklı yazıda “...ülkemizde hala savaş ve çatışma ortamı devam etmektedir... Kürt halk önderi sayın A... Ö... üzerinde ...” ibareleri bulunan bildiriye cadde üzerinde 20-25 kişilik bir gruba okumak suretiyle terörle mücadeleyi savaş olarak nitelediği, yasadışı PKK terör örgütü adına suç işleyen kişiye önderlik atfedip yüceltiği, bu itibarla suçu ve suçluyu övme suçunun kanuni unsurlarının oluştuğu gözetilmeden yazılı şekilde sanığın beraatına karar verilmesi, Bozmayı gerektirmiş, ...” denilmektedir.

YARGITAY 9. Ceza Dairesi Esas: 1976/48, Karar: 1976/47, Tarih: 05.10.1976

Milli duyguları zayıflatmak veya yok etmek için basın yolu ile propaganda yapmaktan sanık Emin'in yapılan yargılanması sonunda; mahkûmiyetine dair İZMİR Devlet Güvenlik Mahkemesinden verilen 20.7.1976 tarih ve 1976/48 esas 1976/57 karar s. Hükmün...

Sanığın sorumlu Yazı İşleri Müdürü olduğunu kabul ettiği «Demokratik Lise Yolunda Liseli Gençlik» adlı dergide (Çıkarken) başlığı altında kaleme alarak yayımladığı yazıda «Liselerde okutulan ahlak ve Milli Güvenlik dersleri ırkçı - söven ve gerici propaganda amaçları durumundadır. Kürt arkadaşlarımıza zorla ana dil dışında eğitim verilmekte, hâkim ulus şovenizmi empoze edilmeye çalışılmaktadır. Bu şartlarda öğrenim iyice güçleşmekte, fırsat eşitsizliği aşılmaz bir uçurum halini almaktadır.» Demokratik Lise yolunda acil talepler başlığı altında yayımlanan yazıda, «Doğuda ırkçı -söven- gerici eğitime son verilmelidir.» vesaire demek suretiyle Anayasanın 156. maddesiyle Anayasa metnine dâhil olduğu kabul edilen ve başlangıç kısmında tarifini bulan Türk Milliyetçiliğine ters düşen bir görüşü savunduğu, Türk milletini etnik gruplara bölmek, Anayasanın 3. maddesinde kabul edilen resmi dil dışında öğretim ve eğitim yapılmasını savunmak suretiyle milli duyguları yok etmek ve zayıflatmak için yayım yoluyla propaganda yaptığı mahkemece kabul, suçun vasfı, olayın niteliği ve soruşturma sonuçlarına uygun biçimde tavsif kılınmış, ...” denilmektedir.

YARGITAY 9. Ceza Dairesi Esas: 1993/5290, Karar: 1994/1395, Tarih: 21.03.1994

Basın yoluyla devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhine propaganda yapmak ve halkı ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek suçlarından sanık İ. Beşikçi ile halkı ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmekten sanık Ü. Öztürk'ün yapılan yargılamaları sonunda; Mahkûmiyetlerine dair ANKARA Devlet Güvenlik Mahkemesinden verilen 2/7/1993 tarih ve 1991/128 esas, 1993/70 karar s. Hükmün...

Kürtlerin ayrı bir ulus olduğuna, halen de sürdürülen Kemalist İdeoloji sebebiyle Türkiye tarafından bir sömürge olarak kullanıldığına ait süreklilik arz eden belirlemeler itibariyle Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı propaganda-yı içerdiklerinin gözetilmemesi, ...” denilmektedir.

YARGITAY 8. Ceza Dairesi, Esas: 2002/2263, Karar: 2002/5625, Tarih: 01.05.2002

“... Halkı suç işlemeye tahrik etmekten sanık SAYILI Yaltı'nın yapılan yargılanması sonunda; Hükümlülüğüne ve ertelemeye dair (SİİRT) Asliye Ceza Mahkemesinden verilen 10.4.2001 tarih ve 291 esas, 128 karar s. Hükümün...

Sanık hakkında Siirt Belediyesince düzenlenen anfi tiyatro açılış sebebiyle toplanan kalabalık içinde “Biji Kürdistan=Yaşasın Kürdistan” şeklinde sürekli olarak slogan attığı savıyla dava açıldığına göre, eylemin 3713 S. Kanununun lehe olarak 4744 S. Kanun ile değişik 8/1. madde ve fıkrasında tanımlanan suçu oluşturabileceği ve davaya bakmak görevinin Devlet Güvenlik Mahkemesine ilişkin olduğu gözetilerek görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, yargılamaya devamlı suç vasfının tayininde de yanılığa düşülerek olayda uygulama yeri bulunmayan TCK.nun 312/1. madde ve fıkrasıyla mahkumiyet hükmü kurulması, Bozmayı gerektirmiştir...” denilmektedir.

4.4.8. Azınlıklara Ait Vakıfların Malları

YARGITAY Hukuk Genel Kurulu, Esas : 2002/16-159, Karar : 2002/355, Tarih : 08.05.2002

“..Davacı Kilise Vakfı 1936 günlü vergi kaydı ve kazandırıcı zaman aşımını zilyetliğine dayanarak dava açmıştır...Mahkemece davacı K.... T.... Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın nizalı taşınmazı 20 yılı aşkın bir süreden beri kullandığını ve zilyet olduğunu, davacı Vakıf yararına 3402 s. Yasa'nın 14.maddesinde ön görülen zilyetlikle mülk edinme koşullarının gerçekleştiğinden söz ederek yazılı biçimde hüküm kurulmuşsa da, 2762 s. Vakıflar Kanunu'nun 44.maddesi hükmü gereğince davacı Vakıf bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra Vakfiye veya Vakfiye yerine geçen beyannameyi ilgili idareye vermemiştir. Vakıfların hukuki şahıslar gibi zilyetlikle gayrimenkul edinmeleri olanağı bulunmamaktadır. Bu yönler dikkate alınarak davanın reddine, taşınmazın Hazine adına tesciline karar verilmesi gerekir... gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Türk Medeni Yasasının yürürlüğe girdiği 04.10.1926 gününden önce açıklanan amaçları gerçekleştirmek üzere azınlıklar tarafından kurulduğu kabul edilen vakıflara “Cemaat Vakıfları” denilmektedir.

Davacı vakfın cemaat vakfı olduğu dosya içerisindeki bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır... Vakıflar Kanunu'nun 44. maddesinde belli koşulların varlığı halinde vakıf mallarının vakıf kütüğüne kaydedilmesi ve tescilleri yapılarak tapu verilmesi hükme bağlanmıştır. Bu hükmün işlerlik kazanması için beyanname verilmesi öngörülmüştür. Süresinde verilen beyanna-

meler vakfin vakfiye yerine geçen belgesi olarak kabul edilmiş, beyname- de gösterilen taşınmazlar ilgili vakıf tüzel kişiliği adına yasa hükümlü uyarınca tescil olunmuştur. Yargıtay'ın kararlılık kazanmış içtihatları bu doğrultudadır. Beyname verilmeyen taşınmazların bu madde uyarınca vakıf adına tescili mümkün değildir.

Hukuk Genel Kurulu'nun 8.5.1974 tarih 2/820-505 s. kararında vakıfnamede açıklık bulunmayan hallerde vakıfların bağış veya vasiyet yoluyla taşınmaz mal edinmeyecekleri hükme bağlanmıştır... Davacı kilise vakfının da hayri ve dini amaçlı bir vakıf olması sebebiyle zilyetlikle taşınmaz mal edinmesi mümkün değildir. Lozan antlaşmasında cemaat vakıflarının zilyetlikle mal edinebileceklerine ait açık ve kapalı bir hükümde bulunmamaktadır... BOZULMASINA, 08.05.2002 tarihinde oybirliğiyle karar verildi." denilmektedir.

YARGITAY 7. Hukuk Dairesi, Esas : 2007/679, Karar : 2007/1173, Tarih : 03.04.2007

"...Davacı Hazine, dava konusu taşınmazın 3402 s. Kadastro Kanunu'nun 18. maddesi hükmü gereğince malik hanesinin Hazine adına doldurulması, bir başka deyişle taşınmazın Hazine adına tescili istemiyle dava açmıştır.

Mahkemece dava konusu taşınmazın zilyedi bulunan "Kandilli Rum Ortodoks Cemaati Metamorfozis Rum Ortodoks Kilisesi ve Kandilli Rum Muhtelit İlk Mektebi Vakfı" yargılama sırasında davaya dâhil edilmiştir. Mahkemece dava konusu 955 ada 10 parsel s. taşınmazın davalı "Kandilli Rum Ortodoks Cemaati Metamorfozis Kilisesi ve Kandilli Rum Muhtelit İlk Mektebi Vakfı" adına tesciline karar verilmiş, hüküm davacı Hazine tarafından temyiz edilmiştir

Dava konusu 955 ada 10 parsel s. taşınmazı kapsadığı belirlenen 1280, 1290 ve 1328 günlü tahrir kayıtlarının Eşhası Hükmiye Cetveline 1936 günlü beynameye göre vakfin Cemaat Vakıflar Kütüğünün 53. sırasında kayıtlı olduğu, kayıt ve belgelerin yöntemine uygun şekilde tapu idaresine devredilmediği, anılan tahrir ait kayıt ve belgelerin dava ve temyize konu taşınmazı kapsadığı, taşınmazın Rumlara ilişkin "Kandilli Rum Ortodoks Cemaati Metamorfozis Rum Ortodoks Kilisesi ve Kandilli Rum Muhtelit İlk Mektebi Vakfına" ilişkin olup, kilisenin de halen faal olduğu mahkemece toplanıp değerlendirilen delillerle belirlenmiştir.

Uyuşmazlık, bu nitelikteki bir taşınmazın kazandırıcı zamanaşımına ulaşan zilyetlikle kazanılıp kazanılmayacağı yönünde toplanmıştır. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 42. maddesinin 3. fıkrasında:

“...Türk Hükümeti söz konusu (Müslüman olmayan) azınlıklara ilişkin kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye’deki vakıflarına din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylık ve izinleri sağlar ve Türk Hükümeti yeniden din ve hayır kurumları kurulması için bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgeyemeyecektir...” hükmü yer almış bulunmaktadır.

Bu hükmün mülkiyet hakkı doğuracak bir yönü ve olaya uygulama kabiliyeti yoktur. Ankara Mukavelenamesi’nin 8. maddesi dahi uyuşmazlığa bir çözüm getirmemektedir. Ancak, 1341 günlü Bütçe Kanunu’nun 23. maddesinin (V) bendinde “Mübadeleye tabi olmayan tüzel kişilerden metruk bil cümle emvali gayrimenkullerin tüm hukuk ve vecaibi ile buldukları illerin özel idarelerine devredileceği” öngörülmüştür. Bu suretle anılan yasa hükmü ile metruk kiliselerin özel idarelere ilişkin olacağı belirli edilmiştir. Somut olayda kilise az yukarda vurgulandığı gibi faal durumdadır...Bu halde sorun, özel idarenin “Devlet” deyimini içine girip girmediğinde toplanmaktadır...

Varılan bu sonuca göre Özel İdare “Devlet” deyimini ve anlam içine girmedikten somut olayda 3402 s. Kadastro Kanunu’nun 18. maddesi hükmünün uygulama olanağı yoktur...Bu halde tapusuz olan dava ve temyize konu 955 ada 10 parsel s. taşınmazın kazandırıcı zaman aşımı ile iktisabını önleyen başkaca bir hüküm bulunmamaktadır...davacı Hazine’nin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddi ile hükmün (ONANMASINA)... karar verildi.” denilmektedir.

4.4.9. Anayasa Mahkemesi Kararları

4.4.9.1. Halkın Emek Partisi (Hep)’in Kapatılması Kararı

Esas Sayısı : 1992/1 (Siyasi Parti Kapatma)

Karar Sayısı : 1993/1

Karar Günü : 14.7.1993

“... a) Türkiye Cumhuriyeti’nde sadece Türklerin varlığı kabul edilip diğer bütün etnik yapıların reddedildiği, “baskıcı otoriter bir asimilasyon” uygulandığı; resmî ideolojinin iflas ettiği; Kürt halkının dinamizminin yükseldiği; Türk Halkı ile Kürt Halkı’nın eşitliğine dayanan bir düzenin kurulmasını gerektirdiği, Kürt halkının özgürlük mücadelesi verdiği;

•Terör örgütüne karşı alınan yasal önlemlerin ve uygulamaların uluslara-

rası bir savaş ve bu savaşın taraflarından birinin PKK terör örgütü olduğu;

- Bu örgüte mensup teröristlerin özgürlük savaşçısı gerillalar oldukları ve haklarında uluslararası savaş hukukunun uygulanması gerektiği ancak Türk Hükümeti'nin bu kurallara kat'ı surette uymadığı,

- TC ordusu ve güvenlik kuvvetlerinin Kürt gerillalardan çok onlara kaynaklık eden Kürt halk yığınlarını fiziki olarak ve büyük kitleler halinde yok etme peşin de oldukları,

Kürt halkının uluslararası anlaşmalardan doğan hiç bir ulusal hakkı kullanamadığı; Doğu sorununun ekonomik değil, Kürt Halkının ulusal sorunu olduğu üzerinde durularak etnik grupları ulus olarak gösterip ısrarla ayrımın işlediği ve “idari federasyon” adı verilen modelden başlayıp Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkını kullanmalarına varan bir süreç içerisinde Kürtlerin, Anayasa’ca benimsenmiş ulus bütünlüğünden ayrılmaları ve ayrı bir Kürt Ulusu’nun oluşturulmasıyla bu amaçla kaderlerini belirleme esasının benimsendiği görülmektedir.

Oysa tarihsel bir gerçeğin ifadesi olan “Türk Ulusu” bütünlüğü olgusunun ortadan kaldırılması sonucunu doğuracak ırkçılığa dayanan ayrılıklar ve Türk vatandaşlığı niteliğini değiştiren iddialar ileri sürülemez. Aksine davranış, 2820 sayılı Yasa’nın 78. maddesinin (a) bendine aykırılık oluşturmuştur.

a. İlk kez “İçlerine sine sine içinde yer alabilecekleri, bizim” diyebilecekleri bir partinin doğduğunu, partinin en çok ezilen, sömürülen, baskı altında tutulan ve zulme uğrayan halk Kürtler ise onların da partisi olduklarını, bundan onur duyduklarını, gerçekte ekonomik ve etnik özelliklerinden dolayı en fazla ezilenlerin Kürt halkı olduğunu, Türkiye’deki bütün etnik yapıları da halk olarak gösterip onların da partisi olduklarını söylemişlerdir. Böylece Türk Ulusu içinde yer alan vatandaşların değil, etnik grupların kendi görüşleriyle yaratılan ayrı halkların (ulusların) eşitliğine dayalı bir düzen arayışını ortaya koymak suretiyle ırk esasına dayanılmış ve Siyasi Partiler Yasası’nın 78. maddesinin (b) bendine aykırı davranılmıştır.

b. Halkların eşitliğine dayalı bir düzen istenilmesi, Kemalist çizgilerin yıkılıp aşılması, Türkiye’de bugüne kadar uygulanan üniter devletin sorunları çözmediği, bu nedenle merkeziyetçi devlet sisteminin otonom bölgeler veya federasyon yahut idari federasyon biçiminde değişmesi gerektiği, bu durumda o bölgenin yönetim biçiminin, kullanılacak dilin, yapılacak yayınların o yerde belirleneceği, vergilerin toplandığı yerde harcanacağı, ancak bir kısmının devlete gönderileceğinin söylendiği, bununla da, 2820 sayılı Yasa’nın 78/b ve 80. maddelerine aykırı olarak Devletin tekliği ilkesinin değiştirilmesi amacının güdüldüğü açıkça anlaşılmıştır.

c. Türk ile Kürt'ü omuz omuza birleştirip demokrasi mücadelesi verme gibi bir görevlerinin olduğu; Nevruz'un Kürt halkının özgürlük bayramı olup direnme ruhunu, mücadele geleneğini simgeleyerek yeniden doğuşu dile getirdiğini; HEP'nin Kürt, Arap, Çerkez, Laz, Arnavut, Pomak gibi, ezilen sömürülen, baskı altında tutulanların partisi olduğunu, Kürt halkının yıllardan beri insanlık haklarını kullanmadığını; Kürt, Türk ve diğer bütün azınlık halklarının ortak sesi olduklarını Kürt sorununun baştan beri var olduğunu; Cumhuriyetin Türk ve Kürt halkları tarafından birlikte kurulmuş olmasına karşın daha sonra Kürt halkının tamamen dışlandığını ifade etmek suretiyle, Siyasi Partiler Yasası'nın 81. maddesinin (a) bendine aykırı biçimde T.C. ülkesi üzerinde dil ve ırk ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğu ile ri sürülmüştür.

d. Kürt halkının özgürlük tutkusundan hiç bir zaman vazgeçmediği, kültürünü ve ulusal değerlerini hep ayakta tutmasını bildiği, Kürtlere okumanın, yazmanın, Kürt kültürünü araştırmanın yasak olduğu, Kürt halkının kendi ulusal ve kültürel kimliğini korumak ve geliştirmek istemesine karşın inkarcı politikalarla Kürtlerin eritilmek istendiği; Kürt sorununun çözümü için öncelikle Kürt halkının kendi ulusal ve kültürel kimliğini ifade edebilmesinin önündeki engellerin kaldırılmasının gerektiği; yeniden yapılacak bir Anayasa'da Kürtlerin dil, inanç ve kültür özgürlükleriyle Kürtçe eğitimi, öğrenimi ve diğer haklarını kullanmalarına olanak verecek yeni yasal düzenlemelerin topluma ve devlete benimsetilmesi gerektiği; etnik kökeni, dili ve kültürü farklı da olsa, tüm insanların kendilerini, kendi dil ve kültürleriyle ifade edebilecekleri, belirtilmek suretiyle de Türk dili ve kültüründen başka bir dili ve kültürü korumak, geliştirmek yoluyla azınlık yaratılarak ulus bütünlüğünün bozulması amacı güdülmüş ve 2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (b) bendine aykırı davranılmıştır.

Halkın Emek Partisi'nin Türk Ulusu'nu ırk esasına dayalı olarak "Türk ve Kürt Ulusları" biçiminde ikiye böldüğü, böylece Kürt kökenli yurttaşları gerçek dışı biçimde "ezilen bir ulus" olarak nitelendirerek, devlete karşı kışkırtarak zulme karşı özgürlük mücadelesi veriyor gösterdiği, "kendi kaderini tayin hakkının tanınması" önerisiyle ve öbür çalışmalarıyla da Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Yasası'na aykırı olarak bölücülük yaptığı anlaşılmıştır.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın Dördüncü Kısmı'nda yer alan yasalara aykırı davranılmasının yaptırımı, aynı Yasa'nın 101. maddesinin (b) bendiyle belirlenmiştir.

Buna göre davalı Halkın Emek Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesi gerekmektedir.

VIII. SONUÇ:

... Halkın Emek Partisi'nin faaliyetlerinin Anayasa ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'na aykırı olduğuna ve 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (b) bendi uyarınca davalı Parti'nin KAPATILMASINA, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU'nun karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,.. 14.7.1993 gününde karar yerildi.

4.4.9.2. Halkın Demokrasi Partisi (Hadep)'İN Kapatılması Kararı

Esas Sayısı : 1999/1 (Siyasî Parti Kapatma) ,

Karar Sayısı : 2003/1 Karar Günü : 13.3.2003

DAVANIN KONUSU: Halkın Demokrasi Partisi'nin, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı eylemlerin odağı haline geldiği ileri sürülerek Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu"nun 78.79. 80. 81. ve 82. maddeleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemidir.

I- DAVA

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın 29.1.1999 günlü, SP.60.Hz. 1999/37 sayılı iddianamesi şöyledir:

"Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesinde açılan bazı davalara ilişkin iddianamelerin içerikleri ve bu iddianamelerin düzenlenmesine esas olan somut delillerden, Anayasamız, Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi Türk sayan birleştirici ve bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışına sahiptir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, bu çağdaş milliyetçilik anlayışının belirgin niteliklerinden birini oluşturmaktadır...

Bu bağlamda Anayasa'ya göre, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin hangi etnik gruptan olursa olsun Türk sayılması onun etnik kimliğini inkâr anlamında değil, devlete "Türk Devleti", ulusuna "Türk Ulusu" ve ülkesine "Türk Vatanı" denen ve toplum yapısında çeşitli etnik gruplar bulunan ülkede bütün vatandaşlar arasında eşitliğin sağlanması ve çoğunluk içinde bulunan etnik grupların azınlığa düşmesini önleme amacına yöneliktir. Bu nedenle, Anayasamıza göre siyasal açıdan önemli olan soy değil, ulusal topluluktan olmaktadır.

Ulusal birlik, devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birlikte-

likleriyle gerçekleşir.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesi azınlık yaratılmamasını, bölgecilik ve ırkçılık yapılmamasını ve eşitlik ilkesinin korunmasını da içerir...

Demokratik hak ve özgürlüklerden yararlanılarak, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı gerçekleştirilen eylemler kabul edilemez. Bu durumda hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasına engel olmak, devletin görevi ve varlık nedenidir. Teröre destek verip ondan destek alan bir siyasî partinin Anayasa ve yasaya göre varlığını sürdürmesi düşünülemez.

Davalı Halkın Demokrasi Partisi'nin Genel Başkanı Murat Bozlaş'ın ve diğer yöneticilerinin, birçok il ve ilçe teşkilat başkan ve üyelerinin Parti adına düzenlenen etkinlikler sırasında yaptıkları konuşma ve basın açıklamalarıyla, Kürt halkının Türk halkından farklı bir ulus olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Kürt halkına karşı baskı ve zulüm politikası uygulandığını, PKK terör örgütü ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında bir savaşın yaşandığını, bu savaşta Kürt halkının PKK terör örgütünün yanında yer alması gerektiğini söyleyerek, amacı Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak olan PKK terör örgütüne ve onun başı Abdullah Öcalan'a yardım ve destek sağladıkları ve böylece kimi mahkeme kararlarıyla da sabit olan Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya yönelik eylem ve davranışlarda buldukları, ayrıca, 23.6.1996 günü Ankara Atatürk Spor Salonunda yapılan Halkın Demokrasi Partisi'nin 2. Olağan Kongresi'nde meydana gelen, ayrıntıları ilgili bölümlerde açıklanan olaylar ile Genel Merkez ve teşkilat binalarında yapılan aramalarda elde edilen eşya ve dokümanların da bu durumu doğruladığı anlaşılmıştır.

Halkın Demokrasi Partisi'ne mensup kişilerin ve parti teşkilatının gerçekleştirdikleri eylemler ile elde edilen deliller PKK terör örgütü ile davalı Parti arasındaki bağlantıyı açıkca ortaya koymaktadır. PKK terör örgütü başı Abdullah Öcalan'a yönelik bombalı suikast girişimini, yakalanması için Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından yürütülen çalışmaları, yakalanmasını protesto amacıyla PKK terör örgütünün istem ve talimatlarıyla gösteriler, bildirimler, açlık grevleri ve çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi, "özgürlük", "kardeşlik" ve "barış" kavramları kullanılarak ülkenin belirli kesiminde yaşayan veya belirli bir etnik kökenden geldiğini iddia eden vatandaşlar üzerinde farklı bir ulus bilincinin uyandırılmaya çalışılması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin PKK terör örgütüne yönelik olarak sürdürdüğü mücadelenin "kirli savaş" olarak nitelendirilmesi ve bu savaşta PKK terör örgütünün yanında yer alarak kimi eylem ve davranışlar içerisinde bulunulması, parti içi eğitim adı altında PKK terör örgütünün eylemleri için önce Parti daha sonraki aşamada da PKK terör örgütüne eleman temin edilmesi ama-

cıyla kimi gençlerin PKK ideolojisi doğrultusunda eğitildikten sonra örgütün dağlardaki kamplarına silahlı militan olarak yetiştirilmek üzere gönderilmesi, Parti'nin genel merkez, il ve ilçe teşkilatında çok sayıda, hakkında çeşitli yargı mercilerince toplatma ve yasaklama kararı verilen PKK terör örgütünün propagandasına yönelik eşya, kitap, pankart ve doküman ile PKK terör örgütü mensuplarının resimlerinin bulundurulması ve propaganda amacıyla örgütün yayın organı olan MED TV'nin gelenlere izlettirilmesi, 2. olağan kongresinde yapılan konuşma ve eylemler gibi birçok eylem ve bunlara ilişkin yargı kararları davalı Halkın Demokrasi Partisi ile PKK terör örgütünün bağlantı ve dayanışma içinde olduğunu göstermektedir.

Bu durumda, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya ve PKK terör örgütüne yardım ve destek sağlamaya yönelik eylemlerin işlendiği odak haline geldiği sabit olan Halkın Demokrasi Partisi'nin Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleriyle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) bendine göre kapatılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

... Beyan ve eylemleriyle Parti'nin kapatılmasına neden olan Murat Bozlak, Hikmet Fidan, Kemal Bülbül, Kemal Okutan, Kudret Gözütok, Eşref Odabaşı, Recep Doğaner, Mehmet Satan, Hamit Geylani, Mehmet Selim Okçuoğlu, Hayri Ateş, Hasan Doğan, Mehmet Yücedağ, Arif Atalay, Hüseyin Duran, İsmail Minkara, Hamza Abay, Yılmaz Açıkyüz, Muharrem Bilbil (Bülbül), Serhat İnan (İman), Güven Özata, Bedir Çetin, Hacı Pamuk, İsmail Turap, Abuzer Arslan, Rıza Kılınç, Şükrü Karadağ, Ramazan Sertkaya, Mehmet Mansur Reşitoğlu, Hediyeullah Ülgen, Mehmet Emin Bayar, Suzan Erdoğan, Halime Köklütaş, Mehmet Yardımcıel, Şemistan Ağbaba, Zeki Kılıçgedik, Sakine Berktaş, Hasan Yıldırım, Beser Kaplan, Hıdır Berktaş, Sabri Sel, Ferhat Avcı, Yaşar Uçar, Ali Gelgeç, Veysel Turhan, Abuzer Yavaş'ın gerekçeli kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak beş yıl süre ile bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olmayacaklarına karar verilmesi gerekir.

XIII- SONUÇ

1- HALKIN DEMOKRASİ PARTİSİ'nin, kimi eylemleri yanında PKK isimli terör örgütüne yardım ve destek de sağlayarak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği anlaşıldığından, Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 101. ve 103. maddeleri gereğince TEMELLİ KAPATILMASINA, ...13.3.2003 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

4.4.9.3. Sosyalist Partisi'nin Kapatılması Kararı

Esas Sayısı : 1991 /2 (Siyasi Parti Kapatma)

Karar Sayısı : 1992/1

Karar Günü : 10.7.1992

“... Özetlendiğinde, Sosyalist Parti, Türk Ulusu’nu ırk esasına dayalı olarak “Türk ve Kürt Ulusları” biçiminde ikiye bölmüş, bu biçimde ortaya çıkardığı, gerçek dışı ezilen bir ulus olarak nitelendirdiği Kürtlere kendi kaderini tayin hakkının verilmesini savunmuş bölücü faaliyetini Anayasa’ya ve Siyasi Partiler Yasası’na aykırı olarak sürdürmüştür. Türkiye’nin her kesiminde yerleşmiş, kaynaşmış bir topluluğu demokratik siyasal faaliyet görünüşü altında ayrı bir devlet kurması için ayaklanmaya itmiştir.

“Serhıldan Çağrılar-1: Kawa Ateşi Yaktı”,

“Serhıldan Çağrılar-2: Karpuz Değil Cesaret Ekin” sözleri ile verilmek istenen mesajla varılmak istenen hedef ve izlenecek yolun boyutları ortaya konulmuştur.

Sosyalist Parti Genel Başkanı tarafından yapılan sözlü açıklamada, “Serhıldan” sözcüğünün “ayağa kalk” anlamında olduğu savunulmuş ise de, kullanıldığı yer ve ortam içinde bunun bir ayaklanma çağrısı olduğu belirgindir. Serhıldan kelimesi bu anlamda kullanılmaktadır. “Kawa Ateşi Yaktı”, “Karpuz Değil Cesaret Ekin” sözleri de bu yöndedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Anayasa’ya göre Türkiye Cumhuriyeti’nde birden fazla ulus olamaz. Türk ulusu içinde hangi kökenden gelirse gelsin Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür. Türk ulusu olgusu yerine ırkçılığa ve etnik özelliklere dayanan ayrılıklar ve Türk vatandaşlığını değiştirecek savlar, Siyasi Partiler Yasası’nın 78. maddesinin (a) bendinde yazılı hükümlere aykırılık oluşturur. “Kürt halkı kendi geleceğini belirlemek yolunda özgür iradeye sahiptir. İsterse ayrı bir devlet kurabilir.” savından, Anayasa’da öngörülen ülke ve millet bütünlüğünden uzaklaşıldığı ve ırka dayalı olarak “Türk ve Kürt milletleri” ayırımına ve ayrı devletler kurmak yoluna gidilmek istendiği açıkça anlaşılmaktadır.

81. maddenin (a) bendinde, Siyasi partilerce, ülke üzerinde ırk ya da dil ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğunun ileri sürülemeyeceği öngörülmektedir. Sosyalist Parti’nin yayınlarında ise sık sık “Kürtlerin millî varlıklarının ve meşru haklarının inkâr edildiğinden, ezilen bir Kürt milletinin bulunduğundan” söz edilmiş, Ulus birliğinin temel ilkesi olan Atatürk Milliyetçiliğine karşı çıkmıştır. Bu hususlar Sosyalist Parti’nin, Siyasi Partiler Yasası’nın 81. maddesinin (a) bendine de aykırı davrandığını açıkça göster-

mektedir.

“Kürt milletinin demokratik kültürü, baskıların sona erdirilmesi sonucu serpilme olanağına kavuşacaktır.” biçimindeki anlatımlarla 2820 sayılı Kanun’un 81. maddesinin (b) bendine aykırı davranılmakta, Türk dili ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek, yaymak yoluyla azınlık yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amaçlanmaktadır. Partinin bu tutumuyla gösterdiği doğrultu ve getirdiklerinin ulusu bölmek olduğu açıktır. Bu yoldaki eylemlerle dosyada birbirini doğrulayan geçerli kanıtlardan davalı Siyasi Parti’nin Anayasa’nın 69. maddesinin birinci fıkrası ile Siyasi Partiler Yasası’nın 78. maddesinin (a) bendi ve aynı Yasa’nın 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırı davrandığı anlaşılmıştır. Bu nedenlerle Sosyalist Parti’nin Siyasi Partiler Yasası’nın 101. maddesinin (b) ve (c) bentleri gereğince kapatılması gerekir.

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU bu görüşlere katılmamıştır.

VIII- SONUÇ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 14.11.1991 günlü, SP. 23. Hz. 1991/94 sayılı İddianamesi’nde Sosyalist Parti’nin Anayasa’nın Başlangıç Kısmı’na ve 3., 4., 14., 66., 68. maddeleriyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası’nın 78. ve 81. maddelerine aykırı olarak, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı ileri sürülerek Siyasi Partiler Yasası’nın 101. maddesinin (a), (b) ve (c) bentleri gereğince kapatılmasına karar verilmesi istenmekle gereği düşünüldü :

1- Sosyalist Parti’nin faaliyetlerinin Anayasa ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası’na aykırı olduğuna ve 2820 sayılı Yasa’nın 101. maddesinin (b) ve (c) bentleri uyarınca davalı parti’nin KAPATILMASINA,... 10.7.1992 gününde, üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU’nun karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA karar verildi.

4.4.9.4. Demokratik Toplum Partisi’nin Kapatılması Kararı

Esas Sayısı : 2007/1 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı : 2009/4

Karar Günü : 11.12.2009

Davalı Demokratik Toplum Partisine mensup birçok il ve ilçe teşkilat başkan ve üyelerinin Parti adına düzenlenen etkinlikler sırasında yaptıkları konuşma ve basın açıklamalarıyla Kürt halkının Türk halkından farklı bir ulus olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Kürt halkı-

na karşı baskı ve zulüm politikası yürütüldüğünü, Abdullah Öcalan'ın tecrite tabi tutulduğu ve bunun kabul edilemez olduğunu söyleyerek, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelen PKK terör örgütüne ve onun başı Abdullah Öcalan'a yardım ve destek sağladıkları, böylece Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya yönelik eylem ve davranışlarda buldukları; 25.6.2006 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen DTP Birinci Olağan Büyük Kongresi başta olmak üzere davalı Parti mensuplarınca organize edilen veya davalı Parti mensuplarının katıldığı ve etkin rol aldığı nevrüz kutlamaları, terör örgütü elebaşının sağlık durumunu protesto amaçlı gösteriler ve seçim mitingleri düzenledikleri, terör örgütü mensuplarının cenaze törenlerine katıldıkları, davalı Parti teşkilat binalarında yapılan aramalarda yukarıda ayrıntıları gösterilen eşya, yayın ve dokümanların ele geçirildiği anlaşılmıştır.

Ulus ve ülke bütünlüğüne karşın, davalı Parti tarafından Türk ve Kürt Ulusları biçiminde bir ayırımı yapılması, "Kürt sorununun çözümü" için terör örgütü ile onun başı Abdullah Öcalan'ın muhatap alınması ve onun tarafından önerilen politikaların uygulanması gerektiğinin belirtilmesi, parti teşkilat binalarında terör örgütüne ait bayrak, doküman ve yasak yayınlara yer verilmesi, terör örgütü başı ve militanlarına ait poster ve resimlerin asılması, çeşitli bahane ve vesilelerle düzenlenen kongre, miting, toplantı ve gösteriler ile örgüt mensupları için düzenlenen cenaze merasimlerinin terör örgütünün propaganda alanına dönüştürülmesi veya dönüştürülmesine göz yumulması, terör örgütü ile bağlantıları mahkeme kararlarıyla saptanan kimselerle araya mesafe koymak, gerektiğinde disiplin yaptırımı uygulamak yerine parti adına söz söyleme yetkisi olan görev ve pozisyonlara getirme gibi davranışlar Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen "Türk Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü" ilkesine aykırılık teşkil eden eylemlerdir. Söz konusu eylemleriyle davalı Parti şiddeti kışkırtan, elverişli hale getiren, terör eylemlerini siyasi nitelikli eylemler olarak tanımlayan ya da destekleyen, bu tür eylemleri teşvik eden, bunları gizleyen ya da bu tür eylemlere katılan, parti teşkilat binalarını terör örgütüne ve onun propaganda malzemelerine açan bir siyasi partiye dönüşmüştür.

PKK terör örgütü başı Abdullah Öcalan'ın sağlık durumu bahane edilerek protesto amacıyla PKK terör örgütünün istem ve talimatlarıyla izinli veya izinsiz gösteriler ve çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi, bildiriler dağıtılması, bu etkinliklerde yapılan konuşmaların ve okunan basın bildirimlerinin, açılan pankartların, atılan sloganların aynı ya da benzer içerik taşıması, "özgürlük", "kardeşlik" ve "barış" kavramları kötüye kullanılarak ülkenin belirli kesiminde yaşayan veya belirli bir etnik kökenden gelen vatandaşlar üzerinde farklı bir ulus bilincinin uyandırılmaya çalışılması, PKK terör örgütünün Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yönelik olarak sürdürdüğü mücade-

nin “savaş”, “onurlu mücadele”, “haklı direniş” olarak nitelendirilmesi ve bu savaşta PKK terör örgütünün yanında yer alarak eylem ve davranışlar içerisinde bulunması, kimi teşkilat üyelerinin PKK terör örgütü mensuplarına silah, malzeme, tedavi ve bilgi desteği sağlaması, Parti’nin il ve ilçe teşkilatlarında çok sayıda, hakkında çeşitli yargı mercilerince toplatma ve yasaklama kararı verilen PKK terör örgütünün propagandasına yönelik eşya, kitap, pankart ve doküman ile PKK terör örgütü mensuplarının resimlerinin bulundurulması gibi birçok eylem ve bunlara ilişkin yargı kararları davalı Demokratik Toplum Partisi ile PKK terör örgütünün bağlantı ve dayanışma içinde olduğunu göstermektedir.

Yukarıda belirtilen bu eylemlerle Demokratik Toplum Partisi’nin, eksik gördüğü ve siyaseten tanınmasını beklediği haklar ve özgürlükleri, demokrasinin siyasi çoğulculuğa verdiği anlamlı destek ve hoşgörüyü kötüye kullanarak, etnisite temeline dayalı kültürel, sınıfsal yapılanma ve yönetim ayrışıklığına yol açan ve demokratik ilkelerle bağdaşmayan söylem ve eylemlerle ve terör örgütü desteğiyle elde etmek istediği ve terörü kendi siyasi politikaları için araç olarak kullandığı sonucuna varılmaktadır.

Davalı Parti mensuplarınca gerçekleştirilen organizasyonlarda meydana gelen olaylar karşısında Parti yönetim organlarının herhangi bir şekilde tedbir almamaları ve sessiz kalmaları ise teröre desteğin başka bir göstergesidir.

Demokratik düzende, terör eylemlerine karşı siyasi duruşunu açıkça belirlemeyen, suçlu ve suçluları kınamayan ve gizleyen bir partinin varlığı hoşgörülle karşılanamaz. Davalı Parti’nin bu bağlamdaki tutumu, Partinin PKK’yla olan ilişkisinin “açık bir sır” olarak nitelenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu gizli kabulle, terör yoluyla hak elde edilmesi bir yöntem olarak benimsenmektedir.

Davalı Parti’nin çeşitli teşkilatlarında görevli şahıslar hakkında devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne yönelik suçlardan dolayı verilmiş mahkûmiyet kararları, arama ve tespit tutanakları, soruşturmalara ilişkin belgeler, yapılan kongre ve toplantılara ilişkin tutanak ve belgeler ile tüm deliller gözetildiğinde, davalı Demokratik Toplum Partisi’nin, Türk ulusunu ırk esasına dayalı olarak “Türk-Kürt ve diğer etnik kökenli uluslar” biçiminde bölmek, etnik köken farkı nedeniyle gerçek dışı varsayımlarla ezilen ve sömürülen bir halkın varlığını kabul ederek bölücülüğü teşvik eden ve bunların sahip olduğu dil ve kültürlerini ayrımcı biçimde tanımlayan ve özellikle bu önkabullerden yola çıkarak, ülkede onbinlerce insanın ölümü ile sonuçlanan silahlı eylemlerde bulunan yasadışı PKK terör örgütünün ve bu eylemlerden hükümlü elebaşısının eylem ve politikalarını destekleyici nitelikte faaliyetlerde bulunmak suretiyle devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne aykırı eylemlerin yoğun olarak işlendiği bir parti haline geldiği anlaşılmıştır.

Davalı Parti'nin Büyük Kongresinin, Genel Başkanının, Merkez Karar ve Yönetim organlarının, TBMM Grup Genel Kurulu ile Grup Yönetim Kurulunun, Parti üyelerince gerçekleştirilen eylemleri açıkça reddetmemeleri, eylemleri zımnen benimsedikleri anlamında değerlendirilmiştir. Hukuk devletine aykırı eylemlerin ilgili parti organlarınca kınanmadığı, suskun kalındığı ortamda davalı Parti'nin demokratik sisteme zarar vermesinin önüne geçilmesi anayasal zorunluluk halini almıştır.

Demokratik Toplum Partisi ve mensuplarının Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrası kapsamında değerlendirilen beyan ve eylemlerinin birbirleriyle bütünlük içinde bulunduğu, böylece devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırma nihai amacını güttükleri, zaman ve mekân farklılıklarına rağmen eylemlerin tek bir amaca özgülendiği, eylemlerin büyük bir çoğunluğunun Parti organlarında görevli üyelerce sorumluluk alanları içinde gerçekleştirildiği ve terör örgütü kaynaklı yönlendirmelerle sürekli tekrar edilip istikrar kazandığı ve davalı Parti'nin devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne aykırı eylemlerin yoğun olarak işlendiği bir odak haline geldiği anlaşılmıştır.

Belirtilen gerekçeler karşısında davalı Parti hakkında verilecek bir kapatma kararının, ulusal güvenliğin ve anayasal düzenin korunması yönünde güdülen meşru amaçla orantılı, demokratik bir toplumda gerekli ve zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaca cevap veren nitelikte olacağı açıktır.

Teröre destek niteliğindeki eylem ve söylemlerin yoğunluğunun toplumda sarsıcı etkilere, aşırı endişe, kaygı ve belirsizliklere yol açtığı, bu siyasi anlayışla davalı Parti'nin demokratik hayata katkıda bulunduğu söylenemeyeceği ve bu nitelikteki fiillerin ağırlığı karşısında, 3.10.2001 günlü, 4709 sayılı Yasa'nın 25. maddesi ile Anayasa'nın 69. maddesinin yedinci fıkrasında yapılan değişiklikle yürürlüğe konulan, Anayasa Mahkemesi'nin temelli kapatma yerine dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceğine ilişkin hüküm davalı Parti hakkında uygulanmamıştır.

Bu durumda, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma ve PKK terör örgütüne yardım ve destek sağlamaya yönelik eylemlerin işlendiği bir odak haline geldiği sabit olan Demokratik Toplum Partisi'nin Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleriyle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. ve 103. maddelerine göre kapatılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bu nedenle, söz ve eylemleriyle Demokratik Toplum Partisi'nin kapatılmasına neden olan Mardin Milletvekili Ahmet TÜRK ile Diyarbakır Milletvekili Aysel TUĞLUK'un milletvekilliklerinin gerekçeli kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günde sona ereceğine karar verilmesi gerekir.

... Beyan ve eylemleriyle Parti'nin kapatılmasına neden olan kurucuları dahil üyelerinden; Abdulkadir FIRAT, Abdullah İSNAÇ (İŞNAÇ), Ahmet AY, Ahmet TÜRK, Ali BOZAN, Aydın BUDAK, Ayhan KARABULUT, Aysel TUĞLUK, Bedri FIRAT, Cemal KUHAK, Deniz YEŞİLYURT, Ferhan TÜRK, Fehtah (Fettah) DADAŞ, Hacı ÜZEN, Halit KAHRAMAN, Hadice (Hatice) ADIBELLİ, Hilmi AYDOĞDU, Hüseyin BEKTAŞOĞLU, Hüseyin KALKAN, İbrahim SUNKUR, İzzet BELGE, Kemal AKTAŞ, Leyla ZANA, Mehmet Salih SAĞLAM, Mehmet Veysi DİLEKÇİ, Metin TEKCE (TEKÇE), Murat AVCI, Murat DAŞ, Musa FARİSOĞULLARI, Mustafa TUÇ, Necdet(Nejdet) ATALAY, Nurettin DEMİRTAŞ, Orhan MİROĞLU, Sedat YURTTAŞ ve Selim SADAK'ın, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının istemi doğrultusunda ve Anayasa'nın 69. maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince,

- Ahmet ERTAK ve Ayhan AYAZ haklarında ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının iddianamesinde siyasi yasaklama istenmemiş olmakla birlikte, iddianamede bu kişilerin eylemlerine yer verilmiş olması nedeniyle, re'sen, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225. maddesi ve Anayasa'nın 69. maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince, gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklarına karar verilmesi gerekmiştir.

SONUÇ

“...1- Demokratik Toplum Partisi'nin, eylemleri yanında terör örgütüyle olan bağlantıları da değerlendirildiğinde Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği anlaşıldığından, Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 101. ve 103. maddeleri gereğince KAPATILMASINA,

4.4.9.5. Hak Ve Özgürlükler Partisi'nin (Hak-Par)'In Kapatılması İstemli Dava

Esas: 2002/1, Karar: 2008/1, Tarih: 29.1.2008

“... Hak ve Özgürlükler Partisi'nin tüzük ve programının dava ile ilgili bölümleri şöyledir:

...Dünya birçok evrelerden geçerek; idari, siyasi, toplumsal ve kültürel olarak yeniden çoğulcu demokratik toplum projesinin normları içerisinde yapılıyor, değişiyor. Etnik, ulusal, kültürel ve toplumsal topluluklar, çoğulcu bir idari sistem içinde; kendilerini yönetme hakkı dâhil, bütün hak ve

özgürlüklere kavuşuyor...

Bu yapısından dolayı, Türkiye, temel sorunu olan Kürt sorununu çözemiyor çoğulcu demokrasiyi yapılandıramıyor; toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunları krizlere sokuyor...

Ademi merkezîyetçi bir anlayışın yerel yönetimler eliyle hayata geçirilmesini, hem toplumun hem devletin demokratikleşmesi için gerekli görüyoruz. Yerel yönetimleri düzenlerken katılımcılık ve çoğulculuğun evrensel ilkeleri esas alınacak. Yerel yönetimler özerk yapıya kavuşturulacak.

Seçilmiş yöneticilerin halkın oyu veya yargı kararı dışında görevden alınmasını önleyen kanuni düzenlemeler getirilecek.

Devletin merkezîyetçi otoriter yapısına son verilecek. Yerel yönetim yasaları yeniden düzenlenerek, dışişleri ve savunma dışındaki bütün hizmetleri bölge meclislerin kanuni düzenlemeleriyle, özerk yerel yönetimlere terk edilecek.

Belediye ve İl Genel Meclisleri toplumsal çoğulculuğa ve renkliliğe uygun aktif temsil kurumları haline getirilecek.

Eğitim, sağlık, iç güvenlik ve yerel vergi gibi konular özerk yerel yönetimlere terk edilecek.

Belediye ve İl genel Meclisleri temsilcilerinden Yerel Bölge Meclisleri oluşturulacak.

Valiler, Kaymakamlar, emniyet müdürleri seçimle saptanacaklar.

Eğitim ve Kültür

Türkiye’de eğitim politikası çok kültürlülük esasına aykırı, ırkçı ve şovendir. Partimiz, eğitimi bu öğelerden arındıracak; hem diller ve kültürler hem de bireyler arasında fırsat eşitliğini sağlayacaktır...

4.4.9.6. AİHM’de Parti Kapatma Davaları

AİHM, 30.01.1998 günlü kararı ile TBKP’NİN, 25.05.1998 günlü kararıyla Sosyalist Partinin ve 06.12.1999 günlü kararıyla ÖZ-DEP’İN, Mahkemenizce kapatılması kararlarını demokratik toplumda zorunlu, meşru amaçla orantılı bulunmaması nedenleriyle, AİHS’NİN 11. maddesine aykırı bulmuştur. Bunlardan TBKP, mahkemeniz tarafından isminde komünist ismine yer verdiğinden (SPK, m. 96), tüzük ve programının devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez niteliğini bozduğundan (AY, m. 68, SPK, m. 78/a, 81/a, 81/b, 89) kapatılmıştı. Sosyalist Parti ise tüzük ve programlarıyla eylemleri-

nin anayasaya ve SPK’NİN dördüncü bölümünde yer verilen devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı amaçlar gütmeye yasaklarına aykırılık gerekçesiyle kapatılmıştı. ÖZ-DEP ise, parti programının devletin ülkesi ve bölünmez niteliği (SPK 78/a, 81/a, 81/b) ile laik devlet niteliğine aykırılık (SPK, m. 89) oluşturduğu gerekçesiyle kapatılmıştır.

“AİHM, her üç parti kapama davasına ait kararlarında şu görüşlere yer vermektedir:

a) Demokrasi, düşünce özgürlüğü ile beslenir. Çoğulculuk olmadan demokrasiden söz edilemez. Demokrasinin iyi işleyişi ve çoğulculuğun sürdürülebilmesi açısından siyasal partiler büyük öneme sahiptir. Demokrasinin temel prensiplerinden birisi de, bir ülkenin karşılaştığı sorunların şiddete başvurulmaksızın, diyalog yoluyla çözümü konusunda fikir ve düşüncelerin serbestçe ifade edilebilmeleri imkânının güvence altına alınmasıdır. Hatta bu düşünceler rahatsız edici olsalar bile.

b) Bir parti programındaki istemlerin, projelerin, önerilerin, bir devletin mevcut siyasal ve sosyal yapısıyla ve prensipleriyle bağdaşmaması, Onların demokrasi ilkesine aykırılığı sonucu doğurmaz. Bir devletin mevcut organizasyon modeliyle çatışsa da, farklı siyasal programların önerilmesi, tartışmaya açılması, demokratik ilkeler içinde kalmak, bizzat demokrasiye zarar vermemek şartıyla demokrasinin özünü ifade eder.

c) Örgütlenme özgürlüğü, sadece inandırıcı ve zorlayıcı sebeplerle kısıtlanabilir. 11. maddede belirtilen istisnalar, siyasal partiler söz konusu olduğunda dar bir yorumu zorunlu kılar...

d) Sözleşmenin 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğü, defalarca belirtildiği üzere, yalnızca açıklanan düşüncelere taraftar olduğunda, rahatsız edici bulunmadığında, hoşla gittiğinde ya da farklı olmadığında değil, aynı zamanda taciz edici, rahatsız edici, şok altına sokucu etkileri bulunduğu da söz konusudur. Bunlar çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleri olup bunlarsız bir demokratik toplum olamaz.

e)Kapatma, siyasal partilere uygulanabilecek en radikal yaptırım olarak hedeflenen amaçla orantılı, bu amaç bakımından elverişli ve demokratik toplum açısından zorunlu olmadıkça başvurulamaz.

f)...Partinin toplum, devlet ve demokrasi bakımından gerçek bir tehlike oluşturan politikayı benimsemiş olduğunu gösteren açık, somut ve inandırıcı deliller olmaksızın salt ismine bakılarak kapatma yoluna gitmek yeterli bir sebep oluşturmaz.

g) İfade özgürlüğü, 11. maddede de düzenlenen toplantı, gösteri yürüyüşü ve örgütlenme özgürlüğünün önemli unsurlarından biridir. Siyasal par-

tiler bakımından 11. madde, 10. maddeyle bir tüm olarak değerlendirilir.” (Yrd. Doç. Dr. Ömer ANAYURT, Liberal Düşünce dergisi, 23. Sayı, sayılı 11-12-13)...

Siyasal çoğulculuğu ve katılımcılığı esas alan kurallar ve kurumlar düzeni olan çağdaş demokrasilerde, bireysel iradeleri birleştirip yönlendirerek onlara ağırlık kazandıracak özgün kuruluşlara duyulan gereksinim, dağıntık siyasal görüşleri birleştirmek suretiyle halk iradesini oluşturan ve açığa çıkaran siyasal partiler vasıtasıyla karşılanmaktadır. Partiler, belirli siyasal düşünceler çevresinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları hukuksal yapılardır. Siyasi partilerin kendilerine göre öne çıkardıkları ülke sorunlarına ait farklı çözüm önerileri getirmeleri, demokratik siyasi yaşamda üstlendikleri işlevin doğal sonucudur. Bu sebeple siyasi partiler, Anayasanın konuya ait kuralları ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “örgütlenme”, “düşünce ve ifade özgürlüğü” konusundaki 10. ve 11. maddelerinin koruması altındadırlar...

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırılığı değerlendirilirken, Anayasa'nın siyasi partilere verdiği özel önemi vurgulayan sair kurallarının da göz önünde bulundurulması gerekir. Bu nedenle, siyasi partilerin, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen tüzük ve programlarındaki söylemlerinin demokratik yaşam için doğrudan açık ve yakın tehlike oluşturmaması durumunda, bunların ifade özgürlüğü kapsamında kaldığının kabulü gerekir. Demokratik rejimin bütün kurum ve kurallarıyla özümsemiştiği ülkelerde de rejim için ciddi bir tehlike oluşturmadıkça siyasi partilerin kapatılmasına olur verilmediği gözetildiğinde çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma hedefini esas alan Anayasamızın da salt ifade özgürlüğü kapsamında kalan tüzük ve program düzenlemesini kapatma sebebi saydığını kabul etmek olanaklı değildir.

Tüzük ve Programında HAK-PAR'ın, genel olarak adem-i merkezîyetçi bir yönetime ağırlık verdiği, Türkiye'nin temel sorunu olarak kabul ettiği Kürt sorununu hak eşitliği temelinde çözmeyi seçmenine vaat ettiği görülmektedir.

Tüzük ve Programında ifade edildiği şekilde Parti'nin, Kürt sorunu olarak ele alıp değerlendirdiği soruna, kendine göre çözüm önerileri getirmesi, vatandaşlık temelinde ulus kavramının reddi olarak nitelendirilemez. Kapatma davasının Parti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra açıldığı da gözetildiğinde, belirli bir sorunun varlığına ve buna dair çözüm önerilerine ait ifadelerin demokratik bir rejimde düşünce ve ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Gerek iddianamede gerekse sonraki aşamalarda, Parti'nin söz konusu amaçları gerçekleştirmek için Anayasa dışı bir yöntemi uygulayacağına ait herhangi bir kanıt da yer verilmemiştir.

Yukarıdaki açıklama ve değerlendirmeler çerçevesinde Parti'ye, tüzük ve programında yer alan ifadelere dayanılarak yaptırım uygulanması, örgütlenme ve ifade özgürlüğüne ağır bir müdahale oluşturacağından, İddianame'de ileri sürülen gerekçelerle Parti hakkında kapatma ya da yerine başka bir yaptırım uygulanması demokratik bir toplumda zorunlu bir tedbir niteliğinde görülemez.

Açıklanan sebeplerle Hak ve Özgürlükler Partisinin Anayasa'nın 69. maddesinin beşinci fıkrası ve 2820 s. Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca kapatılması isteminin reddi gerekir.

Osman Alifeyyaz PAKSÜT, Ahmet AKYALÇIN, Mehmet ERTEN, A. Necmi ÖZLER, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Şevket APALAK bu görüşlere katılmamışlardır...

A- Hak ve Özgürlükler Partisi'nin kapatılma davasında yapılan oylamada, Osman Alifeyyaz PAKSÜT, Ahmet AKYALÇIN, Mehmet ERTEN, A. Necmi ÖZLER, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Şevket APALAK'ın "Parti'nin kapatılması", Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Fulya KANTARCIOĞLU, Serruh KALELİ ile Zehra Ayla PERKTAŞ'ın ise "Parti'nin kapatılmaması" gerektiği yolundaki oyları sonucunda, Anayasa'nın 149. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen nitelikli çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle kapatılma isteminin REDDİNE,.. 29.1.2008 tarihinde karar verildi." denilmektedir.

5. ULUSLAR ARASI SÖZLEŞMELER

5.1. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Ayrımcılığın Önlenmesi

Ayrımcılık başta İkiz Sözleşmeler olmak üzere (BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliğinin Temel Haklar Şartında açık bir şekilde yasaklanmış ve iç hukukta ayrımcılığın önlenmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasına şart koşulmuştur. Tüm bunların dışında ayrımcılığın belli biçimlerini yasaklayan uluslararası insan hakları sözleşmeleri mevcuttur.

Özellikle son yıllarda ayrımcılığın önlenmesine ilişkin oldukça etkili bir araç Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) çerçevesinde oluşturulmuştur. Ayrımcılığa uğramama hakkına dair kabul edilen AİHS ek 12 Nolu Protokol¹²⁷ ayrımcılığın önlenmesi için oldukça güçlü bir mekanizmayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini (AİHM), görev alanını genişleterek devreye

127- Bu konuda daha geniş bir bilgi için bkz: Non-Discrimination: A Human Rights, Seminar to mark the entry into force of Protocol No.12, Stasbourg, 11 October 2005, Council of Europe Publishing, 2006.

sokmaktadır. AİHS'nin ayrımcılığı düzenleyen 14. maddesini öne sürebilmek için bu maddenin Sözleşmenin koruma altına aldığı bir başka hak çerçevesinde ihlal edilmiş olması gerekirken, 12 Nolu protokol, herhangi bir ayrımcılığı, bu Sözleşmede korunan bir hakkı ihlal etmiş olsun veya olmasın, AİHM önüne taşıma imkânı sunmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse, 14. maddedeki ayrımcılık yasağının devreye girebilmesi için kişinin, sözleşimi, Sözleşmenin 8. maddesi altında korunan aile hayatı ve özel hayatın ayrımcı bir şekilde ihlal edilmemesi gerekirken, 12 nolu protokol bakımından sözleşme tarafından koruma altına alınmamış olan bir hakkın (örneğin çalışma hakkı) ihlal edilmesi durumunda dahi ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini tartışma imkânı doğmaktadır ki, böylece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hakları koruma alanı muazzam bir genişlemeye tabi tutulmuş bulunmaktadır. Türkiye 12 Nolu protokolü imzalamış ancak henüz onaylamamıştır. Türkiye AİHS'ne ek 12 Nolu protokolü ivedilikle onaylamalıdır.

5.2. Bir kısmına Türkiye'nin de Taraf Olduğu Anlaşmalar ve Bu Anlaşmalar Bağlamında Oluşturulmuş Evrensel Kurallar

1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum 18: 10.11.89 Ayrımcılığa Uğramama Hakkı (Otuz yedinci Oturum, 1989),
2. Birleşmiş Milletler 1993 Tarihli Dünya İnsan Hakları Konferansı Viyana Bildirisi Ve Eylem Planı-Eşitlik Onur ve Hoşgörü,
3. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı UNESCO Sözleşmesi: 14 Aralık 1960 yılında hazırlanmış olup 1962 yılında yürürlüğe girmiştir.
4. UNESCO Hoşgörüyü Dair İlkeler Bildirgesi - 16 Kasım 1995
5. Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek 12 No'lu Protokol: 1.4.2005
6. Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme'ye Ek 12 No'lu Protokol: Açıklayıcı Rapor
7. 2000/750/EC: Ayrımcılıkla mücadeleyle ilişkin bir Topluluk eylem programı oluşturulmasına dair 27 Kasım 2000 tarihli AB Konsey Kararı (2001-2006)
8. AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI - Brüksel Deklarasyonu - 14 Eylül 2004

5.3. Irksal Ve Etnik Ayrımcılığa Uğramama Hakkına Dair Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri

Birleşmiş Milletler - BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırıl-

ması Sözleşmesi: 12 Ocak 1951

BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine dair Uluslararası Sözleşme: 4 Ocak 1969

Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup olan Kişilerin Haklarına dair Bildiri, BM Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarihli ve 47/135 sayılı kararıyla ilan edilmiştir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum 23: 10.11.89 Azınlık Hakları (Ellinci Oturum, 1994)

1978 Tarihli Irk ve Irksal Önyargıya Karşı UNESCO Bildirisi

Kitle İletişim Araçlarının Barışın ve Uluslar Arası Anlayışın Güçlendirilmesine Ve Irkçılık, Apartheid ve Savaş Kışkırtıcılığı İle Mücadele Edilmesine Katkıda Bulunması İle İlgili UNESCO Temel Prensipler Bildirisi

AVRUPA KONSEYİ- Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme (Avrupa Sözleşmeler seri no. 148), 05 Kasım 1992'de Strasbourg'ta imzaya açılmıştır.

Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmeye dair Açıklayıcı Rapor

Avrupa Bölgesel Diller veya Azınlık Dilleri Şartı

Avrupa Bölgesel Diller veya Azınlık Dilleri Şartı Açıklayıcı Rapor

Bilgisayar Sistemleri Aracılığı İle İşlenen Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Nitelikli Fiillerin Suç Olarak Düzenlenmesine İlişkin Bilişim Suçları Sözleşmesine Ek Protokol – Strazburg, 28 Ocak 2003

Bilgisayar Sistemleri Aracılığı İle İşlenen Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Nitelikli Fiillerin Suç Olarak Düzenlenmesine İlişkin Bilişim Suçları Sözleşmesine Ek Protokol – Açıklayıcı Rapor, 28 Ocak 2003 tarihinde, Sözleşme'yi imzalamış olan üye Devletlerin imzasına açılmıştır. Yürürlüğe giriş: 1 Mart 2006

Avrupa Konseyi üyesi Devletlerin Bakanları tarafından Irkçılığa Karşı Avrupa Konferansı'nın 13 Ekim Cuma 2000 tarihindeki kapanış oturumunda kabul edilen Siyasi Bildiri – EUROCONF (2000) 1 nihai, 13 Ekim 2000

Avrupa Konseyi Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Komisyonun Tavsiyeleri

AVRUPA BİRLİĞİ- Irk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulamaya Konmasına İlişkin 29 Temmuz

2000 Tarih Ve 2000/43/EC Sayılı Konsey Direktifi

AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (AGİT) 4.1-AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği Ofisi Belgeleri Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına İlişkin Lahey Tavsiyeleri Ekim 1996

Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına İlişkin Oslo Tavsiyeleri Şubat 1998

Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkin Katımlına İlişkin Lund Tavsiyeleri Eylül

1999 Radyo ve Televizyon Yayınlarında Azınlık Dillerinin Kullanımına İlişkin Kılavuz Ekim 2003

Görüleceği üzere etnik ayrımcılıkla ilgili olarak ulusal üstü düzeyde tespit edebildiğimiz 19 adet düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin oldukça ayrıntılı ve azınlıkların, etnik kesimlerin hemen hemen bütün haklarını koruma altına almaya yönelik etkili tedbirler önerdiği görülmektedir. Bu metinlerin tamamını rapora almak raporun amacına hizmet etmeyeceğinden isim belirtmekle yetinilmiştir.¹²⁸

6-AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN IRK YAKLAŞIMI VE İHLAL TANIMLARI

Ancak Avrupa Birliğine mensup ülkelerin bu sorunu çözmek amacıyla harekete geçtikleri ve kabul edilen Çerçeve Sözleşmelerle üye ülkeleri bu konuda tedbir almaya ittikleri görülmektedir. “Avrupa Birliği, örneğin, mahkemeler önünde bir türlü kanıtlanamayan ayrımcılık vakaları dolayısıyla bu konuya açıklık getiren çeşitli direktifler çıkardı. 1970’lerde kabul edilen cinsiyet eşitliği ve 2000’lerde kabul edilen ırk eşitliği direktifiyle çerçeve direktif (din, cinsiyet, yaş ve engellilik dolayısıyla yapılan ayrımcılığı yasaklar) doğrudan ve dolaylı ayrımcılıkla tacizin tanımını yapar ve devletlerin ayrımcılık mağdurlarının başvurabilecekleri hukuki mekanizmaları kurmalarını ister. Bu direktiflerin öngördüğü ayrımcılık konusundaki en önemli düzenleme ise belki de ispat külfetinin davalıya yüklenmesidir. Yani bir kişi ayrımcılığa maruz kaldığına dair makul nedenler gösterebiliyorsa, ayrımcılık yapmadığını kanıtlamak davalının yükümlülüğüdür. Direktifler ayrıca ayrımcılığa ilişkin davalara, ilgili konuda çalışan sivil toplum örgütlerinin müdahil olabilmelerini güvenceye alır. Son olarak da, ayrımcılıkla mücadele konusunda politikaların geliştirilmesine katkıda bulunacak,

128- Konumuz açısından en önemli olan belge olması hasebiyle Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşme’si kısmen yu-karıya alınmıştır.

araştırmalar yapacak ve ayrımcılık mağdurlarına destek verecek ulusal eşitlik kurumlarının oluşturulmasını gerektirir. Direktiflerin gereklerinin nasıl yerine getirileceğiyse üye devletlere bırakılmıştır. Avrupa Birliği üyesi bütün ülkeleri bağlayan bu kurallara uymak için üye ülkeler farklı şekillerde yasalar çıkarmış ve kurumlar oluşturmuşlardır. Bazı ülkelerde her bir ayrımcılık türüne ilişkin ayrı bir yasa ve eşitlik kurumu varken, bazı ülkelerde bütün ayrımcılık türlerini yasaklayan kanunlar çıkarılmış ve kurumlar oluşturulmuştur. Buna benzer düzenlemeleri Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu (ECRI) da tavsiye eder. (7 Sayılı Tavsiye) Ayrıca yakın zamanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) Çek Cumhuriyeti'ndeki Roman çocukların eğitim hayatında maruz kaldıkları dolaylı ayrımcılığa ilişkin bir davada verdiği devrim niteliğindeki bir kararda (DH ve diğerleri –Çek Cumhuriyeti, 13 Kasım 2007) yukarıda andığımız yeni standartların birçoğuna atıf yaparak ayrımcılık yapıldığına karar vermiştir. Yani ispat külfetinin davalı tarafa yüklenmesi, istatistiklerin delil olarak kabul edilmesi, ayrımcı muamelede “ayrımcılık yapma niyetinin” koşul olmaması, artık Türkiye'yi bağlayan AIHM içtihadının da bir parçası oldu.

7-ETNİK AYRIMCILIKLA İLGİLİ TESPİT OLUNAN İHLALLER:

Yapılan bütün bu araştırma ve inceleme neticesinde yaşanan etnik ayrımcılıkla ilgili olarak aşağıda belirttiğimiz tespitler yapılmıştır:

Türkiye’de ayrımcılık, insan onuruna yaraşır bir sosyo-politik ortamda yaşamamızı engelleyen bir sorun olarak mevcuttur. Ayrımcılığın kaynakları ve türleri farklı olmakla birlikte, bu raporda ele alınan etnik ayrımcılık da çözüm bekleyen bir sorun olarak varlığını hissettirmektedir.

Ayrımcılık kapsamında bu raporda ele alınan ilk grup olan Ermeniler, özellikle Osmanlı Devleti’nin son döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında ciddi insan hakları ihlallerine ve bu kapsamda ayrımcılığa tabi tutulmuşlardır ve bu durum farklı tezahür biçimleriyle günümüzde de devam etmektedir.

Ermenilere yönelik ayrımcılık, günümüzde bu etnik kimliğe karşı, evrensel hukukun ve uluslararası anlaşmaların gereklerine aykırı biçimde devam etmekte olup, onların kültürlerini koruma ve yaşatma çabalarından, isimlerini kullanmalarına kadar birçok alanda çok boyutlu bir biçimde devam etmekte, Ermeniler bugün de ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Ermenilerin eşit vatandaşlık haklarından yararlanabilmeleri, örneğin isimlerini kullandıkları için toplumdan tepki görmemeleri için gerekli tedbirleri yeterli oranda almamaktadır. Sonuç olarak, Ermeni ulusuna karşı ciddi bir ayrımcılık sözkonusudur.

Lazların özellikle TRT kanalında yayınlanan diziler boyutunda dahi etnik kimliklerinin aşağılanması suretiyle açık bir ayrımcılığa uğradıkları söylenebilir. Kamuoyunda yaygın Laz karakterinin ise bu etnik kesimi rahatsız ettiği ortadadır. Yukarıda Ermeniler için mevzuat ışığında yapmış olduğumuz değerlendirme aynı şekilde Lazlar için de geçerlidir. Devletin toplumda mevcut Laz imajını düzeltme hususunda yeterli özeni gösterdiği söylenemez.

Etnik gruplar içinde Kürtlerin; özellikle resmi makamlar nezdinde (Mahkeme, Karakol ve resmi daireler) Türkçe’yi iyi konuşamamalarından kaynaklanan bir sonuç olarak, problemlerini yeterince anlatamadıkları bilinen bir gerçektir. Derdini anlatamayan Kürtlerin bu kez cahil görülerek aşağılandıkları da bilinmektedir. Sadece mahkemelerde tercüman bulundurulmaktadır. Ancak mahkemelerde bile “Evet, hayır, gittim, geldim” şeklindeki çok basit birkaç kelimeyle sınırlı konuşan Kürtlerin bu kez “Anlıyorsun ya işte hadi konuşsana” şeklinde aşağılandıkları da bilinmektedir.¹²⁹ Etnik ayrımcılık olarak ortaya çıkan bu durumun kaynağı, 1789 Fransız ihtilali ile bir-

129-. Bilgi için bkz [Madde 10 [Özel yaşamda idari ve adli makamlar önünde azınlık dilini kullanma hakkı]

likte güncellenen ulus-devlet anlayışı ve milliyetçiliğin çok katı uygulanmasına dayanmaktadır. Böylece ülkede yaşayan bütün etnik kesimler dilleri ve kültürleri yok sayılarak Türkleştirilmeye çalışılmıştır. Bu uygulama, açık bir asimilasyondur. Tüm etnik kesimleri Türkleştirme şeklinde beliren bu uygulamanın Kürtler ve kısmen de Araplar dışında kalan diğer tüm etnik kesimler üzerinde ciddi anlamda etkili olduğu söylenebilir. Kürt nüfusun sayıca çok olması, yaşadıkları yerin ulaşım ve yerleşim itibarıyla dağlık olması ve bir dönem bilinçli olarak eğitimden yoksun bırakılmaları Kürt dilinin tamamen yok olmasını engelleyen hususlar olarak belirtilebilir.

Kürtlerin büyük kısmının; etnik kimliklerinin tanınması, dil ve kültürlerini geliştirebilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, yerel yönetimlerinin güçlendirilmesi ve anadilde eğitim hakkı talepleri bulunmaktadır. Giderek, özerk bir Kürt bölgesinin oluşturulmasını isteyenler de içlerinde bulunmaktadır.

Kafkas kökenli halklar etnik kimlikleriyle bir ayrımcılığa uğramadıklarını beyan etmektedirler. Özellikle, iki asır önce Ruslar tarafından uğradıkları zorunlu tehcir ve katliam sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun kendilerine kucak açmasına karşı minnettarlıklarını dile getirmektedirler. Ancak yine de, yerel kültür ve kimliklerinin geliştirilmesi ve kendilerini rahatça ifade etmelerinin önündeki engellerin kaldırılmasının daha doğru olacağını dillendirmektedirler.

Araplar'ın etnik kimlikleriyle ilgili her hangi bir taleplerinin bulunduğu gözlenmemiştir. Ancak yine de, dilleri ya da kültürleri nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir.

Rumlar'ın azınlık statüsü Lozan antlaşmasıyla tanınmış bulunmaktadır. Buna göre Rumlar'ın kendi okulları bulunmaktadır. Heyetimizin görüşme gerçekleştirdiği şahsın, kendi adının raporda yayınlanmasına izin vermemesi dahi başlı başına Rumlar'ın etnik ve dini kimlikleri nedeniyle baskı altında oldukları ve çekinceli davrandıklarını göstermektedir. Rum çocuklarının devam ettikleri okulların özellikle müdür başyardımcılarının Türk'lerden seçilmesi, anayasada belirtilen "Türk" kavramının etnik bir anlamda kullanıldığı anlamına gelmekle kalmamakta, aynı zamanda Rumlara karşı en azından güvensiz bir tutum takınıldığını göstermektedir.

Ayrımcılık uygulanan kurumların başında TSK ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün geldiği kanaati oluşmuştur. Türk etnik kimliğine mensup olmayan kesimlerin ayrıca diğer bütün kurumlarda da ayrımcılığa uğradıkları tespit edilmiştir. Hatta etnik kimliği önem arz etmeksizin "Doğulu" olmak

2. Ulusal azınlıklara mensup olan kişilerin geleneksel olarak yaşadıkları veya çok sayıda buldukları yerlerde, bu kişilerin talep etmeleri ve böyle bir talebin gerçek bir ihtiyacı yansıtması halinde, Taraf Devletler, azınlığa mensup olan kişiler ile idari makamlar arasında mümkün olduğu kadar azınlık dilinin kullanılmasına imkân verecek şartları sağlamak için çaba gösterir. (Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme'si

bile başlı başına bir ayrımcılık nedeni olarak gözükmemektedir.

Yapmış bulunduğumuz araştırmada hem genel anlamda, hem de ayrımcılıkla ilgili olarak, yargıya güvenin minimum düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Farklı etnik kesimlere mensup vatandaşların uğradığı ayrımcılığın temel nedenlerinin başında hiç kuşkusuz yıllardır uygulanan resmi ideolojinin ve bu kapsamda resmi eğitim politikasının etkileri yadsınamaz. “Ne Mutlu Türk’üm Diyene”, “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur.” ya da “Bir Türk Dünyaya Bedeldir” gibi artık sloganlaşan ve tekerleme haline gelen hususlar ayrımcılığı tetikleyen toplumsal sebepler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında her sabah özellikle ilköğretim okullarında çocuklara tekrarlatılan ve “Türk’üm, doğruyum, çalışkanım” diye başlayan “andımız” ın da, “şuur altının kodlanması anlamında”, bu uygulamalarda etkili olduğu söylenebilir.

Özellikle İzmir ve Manisa taraflarında, Cumhuriyetin kurulmasından önce Afrika’dan köle olarak getirilen siyah derili insanlar yaşamaktadır. Bu insanlar sosyal yaşamlarında ve kamu ile olan irtibatlarında ciddi anlamda ayrımcılığa uğramaktadırlar. Özellikle Afrikalılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanı Mustafa OPAK’ın anlatmış bulunduğu ayrımcı uygulama örnekleri, üzerinde durulmaya değer örneklerdir.

Ege ve Akdeniz sahil şeridi boyunca Kürtlere yönelik ayrımcı uygulamaların diğer yörelere nazaran daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Özellikle askeri okullara ve emniyet teşkilatına alımlarda etnik grupların ayrımcı uygulamalara maruz kaldıkları ve sırf etnik mensubiyetleri nedeniyle kamu görevine alınmadıkları tespit edilmiştir. Bu durum başta Kürtler olmak üzere, Araplar, Ermeniler, Rumlar, Süryaniler, Afrika kökenliler için de geçerlidir.¹³⁰

Rum okullarında Türk Müdür Baş Yardımcısı uygulaması halen devam etmektedir.¹³¹

130-Bilgi için bkz.[Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sı - IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı A. Hizmete girme MADDE 70. – Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.]

131-Bilgi için bkz [Her ne kadar, bu konuya ilişkin 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu Madde 24, 14/02/2007 tarih ve 26434 S.R.G. de yayımlanan 08/02/2007 tarih ve 5580 sayılı kanunun 14. maddesi ile yürürlükten kaldırılmış ve yerine ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI KANUNU, Kanun No. 5580, Kabul Tarihi : 8/2/2007 nin 5. maddesi, c fıkrasına göre “Azınlık okulları:1) 23/8/1923 tarihli ve 340 sayılı Kanuna bağlı Antlaşmanın 40 ve 41 inci maddeleriyle ilgisi bulunan okulların özellik göstermesi gereken hususları yönetmelikle tespit edilir” denilerek buna ilişkin MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI YÖNETMELİĞİ Resmi Gazete Tarihi: 08.03.2008 Resmi Gazete Sayısı: 26810 MADDE 32 – “ Yabancı okullarda yönetici ve öğretmen görevlendirilmesi aşağıdaki esaslara göre yapılır: a) Yabancı okulların kurucuları ile müdürleri, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu, Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmenliği yapma niteliğini taşıyan ve öğretim dilini bilenlerden birini, Türk müdür başyardımcısı olarak çalışma izni düzenlenmek üzere valiliğe önerir. Valilikçe Bakanlıktan görüş alınarak çalışma izni düzenlenir. Öğretim dilini bilen Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmeni bulunmaması hâlinde, okulun öğretim dilinde özel alan eğitimi görmüş, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğretmenler arasından birisi de çalışma izni düzenlenmek üzere valiliğe önerilebilir. Valilikçe Bakanlıktan görüş alınarak çalışma izni düzenlenir. Yapılacak uyarıya rağmen bir ay içerisinde görevlendirme teklifinde bulunmayan okulların Türk müdür baş-

8-ETNİK AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ

AMACIYLA GENEL ÖNERİ VE TALEPLER:

1- Sivil Anayasa; çalışması zaman geçirmeksizin hayata geçirilmeli, toplumun tüm kesimlerince tartışıldıktan sonra yürürlüğe konulmalıdır. Bu usulle yapılacak yeni anayasada etnik ayrımcılığı önlemek için önerilerimizi şöyle sıralamak mümkündür:

-Türkiye'deki Demokratikleşme Süreci; etnik kimlik meselesinin çözümüne de katkı sunacaktır. Yeni Anayasada, askerin, yargının, bürokrasinin, siyasi iktidar üzerindeki vesayetçi konumuna son verilmesi, MGK'nın, "Kırmızı Kitabı"nın bu haliyle kaldırılması, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün gelişimi, tüm etnik kimlikler için faydalı olacaktır. İdarenin yaptığı tüm işlemlere karşı da, yargı yolu kullanılabilir.

Devlet organlarının, ırklar ve diğer kimliklere karşı "nötr/yansız" bir pozisyonda konumlandırılması, başta Kürt meselesi olmak üzere, etnik kimlik meselelerinin çözümüne katkı sunacaktır.

-Anayasa İdeolojisiz Olmalı: Yeni anayasada, Kemalizm ile bu ideolojiyi besleyen "Atatürk milliyetçiliği" ve "Atatürk ilke ve inkılâpları" gibi kavramlara ve başkaca ideolojilere yer verilmemelidir.

-Anayasanın Başlangıç Kısmı İrk Ve Kutsallıktan Kurtarılmalı: Tarafsız, ideolojisiz ve araç devlet anlayışını esas alan, kısa bir başlangıç bölümü olmalıdır. Her türlü ayrımcılığı reddeden, farklılıkları kabul eden ve tanıyan, hak ve özgürlükleri koruma ve yaşatma temelinde ilkesel ortaklık vurgusunun yapıldığı bir başlangıç kısmı olmalıdır.

-Değiştirilemez Hüküm Olmamalı : Anayasa'da "değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez" nitelikte hiçbir hüküm olmamalıdır. Anayasa hükümleri bir araç olup, kutsiyet atfedilmemeli, değişebilir olmalıdır.

-Hak ve Özgürlüklerde Pazarlık Yapılmamalı :Temel hak ve özgürlüklerimiz, doğal / ilahi hukuktan aldığımız, doğuştan ve devredilemez haklarımızdır. Yapılacak yasal düzenlemeler, toplumsal hassasiyetleri dikkate al-

yardımcıları, yukarıdaki şartları taşıyan öğretmenler arasından il milli eğitim müdürlüğünün teklifi doğrultusunda Bakanlıktan görüş alınarak valiliğin onayı ile görevlendirilir." Denilmektedir. Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan bu yeni düzenlemede bile "Türkiye Cumhuriyeti uyruklu" başmüdür yardımcısı olma koşulu devam etmekte, ancak, yürürlükten kaldırılan yasadaki, bu koşula ek olarak bulunan " Türk asıllı" olmak şartı, güzel bir gelişme olarak kaldırılmaktadır. Sonuç olarak; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin etnik kökeni farklı olan vatandaşlarına karşı güvensizliğinin ve fobisinin halen devam ettiği söylenebilir.

mayı gerektirse de bu endişe; hak ve özgürlüklerimizde veya diğer kişilerin haklarında pazarlık etme hakkımızın olmadığını unutturmamalıdır. “Kırmızı çizgiler”, “ötekiler” için yaşam alanını daraltıyorsa, bir zulüm aracına dönüşebilir.

-Vatandaşlık Tanımında Bir Irk Vurgusu Olmamalı :Türk veya diğer etnik kimlikler ile diğer farklı kimlikler arasında ayrımcı unsurları esas almayan bir vatandaşlık tanımı olmalıdır.

-Eğitim Hakkı Herkes İçin Sağlanmalıdır: Her bireyin sahip olduğu eğitim hakkı konusunda, tek tipçi veya ideolojik unsurlar yerine, farklılıkların zenginlik olduğu vurgulanmalı, ayrımcılığı besleyen hususlar kaldırılmalıdır. Anadilde eğitim hakkı, talep eden tüm etnik kimliklere tanınmalıdır.

-Siyasi Parti Çalışmalarının Özgürlük Alanı Genişletilmeli: Siyasal temsil hakkı hiç kimse için engellenmemelidir. İdeolojik veya milli gerekçelerle siyasi partilerin faaliyetleri sınırlandırılmamalı, siyasi partiler her alanda çalışabilmelidir. Siyasi partiler ilkesel olarak kapatılmamalı, suç işleyen parti üyelerine müeyyide uygulanması yoluyla yaptırım sağlanmalıdır. Ya da parti kapatılmasını zorlaştırıcı hükümler olmalı, kapatma en son yaptırım olarak kalsa bile, öncelikle ölçülü ve orantılı olarak, diğer tedbirlere başvurulmalıdır. Ayrıca seçim barajının yüksekliği nedeniyle, siyasal temsil hakkı engellenmemelidir.

-Yerel Yönetimler: Devletin aşırı merkeziyetçi ve bürokratik yapısı küçültülmelidir. Atanmışların, seçilmiş yerel idareler üzerindeki vesayetine son verilmelidir. Adem-i merkeziyetçi bir yönetim tarzı benimsenmeli, yerel yönetimlere daha fazla yetki verilmelidir. Merkezi yönetimler, bölgedeki madde kaynaklardan pay alarak güçlendirilmeli, yerel yönetimlerin mali ve idari yetkileri artırılmalıdır.

2- Etnik gruplar / kimlikler yasal olarak tanınmalıdır.

Türkiye’de tüm etnik gruplar, -talepleri olması halinde- yasal olarak tanınmalıdır. Devlet, Lozan antlaşmasını hatalı yorumlayarak sadece Rum, Ermeni ve Musevi’leri “Gayrimüslim Azınlık” olarak kabul etmekte olup, bu sınırlayıcı uygulamasından vazgeçmeli, diğer etnik azınlıkları da tanımalıdır.

3- İdeolojik devlet yerine hakem devlet olmalıdır.

Devletin ideolojisi olmamalıdır. İdeolojisini yeni bir ulus inşası düşüncesiyle, bireylere dayatmamalıdır. Tek tipleştirme yerine, devlet tüm etnik kimliklere eşit mesafede olmalı, hakem konumunda kalmalıdır.

Devletin hoşgörüsüzlükle etkin bir şekilde mücadele etmesi, tüm etnik

gruplarla diyalog kurması, çok kimlikliliği engelleme yerine, desteklemesi gerekmektedir. Toplumsal farkındalığı ve bu konuda toplumsal bilinç oluşturma işlevini, bizzat devlet desteklemelidir.

4- Özür ve iade-i itibar.

Devlet, yasa yoluyla veya idari uygulamalar olarak bizzat işlediği veya sivil yurttaşlar tarafından yapılan ihlallere engel ol(a)maması nedenleriyle işlenen, etnik kimliğe yönelik ayrımcılık ve haksızlıklar sebebiyle, tüm etnik gruplardan özür dilemelidir.

Etnik kimliklerini / meşru taleplerini dile getirmeleri sebebiyle, temel hakları ihlal eden yasal düzenlemelerden dolayı mahkeme kararıyla ayrımcılığa uğrayan, hakkında takibat açılan kişilerin, ölmüş olsalar bile iade-i itibarları sağlanmalıdır.

5- Etnik kimlik taleplerinin yapılmasına karşı sınır, baskı, şiddet ve taciz olmalıdır.

Devlet, etnik gruplara karşı önyargı ve dayatmalardan vazgeçmeli, etnik kimliklerin talepleri, baskı, cebir ve şiddet yöntemi ile yapılmadığı sürece engellenmemelidir. Bu sınırlar dâhilinde, hoşumuza gitmeyen, aykırı, hatta incitici uç talepler dahi dile getirilebilmelidir.

6- İsteyen etnik gruba, kendi etnik grup liderlerini seçme hakkı tanınmalıdır.

Tüm etnik gruplar, istemeleri halinde, devletin yasal olarak tanıdığı kendi liderlerini, kendileri seçebilmelidir.

7- Resmi ideolojinin tarihi yerine, gerçek tarih araştırılmalıdır.

Resmi ideolojiye uygun olarak yazılan tarihin yerine bağımsız tarihçilerden oluşacak komisyonlar eliyle, tüm devlet arşivleri-devlet sırrı ayrımı yapılmaksızın- araştırılabilir ve bu çalışma sonucunda gerçek tarihin yazılması gerekmektedir. Bu çalışma ile, Türkiye’de etnik gruplarına yapılan haksızlıkların tarihsel gerçekliği ve mağduriyet boyutu ortaya çıkarılmalı, maddi ve manevi zararların tazmini yoluna gidilmelidir

8- Gerçekleri araştırma komisyonu kurulmalı, failler cezalandırılmalıdır.

Etnik gruplara karşı yapılan şiddet hareketleri ve katliamların, yetkili resmi makamlar ve sivil temsilcilerden oluşan bir heyet tarafından araştırılma-

sı gerekmektedir. Oluşturulacak bu heyetin, tüm devlet arşivleri üzerinde devlet sırrı ayırımı yapılmaksızın- araştırma yapabilme yetkisi olmalıdır. Bu şekilde geçmişteki mağduriyetlerin tüm yönleriyle açığa çıkarılması ve fail-lerin cezalandırılması gerekmektedir.

9- Etnik gruplara talepleri halinde Mecliste yasal temsil hakkı tanınmalıdır.

T.B.M.M.’de “Temsilciler Meclisi” kurulmalıdır. Farklı etnik, dini ya da diğer kimliklerin kendi seçtikleri temsilcilerine, bu mecliste yasal temsil hakkı tanınmalıdır. Bu şekilde katılımcı yönetim sağlanarak, çok kimlikli bir temsil imkânı oluşturulmalıdır. Bu kişilerin ise kendi toplulukları tarafından seçilmesi / atanması sağlanmalıdır.

10- Anne babanın dini/felsefi veya başkaca hassasiyetleri çocuklarının eğitiminde dikkate alınmalıdır.

Eğitimde anne babanın çocuğu için tercih ettiği eğitim, Tevhidi Tedrisat Kanunu sebebiyle, Türkiye’de verilememektedir. Ayrımcılığı tüm alanlarda yasaklayan İHAS’ın Ek 12 nolu protokolünün¹³² Türkiye tarafından onaylanmamış olması, mağduriyet oluşturmaktadır. Bu protokolün bir an önce onaylanması gerekmektedir.

11- Eğitimde devlet tekeli kaldırılmalı, etnik kimliklere okul açma ve anadilde eğitim hakkı tanınmalıdır.

Özel veya tüzel kişiliklerin, etnik gruplara yönelik, ilk, orta ve yüksek öğrenim seviyesinde eğitim ve öğretim veren okullar ve kurslar açmasına izin verilmelidir.

Devlet okullarında talep olması halinde anadilde eğitim hakkı tanınmalı, uygun ortam ve imkânlar sağlanmalıdır.

12- Yargı, etkin hale getirilmelidir.

Etnik ayrımcılığa karşı yargı etkin hale getirilmelidir. Etnik kimliklere yönelik müdahale, ayrımcılık veya bu kişilere yapılan haksızlıklara karşı cezasızlık veya geciktirme; başta yaşam hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlükleri ihlal etmektedir. Bu nedenlerle sanal internet ortamı da dâhil olmak üzere, yapılan tüm ihlallere karşı yargı etkin şekilde çalışmalıdır.

132-AİHS.12.Protokol:”Madde 1.Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması, yasa ile öngörölmüş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.”

13- Etnik ayrımcılığı besleyen / destekleyen mevzuat hükümleri kaldırılmalıdır.

Yukarıda bir kısmını sunduğumuz ve etnik ayrımcılığa yönelik mevzuat hükümleri kaldırılmalıdır. Mevzuat, uluslar arası standartlara uygun olarak –çekince konulmadan- özgürlükler yönünde yeniden düzenlenmelidir.

15- Eğitim alanında etnik ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı etkin çalışmalar yapılmalıdır.

Temel hak ve özgürlükler, etnik ve diğer kimliklere karşı hoşgörü, farklı olma hakkı ile çok kimliklilik konuları ilkokuldan başlamak üzere eğitimde etkin şekilde işlenmelidir.

16- Geri dönüş ortam ve imkânları sağlanmalıdır.

Etnik kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalıp yerlerinden edilenlerin (göç ettirme, tehcir / mübadele dâhil) geri dönüşüne imkân sağlayan yasal düzenlemeler yapılmalı, fiili engeller kaldırılmalı, mağdurların maddi ve manevi zararları karşılanmalıdır.

17- Etnik grupların örgütlenme özgürlüğü ihlal edilmemelidir.

Etnik gruplarının kendi adlarıyla, kendi amaçları doğrultusunda siyasi parti kuramaları, etnik azınlık sıfatını yasal olarak isteyememeleri nedeniyle örgütlenme özgürlüğü ihlal edilmektedir.

18- Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesini çekincesiz imzalamalıdır. Bu sözleşme ile azınlıklara sağlanan hak ve özgürlükler ile koruyucu tedbirler;

- Azınlıkların talepleri halinde yasal olarak tanınmaları,
- Çoğunluk ile eşitlikleri, eşit koruma ve ayrımcılık yasağına uğramamaları,
- Kimliklerinin korunması ve asimilasyona uğramama hakkı,
- Hoşgörü, kültürler arası diyalog ve düşmanlığa karşı koruma sağlanması,
- Toplanma, örgütlenme, ifade, düşünce, vicdan ve din özgürlüklerinin sağlanması,
- İfade özgürlüğü ve kitle iletişim araçlarına ulaşma hakkı,

-Özel yaşamda idari ve adli makamlar önünde azınlık dilini kullanma hakkı,

-Adları azınlık dilinde kullanma hakkı,

-Devletin eğitimde tedbirler alma yükümlülüğü ile eğitim kurumları kurma hakları,

-Mensup olduğu azınlığın dilini öğrenme hakkı,

-Kültürel, sosyal ve ekonomik yaşama ve kamusal işlere katılma hakkı,

-Nüfus oranını değiştirecek tedbirlerin alınmaması,

-Sınır ötesi ilişkilerin sağlanması, komşu devletlerle işbirliği yapabilme, hak ve özgürlüklerine sahip olmaktadır.

Kimlerin kendisini azınlık olarak tanımlayıp, kimlerin tanımlamadığı konusunda, gerekirse nüfus sayımı yapılarak sorulmalı ve sonuçlarına göre bir politika belirlenerek gereği yapılmalıdır.

19- Ayrımcılık yasağı ve eşitlik kurumu yasası çıkarılmalıdır.

Türkiye’de ayrımcılık hakkında özel bir yasa olmadığı gibi, ispat külfeti ayrımcılık mağdurundadır. Sivil toplum örgütlerinin bir davaya müdahil olması hala sorunludur ve Türkiye’de bir eşitlik kurumu henüz yoktur. Türkiye’de anılan düzenlemeleri içeren bir eşitlik yasası çıkarılmalı ve bu yasanın uygulanmasını gözetleyecek bir eşitlik kurumu oluşturulmalıdır.

20- Nefret suçları yasası çıkarılmalıdır.

Türkiye çok kimlikli bir ülke olup, bu kimliklere yönelik nefret söylemi ve nefret suçlarının etkin bir şekilde önlenmesi için nefret suçları yasası çıkarılmalıdır.

21- Devlet memurluğuna / kamu hizmetlerine alınmada etnik kimliklere yönelik ayrımcılığa son verilmeli, vatandaşlık bağı esas alınmalıdır. Mağdurlara pozitif ayrımcılık yapılarak, ayrımcı ihlallerin etkilerinin telafisi yoluna gidilmelidir. Ayrıca yasal olarak Gayrimüslim azınlık okullarında zorunlu olan Türk Baş Müdür Yardımcısı atanması uygulamasından vazgeçilmelidir.

22- Etnik kimliklere yönelik toplumda aşağılanma ve küçük düşürülme şeklinde beliren ve etnik kimlikleriyle dalga geçme şeklinde ortaya çıkan haksızlıkların minimize edilmesi

ve giderek ortadan kaldırılması için hükümetçe çalışma başlatılmalıdır.

23- Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi kurumların, sadece bir ırkı esas almaması, Türkiye’li tüm etnik kimliklerin tarihi, kültürü, dili ve diğer özelliklerini araştırıp koruyan bir kurumsal kimliğe kavuşması için gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

24- Başta kamu yetkilileri olmak üzere sorun yaşanan bölgelerde, etnik ayrımcılık konusunda farkındalığı sağlayacak nitelikte eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

9-SONUÇ VE İSTEM

Anadolu Coğrafyası; 70 milyonun üzerinde nüfusu bulunan ve içinde 20 den fazla etnik kesimi barındıran (alt gruplarla birlikte 130 etnik grup) bir ülkedir. Osmanlı imparatorluğu zamanında etnik ayrımcılık anlamında tarihinin hiçbir döneminde ciddi bir ihtilaf yaşanmamıştır. Böyle bir ihtilafın yaşanmamasında şüphesiz din faktörünün hoş görülmesi ve birleştirici etkisi başat unsurdur. Bunun yanında milliyetçiliğin ve ulus devlet anlayışının henüz yerleşmemiş olması da başka bir etken olarak kabul edilebilir. Özellikle İttihat ve Terakki zihniyetinin etkili olduğu dönemlerde Ermeni ulusuna karşı uygulanan tehcir ve katliamlara kadar büyük boyutlu bir etnik ihtilaf da söz konusu olmamıştır. Cumhuriyet döneminde de aynı ittihatchi zihniyetin ürünü olan baskı, göçe zorlama, el koyma ve dışlama devam etmiş, 6-7 Eylül olayları da aynı zihniyet ve yaklaşımın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Kürtler açısından durum farklı olmakla birlikte, ayrımcılık temelinde sorun benzer bir nitelik taşımaktadır. Kürt sorunu noktasında gelinen nokta ise endişe verici boyuttadır. Ancak tedbir alınmaması durumunda özellikle Kürt-Türk çatışması yaşanması ihtimal dâhilindedir. Böyle bir çatışmanın patlak vermesi, haliyle beraberinde çok ciddi ve onarılması zor sonuçlar doğuracaktır.

Böyle bir sonucun yaşanmaması ve etnik tüm grupların insan hakları ve evrensel değerler ışığında yaşamını idame ettirebilmesi önemlidir.

Türkiye’de etnik kimliklere yönelik hak ihlalleri, Türkiye’deki hak ve özgürlükler sorunundan bağımsız değildir. Kişilerin uğradıkları ayrımcılığın giderilmesi için; Türkiye’deki temel sorunlarının çözümünü beklemeleleri gerekmemektedir. Her sorun, mağdurları arasında en önemli sorun olarak pekâlâ görülebilir. Ancak hak savunucuları ve devlete düşen, herkesin mağduriyetlerini çözmelerine temin olmalıdır.

İnsana olan saygımız; onun ırkı, rengi, dili, dini, inancı ve mezhebinden bağımsız olarak tüm haklarını korumak için çalışmamızı gerektirir.

Hak ihlallerinin yaşanmaması için, birimizin hakkı için hepimiz birlikte çalışmalıyız.

MAZLUMDER olarak; tüm etnik kimliklere yönelik çalışmayı geç yapmış olmaktan dolayı üzüntü içindeyiz. İhlal edilen hakları korumak üzere gerekli tüm müdahale ve başvuruları daha iyi yapmaya çalışacağımızı beyan ederiz.

Sivil toplum kuruluşlarının diyalog ve hoşgörü ortamının gelişmesine katkı sunacak çalışmalara daha fazla ağırlık vermesini beklemekteyiz.

Medya'dan; etnik ayrımcılığı besleyen yayınları yapmaması ve tarafsız olmalarını istemekteyiz. Etnik ayrımcılığı engellemeye yönelik daha fazla yayın ile vurgu yapılması faydalı olacaktır.

A.B. yetkililerinden; Türkiye'de etnik ayrımcılığın önlenmesi için uluslar arası yasal düzenlemeleri onaylamaları yönünde Türkiye'ye daha fazla uyarıda bulunmalıdır.

Kolluk kuvvetlerinden; insan haklarına dayanan uygulamalar yapmaları hususunda hassas davranmaları, bazı mensuplarının ayrımcılık ve ihlal oluşturmalarını engellemeleri istemekteyiz.

Yargı makamlarından; etnik ayrımcılığı engelleme hususunda daha hassas davranılmasını, bazı mensuplarının ideolojik davranış ve yorumlarının engellenmesini,

TBMM'den; yukarıda tespit etmeye çalıştığımız yasa kaynaklı ayrımcılıkların giderilmesi için inisiyatif alması ve hak ve özgürlükleri koruyucu yasalar yapmasını beklemekteyiz.

Hükümetten; uygulamadan kaynaklı ve yukarıda tespit etmeye çalıştığımız yasalardan kaynaklı ayrımcılıkların gidermesi, ihlalleri engellemesi, hak ve özgürlükleri koruyucu çalışmalar yürütmesi, diyalog ve hoşgörü ikliminin gelişmesine katkıda bulunmasını, talep etmekteyiz.

İnsan onuruna yaraşır bir dünyada yaşamamızın önündeki bir engel olarak ayrımcılıkla mücadele etmek, bütün hukuk normlarının ötesinde, ahlaki ve vicdani bir zarureti ifade etmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'de ve dünyada ayrımcılık sorununun ortadan kaldırılması için, kendisinde bu konuda ahlaki ve vicdani bir sorumluluk hisseden herkesi birlikte çalışmaya ve ayrımcılığın olmadığı bir dünyayı birlikte inşa etmek için güçlerini birleştirmeye çağırıyoruz.

Kim olursa olsun, zalime karşı mazlumdan yana olmak; hepimizin hakkı için hep birlikte çalışmamızı gerektirir.

KAYNAKÇA:

Hakan Ataman, Ayrımcılığa Karşı Uluslar arası İnsan Hakları Mevzuatı, İnsan Hakları Gündemi Derneği, (Editör Hasan Sayim Vural), Ankara, 2007

İşkencenin Yasaklanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi'nin uygulanmasına ilişkin kılavuz, Aisling Reidy, İnsan hakları el kitapları, No.6, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, F-67075 Strasbourg Cedex Avrupa Konseyi, 2002

Kapalı Kapılar Ardında:Türkiye'nin Psikiyatri Kurumları, Rehabilitasyon Merkezleri ve Yetimhanelerinde Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri Hazırlayan: Mental Disability Rights International, Çev. Şehnaz Layikel, Pınar Asan, 28 EYLÜL 2005, www.MDRI.org Web Sitesinde mevcuttur.

M.Arif Koçer, İslamda Kadına Yönelik Ayrımcılık Yasağı, Gündönümü Yayınları, 2010

Sosyal Psikoloji; Shelley E. Taylor, Letittia Anne Peplau, David O. Sears; Çev: Ali Dönmez; İmge Kitabevi Yayınları; Mayıs 2007, Ankara

Mehmet Ali Kirman, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004

Abdullah Yeğin, Abdülkadir Badıllı, Hekimoğlu İsmail, İlham Çalım ve İttihad İlmî Araştırma Heyeti, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, Sebati Yayım Dağıtım, İstanbul, 2006

Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Rehber Yayınları, Ankara, 1990,

Hasan Eren, Nevzat Gözaydın, İsmail Parlatır, Talat Ekin, Hamza Zülfi-
kar, Türkçe Sözlük, TDK, Yayınları, Ankara, 1988, II

Otoritaryen Kişilik Üstüne, T.W. Adorno, Çev. Doğan Şahiner, OM Yayını-
nevi, İstanbul, 2003.

Otoritaryen Kişilik, Der. Veysel Batmaz, Salyongoz Yayınları, Birinci Basım: Nisan 2006, İstanbul.

İrk ve Tarih, C.L. Strauss, Çev.R. Erdem, H. Bayrı, Metis Yay. 1985, İstanbul

“öteki” olmak, “öteki”yle yaşamak, Siyaset Kuramı Yazıları, Jürgen Habermas, Çev. İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul Şubat 2002

Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu “Azınlık Hakları Ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu” Raporu Ekim 2004

Ahmet Özkan ve Diğerleri Türkiye Aleyhinde Davası, AİHM, Tarih/Sayı:06.04.2004/173 Dava adı: Ahmet Özkan/ Türkiye Aleyhinde Davası,

Başvuru Numarası: 21689/93

Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, İkincil Analizi, Proje No: SOBAG-104K007, Doç.Dr. İsmail Tufan, Özgür Arun, TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu, TÜBİTAK Yay. Ocak 2006, Ankara

Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi, Tarih Vakfı Yayınları, 2005, s. 134-155 ve Ergun Aybars, İstiklal Mahkemeleri 1923-1927, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982

Naci Kutlay, "Cumhuriyet ve Kürtler", Toplumsal Tarih, S. 160, Nisan 2007

Mehmet Bayrak, Kürdoloji Belgeleri II, Öz-Ge Yayınları, 2004

Milliyet Gazetesi, 31 Ağustos 1930

Milliyet Gazetesi, 19 Eylül 1930

Türkiye'nin Dini Azınlıkları, Orhan Kemal Cengiz, http://www.tesev.org.tr/etkinlik/okemal_cengiz_sunum.php web sitesinde mevcuttur.

Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Sorunları ve Vatandaş Olama Durumu Üzerine, Etyen Mahçupyan, TESEV Demokratikleşme Programı Direktörü, Haziran 2004, http://www.tesev.org.tr/etkinlik/demokratikleşme_cemaatler.php web sitesinde mevcuttur.

Türkiye'nin Örtülü Gerçeği, Başörtüsü Yasağı Alan Araştırması, Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği, İstanbul 2007, www.hazargrubu.org web sitesinde mevcuttur.

Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, (başvuru no. 1448/04), <http://www.avrupakonseysi.org.tr> web sitesinde mevcuttur.

İşkence ekrana taşdı, Radikal Gazetesi, 06.01.2006, <http://www.radikal.com.tr/2000/06/01/> web sitesinde mevcuttur

Onlar Öldürülüyor, "Biz Evleniyoruz"!, Çiğdem MATER, BİA (İstanbul), 01/04/2004, http://www.bianet.org/2004/07/01_k/32008.htm web sitesinde mevcuttur.

Hrant Dink, Agos Gazetesi önünde silahlı saldırıda öldürüldü, Milliyet Gazetesi, 19 Ocak 2007 / Cuma, <http://www.milliyet.com.tr/2007/01/19/son/sontur35.asp> web sitesinde mevcuttur

Gazeteci Dink Silahlı Saldırıyla Öldürüldü, BİA Haber Merkezi, 19/01/2007, <http://www.bianet.org/2007/01/19/90457.htm> web sitesinde mevcuttur

Misyoner katliamı, Radikal Gazetesi, 19/04/2007 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=218861> web sitesinde mevcuttur.

Dünya Malatya'daki vahşeti konuşuyor, ANKA, DHA, AA 19 Nisan 2007 / Perşembe <http://www.milliyet.com.tr/2007/04/19/son/sondun08.asp> web sitesinde mevcuttur.

Nijeryalı Festus Okey için dava açıldı, CNN Türk, 10 Ekim, 2007 17:03:00 (TSİ), http://www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&haberID=397120 web sitesinde mevcuttur.

Polisten Festus Okey açıklaması, NTV Güncelleme: 19:42 TSİ 09 Eylül 2007 Pazar, <http://www.ntvmsnbc.com/news/419398.asp> web sitesinde mevcuttur.

Festus Okey soruşturmasında polise dava, NTV Güncelleme: 02:30 TSİ 19 Eylül 2007 Çarşamba, <http://www.ntvmsnbc.com/news/420195.asp> web sitesinde mevcuttur.

'Festus Okey sahipsiz değil', Radikal Gazetesi, 11/10/2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=235423> web sitesinde mevcuttur.

Festus Okey için protesto, Radikal Gazetesi, 24/09/2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=233775> web sitesinde mevcuttur.

Milletvekilleri Dink ve Okey Cinayetlerini Araştıracak, BİA Haber Merkezi – Ankara, 01 Ekim 2007, Pazartesi, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/102084/milletvekilleri-dink-ve-okey-cinayetlerini-arastiracak> web sitesinde mevcuttur.

Savcı Sığınmacı Okey'i Vuran Polis İçin 9 Yıl Hapis İstedi, BİA Haber Merkezi – İstanbul, 18 Eylül 2007, Salı, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/101827/savci-siginmaci-okeyi-vuran-polis-icin-9-yil-hapis-istedi> web sitesinde mevcuttur.

Ölüm Yeri: Beyoğlu Emniyeti, Radikal – İstanbul, 30 Ağustos 2007, Perşembe, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/101480/olum-yeri-beyoglu-emniyeti> web sitesinde mevcuttur.

Nijerya Uyruklu Festus OKEY ile İlgili Açıklama, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 07.09.2007, <http://www.iem.gov.tr/iem/?idno=195> web sitesinde mevcuttur.

Bir İnsan Öldü, 18 Gün Geçti, Hala Kapı Duvar, Radikal – İstanbul, 07 Eylül 2007, Cuma, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/insanhaklari/101628/bir-insan-oldu-18-gun-gecti-hala-kapi-duvar> web sitesinde mevcuttur.

Köle çocukları jandarma kurtardı, Milliyet Gazetesi, 04 Aralık 2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/12/04/son/sontur31.asp> web sitesinde mevcuttur.

İzmir Barosu Başkanlığı Basın Açıklaması, Avukat Nevzat Erdemir, İzmir Barosu Başkanı, 28.10.2006, <http://www.izmirbarosu.org.tr/default.asp> web sitesinde mevcuttur.

İnsan haklarınıza çakarım iki tane! Radikal Gazetesi <http://www.radikal.com.tr/haber.haberno=133054> 2 Kasım 2004 ;

Ne düşünce kaldı ne de özgürlüğü... İbrahim ö. Kaboğlu <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=133173> 3 Kasım 2004; Ayrıca aynı gün sayısında bkz. Yokuş: Bin kere yırtarım <http://www.radikal.com.tr/haber.haberno=133159>

Azınlık raporu 'paramparça' <http://www.radikal.com.tr/haber.haberno=132968>;

TSK:Zorla azınlık olmaz <http://www.radikal.com.tr/haber.haberno=133157>;

Azınlık Raporu için suç duyurusu <http://www.ntvmsnbc.com/news/292987.asp> 25 Ekim 2004.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek (Ankara); Birinci Oturum; 24 Mayıs 2005 Salı; Açılma Saati: 14.00; Başkan: Başkanvekili İsmail Alptekin; Kâtip Üyeler: Yaşar Tüzün (Bilecik), Mehmet Daniş (Çanakkale) <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/ham/b10101h.htm> web sitesinde mevcuttur.

Aydın: Misyoner hareket siyasidir, Radikal Gazetesi. 28/03/2005.

“Bakan Aydın: 368 kişi din değiştirdi.” Birgün Gazetesi. 28/03/2005 S.4

Ayşe Hür, Taraf Gazetesi <http://www.taraf.com.tr/haber/>

Ayşe HÜR, “Haydi! Hep Birlikte! Kürtçe’ye Özgürlük” başlıklı makale. http://www.diyarbakir.net/cgi-bin/index.pl?mod=news;op=author_id;id=649

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=147855& tarih=28/03/2005> web sitesinde mevcuttur.

http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_ya%C5%9Fayan_etnik_gruplar

<http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrtler>

<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/nisan/04/g05.html>

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=653738>, http://www.zaphaber.com/news_detail.php?id=2594

<http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrtler>

<http://www.peyamaazadi.com/modules.php?name=News&file=article&sid=45>

http://www.demanu.com.tr/arsiv/09_03_2007_193sy/niv_01_kemal_burkay.htm

<http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/2002/ekim/22/ekonomi.html>

<http://www.sabah.com.tr/2005/04/07/gnd103.html>

<http://www.milliyet.com.tr/2007/06/05/son/sontur02.asp>

<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=47986>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/460867.asp>

<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=47986>

<http://haber.sol.org.tr/mansetler/mansetsag/4606.html>

<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1002426&b=>

<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1002426&b=>

<http://tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>

<http://vatan.wordpress.com/2007/03/22/turkiyede-yasayan-kurt-sayisi/>

<http://www.joshuaproject.net/countries.php?rog3=TU>

<http://www.milliyet.com.tr/2007/03/22/guncel/agun.html>

<http://www.gencturkhaber.com/kurt-sayisi-etnik-mgk-rapor.html,045b1>

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=185039_21/04/2006

<http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/15/siy105.html>

<http://www.akdenizgocder.org/grt.htm> Ekim 2004 tarihli olduğu bildirilen Göç Raporu.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Lazlar>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanlar>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Rum>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kafkas_halklar%C4%B1

<http://www.ozturkler.com/turkler.php?id=2254>